

ANKARA ÜNİVERSİTESİ SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences

**BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR BİLİMLERİ
DERGİSİ**

CİLT:21

SAYI: 100. Yıl Özel Sayı

YIL:2023

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport
Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Adına Sahibi – Owner
Dr. Semiyha TUNCEL

Baş Editör – Editor in Chief
Dr. Velittin BALCI, E-posta: vbalci@ankara.edu.tr

Baş Editör Yardımcıları – Assistant Editors
Dr. Yalçın UYAR
Halil Erdem AKOĞLU

Alan Editörleri – Field Editors
Beden Eğitimi ve Spor- Physical Education and Sports Sciences
Dr. Nevin GÜNDÜZ

Hareket ve Antrenman Bilimleri- Movement & Training Sciences
Dr. R. Sürhat MÜNİROĞLU

Spor Sağlık Bilimleri- Sciences of Sports Health
Dr. Burcu ERTAŞ DÖLEK

Spor Yönetim Bilimleri- Science of Sport Management
Dr. Hakan SUNAY

Yayın Kurulu-Publishing Board

Dr. Cengiz AKALAN, E-posta: cengizakalan@hotmail.com
Dr. Fırat AKÇA, E-posta: fakca@ankara.edu.tr
Dr. Dicle ARAS, E-posta: daras@ankara.edu.tr
Dr. Caner CENGİZ, E-posta: canercengiz@ankara.edu.tr
Dr. Erdem ÇAKALOĞLU, E-posta: ecakaloglu@ankara.edu.tr
Dr. Seçkin DOĞANER, E-posta: doganer@ankara.edu.tr
Dr. Burcu ERTAŞ DÖLEK, E-posta: bdolek@ankara.edu.tr
Dr. Övünç ERDEVECİLER, E-posta: erdeveciler@ankara.edu.tr
Dr. Özkan GÜLER, E-posta: oguler@ankara.edu.tr
Dr. Nevin GÜNDÜZ, E-posta: ngunduz@ankara.edu.tr
Dr. Ferda GÜRSEL, E-posta: fgursel@ankara.edu.tr
Dr. Hakan KARABİYİK, E-posta: karabiyik@ankara.edu.tr
Dr. Raci KARAYİĞİT, E-posta: rkarayigit@ankara.edu.tr
Dr. R. Sürhat MÜNİROĞLU, E-posta: smuniroglu@ankara.edu.tr
Dr. Hakan SUNAY, E-posta: hsunay@ankara.edu.tr
Dr. F. Neşe ŞAHİN, E-posta: neseshahin@ankara.edu.tr
Dr. H. Süha YÜKSEL, E-posta: hsyuksel@ankara.edu.tr

İngilizce Dil Editörü

Dr. Dicle ARAS
Tugay DURMUŞ

Editörler Kurulu – Editorial Board

Dr. Cengiz AKALAN, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Fırat AKÇA, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Kostas ALEXANDRIS, Aristotle University of Thessaloniki
Dr. Dicle ARAS, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Antonino BIANCO, Palermo University, Sport and Exercise Sciences
Dr. Caner CENGİZ, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Erdem ÇAKALOĞLU, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Seçkin DOĞANER, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Bureu ERTAŞ DÖLEK, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Alan W. EWERT, Indiana University, School of Public Health
Dr. Özkan GÜLER, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Nevin GÜNDÜZ, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Ferda GÜRSEL, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Ian JONES, Bournemouth University
Dr. David M. KOCEJA, Indiana University, School of Public Health
Dr. Ferman KONUKMAN, Qatar University, Department of Physical Education
Dr. R. Sürhat MÜNİROĞLU, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Antoni PAOLİ, Padova University, Department of Biomedical Sciences
Dr. Robert SCALES, Arizona State University, College of Health Solutions
Dr. Atara SIVAN, Hong Kong Baptist University, Hong Kong
Dr. Hakan SUNAY, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Neşe ŞAHİN, Ankara University, Faculty of Sport Sciences
Dr. Hidayet Süha YÜKSEL, Ankara University, Faculty of Sport Sciences

Yönetim Yeri – Administration Office

Yazışma Adresi – Correspondence Address
Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Gölbaşı Yerleşkesi
06830 Gölbaşı - ANKARA / TURKEY
Tel: +90(312) 221 16 01 - Fax: +90(312) 212 29 86
E-mail: spormetre@ankara.edu.tr

187 Sayılı Basın Yasasına Uygundur
It is proper to press law No: 5187 in Turkey

Dizinenme Bilgileri

Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi TÜBİTAK-ULAKBİM, EBSCO SPORTDiscuss Fulltext, Asos İndex, Cab Abstracts, Crossref, Sobiad tarafından dizinenmektedir.

Abstracting and Indexing Information

Ankara University Faculty of Sport Sciences SPORMETRE Journal of Physical Education and Sports Science has been indexed in TÜBİTAK-ULAKBİM, EBSCO SPORTDiscuss Fulltext, Asos İndex, Cab Abstracts, Crossref, Sobiad.

Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi
yılta dört kez yayımlanır ve hakemli bir dergidir. Yaygın sürelidir.
Ankara University Faculty of Sport Sciences SPORMETRE Journal of Physical Education and Sports
Sciences in published four times a year.

All the articles appeared in this journal are published on the opinion of advertiser.

ISSN: 1304-284X
e-ISSN 2717-6347

Derleme Makalesi

- AN ATHLETIC NATION: AN EXPLORATION OF MUSTAFA KEMAL ATATURK'S SPORTS VISION ON THE CENTENNIAL OF THE TURKISH REPUBLIC**
- 1 *ATLETİK BİR ULUS: CUMHURİYETİN 100. YILINDA MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SPOR VİZYONUNUN İNCELENMESİ* 1-18
Muhammed Sıddık Çemç ^{ID}, Ahmet Gökhan Yazıcı ^{ID}
- MEŞRUTİYETTEN CUMHURİYETE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE SPOR**
- 2 *FROM CONSTITUTIONAL MONARCHY TO REPUBLIC: MUSTAFA KEMAL ATATURK AND SPORTS* 19-32
Necdet Aysal ^{ID}
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100 YIL PERSPEKTİFİNDE SPOR YÖNETİMİNDEKİ GELİŞİMİ**
- 3 *THE REPUBLIC OF TURKEY'S DEVELOPMENT IN SPORTS MANAGEMENT IN THE PERSPECTIVE OF 100 YEARS* 33-44
Seçkin Doğaner ^{ID}
- SÜRDÜRÜLEBİLİR SPOR VE REKREASYON TESİSLERİNİN PLANLAMASINDA KURULUŞ DİNAMİKLERİ: FITNESS SALONU ÖRNEĞİ**
- 4 *ORGANISATIONAL DYNAMICS IN THE PLANNING OF SUSTAINABLE SPORT AND RECREATION FACILITIES: THE EXAMPLE OF A FITNESS CENTRE* 45-55
Behlül Özdedeoğlu ^{ID}, Murat Erdoğan ^{ID}
- ULUSLARARASI SPOR TİF BAŞARIYI ETKİLEYEN POLİTİKA FAKTÖRLERİ: SPLISS MODELİ**
- 5 *SPORT POLICY LEADING INTERNATIONAL SPORT SUCCESS: SPLISS MODEL* 56-67
Berkay Ayverdi ^{ID}

Araştırma Makalesi

- TÜRKİYE'DE YAŞAYAN YABANCI UYRUKLU GENÇLER İLE TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞI GENÇLERİN MOTOR BECERİLERİNİN VE YAŞAM KALİTELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**
- 6 *COMPARING THE MOTOR SKILLS AND QUALITY OF LIFE OF THE CITIZENS OF THE REPUBLIC OF TURKEY WITH THE FOREIGN NATIONAL YOUTH LIVING IN TURKEY* 68-77
Ayşe Göstaş ^{ID}, Zait Burak Aktuğ ^{ID}, Serkan İbiş ^{ID}, Hasan Aka ^{ID}, Gönül Yavuz ^{ID}
- TFF 1. LİGDE TAKIMLARIN EV SAHİBİ OLMA AVANTAJI VE DEPLASMANDA BULUNMA DEZAVANTAJI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**
- 7 *AN INVESTIGATION ON HOME ADVANTAGE AND AWAY DISADVANTAGE OF TEAMS IN THE TFF 1. LEAGUE* 78-90
Ümit Kuvvetli ^{ID}
- TEKNİK DİREKTÖRLERİN FUTBOLCULUK KARİYERLERİ ÜZERİNDEN KULÜP İSTİKRAR DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**
- 8 *EXAMINATION OF CLUB STABILITY LEVELS OF TECHNICAL DIRECTORS THROUGH THE FOOTBALL CAREER* 91-100
Taner Karaman ^{ID}
- SPORCU ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKTAN UZAKLAŞMALARI İLE ANTRENÖRLERİNİN ETİK DIŞI DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**
- 9 *INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ATHLETE UNIVERSITY STUDENTS MORAL DISENGAGEMENT AND THEIR COACHES UNETHICAL BEHAVIORS* 101-115
Sevim Güllü ^{ID}

- ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLER İÇİN HAZIRLANAN FİZİKSEL AKTİVİTE DESTEKLİ PSİKO EĞİTİM PROGRAMIYLA (FİZPEP) İLGİLİ ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ**
- 10 *EXAMINATION OF STUDENT OPINIONS ABOUT THE PHYSICAL ACTIVITY SUPPORTED PSYCHO EDUCATION PROGRAM FOR GIFTED STUDENTS (FIZPEP)* 116-131
Seyit Karaburçak ^{ID}, Nevin Gündüz ^{ID}, Raşit Karaca ^{ID}
- BEDENSEL ENGELLİ SPORCU PERSPEKTİFİNDEN: SPORDA ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER**
- 11 *INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP OF KINESIOPHOBIA WITH QUALITY OF LIFE AND FEAR OF FALLING IN PREGNANCY* 132-140
Ahmet Seçkin Korkmaz ^{ID}, Gülşen Kutluer ^{ID}, Sezgin Hepsert ^{ID}, Yakup Kılıç ^{ID}
- INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP OF COGNITIVE PERFORMANCE, VISUAL REACTION TIME AND AGILITY PARAMETERS ON FOOTBALL PLAYERS**
- 12 *FROM THE PERSPECTIVE OF PHYSICALLY DISABLED ATHLETES: INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS IN SPORTS* 141-152
Hasibe Çil ^{ID}, Berk Hakan Yılmaz ^{ID}, Ekrem Levent İlhan ^{ID}
- ELİT GENÇ ERKEK BASKETBOLCULARDA SİRKADİYEN RİTMİN MAÇ PERFORMANSINA ETKİSİ**
- 13 *THE EFFECT OF CIRCADIAN RHYTHM ON GAME PERFORMANCE IN ELITE YOUTH MALE BASKETBALL PLAYERS* 153-163
Fırat Özdalyan ^{ID}, Egemen Mancı ^{ID}, Hikmet Gümüş ^{ID}, Osman Açıkgöz ^{ID}

CUMHURİYETİMİZİN KURULUŞUNUN 100. YILINA İTHAFEN

Değerli spor bilimciler, araştırmacılar, akademisyenler ve Spormetre dergimizin değerli okuyucuları, Cumhuriyetimizin kuruluşunun 100. yılı olması nedeniyle bu özel sayımızı yayınlıyor ve Cumhuriyetimizin 100. yılını kutluyoruz.

Yayın hayatını 2003 yılından bu yana kesintisiz olarak sürdüren dergimizin 20 yıllık geçmişinde spor bilimleri araştırma alanlarına dönük vermeye çalıştığımız akademik katkı ve kalite istikrarlı bir şekilde sizlerin de destekleri ile devam etmektedir.

Bir ülkenin en değerli günü o ülkenin kuruluşudur ve kuruluşundan bu yana geçirdiği aşamalar çok kıymetlidir. Yüzyıl önce Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları tarafından ilan edilen Cumhuriyet, ideal ve modern bir toplum ve ülke inşa etmede özgün ve kararlı adımlar atarak günümüze kadar ulaşmıştır. Zorluklarla kazanılan egemenlik ve bağımsızlık Cumhuriyetimizin temel prensiplerini oluşturmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk çağdaş dünyanın sporla ilgili yaptığı çalışmaları ve attığı adımları yakından takip etmiş ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin de planlı bir programla, o çağdaş dünyaya intibak etmesi için büyük çaba sarf etmiştir. Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, Türk Spor Kurumu, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü gibi günümüz spor yönetimi kurumlarının temellerini oluşturan örgütlerin kurulmasını sağlamıştır.

Bir memleket için gerçekleştirilen tüm spor faaliyetlerinin, o milletin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli unsur olarak gören Mustafa Kemal Atatürk, tüm inkılap hareketlerinde olduğu gibi spor alanında da halka öncülük etmiştir. Bu vesile ile sporu, gençlerin gelişimin ana unsurlarından bir tanesi olarak gören Mustafa Kemal Atatürk, sporculara da her zaman gereken değeri vermiştir. Özellikle Olimpiyat oyunlarında Türkiye'nin temsili için sporcuların teşvik edilmesi, 1924, 1928 Olimpiyatlarına katılacak sporcuların desteklenmesi, onun sporculara ne denli büyük bir değer verdiğinin en önemli kanıtlarından bir kaçıdır. Bunun yanı sıra olimpiyat tarihinde ilk kez kazandığı başarıyla Türk bayrağını göndere çektirmiş olan güreşçi Yaşar Erkan Bey'e teşekkür telgrafı çekerek onu tebrik etmesi, yine eski bir güreşçi olan Kurtdereli Mehmet'in ilerleyen yıllarda maddi sıkıntı çekmesi üzerine, ona kendi maaşından 1000 lira hediye etmesi, Atatürk'ün sporculara verdiği önemin göstergeleridir. Bunların cumhuriyet açısından anlamı şudur; sporun kurumsal yapısının sağlanmasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin diğer ülkeler yanında temsil gücünün zayıf kalmaması ve genç Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir propaganda aracı olmasıdır. Zamanın bu girişiminin sonucu günümüze kadar yansıyan bir kazanım da devletin spora ve sporcuya sahip çıkmasıdır. Hali hazırda anayasamızın 58. ve 59. Maddeleri en somut kanıttır.

Sonuç olarak, Cumhuriyetimizin yüzüncü yılını kutladığımız 2023 yılında Türk Sporuna ve Türk Gençliğinin yukarıda genel hatlarıyla değinilen somut kazanımlardan payını alması arzu ettiğimiz hedeflerdendir. Spor Bilimleri ve Türk Sporuna sağlanan girdinin bir paydaşı olarak Spormetre dergimizin 20.yılı ve Cumhuriyetimizin 100. yılı kutlu olsun.

Prof. Dr. Semiyha Tuncel

Dekan

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/Spormetre.1380424

Geliş Tarihi (Received): 24.10.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 22.11.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

AN ATHLETIC NATION: AN EXPLORATION OF MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'S SPORTS VISION ON THE CENTENNIAL OF THE TURKISH REPUBLIC

Muhammed Sıddık Çemç^{1*}, Ahmet Gökhan Yazıcı²

¹Turkish Air Force Academy, National Defense University, İSTANBUL

²Kazım Karabekir Faculty of Education, Atatürk University, ERZURUM

Abstract: This research extensively examines Mustafa Kemal Atatürk's profound connection with sports in Türkiye. Commencing with Atatürk's personal interest in sports, this investigation delves into how sports became integrated into the vision of the Republic of Türkiye from various perspectives. The study highlights the place of sports within the broader context of the Turkish Revolution and underscores its critical importance in societal transformation. Through this work, Atatürk's perspective on the fundamental principles of sports is thoroughly elucidated and linked to national education and cultural values. As a result of this research, Atatürk's relationships with individual athletes and sports clubs are revealed, shedding light on his personal dedication to and profound commitment to the sector. Additionally, the establishment of sports organizations, state support in the early years of the Republic, and the significance of the Physical Education Law in Atatürk's institutional support and vision in this field are summarized within the scope of the study.

Key Words: Atatürk, Physical Education and Sports, Republic of Türkiye

ATLETİK BİR ULUS: CUMHURİYETİN 100. YILINDA MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SPOR VİZYONUNUN İNCELENMESİ

Öz: Bu araştırma, Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye'deki sporla olan derin bağımlıca ele almaktadır. Atatürk'ün spora olan kişisel ilgisiyle başlayan bu inceleme, sporun Türkiye Cumhuriyeti vizyonuna nasıl entegre olduğunu çok yönlü bir şekilde irdelemektedir. Sporun, geniş kapsamlı Türk Devrimi içerisindeki yeri ve toplumsal dönüşümdeki kritik önemi vurgulanmaktadır. Bu çalışma ile Atatürk'ün gözünden sporun temel ilkeleri derinlemesine açıklanmakta ve bunu ulusal eğitim ve kültürel değerlerle ilişkilendirmektedir. Araştırma neticesinde Atatürk'ün bireysel sporcular ve spor kulüpleriyle olan ilişkisi, spora olan kişisel bağlılığı ve sektöre olan derin taahhüdü ortaya koyulmaktadır. Ayrıca spor organizasyonlarının kuruluşu, Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki devlet desteği ve Beden Eğitimi Kanunu ile Atatürk'ün bu alandaki kurumsal destek ve vizyonu araştırma kapsamında özetlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Beden Eğitimi ve Spor, Türkiye Cumhuriyeti

INTRODUCTION

In the context of mass culture, it is evident that sports have had a profound impact on Turkish society, with a deep-rooted historical presence. Throughout known history, Turks have placed significant importance on physical education and sporting activities, both as a necessity in their struggles against adversaries and nature. These sporting activities have been sustained as a social, economic, military, and political phenomenon in every aspect of Turkish cultural life, from assemblies where administrative decisions are made to marriage and birth ceremonies (Kafesoğlu, 1997). Over time, these sporting activities, shaped by climate and geography, evolved and progressed across all Turkish states, spanning from the Great Hun Empire to the Ottoman Empire. Turks have engaged in various sporting activities such as hunting, equestrianism, archery, swordsmanship, marksmanship, wrestling, foot races,

* Corresponding Author: Muhammed Sıddık Çemç, Instructor PhD, E-mail: mscemc@gmail.com

jumping, stone-throwing, mace and club usage, javelin throwing, skiing, and a game called matrak, aligning them with their way of life (Güven, 1999). However, during the latter half of the 19th century, when significant advancements and professionalization in sports were taking place globally, the Ottoman Empire, burdened by its military, economic, political, and social difficulties, was unable to sufficiently invest in physical education and sports activities. Consequently, sporting activities within Turkish territories lagged behind the contemporary world (Ünver, 2004).

The comprehensive and effective handling of contemporary advancements in sports in Turkish territories by both the nation and the government became possible during the Republic era. Mustafa Kemal Atatürk, who led the Turkish nation to independence through the National Liberation Movement, initiated a multifaceted revolution encompassing economic, political, cultural, and social activities. Among these, sports held a significant place (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997, p. 259-260). Despite some positive developments through reforms in the 19th century, the Turkish nation struggled to achieve the expected modernization required to align with contemporary societies. Atatürk's life, which extended from 1881 to 1938, transpired amidst the historical transition from a declining Ottoman Empire to the establishment of a National Republic State regime. Throughout this process, Mustafa Kemal Atatürk can be seen at various times as a young officer striving to make a difference, as an influencer of those higher up, as a commander who fought on various fronts of an empire, and as a confident architect of a completely new concept of the state, laying its foundations as a statesman (Berkes, 1993).

Mustafa Kemal Atatürk is a personality that needs to be presented in a scientific manner, devoid of sentimentality, and in all its facets. This is because presenting Atatürk in such a manner will facilitate understanding him and lay the foundations for progress for future generations. Understanding Atatürk equates to comprehending the founding philosophy of the Republic of Türkiye and its current state. It is appropriate to recall his statements at this point (Kocatürk, 1999):

“To see me does not mean seeing my face. If you understand my thoughts, if you understand my feelings, this is enough. There are two Mustafa Kemals: One is me, the flesh and bone, temporary Mustafa Kemal... The second Mustafa Kemal, I cannot express him with the word 'I.' He is not me, but 'we.' He is a community of intellectuals and warriors who strive for new ideas, new life, and a great ideal in every corner of the country. I represent their dreams. My endeavors are to satisfy what they long for. That Mustafa Kemal is you, all of you. It is the one who is not temporary but must live and succeed.”

Atatürk's Personal Interest in Sports

Mustafa Kemal Atatürk displayed an active and physically inclined disposition during his childhood years (Belli, 2005). His interest in sports began to grow when he received support from Gymnastics Instructor Lieutenant Habib Bey at the Selanik Military Junior High School. During this time, he even showed a keen interest in attending local wrestling matches, horse races, and javelin games. His success in “Gymnastics” classes at the Manastır Military High School, as well as in “Training” and “Drill” classes at the Istanbul Military Academy and Turkish War Academy (Sönmez, 2004), was a testament to the physical education and proficiency he acquired through his education and military career, particularly in marksmanship and horsemanship (Tuncel, 2003).

Atatürk remained intertwined with various sports throughout his life. For instance, the game of billiards, which he first encountered in Manastır, became a regular part of his daily life during his presidency. While in Istanbul, he played billiards with friends such as Tevfik Rüştü Aras, Salih Bozok, İsmet İnönü, and Nuri Conker, both at the Florya Seaside Mansion and later at the Çankaya Presidential Mansion in Ankara (Gürsoy, 2011). Additionally, he developed a habit of playing billiards on his own at times (Atay, 1998). Atatürk also enjoyed long walks, and during the summer months in Istanbul, he would swim and engage in rowing exercises at Florya, setting an example for his athletic personality. Hence, it is known that Atatürk remained fit, agile, and fast until the signs of the illness that eventually led to his separation from the nation became apparent (Atatürk'ten Hatıralar, 2010).

Mustafa Kemal Atatürk and Sports in the Context of the Turkish Revolution

As one of its fundamental goals, the Republic of Türkiye aimed to elevate Turkish culture to the level of contemporary civilization, and this extended to the realm of sports as well. In this context, Atatürk emphasized the importance of the Turkish nation comprehending the quality and value of sports, showing genuine affection for it, and considering it a national duty to make progress in the field. Atatürk believed that achieving this goal required shaping and organizing the physical activities and movements that people engage in as part of their daily lives according to scientific methods and principles, a task entrusted to athletes and sports educators. According to Atatürk, the success achieved in sports would be not only an indicator of the accomplishments of athletes, clubs, or the supporting state but fundamentally a reflection of the success of the entire nation (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997, p. 260-262).

Atatürk viewed sports as one of the factors that indicated a nation's level of development, civilizational capability, and the height of the civilization it had built (Süslü, 1986). In this regard, he expressed his belief on various occasions that Turkish sports would soon attain the place it deserved. To achieve this, he highlighted that sporting activities needed to be integrated with health, social, and civilizational elements and called for relevant authorities to take necessary measures for their implementation (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997, p. 262).

Considering youth and sports as complementary concepts, Atatürk entrusted the young Republic of Türkiye, which he believed should be robust, strong, and healthy, to the Turkish youth, following the aphorism:

“A sound mind in a sound body (Kocatürk, 1999, p. 329).”

In terms of raising the youth responsible for the independence and future of the Turkish nation, Atatürk emphasized the importance of physical education, stating:

“It is a clear indication of our main policy to raise a virtuous, strong generation whose capabilities are enhanced and improved both in intellectual and physical training, based on positive sciences, loving fine arts, and having succeeded in physical education (Atatürkçülük, 1984, p. 296).”

Atatürk described sports in his distinctive style by saying:

“I will tell you openly and firmly that, to succeed in sports, it is more important for the entire nation to understand the essence

and value of sports, to show heartfelt affection for it, and to consider it a national duty than to receive any kind of assistance (Kocatürk, 1999, p. 327)."

Additionally, he attempted to define sports in his own unique way through the following anecdote:

"During the Gallipoli War, a Turkish soldier, who was on a reconnaissance mission, brought a captured British soldier to me, holding him by the throat. I first asked the enemy soldier why he had come here from his homeland. He replied, 'For sports.' Then I asked how they found our soldiers. He answered, 'The captured soldier doesn't know anything about sports.' Upon hearing this response, I said, 'If they ask me what sports are, I will say: Sports is the ability, both materially and spiritually, to catch those who threaten the homeland and the nation and bring them before the servants of the homeland and the nation (San, 1981, p. 35)."

Furthermore, Mustafa Kemal Atatürk stressed the significance of sports, stating:

"In the world, the realm of sports is of great importance. It is even more important for us because it is a matter of race, a matter of improving and developing the race, and, to a certain extent, a matter of civilization (Kocatürk, 1999, p. 327)."

Atatürk believed in the importance of physical education and sports for the nation and civilization, and he endeavored to promote a healthy and robust society through sports activities for people of all ages and genders.

Mustafa Kemal Atatürk and Sports from a Societal Perspective

Mustafa Kemal Atatürk envisioned giving sports a societal function with the idea:

"In the Turkish social structure, those responsible for organizing sports activities should not aim to win a competition but should prioritize providing physical education for all Turks of all ages. Our ancestors did not speak in vain when they said, 'A sound mind in a sound body (Atatürkçülük, 1984, p. 343)."

He aimed to make sports an integral part of Turkish society, thus fostering a healthy, strong, dynamic, productive, and morally upright population. Atatürk articulated his fundamental goal regarding sports as follows:

"The main purpose is to provide physical education for all Turks of all ages (Kocatürk, 1999, p. 329)."

Underscoring the idea that sports should encompass the entire nation. Accordingly, in 1932, Atatürk established the principles of the organization in People's Houses (Halkevleri), stating:

"Sports and physical activities are an indispensable and crucial part of youth education. Therefore, love and interest in sports and physical activities should be aroused in Turkish youth and

the Turkish people, and these should be turned into a national activity, a mass movement (Afyon, 1997, p. 23)."

During a period when sports policies worldwide either viewed sports as a propaganda tool, advertising medium, or a means of promoting public health, Atatürk stressed the importance of prioritizing the latter, emphasizing a healthy lifestyle through sports. He said:

"We have not yet reached the European level. In sports, we must have a single and specific goal. We will either make sports for propaganda purposes, or we will do it to promote our physical development (Atatürkçülük, 1984, p. 345)."

Atatürk's choice was to prioritize the principle of sports for a healthy life as the primary goal of Türkiye's sports policy. Sports are a way of life for the Turks and have played a significant role in Turkish society and nation-building. It is as influential in Turkish life as women, weapons, and horses. For this reason, sports have permeated all aspects of Turkish life, even finding a place in wedding ceremonies. According to Altınok (1992), Atatürk had the following goals with regards to sports:

- *To create a modern Turkish society where everyone, from children to the elderly, engages in sports throughout their lives in a scientifically oriented environment for physical and mental health.*
- *To raise a virtuous Turkish generation in physical education, just as in intellectual education, who would bear the responsibility for Turkish independence and its regime, the Republic.*
- *To maintain the world championship with honor, worthy of the Turkish identity and Turkishness in sports.*
- *To work systematically and scientifically for success.*
- *To promote and preserve Turkish sports culture.*
- *To maintain our existence as Turks at the most civilized level in sports as in all other fields (Altınok, 1992, p. 25).*

Mustafa Kemal Atatürk and the Basic Principles of Sports

Mustafa Kemal Atatürk emphasized the principles of sports as they relate to life, ideals, courage, determination, and morality. He stated:

"Dear youth, life is nothing but a struggle. Therefore, in life, there are only two things: to win and to lose. The sacred trust we have left to the Turkish youth is to always win. I am confident that you will always triumph. In achieving the goals and taking steps to indicate the reasons and signs of the nation's progress, do not hesitate. We will collectively overcome the obstacles on the path to national advancement. For this purpose, you will apply your minds, knowledge, and, if necessary, your physical strength and determination. But, in the

end, we will undoubtedly reach that goal (Atatürkçülük, 1984, p. 343).”

Atatürk believed that sports embody principles such as idealism, courage, decisiveness, and morality, much like life itself. According to Altınok (1992), Atatürk's principles regarding sports encompassed the following:

- *Understanding the meaning and significance of sports, promoting and loving sports, and considering sports as a patriotic duty.*
- *Preserving, popularizing, and protecting our national sports culture (wrestling, equestrianism, archery, javelin, etc.).*
- *Ensuring that every Turk, regardless of age, gender, race, religion, language, or thought, engages in sports.*
- *Emphasizing that sports should not be solely for competition or winning, but rather a lifelong activity for everyone, from cradle to grave.*
- *Showing respect for the sports culture of all nations and ensuring that every nation participates in sports organizations.*
- *Promoting sports in a scientific environment.*
- *Instilling the idea that every Turkish athlete should prioritize the honor of the Turkish nation in international competitions.*
- *Promoting a scientifically oriented sports education to foster a healthy Turkish generation.*
- *Encouraging attributes such as love for sports, hard work, effort, intelligence, agility, diligence, and morality to succeed in sports.*
- *Upholding the goal of maintaining world leadership in sports culture with honor.*
- *Supporting successful athletes and sports through state sponsorship (Altınok, 1992, p. 25).*

Atatürk also emphasized the intellectual and moral aspects of sports, saying:

“Sports not only represent physical capabilities, they also contribute to intelligence, understanding, and morality. Those who are strong but lack intelligence cannot compete with those who are both strong and intelligent. I admire athletes who are intelligent, agile, and virtuous (Kocatürk, 1999, p. 329).”

Atatürk recognized the innate athleticism of the Turkish people, stating:

“The Turkish nation is born to sports. Even children who have just learned to walk wrestle in the fields. It is not only Turkish men who ride horses best but also Turkish women. Which nation

is more sportsmanlike becomes apparent on the battlefield. The extraordinary resistance and bravery of Turks on the battlefield, as well as their spirit, are evidence of their physical strength. However, using the term 'war' to signify the superiority of a sportsmanlike nation is not appropriate. What we see and know are the usual methods (Kocatürk, 1999, p. 328)."

Atatürk's vision was to instill discipline into the inherent athleticism and talent of the Turkish people through sports, believing that disciplined sports could lead to athletic success and contribute to a nation's progress and civilization. He also encouraged both men and women to participate in sports and emphasized that sports should be accessible to people of all ages and backgrounds. He envisioned a Türkiye where every citizen would be physically active, thus contributing to the nation's physical and moral strength.

Mustafa Kemal Atatürk's Views on Sports in National Education

Mustafa Kemal Atatürk recognized the importance of sports as a means of education and highlighted the parallel between sports and national education. He stated:

"All kinds of sports activities must be considered as essential elements of the national upbringing of Turkish youth."

Atatürk believed that Turkish youth should be raised with a sense of *"national enthusiasm"* in sports activities, which was an important aspect of their education (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997, p. 262-420).

Even before the establishment of the Republic, the issues related to physical education and sports were taken into account by Atatürk and other statesmen. Selim Sırrı Bey (Tarcan), who had received physical education training at the "Royal Military Physical Education and Gymnastics Academy" in Sweden, played a significant role in the early initiatives related to sports education in Türkiye (Ahmetoğlu, 2011, p. 31). In 1923, a commission called "Hey'et-İ İlmiye" was formed to discuss educational matters, and Selim Sırrı Bey proposed the establishment of a "Terbiye-i Bedeniye Mektebi" (Physical Education School). This proposal was accepted by the commission, marking the beginning of formal efforts to introduce physical education in Turkish education.

The first step in these efforts was the opening of "physical education courses" in a building adjacent to the Istanbul Kız Muallim Mektebi (Girls' Teachers' School) on October 21, 1926. Selim Sırrı Bey played a leading role in these courses, and the training of physical education teachers began. Until the establishment of the "Gazi Orta Muallim Mektebi (Gazi Middle Teachers' School) and Terbiye Enstitüsü (Institute of Education)" with a specialization in physical education in 1932, 211 physical education teachers were trained. Many of these graduates went on to work as teachers in secondary education institutions and the Gazi Department of Physical Education (Bilge, 1989, p. 67).

Atatürk himself took a keen interest in shaping the curriculum of sports education institutions in Türkiye. He gathered information about sports education programs in foreign countries and arranged for talented young individuals in Türkiye to receive training abroad. The first individuals sent abroad for sports education were Vildan Aşır (Savaşır) and Nizamettin Rıfat (Kırşan), who were sent to Sweden to complete their training in "Terbiye-i Bedeniye" (physical education). After completing their education abroad, they returned to Türkiye and

played active roles in the organization of scouting and swimming courses (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, September 6, 1928).

During the declining years of the Ottoman Empire, women had limited access to sports activities due to social issues. However, Atatürk recognized the importance of physical education for girls and women, stating that girls should also be raised to defend the nation's interests and should receive physical, intellectual, and emotional education. As a result of his initiatives, Turkish women began participating in sports and achieving significant success shortly thereafter (Soyak, 2010, p. 441).

The Halkevi (People's House) organization, which was established in 1932, played a crucial role in promoting sports and physical education. Atatürk personally influenced the educational programs of Halkevi, including sports activities. The Halkevi's sports section emphasized the importance of sports in the education and national upbringing of young people, stating that:

“Sports and all physical activities are essential elements of youth education and national upbringing. Therefore, love and interest in sports and physical activities should be fostered among Turkish youth, and these should be turned into a mass movement, a national activity (Uluskan, 2010, p. 49).”

The sports programs of Halkevi included traditional Turkish sports such as wrestling, equestrianism, archery, as well as rhythmic gymnastics, shot put, and other modern sports. These programs aimed to encourage young people to engage in sports and physical activities and be educated through contemporary methods (Tahsin, 1932, p. 10).

Mustafa Kemal Atatürk's Cultural Perspective on Sports

Mustafa Kemal Atatürk placed special importance on Turkish traditional sports, which embodied values such as valor, courage, humility, skill, ability, and mastery. These sports included wrestling, equestrianism, javelin throwing (cirit), and archery. He believed in the significance of preserving and continuing these traditional Turkish sports as they were essential parts of the national culture (Yıldız, 2008, p. 146-147). As a testament to this belief, these sports were prominently featured in the educational programs of the “Halkevleri” (People's Houses) established under Atatürk's guidance (Soyak, 2010, p. 457).

Among these traditional Turkish sports, wrestling held a special place in Atatürk's heart. Atatürk described wrestling as a game of strength and intellect and considered it his favorite sport (İnan, 1950, p. 157). He recognized that the Turkish people had an innate inclination toward sports, citing examples of children wrestling at a very young age. Atatürk believed that these sports were deeply rooted in the national culture and instilled trust and happiness in those who practiced them (Güven, 1939, p. 9). He showed a keen understanding of wrestling techniques and tactics during matches and was known to have attended and supported Turkish wrestlers during international competitions, such as the Türkiye-Italy wrestling matches in 1933. At the Maksim Salon in Istanbul, he cheered for Turkish wrestlers like Arabacı İsmail, Saim Arıkan (who defeated Italy's Fidere Lombardi), and heavyweight champion Çoban Mehmet (Güven, 1992, p. 39-43). Atatürk also invited these successful wrestlers to the Presidential Mansion in Florya and celebrated their achievements (Banoğlu, 1967, p. 190-191). He even participated in wrestling matches himself, often competing with his close friends and companions (Gürsoy, 2011, p. 114). Atatürk's commitment to wrestling was

evident when, despite feeling unwell, he attended wrestling matches held at the Ankara Halkevi in early 1938 (Ulus, 1938).

Atatürk also showed a strong interest in equestrianism. He acknowledged the talents of Turkish men and women in horseback riding and attributed their resilience and determination on the battlefield to their inner strength and physical robustness (Güven, 1939). Atatürk was an expert horseman himself and continued to enjoy horseback riding throughout his life (Belli, 2005, p. 27-28). He closely followed horse races and encouraged their development as a sport, which contributed to the growth of interest in horse racing in Türkiye (Özalp, 2011, p. 341).

Another traditional Turkish sport that Atatürk held in high regard was archery. Atatürk recognized the historical significance of archery and its potential to regain its former glory as a national sport. In 1923, he instructed relevant authorities to establish the Archery Federation to revive and develop archery as a national sport. This marked an important step in the revitalization of archery. Prominent archers of the time, such as İbrahim and Bekir Öçok Brothers, Vakkas Okatan, as well as scholars and enthusiasts like Professor Necmettin Okyay, Hâfız Kemal Gürses, and Historian Halim Baki Kunter, played pivotal roles in promoting archery. In 1937, the Archery Sports Institution was established under the Beyoğlu Halkevi to further promote archery as a sport (Yıldız, 2002, p. 291).

In summary, Mustafa Kemal Atatürk's cultural perspective on sports emphasized the importance of traditional Turkish sports such as wrestling, equestrianism, and archery. He believed that these sports were deeply embedded in Turkish culture and played a vital role in shaping the national identity. Atatürk actively supported and promoted these sports, both personally and through official initiatives, to preserve their cultural significance and encourage their practice among the Turkish people.

Mustafa Kemal Atatürk's Relationship with Athletes

Mustafa Kemal Atatürk believed that the key to success in sports lay in appreciating, rewarding, and encouraging athletes. During his time, many Turkish athletes who achieved international success were personally praised and rewarded by Atatürk (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000, p. 5-18). Atatürk took a keen interest in the success of Turkish athletes, ensuring they received the recognition and support they deserved.

In 1924, Atatürk instructed Saffet Arıkan, the General Secretary of the Republican People's Party, to ensure that Ömer Besim Koşalay, who represented Türkiye at the 1924 Paris Olympics, also participated in the 1928 Amsterdam Olympics. Atatürk recognized the importance of supporting Koşalay's achievements and ensuring his continued success in sports (Atabeyoğlu, 1981, p. 60). Atatürk was pleased to learn that Kurtdereli Mehmet Pehlivan, a Turkish wrestler who had achieved international success, attributed his victories to the presence of the Turkish nation's spirit behind him. Atatürk admired this sentiment and recommended it as a guiding principle for Turkish athletes, emphasizing the importance of competing with the honor and pride of the nation in mind (Türkspor, 1931, p. 11-12). Later in life, Atatürk, who had taken up refereeing in wrestling, generously gifted 1,000 Turkish lira from his own salary to Kurtdereli Mehmet Pehlivan, a respected wrestler facing financial difficulties (İnan, 2007, p. 155-156). Atatürk remembered the contributions of this honorable wrestler to Turkish sports.

Atatürk also celebrated the success of Turkish athletes on the international stage. For instance, he expressed great joy when lightweight wrestler Yaşar (Erkan) Bey won the World

Championship at the 1936 Berlin Olympics, marking the first time the Turkish flag was raised as the victor's flag in Olympic history. Atatürk sent a telegram to Yaşar, saying:

“You have done a great thing for the country. Your name is now etched in Turkish sports history. Long live Yaşar.”

He also awarded Yaşar Bey two silver vases as a token of his appreciation (Gürer, 2008, p. 346-347). Similarly, when Turkish riders achieved success at the 1932 International Concours Hippique in France and the Mussolini Cup in Italy in 1934, Atatürk closely followed their accomplishments and took great pride in them (Ulus, 2011, p. 208). The European press referred to these riders as “Atatürk's Cavalry” and highlighted how the presence of Atatürk seemed to provide them with energy and confidence during their equestrian competitions (Yıldız, 2002, p. 246-247).

Atatürk's personal involvement with athletes extended to various sports, including cycling. When cyclist Talat (Tunçalp) Bey became the Turkish champion and participated in the 1936 Berlin Olympics, Atatürk addressed him as “my son” and provided guidance, emphasizing the importance of sportsmanship and ethical behavior as well as physical skills (Yıldız, 2008, p. 321-322). This demonstrates that Atatürk regarded all athletes who demonstrated determination and success in any sport with equal respect and attention.

Furthermore, Atatürk did not consider sports merely as a physical endeavor but also emphasized the importance of intellect, agility, and morality in sports. He stated:

“I love the athlete who is intelligent, agile, and moral.”

Underlining the athlete's role as a role model for society, encompassing not only technical prowess but also character and behavior (Güven, 1939, p. 130).

In summary, Mustafa Kemal Atatürk had a strong relationship with athletes and valued their achievements highly. He not only praised and rewarded successful athletes but also personally engaged with them, offering guidance and support. Atatürk's involvement in sports extended to various disciplines, and he emphasized that athletes should not only excel in physical skills but also exhibit moral integrity and intelligence, serving as positive examples for society.

Atatürk's Relationship with Sports Clubs

Fenerbahçe Sports Club, one of the prominent sports clubs in Turkish sports history, was one of the first clubs that Mustafa Kemal Atatürk established contact with. Atatürk, who cherished everything related to the public, admired Fenerbahçe as a team that emerged from the public and expressed his appreciation for the club on various occasions (Granda, 2010, p. 88). Before being appointed as the Commander of the Yıldırım Armies during the final stages of World War I, Colonel Mustafa Kemal, the hero of the Battle of Gallipoli, spent some time in Istanbul. During this period, he visited Fenerbahçe Sports Club, toured the club's museum on May 3, 1918, and left the following inscription in the club's guestbook (Dağlaroğlu, 1957, p. 578):

“I had heard of the accomplishments of the tireless efforts of Fenerbahçe Club, which have been praised everywhere, and I had considered it my duty to visit this club and congratulate its enthusiasts. The fulfillment of this duty has only been possible

today. With my compliments and congratulations, I record this duty here.

*The Army Commander
M. Kemal”*

Another club that Atatürk visited during his time in Istanbul towards the end of World War I was Beşiktaş Gymnastics Club. Atatürk's residence in Akaretler was conveniently located near the club, and he used to watch football training sessions and other sports activities by entering the club's garden through the back door of his house. Atatürk closely observed the sporting activities conducted here, managed by the club's founders, Ahmet Fetgeri (Aşeni) Bey and Fuad Balkan Bey. On one occasion, Atatürk addressed them as follows (Somalı, 1978, p. 439):

“Gentlemen, I have been following your serious work and the achievements of your athletes with great pleasure and attention for a long time. Just as a youth deprived of sports cannot be effective in the defense of the homeland during wartime, even if the mental capacity of a human being develops to the highest degree, if their physical development is inadequate and insufficient, their body cannot carry their mind forward. When these young people, who you have gathered here and are trying to raise with scientific methods, develop both physically and mentally, they will prove the immortal strength of the Turks to European rivals not only in scientific fields but also in sports arenas. I congratulate you wholeheartedly and hope to hear of your successes at all times.”

On July 18, 1920, Atatürk personally ordered the establishment of a “Guard Team” within the framework of security measures. This team was led by Mülazım İsmail Hakkı (Tekçe) Bey, who had benefited from Atatürk's ideas and views on sports for many years. The team later evolved into the “Guard Regiment” and finally, on June 1, 1923, into the “Guard Force Club.” Under Atatürk's spiritual leadership, this club also started to engage in sporting activities (Türk Sporuna 50'nci Hizmet Yılı Albümü, 1978). This club, whose activities were closely monitored by Atatürk, achieved numerous championships in various sports disciplines, including wrestling, football, athletics, equestrianism, cycling, and polo. It also produced many military athletes (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1933).

Atatürk also had a close relationship with Trabzon İdman Ocağı, which is considered one of the foundational clubs of Turkish sports and played a crucial role in the establishment of Trabzonspor Sports Club. In June 1923, Atatürk accepted the honorary presidency of Trabzon İdman Ocağı, expressing his commitment to supporting youth and sports, and sent a telegram wishing success to the club's officials and athletes (Spor Alemi, 1923, p. 13). Atatürk's close relationship with this club is demonstrated by these important events. Additionally, during his visit to İzmir in 1925, Atatürk visited two other significant sports clubs of that time: Karşıyaka and Altay. He watched the training sessions of Karşıyaka football and tennis players and took commemorative photographs with them on October 13 (Aksoy, 1988, p. 100). On the following day, Atatürk visited Altay Sports Club in İzmir, where he expressed his admiration for the hard work of these clubs and their young athletes. He mentioned that through these clubs:

“You can be proud of the young people, and with these young people, we can confidently look to the future (San, 1981, p. 104-105).”

Atatürk's Contribution to Sports Organizations

The establishment of the “Turkish Sports Clubs Alliance” (İdman İttifakı Hey'et-i Muvakkatesi) in 1921 played a crucial role in the modern organization of Turkish sports. This committee laid the foundation for the Turkish Sport Clubs Union (Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı), which was the first centralized sports organization in the country during the early years of the Republic (Sümer, 1990, p. 20). The Turkish Sports Clubs Alliance was formed based on the agreement of sports clubs and held its first meeting on July 11, 1922, under the presidency of Ali Sami (Yen) Bey (Spor Alemi, 1922, p. 5). It gained official recognition through a cabinet decision on January 16, 1924 (Özmaden, 1999, p. 53). Atatürk was elected as the honorary president of this committee during its first congress (Akin, 2004, p. 60). This marked the beginning of the Turkish Republic's active support for sports and athletes.

The Turkish Sports Clubs Alliance became the sole authorized body responsible for directing and managing all sports activities throughout the country with the declaration of the Republic (Tayga, 1990, p. 162-164). Atatürk closely monitored the activities of this organization and provided recommendations on important matters related to it (Atatürk'ün Söylev Demeçleri, 1997, p. 259-263). During the period when this organization was active in Turkish sports, sports activities expanded beyond major cities like Istanbul and Izmir, reaching all parts of Anatolia. The number of professional sports disciplines in the country increased beyond football to include athletics, wrestling, basketball, weightlifting, cycling, equestrianism, boxing, sailing, hockey, fencing, tennis, and volleyball. Unified sports committees (federations) were established for these sports, and they became members of international sports organizations, participating in various competitions abroad (Demir, 2006, p. 7).

The growth of sports activities contributed to the strengthening of national unity and solidarity in the country. Participation in international sports activities allowed the new Türkiye to showcase its accumulated knowledge in sports on the global stage, enabling integration with the world in the field of sports (Özmaden, 2010, p. 1441). Atatürk's support and encouragement played a significant role in the development and organization of sports in Türkiye, emphasizing the importance of sports in building a modern and strong nation.

In terms of State Support Given to Sports: Atatürk in the Early Years of the Republic

In the early years of the Turkish Republic, it is evident that sports clubs, athletes, and sports media faced financial difficulties. For instance, in a letter written from the Ministry of National Education to the Prime Ministry in 1926, it was stated that prominent and long-established Turkish sports clubs such as Fenerbahçe, Galatasaray, and Gençlerbirliği in Ankara were experiencing significant financial problems. They were unable to meet even their basic needs, and it was suggested that if financial support were provided by the government, these clubs could contribute more significantly to Turkish sports (Prime Ministry Republic Archives, 1926). In this context, it is necessary to mention the government's support for Turkish athletes' participation in the 1924 Olympic Games held in Paris as an initial example (Prime Ministry Republic Archives, 1924). Additionally, activities aimed at encouraging sports, such as providing a 50% discount on train and ship travel for athletes coming from various regions of Anatolia to participate in the 1924 Turkish competitions in Ankara (Prime Ministry Republic Archives, 1924) and supporting the travel of Turkish athletes abroad to participate in sports activities, as seen in the 1933 trip to Russia (Prime Ministry Republic Archives, 1933), serve as examples of the importance and support that the

Republic of Türkiye, under the leadership of Atatürk, gave to sports and athletes, especially in the context of limited financial resources for young athletes.

It is also evident that such supportive activities extended to the Turkish sports media. In a meeting of the Council of Ministers chaired by Mustafa Kemal Atatürk on January 24, 1925, the application of the sports magazine “Spor Alemi” published in Istanbul was evaluated. Eventually, it was decided to exempt a total of 53,680 kg of paper to be imported from Europe to meet the magazine's one-year needs from customs duties (Prime Ministry Republic Archives, 1925).

During Atatürk's era, the state showed meticulous attention to sports facilities, and legislative efforts were made to create a sports infrastructure that could keep up with the times (İnan, 1998, p. 172). In this context, the “Village Law” published in 1924 included provisions that encouraged village sports such as wrestling and javelin throwing (Village Law, 1924, p. 68). Similarly, the “Municipalities Law” issued in 1930 assigned municipalities the responsibilities of establishing and operating sports and game areas, children's gardens, racecourses, and stadiums tailored to the local needs of young people (Municipalities Law, 1930, p. 80). In addition to these, a significant example from this period is the decree signed by President Mustafa Kemal Atatürk, upon the proposal of the Kütahya Directorate General of Foundations in 1926, which allowed a portion of the Yıldırım Beyazıt Foundation's land to be allocated for the construction of a sports area under the name of the sports area. This demonstrates the willingness to utilize foundation lands to establish sports infrastructure during that period (Prime Ministry Republic Archives, 1926). The “Guide for the Construction and Establishment of Gymnastics Games and Sports Buildings,” written by P. W. Scharroo, the Vice President of the Dutch National Olympic Committee, and Jan Wils, an architect, was translated into Turkish at Atatürk's request, published in 1933 by the Türkiye Sports Clubs Alliance. This guide served as a valuable source of information for the establishment of modern sports facilities in Türkiye (Scharroo & Wils, 1933).

As a result of Atatürk's sensitivity, determination, encouragement, and support for sports and sports facilities, a significant number of facilities for various sports were constructed across Anatolia in a short period, utilizing the resources of the state (Turkish Sports Writers Association Statement, 1981, p. 50-52). Among these, the “19 May Stadium,” which was opened on December 15, 1936, in the capital city of Ankara, stood out as Türkiye's largest stadium at the time, serving both Türkiye and the Balkans (Baydar, 1936, p. 3). Similarly, the “Ankara Hippodrome,” a modern racing facility in Ankara, was built with Atatürk's recommendation, guidance, and oversight in the same year (Üyken, 2000, p. 38-39). Other notable facilities established in the early years of the Republic included the Alsancak Field in İzmir, Fenerbahçe and Beşiktaş Stadiums in Istanbul, Sipahi Ocağı, Riding School, Moda Yacht Club, Fatih Wrestling Hall, Zonguldak Mining School Field, Konya Field, City Stadiums in Samsun, Trabzon, Kayseri, and Adana, as well as skiing facilities in the mountainous areas of Kars, Bursa, and Kayseri, and areas designated for equestrian sports in Ankara and Kayseri. As a result of these efforts, Turkish children and youth began to actively participate in sports activities through schools, clubs, and community centers (Top, 1938).

To address the infrastructure problems in Turkish sports quickly and effectively, expertise from the global sports community was sought during this period. As a result, Dr. Goenther (1928) was invited for mountaineering training, Hermann Altrock from Leipzig University was invited for the establishment of the Institute of Physical Education, and Dr. Carl Diem, a prominent figure in German sports, was invited for the organization of a comprehensive youth program and sports rehabilitation efforts (Türkspor, 1933). These experts conducted

inspections in various regions of Türkiye and presented reports to the government (Akın, 2004, p. 70-71). These reports were utilized to address organizational and infrastructure problems in sports.

The Physical Education Law and Atatürk

Mustafa Kemal Atatürk, since his time as the Inspector of the Ottoman Youth Association, had been working on the development of a systematic and scientific Turkish Sports Law, which was more structured and scholarly than the research related to the establishment of Youth Associations during those times. In line with this desire, the draft of the Physical Education Law was prepared within the framework of Atatürk's wishes and directives and presented to the Grand National Assembly of Türkiye. At the time when this law was being discussed, Atatürk was in Istanbul and on his yacht, the Savarona. The Physical Education Law, consisting of 28 articles, was deliberated upon and unanimously adopted by the Turkish Grand National Assembly on June 29, 1938. The first article of Law No. 3530 on Physical Education states:

“A Directorate General of Physical Education, which has legal personality and is subordinate to the Prime Ministry, has been established for the purpose of directing and administering activities related to games, gymnastics, and sports that promote the development of the physical and moral capabilities of citizens in accordance with national and revolutionary objectives.”

This law was signed by President Mustafa Kemal Atatürk on July 7, 1938, and published in the Official Gazette on July 16, 1938, becoming effective (San, p. 133-134, 1981). Mustafa Kemal Atatürk expressed his satisfaction with the enactment of the Physical Education Law, which he had hoped for and encouraged for many years, as follows:

“I am pleased to see the implementation of the (physical education) law, which the High Council has approved for the purpose of achieving the ideal of Turkish youth in culture as well as in the field of sports. All types of sports activities should be considered as the main elements of the national upbringing of Turkish youth. In this regard, the government should act more seriously and carefully than before and should raise the Turkish youth in sports with national enthusiasm (San, 1981, p. 135).”

Atatürk emphasized that sports activities should be considered as a fundamental element of national education in line with the principle of national identity, and he pointed to the importance of raising the youth with meticulous attention to national values in the context of the Physical Education Law's fundamental principles.

CONCLUSION

Mustafa Kemal Atatürk's vision and philosophy for Türkiye extend beyond traditional notions, encompassing not only politics and nation-building but also permeating various facets of life. This comprehensive approach vividly manifests itself in the realm of sports. Atatürk's deep connection with sports reflects his broad aspirations for a modern and powerful Türkiye. This in-depth examination of Atatürk's relationship with sports offers a holistic perspective on how he perceived sports as a critical tool in shaping the Turkish Republic.

Personally, Atatürk did not merely view sports as a recreational activity but also as a means to promote discipline, resilience, and energy. His personal interest in and active participation in various sports activities conveyed the message that physical fitness was not just an aspiration but a lived reality for the nation. Such personal commitment reverberated deeply, setting an example for future generations.

From the perspective of the Turkish Revolution, sports emerged as an indispensable instrument of change. The Revolution aimed to transform every aspect of Turkish life, and sports played a pivotal role in this achievement. As society rapidly transitioned, sports provided both continuity and innovation. New disciplines and methods were introduced to integrate Türkiye into global norms. Atatürk's vision for sports intertwined seamlessly with his desire for a united, harmonious, and progressive Türkiye. Sports became a space for collective participation, fostering national identity and a sense of solidarity. Using sports for nation-building, it strengthened the sense of unity and diminished regional, ethnic, or sectarian divisions.

Atatürk's emphasis on the fundamental principles of sports highlights the profound lessons he intended for youth in terms of fairness, discipline, and respect. These principles extended beyond the playing field, encompassing life's vital lessons. For Atatürk, sports served as an educator that imparted values essential for shaping the character of Turkish youth. Furthermore, his views on sports in national education underscored his belief in the holistic development of individuals. Mental and physical development went hand in hand, and schools were not only places of academic learning but also crucial for physical education and discipline.

Atatürk's cultural perspective on sports was twofold. On one hand, he valued Türkiye's rich sports traditions and ensured their honorable place in the nation's consciousness. On the other hand, he embraced global best practices in parallel with international standards to advance the Republic of Türkiye. Tangible manifestations of Atatürk's sports vision are evident in his relationships. His interactions with athletes went beyond mere photographs, and his commitment to developing sports clubs reflected his dedication to these organizations as fundamental pillars of organized sports in Türkiye.

In the early years of the Republic, Atatürk's substantial contributions to sports organizations transformed the trajectory of Turkish sports. The establishment of central institutions, support mechanisms, and infrastructure shifted sports from a casual endeavor to a systematic, well-organized activity. Although the era faced financial constraints and infrastructure limitations, the prioritization of sports by the state is evident. Even in the face of challenges, sports were not sidelined; they gained momentum. One of Atatürk's most enduring legacies in sports is the Physical Education Law, institutionalizing sports at the national level and ensuring its importance could not be diminished by political or societal influences. The law represents a manifestation of a long-term vision for Turkish sports.

In conclusion, Mustafa Kemal Atatürk's relationship with sports is a masterpiece of visionary leadership. He saw sports as multifaceted, unifying, educative, disciplinarian, and nation-building. Through his personal commitment, strategic interventions, and enduring institutional contributions, Atatürk solidified sports as an integral part of the Turkish nation. His vision continues to inspire future generations.

Ethics Committee Approval

For this study, the necessary ethical permissions were obtained from the Ethics Committee of Ataturk University.

REFERENCES

- Afyon, Y.A. (1997). *Beden Eğitimi ve Spor Tarihi*. Konya.
- Ahmetoğlu, S. (2011). An Evaluation on Selim Sırrı (Tarcan)'s 'İsveç Hatıraları' (Memoirs from Sweden) in Şehbâl Magazine, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 21, Bahar, s.31.
- Akın, Y. (2004). *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aksoy, Y. (1988). *Karşıyaka ve Kaf Sin Kaf Tarihi*, İzmir: Hisdaş Yayını.
- Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000-M.S.2012)*, Ankara: Pegem Akademi.
- Altınok, K. (1992). *Atatürkçü Düşünce ve Gençlik ve Spor*. Ankara: Nehir Yayınları.
- Atabeyoğlu, C. (1981). *Atatürk ve Spor*, Hisarbank Kültür Yayınları.
- Atatürk'ten Hatıralar*. (2010). İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev Demeçleri, C.III*. (1997). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. II*. (1997). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Atatürkçülük Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri I. Kitap*. (1984). İstanbul: Genelkurmay Başkanlığı, Milli Eğitim Basımevi.
- Atay, F.R. (1998). *Çankaya*. İstanbul: Bateş Atatürk Dizisi.
- Banoğlu, A.N. (1967). *Nükte ve Fıkralarıyla Atatürk*, İstanbul: Cilt 4.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. (1924). FK: 30.18.1.1, YN: 10.39.2, 13/08/1924.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. (1924). FK: 30.18.1.1, YN:8.46.5, Sayı:142, 16/01/1924.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. (1925). FK: 30.18.1.1, YN: 12.77.14, 25/01/1925.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. (1926). FK: 180.09, YN: 4.3, 28/07/1926.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. (1926). FK: 30.18.1.1, YN: 20.50.2, 01/08/1926.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. (1928). FK:30.18.1.1, YN: 30.55.11, 06/09/1928.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. (1933). FK: 030.18,1,2, YN:40.75.3, 23/10/1933.
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*. (1933). FK:490.01,YN: 2.8.5, 24/05/1933.
- Baydar, N. (1936). Eski Hatıralar ve Ankara'da Stadyum, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 25, s.3.
- Belediye Kanunu*. (1930). Resmî Gazete (14 Nisan 1930).
- Belli, Ş. (2005). *Makbûle Ata'dan Anlatıyor, Ağabeyim Mustafa Kemal*. İstanbul: Selis Kitaplar.
- Berkes, N. (1993). *Atatürk ve Devrimler*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Bilge, N. (1989). *Türkiye'de Beden Öğretmeninin Yetiştirilmesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Büyük Güreş Müsabakaları*. (1938). *Ulus* (10 Mart 1938).
- Dağcılık Ta'lim ve Terbiyesi Hakkında Mühassıs Götner Bey'in Raporuna Ait Layiha*. (1928). Ankara: Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Şubesi.

- Dağlaroğlu, R. (1957). *Fenerbahçe Spor Kulübü Tarihi (1907-1957)*.
- Demir, H. (2006). *Türk Spor Teşkilatı (Tarihsel Gelişim, Kapsam ve Bir Araştırma)*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Granda, C. (2010). *Atatürk'ün Uşağının Gizli Defteri*. Ankara: Anekdot Yayınevi.
- Gürer, T. (2008). *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer, Cepheden Meclis'e Büyük Önder ile 24 Yıl*. İstanbul: Gürer Yayınları.
- Gürsoy, Y. (2011). *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Güven, F.C. (1939). *Atatürk ve Türk Eri. Beden Terbiyesi ve Spor*. 10 Kasım 1939.
- Güven, Ö. (1992). *Atatürk'ün Güreş Sevgisi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Eğitimi Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Güven, Ö. (1999). *Türklerde Spor Kültürü*. Ankara: Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Halkevleri Teşkilatının Umûmî Esasları*. (1932). Vakit (14 Şubat 1932).
- Halkevlerinin Çalışma Kolları*. (1932). Vakit (13 Şubat 1932).
- İnan, A. (1950). *Atatürk'ten Hatıralar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A. (2007). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kafesoğlu İ. (1997). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Kocatürk, U. (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Köy Kanunu*. (1924). Resmî Gazete (7 Nisan 1924).
- Kuruloğlu, F. (2010). *Altay Spor Kulübü Tarihi*, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Osman, M. (1920). İdman Merakı. *Spor Âlemi*, Sayı 15, 20 Mayıs 1920, s.5.
- Özalp, K. (2011). *Anılar Belgeler*. İstanbul: Demkar Yayınevi.
- Özmaden, H. (1999). *Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)'nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlardaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri*, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özmaden, M. (2010). Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) Dönemi Millî Ruh, Millî Temsil, Siyasî ve Millî Propaganda ile Ülkeyi Tanıma-Tanıtma Çabaları, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, (Elektronik Dergi), Cilt 7, Sayı 1, s.1441.
- San, H. (1981). *Belgeleri ile Türk Spor Tarihinde Atatürk*. Ankara: Türk Spor Vakfı Yayınları 2, s.35.
- Scharroo, P.W., & Wils, J. (1933). *Cimnastik Oyun ve Spor Binaları İnşa ve Tesisi için Rehber*. Ankara: TBMM Matbaası.
- Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*. (2000). Ankara: Beden Eğitimi Spor ve İstanbul Olimpiyatları, Kolektif eser.
- Sertoğlu, M. (1980). Çankaya'da Huzur Güreşleri. *Yıllar boyu Tarih Dergisi*, Sayı 6, s.16-18.

- Somalı, V. (1978). *Türk Sporunda 75 Yıl-Beşiktaş Spor Tarihi (1903-1978)*. İstanbul: Beka Basımevi.
- Soyak, H.R. (2010). *Atatürk'ten Hatıralar*. İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.
- Sönmez, C. (2004). *Atatürk'ün Yetişmesi ve Öğretmenleri*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Spor Alemi. (1922). *İdman İttifakımız*. Sayı 60/22, 15 Ağustos 1922.
- Spor Alemi. (1923). *Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Trabzon İdman Ocağı'nın Fahri Başkanlığını Kabulü*, Sayı 102/40, 04 Temmuz 1923.
- Sümer, R. (1990). *Sporla Demokrasi, Türkiye'de Spor Federasyonlarının Tarihsel Gelişimi*, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Süslü, A. (1986). Atatürk ve Gençlik. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı 12, s.17-18.
- Tahsin, F. (1932). Halkevi Spor Şubesi Nasıl Çalışacak. *Türkspor*, Sayı 3, 15 Ekim 1932.
- Tayga, Y. (1990). *Türk Spor Tarihine Genel Bakış*, Ankara: T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1928). *Maarif Vekâleti Bütçesi Devre: 3. C.3*, 22 Nisan 1928.
- Terbiye-i Bedeniye Mektebi Pek Yakında Açılacak*. (1926). Cumhuriyet (10 Temmuz 1926).
- Top, R.O. (1938). Parti ve Spor, *Golspor*, 10 Nisan 1938.
- Tuncel, F. (2003). Atatürk, Gençlik ve Spor. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s.9-10.
- Türk Sporuna 50'nci Hizmet Yılı Albümü*. (1973). İstanbul: Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Muhafız Gücü Kulübü.
- Türkiye Spor Yazarları Derneği Bildirisi. (1981). *Atatürk'ün Çağdaş Spor Uygulaması*. İstanbul: Atatürk ve Spor Sempozyumu.
- Türkspor*. (1930). Sayı 17, 23 Ocak 1930.
- Türkspor*. (1931). Gazi'den Sporcularımıza Kıymetli Bir Meslek Düsturu. 14 Kasım 1931.
- Türkspor*. (1933). Spor Mütahassısı Ankara'da. Sayı 207, 23 Eylül 1933.
- Uluskan, S.B. (2010). *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Ulus, M.K. (2011). *Atatürk'ün Yanı başında*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Ünver, D. (2004). Atatürk ve Spor. *Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Türklük Bilgisi Dergisi*, (1), 167.
- Üyken, N. (2000). *Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi*. İstanbul: Türkiye Jokey Kulübü Yayınları.
- Yıldız, D. (2002). *Çağlar Boyu Türkler'de Spor*. İstanbul: Telebasım Yayıncılık.
- Yıldız, D. (2008). *Zeki, Çevik ve Ahlaklı Bir Sporcu; Atatürk ve Spor*, İstanbul: Telebasım Yayıncılık.

MEŞRUTİYETTEN CUMHURİYETE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE SPOR

Necdet Aysal^{1*}

¹Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, ANKARA

Öz: Sosyal ve Kültürel hayatın dinamiklerinden birisi olan spor, insanın doğa koşulları ile tanışarak ona uyması, doğada egemen olmaya başlaması ve kendini korumak için tek araç olan vücudunu ve adalelerini geliştirmesiyle başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün spora olan ilgisi askeri öğrencilik yıllarında başlamış, izleyici ve uygulayıcı olarak yaşamı boyunca spor faaliyetlerinin içerisinde yer almıştır. Özellikle beden eğitimi, binicilik ve atıcılık dallarındaki başarısı, güreş başta olmak üzere cirit, at yarışları ve deniz sporlarına olan yakın ilgisi nedeniyle, Türk sporunun gelişimine her türlü maddi ve manevi yardımı yapmaktan çekinmemiştir. Sporun gençlik ve geniş halk kitleleri tarafından benimsemesiyle başarıların elde edilebileceğini düşünen Atatürk, tüm okullarda beden eğitimi zorunlu kılmış, zeki, çevik ve ahlaklı gençlerin yetiştirilmesine önem vermiştir. Bu çalışmada, Meşrutiyetten Cumhuriyete spor alanında yaşanan gelişmeler ele alınmış ve süreçte Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk sporuna verdiği destek, Söylev ve Demeçler başta olmak üzere belgelere dayalı araştırma eserleri ve ikinci el kaynaklar incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor, Meşrutiyet, Atatürk, Türk Spor Kurumu, Osmanlı Denizcilik Yurdu, Selim Sırrı Tarcan.

FROM CONSTITUTIONAL MONARCHY TO REPUBLIC: MUSTAFA KEMAL ATATURK AND SPORTS

Abstract: Sport, one of the dynamics of social and cultural life, begins with humans encountering the natural conditions, adapting to them, gaining dominance in nature, and developing their bodies and muscles as the only means to protect themselves. The founder of the Republic of Turkey, Mustafa Kemal Atatürk, developed an interest in sports during his military student years and remained involved in sports activities throughout his life as both a spectator and practitioner. Particularly successful in physical education, equestrianism, and marksmanship, Atatürk did not hesitate to provide financial and moral support to the development of Turkish sports, thanks to his close interest in wrestling, javelin throwing, horse racing, and water sports. Believing that success could be achieved through the adoption of sports by the youth and the wider population, Atatürk made physical education compulsory in all schools and emphasized the importance of nurturing intelligent, agile, and ethical young individuals. This study examines the developments in the field of sports from the Constitutional Monarchy to the Republic and aims to reveal Mustafa Kemal Atatürk's support for Turkish sports during this period by analyzing research works based on documents, speeches, and statements, as well as secondary sources.

Key Words: Sport, Constitutional Monarchy, Atatürk, Turkish Sports Institution, Ottoman Naval House, Selim Sırrı Tarcan.

* Sorumlu Yazar: Necdet AYSAL, Prof. Dr., E-mail: aysal@ankara.edu.tr

GİRİŞ

Spor, belli teknik ve kurallara bağlı olarak eğlenmek, yarışmak amacıyla yapılan beden hareketleridir. İnsanoğlunun zorlu tabiat koşullarında hayatta kalabilme, yeme, içme, barınma ve giyinme gibi temel ihtiyaçların karşılanması esnasında güçlü, çevik ve hızlı olması gerekmektedir. Bu bağlamda vücut ve kaslarını geliştirmesiyle atma, atlama, koşma, çekme, tırmanma gibi kendiliğinden birçok hareket ortaya çıkmıştır. Bu hareketlerin bütünü spor olarak adlandırılmıştır (İnal, 2003).

Eski Türk devletlerinde kuvvetli, dayanıklı ve cesur savaşçıların yetiştirilmesinde bedensel faaliyetlere önem verilmiştir. Gerek yarı göçebe gerekse yerleşik düzende spora zaman ayırarak spor faaliyetlerini kadınlı erkekli yapmışlardır. Kadınların da ata binip ok atmaları ve çöğen-polo oynamaları bunun bir göstergesidir. Bu bağlamda Hun, Göktürk, Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nde güreş, avcılık, atıcılık, binicilik, at yarışları, kılıç, okçuluk, gürz, topuz, cirit, tepük (futbol), kayak ve yağlı direk gibi sporlara çok önem verilmiştir (Özen, 2012; Güven, 1999).

Osmanlı Devleti'nde spor diğer ülkelerde olduğu gibi seçkin sınıfların öncülüğünde başlamış ve gelişmiştir. Tanzimat döneminde ülkeye giren modern sporların gelişiminde Gayrimüslim nüfusun etkisi oldukça fazladır. Sonraki günlerde Müslüman ailelerin çocukları da spora ilgi duymaya başlamışlardır. Tanzimat'tan Meşrutiyet dönemine kadar geçen sürede Osmanlı Devleti'nde spor faaliyeti, okçuluk, binicilik ve güreşçilikten ibaret olmuştur (Zelyurt, 2013). 19. yüzyılın başlarından itibaren ise bütün dünyada belirli kurallara bağlı olarak yapılmaya başlanan modern spor türleri arasında jimnastik, atletizm ve futbol ön plana çıkmıştır. Osmanlıda Batıya açılan bir pencere olarak nitelendirilen Robert Koleji ve Galatasaray Lisesi, yalnızca kültür açısından değil, modern spor türlerinin ülkede tanınması ve yayılmasına da öncülük etmiştir. Bu okullarda eğitim alarak Türk spor tarihine hizmet eden sporcular arasında Jimnastikçi Ali Faik (Üstünidman) ve Mazhar (Kazancı) Bey gösterilebilir. Nitekim Ali Faik Bey'in yetiştirdiği yetenekli öğrencilerden birisi olan Selim Sırrı (Tarcan) Bey (Günay, 2013; Korkmaz, 2013) ise Türk sporunun ilk büyük öncüsü olarak ortaya çıkacaktır[†]

20. yüzyılın başlarında ticaret amacıyla İstanbul ve İzmir'e gelerek yerleşen İngiliz aileler, modern sporların tanıtılıp yayılmasına katkı sağlamıştır. Büyük kentlerde futbol başta olmak üzere tenis, kürek ve yelken yarışlarını başlatmışlar ve daha sonra bu etkinliklere Gayrimüslimler de katılmıştır. II. Abdülhamit'in kuşkulu kişiliği ve İstibdat döneminde uygulanan yasaklar nedeniyle Müslüman Türk gençlerinin bu sportif etkinliklere katılımı uzun yıllar mümkün olmamıştır. 1903 yılında Saray Nazırı Osman Paşa'nın çocukları ve bazı gençler gizli olarak "*Beşiktaş Basiret Osmanlı Jimnastik Kulübü*"nü kurmuşlardır (Zelyurt, 2013). Ancak hafiyeler tarafından kısa süre içerisinde deşifre olan bu kulüp, II. Abdülhamit'in ikna edilmesiyle padişah fermanıyla yasal statüye kavuşmuştur. Beşiktaş kulübüne gösterilen bu müsamaha, Mekteb-i Sultanî öğrencilerine yeni bir Türk kulübü kurma cesareti vermiş ve böylece 1905'te Galatasaray'ın ve 1907'de ise Kadıköy yakasında Fenerbahçe'nin kuruluşu gerçekleşmiştir (Özen, 2012).

[†] Galatasaray Lisesi'nden sonra [Mühendishane-i Berr-i Hümayun](#)'dan mezun olan Selim Sırrı Bey, 1908'de ilk Millî Olimpiyat Komitesi'nin kuruluşuna öncülük etmiş ve 28 Mayıs 1909'da [Berlin](#)'de yapılan Uluslararası Olimpiyat Komitesi toplantılarına katılmıştır. Aynı yıl İsveç Kraliyet Askeri Beden Eğitimi ve Jimnastik Akademisi'ne başlayan Selim Sırrı Bey, 1911'de akademiye bitirip yurda dönmüş ve beden eğitimi öğretmeni olarak çalışmaya başlamıştır. [Folklor](#) çalışmalarını başlatan ve "*Dağ Başını Duman Almış*" isimli gençlik marşının yaratıcısı olan Selim Sırrı Bey, Türkiye'de voleybol sporunun alt yapısını oluşturmuş ve yazdığı kitap ve makalelerle spor tarihine adını yazdırmıştır.

YÖNTEM

Çalışma, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan “*tarama modeli*” kapsamında, olayların geçmiş zaman içindeki gelişiminin, geçmişte olanların öğrenilmesi, anlaşılması ve açıklanması amacıyla araştırmacı tarafından ilgili kaynak ve yayınların incelenerek değerlendirildiği “*tarihsel araştırma*” metodu (Arlı ve Nazik, 2004) ile yapılandırılmıştır.

Tarihsel araştırma metodu, yayımlanmamış dosyalar, arşivdeki evraklar, özel ya da resmi kurumlardaki yazışma evrakları, eşya, araç ve ilgili malzemelerin bulunduğu yerlerde incelenmesi, yorumlanması, yabancı dilde ise tercüme edilerek açıklanması ile konuya ilişkin her türlü kayıt, belge, eşya, malzeme ve yapıtları arayıp bulma, okuma ve inceleme, kaydetme ve değerlendirme çalışmalarından oluşan “*arşiv tarama*” metodu (Arıkan, 1995) ile desteklenmiştir. Sonuç olarak çalışma nitel araştırma yöntemleri kapsamında farklı metodlardan elde edilen verilerin bir bütün haline getirilmesi ile ortaya konulmuş derleme bir çalışmadır.

Bu kapsamda çalışmada yoğunluklu olarak dönemin süreli ve süresiz yayınları, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi’nde bulunan resmi belge ve fotoğraflar incelenmiş ve çalışma birincil kaynaklara dayandırılmaya çalışılmıştır.

II. Meşrutiyet Döneminde Spor

23 Temmuz 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile gerçekleşen özgürlük ortamı, spor alanında da kendisini göstermiş, daha önce kurulan kulüplerin tescili yapılmış ve birçok yeni spor kulübünün açılışı gerçekleşmiştir. Artık Türk sporu yabancıların elinden, tekelden kurtuluyor ve Türk çocukları rahatça spor yapabilecekleri bir ortama kavuşuyorlardı. Geçmişten günümüze spor yapan, sportif geleneklerini devam ettiren toplumlar, birlik ve dayanışma içinde olmalarının yanı sıra barışçı, siyasal, kültürel, ekonomik ve bilimsel alanda başarılı olmuşlardır. Bu düşünceden hareketle dönem içerisinde kurulan Osmanlı Donanma Cemiyeti’nin ağırlıklı olarak deniz sporlarına önem verdiği belgelerden anlaşılmaktadır (Aysal, 2020). Türk toplumunu ve özellikle gençleri denizciliğe ve deniz sporlarına alıştırmak amacıyla Bahriye Nazırlığı ve Osmanlı Donanma Cemiyeti, “*Osmanlı Denizcilik Yurdu*” adı verilen bir kulübün kurulmasına karar vermiştir. Fahri başkanlığını Velihaht Abdülmecit Efendi’nin üstlendiği bu Yurdun başkanlığına, Emekli Bahriye Binbaşı Nuri Bey getirilmiştir (TİTE Arşivi, 233).

Osmanlı Denizcilik Yurdu, yüzme sporları başta olmak üzere kürek ve yelken dallarında pek çok yarışma düzenlemiştir. Osmanlı Devleti’nde ilk yüzme faaliyeti, Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Bahriye’de askeri bir eğitim şeklinde verilen yüzme dersleri ile başlamıştır. Gerçek anlamda yüzme sporu konusunda ilk ders Galatasaray Lisesi Jimnastik öğretmeni M. Moiroux tarafından verilmiştir. Bununla birlikte modern anlamda ilk yüzme spor faaliyeti ise 1910’da İstanbul’a yerleşmiş İngiliz ailelerin kendi aralarında yapmış oldukları gösteriler olmuştur. Kadıköy’de ikamet eden ve Fenerbahçe Spor Kulübü’nün de üyeleri olan Selahaddin (Türsen) Bey mukavemette, Said Selahaddin (Cihanoğlu) Bey süratte ve Kemal Bey ise trampren atlamada, ilk başarılı sporcular arasında yer almıştır (Aysal, 2020). Aynı yıllarda Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü ve Galatasaray Kulübü bünyesinde yüzme faaliyetleri başlamış ve birçok genç yüzücü yetiştirilmiştir. Yüzme yarışlarında olduğu gibi İstanbul’da ilk yelken ve kürek yarışları da İngiliz aileler arasında yapılmıştır. 1910’da İngilizler tarafından başlatılan bu spor yine onlar tarafından geliştirilmiş ve Moda, Büyükaada Makriköy (Bakırköy) de yelken kulüpleri kurulmuştur.

Osmanlı Donanma Cemiyeti Denizcilik Yurdu, ikinci büyük deniz şenliğini 24 Ağustos 1917'de İstanbul Heybeliada'da gerçekleştirmiştir. Bu şenliklere Padişah V. Mehmet Reşat'ın katılması yarışmalara olan ilgiyi arttırmış ve yardım amaçlı düzenlenen bu etkinlikte büyük nakdi gelir elde edilmiştir. Cemiyet elde ettiği gelirlerin büyük bölümünü, deniz sporlarının gelişimine katkıda bulunan spor kulüplerine tahsis etmiştir. Cemiyetten aylık tahsisat alan spor kulüpleri arasında Haliç İdman Kulübü, İdman Yurdu, Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Kulübü, Fenerbahçe Spor Kulübü, Bahriye Gücü Spor Kulübü, Donanma Gücü, Altınordu İdman Yurdu, Türk Gücü ve Vefa Yurdu yer almaktadır (TİTE Arşivi, 255).

Türk gençlerine deniz ve denizciliği sevdirmek amacıyla kurulan Denizcilik Yurdu, deniz sporları başta olmak üzere, at koşusu, kayak, bisiklet, güreş, futbol gibi çok çeşitli dallarda Türk sporuna büyük destek vermiştir. Aynı ve nakdi yardımlarla önemli bir bütçeye sahip olan Cemiyet, kısa süre içerisinde ülke çapında ve yurt dışında teşkilatını genişletmiştir (Tunaya, 1969). Faaliyetlerini Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar devam ettiren Cemiyet, savaş sonunda imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile etkinliğini yitirmiştir[‡].

Mütareke ve Milli Mücadele Yıllarında Mustafa Kemal Paşa ve Spor

Mütareke sonrası başlayan işgallere karşı Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde 19 Mayıs 1919'da Samsun'da başlayan Ulusal Bağımsızlık Savaşı 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla zaferle sonuçlanmıştır. Gazi Mustafa Kemal Paşa, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesi sırasında sporun modernize edilmesi ve uluslar seviyesine ulaştırılması için pek çok direktif vermiş ve çalışmalar yapmıştır. O, Cumhuriyetin kurucusu olarak sadece siyasi ve askeri liderliğiyle değil aynı zamanda spor ve eğitim alanındaki reformlarıyla da tanınan büyük bir önderdir (Evcin, 2014).

Mustafa Kemal Paşa'nın, spora ve sporcu yetiştirmeye verdiği önem, ulusal kalkınma sürecinde sporun taşıdığı stratejik rolle bağlantılıdır. O, genç Türkiye Cumhuriyeti'ni şekillendirirken, ulusal birliği ve güçlü bir toplum yapısını sağlamak adına sporun önemine inanmıştır. Sporun, bireyler arasında birlik ve dayanışma duygularını pekiştirdiğine, milli gururun inşasına ve ülkenin genel moral ve motivasyonunu artırdığına olan inancı, onun spora verdiği değeri gösterir (Atatürk'ün söylev ve demeçleri, 1997): *“Her çeşit spor etkinliklerini, Türk gençliğinin millî eğitiminin ana unsurlarından saymak gerekir. Bu işte Hükümetin, şimdiye kadar olduğundan daha çok ciddi ve dikkatli davranması, Türk gençliğini spor bakımından da millî heyecan içinde özenle yetiştirmesi önemli tutulmalıdır.”* Sporu sadece bir rekabet aracı olarak görmemekte, aynı zamanda eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak ele almaktadır. Okullarda sporun önemli bir yer tutmasını sağlamış, gençlerin fiziksel ve zihinsel gelişimine katkıda bulunarak, sağlıklı bireylerin yetişmesine önem vermiştir. 8 Temmuz 1920'de verdiği direktifle Muhafız Alayı'nı kurdurmuş ve bu Alay'a bağlı *“Muhafız Gücü”* adında bir spor kulübü kurulmasını sağlamıştır. Bu kulüp atletizm, binicilik, bisiklet, polo ve futbol branşlarında faaliyetler göstermiştir (Evcin, 2014; Parlakyıldız ve Erat 2023).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ülkede yaygınlaşan futbol, yalnızca bir oyundan ibaret olmayıp insanları bir araya toplayarak ulusal bilinç kavramının yerleşmesine yardımcı olmuştur. Örneğin Mütareke döneminde oynanan futbol müsabakaları ve işgalci devletlere karşı verilen vatan savunması sırasında Fenerbahçe Spor Kulübü'nün İstanbul'dan Anadolu'ya silah-mühimmat kaçırılmasına yardımcı olması son derece önemlidir (Tüfek, 2019). Özellikle Türk futbol takımlarının yabancı takımlara karşı elde ettiği galibiyetler,

[‡] Kuruluş Nizamnamesinde belirtilen amaçlar doğrultusunda çalışan, birçok savaş gemisinin alımında büyük pay sahibi olan Donanma Cemiyeti, 2 Şubat 1919 tarihinde önce Bahriye Nezareti'ne bağlanmış ve arkasından 2 Mayıs 1919'da çıkarılan bir kararname ile feshedilmiştir.

insanların bir nebze de olsa sıkıntılarını unutturmuş ve mutlu olmalarını sağlamıştır. O mutluluğu yaşatan takımlarımızdan birisi de Altay Spor Kulübü'dür. Altay, İzmir'in Konak ilçesinde halk sahasında İngiliz donanma karmasıyla karşılaşmış ve maçı 2-0 galip tamamlamıştır. O günleri yaşayan Naci Gündem, hatıralarında şu bilgilere yer vermektedir (Gündem, 2002): "...İzmir Limanı'nda demirli bulunan zırhlı ve torpidolar mürettebatı, sportif hareketlere ve bilhassa futbola düşkün olduklarından iki de bir gemiden çıkarlar ve muhtelif sahalarda egzersiz yaparlardı. Şimdiki Alsancak Stadyumu'nun bulunduğu yer olan halk sahasında yerli Rum ve İtalyan takımlarıyla maçlar tertip ederlerken arada bir Türklerle de oynamayı arzu ederlerdi... Bir gün hiç unutmam Altay futbol takımı İngilizlerle maç yapmış ve fevkalade bir oyun sonunda 2-0 galip gelmişti. Golleri eski fenerin Zeki'si ayarında olan İzmir'in meşhur Mazlum'u atmıştı. O gün halktaki açığa vurulamayan heyecan ve sevinci tarif edemem..."

Altaylı futbolcular işgalde çekilen sıkıntıların rövanşını alırcasına sahada mücadele etmiş ve önemli bir başarıya imza atmıştır. Bu anlamlı sevince Mirliva (Tuğgeneral) Mustafa Kemal Paşa ve Miralay (Albay) Fahrettin Bey'de ortak olmuştur. 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz harekâtına 5. Süvari Kolordusu Komutanı olarak süvarileriyle katılan Fahrettin (Altay) Paşa, 9 Eylül'de İzmir'e girmiş ve 10 Eylül 1922'de Başkomutan Mareşal Gazi Mustafa Kemal Paşa'yı karşılamıştır. Fahrettin Paşa, "Altay" soyadının kendisine nasıl verildiği konusunda şu açıklamayı yapmıştır (Altay, 1970): "*Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Paşa ile mütareke yıllarında İzmir'i ziyaretimizde Altay bir İngiliz donanma karması ile Alsancak'ta oynuyordu. Maçı beraber izledik. Altay çok güzel bir oyundan sonra İngilizleri yenince Ulu Önder çok duygulandı, gururlandı ve Altay için takdirlerini belirtti. Aradan epey zaman geçti. Gazi Mustafa Kemal Paşa, İran ile bir sınır anlaşmazlığını halletmek üzere beni görevlendirdi ve Tebriz'e gittim. Tebriz'de bulunduğum sırada, Meclis'te Soyadı Kanunu müzakere edilmiş ve ittifakla Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Atatürk soyadı verilmişti. Bütün yurt kendisini yeni soyadından dolayı tebrik ediyordu. Ben de hemen bir telgraf çekmiş ve kendilerini kutlamıştım. Atatürk'ten ertesi gün gelen cevabi telgraf şöyle idi: 'Sayın Fahrettin Altay Paşa, Ben de seni tebrik eder Altay gibi şanlı şerefli günler dilerim'. Telgrafı aldığım zaman gözlerim dolu idi. Atatürk çok mütehassıs olduğu ve beraberce izlediğimiz Altay maçının hatırasına izafeten bana 'Altay' soyadını layık görmüştü.'*"

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Büyük Taarruz öncesinde savaş planlarını işgal güçlerini kuşkulandırmadan emri altındaki komutanlara anlatmak ve onlarla bir araya gelebilmek için çok farklı bir strateji izlemiştir. Bu bağlamda Akşehir'de bir futbol maçı düzenlenecek ve bu vesile ile komutanlarla bir araya gelebilecekti. Tümen Komutanı'na verdiği "*Akşehir'de bir futbol turnuvası ayarlayın. Komutanlarla seyredelim*" emriyle hazırlıklar başlamış ve Anadolu Ajansı'na Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı ordu birliklerinin katılacağı bir futbol turnuvası düzenleneceği, final maçının 28 Temmuz tarihinde 1. ve 2. Ordu takımları arasında oynanacağı bildirilmiştir. Bu haberin gereğini yapan Ajans, Mustafa Kemal Paşa'nın ve tüm kuvvet komutanlarının final maçını izlemek için Akşehir'e geleceğini de duyurmuştur. ABD'li Charles H. Sherrill anılarında konuyla ilgili şu bilgilere yer vermektedir: "*Bu büyük futbol maçıyla ilgili haberler, gazetelerde ön planda yer alıyordu. Bu durumdan Yunanlılar da hoşnut görünüyordu. Zira Türk ordusunun hiç olmazsa yakın bir gelecekte herhangi bir harekâta bulunması söz konusu olmayacaktı. Çünkü Türkler, şimdilik yalnızca futbolla ilgileniyordu.*" Mustafa Kemal Paşa Akşehir'de oynanan futbol maçı hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır: "*28 Temmuz 1922 günü, öğleden sonra icra edilen bir futbol müsabakasını seyretmek vesilesiyle ordu kumandanları ve bazı kolordu kumandanları Akşehir'e davet edildi. 28-29 Temmuz gecesi kumandanlarla umumi bir tarzda taarruz hakkında görüş alışverişinde bulundum. O final maçında verdiğim taarruz emrinin*

tarihini, Vekiller Heyeti'ne bildirmemiştik. Artık, onlara da resmi olarak duyurmanın zamanı gelmişti..." 28 Temmuz 1922'de Akşehir'deki futbol müsabakasını Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa ve 2. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa izlemiştir. Bu müsabaka, Mustafa Kemal Atatürk'ün büyük dehasını ve futbolun milli mücadeleye olan katkısını ortaya koymaktadır.

Milli kimliğin kazanılmasında etkin rol oynayan futbol, Milli Mücadele'nin de sembolleri arasında da yerini almıştır. Bu başarıda söz sahibi olan takım ise Fenerbahçe Futbol Kulübü'dür. Milli Mücadele yıllarında Fenerbahçe Futbol takımı, düşman birlikleri içerisinde tanınmış futbolcusu bulunan, İngiltere ve Fransa liglerinin en ünlü takımlarında forma giymiş futbolculardan oluşan takımlarla maçlar yapmış ve oynadığı 50 maçın 41'ini kazanıp 4'ünde berabere kalarak işgal altında ezilmiş Türk halkına teselli ve umut kaynağı olmuştur. Ayrıca 29 Haziran 1923'te Taksim Stadı'nda İngiliz İşgal Kuvvetleri karmasını yenerek General Harington Kupası'nı kazanmış ve tarihi bir başarıya imza atmıştır.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın silahlı eylem aşaması Mudanya Ateşkes Antlaşması ile tamamlanmış ve barış görüşmeleri ise Lozan'da başlamıştır. Bu esnada İstanbul'da bulunan İşgal Kuvvetleri Komutanı General Harington, Fenerbahçe Kulübüne karşı özel bir kin duymaktadır. Çünkü Fenerbahçe takımı işgal kuvvetlerine mensup takımları yenerek halkın milli duygularını şahlandırmış ve düşman açısından "hayli zararlı" faaliyetlerde bulunmuştur. İşgal yıllarında Fenerbahçeliler, Kurbağalıdere kenarında kulüp binasının önündeki iskeleye yanan motorlarla Anadolu'ya silah kaçırmışlardır. Fenerbahçe kulübünün bu faaliyeti İşgal Orduları Başkomutanlığı tarafından haber alınmış ama bunun farkına varan Fenerbahçeliler kayıkhaneyi derhal boşaltarak cephaneyi çevredeki üye ve sporcu evlerine taşımışlardır. Kulübü basan işgal kuvvetleri birlikleri ortada delil bulamamışlardır. Tüm çabalarına rağmen delil bulamayan General Harington, kulübe futbol sahasında bir darbe vurabilmek için bu maçı düzenlemiştir. En seçkin profesyonel oyuncularını bir araya getirerek adeta bir "İngiltere Milli Takımı" oluşturan Harington, "Goldstream Guards" ismini verdiği takımı sıkı bir çalışmaya tabi tutmuştur. Harington, dönemin Spor Âlemi dergisi ve İstanbul gazetelerine ilan vererek, İngiliz futbol karmasının Türk kulüplerinden birisi ile maç yapmak istediğini beyan etmiştir: "Gardler Muhteliti Türk kulüplerine meydan okuyor. Galibine, Başkumandanın adını taşıyan büyük bir kupa verilecek ve bu maçta Türk kulüpleri diledikleri gibi takviye de alabilirler."

Fenerbahçe Spor Kulübü, bu meydan okuma anlamına gelen duyuruya basın yoluyla şu şekilde cevap vermiştir: "Fenerbahçe Kulübü yalnız kendi kadrosuyla bu maçı şartsız olarak kabul eder." Fenerbahçe, 29 Haziran 1923'te Taksim Stadı'nda oynanan bu tarihi maça, hiç gol yemeden İstanbul şampiyonluğunu kazanan şu ünlü kadrosuyla çıkmıştır: "Şekip Kulaksızoğlu- Hasan Kamil Sporel, Cafer Çağatay- Kadri, İsmet, Fahir- Sabih, Alaeddin Baydar, Zeki Rıza Sporel, Ömer Tanyeri, Bedri Gürsoy."

İstanbul'da büyük bir heyecan uyandıran bu maç büyük bir çekişme içinde başlamış ve maçın ilk yarısını Fenerbahçe 1-0 yenik kapatmıştır. Ancak ikinci yarıda klasik futbolunu ortaya koyan Fenerbahçe, 60. dakikada Zeki Rıza'nın golüyle beraberliği yakalamış ve 74. dakikada ise yine Zeki Rıza'nın golüyle güçlü rakibini yenmeyi başarmıştır. Bu galibiyet milli bir zafer etkisi yaratmıştır. Fenerbahçe'nin bu zaferini telgrafla öğrenen Mustafa Kemal Paşa, bu sevinci Lozan Konferansı'nda bulunan Türk Heyeti ile paylaşmıştır. Heyet Başkanı ve Dışişleri Bakanı İsmet (İnönü) Paşa, Fenerbahçe Kulübü'ne Lozan'dan şu kutlama telgrafını göndermiştir: "Heyetimiz namına hepinizi meserretle tebrik eder, gözlerinizden öperim."

Atatürk, genç Türkiye'nin gelişimine katkı sağlayacak güçlü beyinlerin, ancak sağlam vücutlar üzerinde taşınabileceğini görmüş, beden eğitimi ve spor konusunu hükümet programına aldırılmıştır. Ali Fethi (Okyar) Bey başkanlığında görev yapan V. İcra Vekilleri Heyeti'nin programında bireyin bedeni, fikri yetenekleri gibi ahlaki ve sosyal yeteneklerinin de geliştirileceği, bunun için de beden eğitimine önem verileceği bilgisi yer almaktadır (Ünver, 2004; TBMM Zabıt Ceridesi, 1923):[§] *“Maarifin terbiyevi vazifelerinden birincisi çocukların terbiye ve talimi, ikincisi terbiye ve talibi, üçüncüsü milli güzidelerin yetiştirilmesi için lazım gelen vasıtaların izhar ve teminidir. Çocukların terbiye ve talimi, bittabi mektepler vasıtasıyla temin edilecek ve mekteplerin asri tekâmülatına mazhar olabilmeleri için muallimlerin daha iyi yetiştirilmesine çalışılacaktır. Bu maksada vusul için bir Terbiye-i Bedeniyye Darümuallimini açılacaktır.”*

Cumhuriyetin İlk On Beş Yılında Atatürk ve Spor

İstanbul'un Fatih semtinde 16 Mart 1848'de erkek öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan ve Darümuallimin-i Rüşdi, 1922-23 ders yılında Ankara Hükümeti'ne bağlanmış ve 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile adı *“İstanbul Erkek Muallim Mektebi”* olarak değiştirilmiştir. Muallim Cevdet (İnançalp), Selim Sırrı (Tarcan), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Osman Zeki (Üngör), Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey gibi öğretmenleriyle ünlenen bu okulda elişleri, müzik, çocuk edebiyatı ve terbiye-i bedeniye (jimnastik), gibi dersler de okutulmuştur. Mektepte beden eğitimi öğretmenlerinin yetiştirilmesi amacıyla kurslar açılmış ve başına Avrupa'da beden eğitimi öğrenimi görmüş Selim Sırrı (Tarcan) Bey getirilmiştir. Bu arada İsveç'ten iki kadın beden eğitimi yurda davet edilmiş ve kız öğrenciler eğitime başlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk günlerinden itibaren geleceğin umudu olan genç kuşakların en iyi şekilde eğitilmesi hükümetin öncelikli işlerinden biri olmuştur. Bilimsel eğitimle gençlerin yetiştirilebilmesi ve yurt dışına öğrenci gönderilmesi konusu ilk kez Tevhid-i Tedrisat Kanunu çerçevesinde ele alınmıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, başarılı öğrencilerin ve subayların modern beden eğitimini tatbik edebilmeleri için Avrupa'ya gidip ihtisas görmelerini ve kendilerini yetiştirmelerini istemiştir (Günay, 2013; Ünver, 2004; İnan, 1982): *“Bu millet ve memleket ilme, irfana çok muhtaç; tahsil yapmış, diploma almış gelmiş, olanları korumak kadar doğal ve lüzumlu bir şey olmaktan başka, parti parti eğitim ve öğretim görmek için ilim ve fen almak için Avrupa'ya, Amerika'ya ve her tarafa çocuklarımızı göndermeye mecburuz ve göndereceğiz. İlim ve fen ve ihtisas nerede varsa, sanat nerede varsa gidip, öğrenmeye mecburuz...”*

[§] Terbiye-i Bedeniyye Darümuallimini, Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey'in girişimleriyle Ankara'da Gazi Terbiye Enstitüsü adı ile açılmıştır. 24 Ağustos 1924 tarihinde "Türk Muallimler Birliği" Genel Başkanı seçilen ve 21 Aralık 1925 tarihinde ise Maarif Vekili olan Mustafa Necati Bey, Talim ve Terbiye Kurulu'nun kurulması, eğitime ilkokuldan üniversiteye kadar bütün kademelerde işlerlik kazandırılması, köylere kadar yaygınlaştırılması, öğretmenlik mesleğinin ve öğretmenlerin önemsenmesi konusunda pek çok uygulamaya işlerlik kazandırmıştır. O ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla Kayseri, Denizli ve Ankara'da okullar açılmasını istemiş ve bu düşüncesini Maliye Bakanı Hasan Saka'ya açmıştır. Fakat Maliye Bakanı bütçede para bulunmadığını ve yardımcı olamayacağını söylemiştir. Bunun üzerine Mustafa Necati Bey, bu okulların açılması konusunda kararlılığını şu sözlerle dile getirmiştir: *“Ben Maarif Vekiliyim, vazifem mektep açmaktır; yapamazsam ayırırım, yapabilen gelir. Siz Maliye Vekilisiniz, vazifeniz bana para bulmaktır; bulamazsanız siz ayırılırsınız, bulabilen gelir.”* Mustafa Necati büyük emek verdiği Millet Mekteplerinin açıldığı 1 Ocak 1929 tarihinde Milli Eğitim Bakanı iken Ankara'da Apandisit rahatsızlığı sonucunda Numune Hastanesinde vefat etmiştir.

29 Ekim 1924'te Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı Avrupa sınavında başarılı olan 22 genç **Almanya, Fransa ve Belçika'da** öğrenim görme hakkını elde etmiştir. 8 Ocak 1925 tarihli Vatan gazetesinde, "Avrupa'ya Gidecek Gençlerimiz" başlığı altında yayımlanan yazıda şu ifadeler yer verilmektedir (Ünver, 2004):** "...Maarif Vekâleti tarafından yapılan imtihanında muvaffak olan gençlere dün yollukları verilmiştir. Bunlar 3 güne kadar Avrupa'nın muhtelif şehirlerine gideceklerdir. Bu gençlerden Vildan Aşır ve Suat Hayri Beyler beden eğitimi tahsili için Belçika'nın Gant şehrine gideceklerdir."

Mustafa Kemal Atatürk, sporcu yetiştirmeye yönelik kapsamlı politikalar geliştirmiş ve gençleri sporla buluşturarak ülkenin spor alanındaki potansiyelini keşfetmeye çalışmıştır. Beden eğitimi derslerinin müfredatına önem vererek, gençlerin fiziksel aktivitelere katılımını teşvik etmiş ve ulusal sporcu yetiştirme projelerini desteklemiştir. Bu politikaların temel amacı, gençlerin sporla erken yaşta tanışmasını sağlamak ve yetenekli bireyleri ulusal ve uluslararası arenada temsil edecek seviyeye getirmektir.

Atatürk, sporun yaygınlaşması ve ulusal başarıların artması için spor tesisleri ve altyapı oluşturulmasına büyük önem vermiştir. Stadyumlar, spor salonları ve antrenman alanlarının inşası, Türk sporunun altyapısının güçlenmesine katkı sağlamış ve genç sporcuların yeteneklerini geliştirmelerine imkân tanımıştır. Ayrıca beden eğitimi konusunda uzman öğretmenler yetiştirmek amacıyla Gazi Terbiye Enstitüsü içerisinde Beden Eğitimi Bölümü kurulmuştur. Bu bölümde çalıştırılmak üzere Almanya'dan Uzman Kurt Dainas ülkeye davet edilmiştir. Böylece yabancı uzmanlarla birlikte Avrupa'dan dönen asker ve sivil gençlerle modern bir genç kadronun kuruluşu gerçekleşmiştir (Günay 2013).

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün himayesinde 22 Mayıs 1922 tarihinde kurulan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı, Başbakan İsmet İnönü'nün fahri başkanlığı altında ülkenin çok sporlu ilk resmi spor örgütü olmuştur (Akdenk, 1986). Ali Sami (Yen) Bey başkanlığında kurulan bu örgüt (Evcin, 2014), Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin 1924 yılında aldığı 170 numaralı Kararname ile kamu yararına çalışan dernek statüsüne kavuşturulmuştur.†† Siyaset dışında kalmayı prensip edinen Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın yürürlüğe giren nizamnamesinin vazifeler başlığı altında on yedi madde

** Milli Eğitim Bakanlığı'nın açtığı sınavı kazanarak yurtdışına göndertilen öğrenciler arasında İstanbul Erkek Öğretmen Okulu'ndan Selim Sırrı Tarcan'ın öğrencisi Nizamettin Kırşan, Mahmut Cüda, Muhittin Sebati, Refik Epikman, Ulvi Cemal Erkin, Cezmi Rifık, Cemil Sena Ongun, Naci Ecer, Vildan Aşır Savaşır, Burhan Toprak, Ekrem Zeki Ün, Osman Horasanlı, Necip Fazıl Kısakürek, Sadi Irmak, Suat Hayri Ürgüplü, Cevat Dereli, Şeref Akdik, Ali Münip Karsan, Namdar Rahmin ve Necmi Bey gibi isimler yer almaktadır. Beden eğitimi ihtisası için Avrupa'ya gönderilen Suat Hayri (Ürgüplü) Bey, milletvekilliği, bakanlık ve 1965 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 11. Başbakanlık görevini üstlenmiştir. Vildan Aşır (Savaşır) Bey ise uzun yıllar Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü yapmış ve 1943-1950 yılları arasında Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi başkanlığı görevini sürdürmüştür.

†† İstanbul spor kulübü yöneticileri, 26 Haziran 1920'de bir araya gelerek "İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi" adıyla geçici bir kurul oluşturmuştur. İsviçre Federasyonu Spor Birliği Yönetmeliğinin çevirisiyle çalışmalara başlayan kurul, kısa süre içerisinde kendi yönetmeliğini hazırlamış ve 15 Nisan 1921'de Kadıköy'de İttihat ve Spor Kulübü binasında ikinci bir toplantı daha gerçekleştirmiştir. Bu toplantıya Altınordu, Anadolu İdman Yurdu, Süleymaniye, Fenerbahçe, Hilal, Vefa, Nişantaşı, Kumkapı, Darüşşafaka, Beylerbeyi, Türk Gücü, Makriköy (Bakırköy), Galatasaray, Haliç, Fener ve Üsküdar Kulüplerinin yanı sıra Pazar Ligi'ni temsil eden kulüpler (İttihat Spor, Dork, Enosis, Beşiktaş, İstella, Pera) ve Union Kulübü temsilcileri katılmıştır. Toplantıda "Türk İdman Cemiyetleri İttifakı" adıyla Cemiyetin kuruluş hazırlıkları tamamlanmış ve Cemiyetler Kanunu hükümleri doğrultusunda hükümete başvuruda bulunulmuştur. Hükümet, 22 Mayıs 1922 tarihinde Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kuruluşunu onaylamış ve Ali Sami (Yen) Bey başkanlık görevine seçilmiştir. Cemiyetin kuruluşundan bir süre sonra da futbol, güreş ve atletizm federasyonlarının kuruluş süreçleri tamamlanmıştır. Türk İdman Cemiyetleri İttifakı bünyesinde 1923'de 14 kulüpte 827 sporcu; 1927'de 6.380; 1933'de 230 kulüpte 10.450 ve 1935'de ise 15.582 lisanslı sporcu kayıtlıdır.

bulunmakta olup bazı maddeleri şunlardır (Evcin, 2014; Türkiye İdman Cemiyetleri, 1923): “...Amatör ve profesyonel sporları kontrol etmek, her yıl yerel ve ulusal müsabakalar tertip etmek, rekorları tescil etmek, sporu teşvik edecek, gelişmesini sağlayacak yasal düzenlemelere yönelik teşebbüslerde bulunmak, Uluslararası Olimpiyat Komitesi ile ilişkileri yürütmek, spor teşkilatının gelişmesini sağlamak, bilimsel etkinlikler ile yayınlar yapmak.”

Türk İdman Cemiyetleri İttifakı, ilk genel kongresini 5-12 Eylül 1924 tarihleri arasında Ankara’da Türk Ocağı binasında gerçekleştirmiştir. Adı geçen kongreye 13 bölgeden 161 delege katılmış ve kongrede genel merkezin Ankara’ya taşınması kararı alınmıştır. Ayrıca ittifak bünyesinde yer alan futbol, güreş, atletizm ve bisiklet federasyonlarının yanı sıra halter, boks, tenis, denizcilik, hokey, binicilik, eskrim, nişancılık federasyonlarının kurulmasına da karar verilmiştir (Tüfek, 2019; Demir, 2006).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşunun ilk yıllarında, Türk spor tarihi için en önemli gelişme Türk sporcularının atletizm, bisiklet futbol, eskrim, güreş ve halter branşlarında 1924 Paris Olimpiyatlarına katılmasıdır. II. Meşrutiyet Dönemi’nde Selim Sırrı (Tarcan) Bey tarafından “Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti” kurulmuştur (Parlak yıldız ve Erat, 2023). Cemiyet, Milli Mücadele sonrası “Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti” ismi altında faaliyetine devam etmiş ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi Yönetmeliğine uygun bir yönetmelik hazırlamıştır. Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanı Ali Sami (Yen) Bey, Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti Başkanı Selim Sırrı (Tarcan) Bey ve Genel Sekreter Burhanettin Bey’in çalışmaları sonucunda Türk sporcuları olimpiyatlara katılma hakkı ve dünya sporu ile yarışma fırsatı bulmuştur (Evcin, 2014; Korkmaz, 2013).

Uluslararası Olimpiyat Komitesi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni ilk kez 1924 Paris Olimpiyat Oyunları’na resmen davet ettiğinde, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı ile Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi yöneticileri hükümetten yardım isteme kararı almıştır. Ali Sami Bey başkanlığındaki heyet, 1923 Ağustos’unda Ankara’ya gelmiş ve Milli Eğitim Bakanı İsmail Sefa (Özler) ile Başbakan İsmet (İnönü) Bey’i ziyaret etmiştir. Bu ziyarette İdman Cemiyetleri İttifakı Örgütü’nün çalışmaları ve Türkiye’nin Paris Olimpiyatı’na katılımı için hazırlanan rapor sunulmuştur. Ankara Hükümeti, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin, Olimpiyatlara katılmakla politik açıdan büyük yarar sağlayacağını düşünerek adı geçen raporu 16 Ocak 1924 tarihinde Bakanlar Kurulu’nda görüşmüştür^{††}. Konuyla ilgili olarak Bakanlar Kurulu’nun 171 sayılı kararında şu ifadeler yer verilmektedir (Fişek, 2003): “Türk gençlerinin spor karşılaşmaları yoluyla Avrupa sporcuları ile sıkı ilişkide bulunmaları ve spor faaliyetlerinin bilimsel kurallara uygun düzenlenmesi konusunda Avrupalı uzmanlardan yararlanılması zorunluluktur. 1924 Mayıs ayında Paris’te yapılacak Olimpiyat yarışmalarına Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı da davet edilmiştir. Bu yarışmalara katılmakta Türkiye için yarar vardır. Memleketimizde sporun gelişmesi ve yaygınlaşması, bu gibi uluslararası yarışmalara katılmakla mümkün olacaktır. Bu yüzden Türk gençlerini uluslararası yarışmalara girebilecek biçimde eğitmek ve geliştirmek üzere gereken uzmanların Avrupa’dan getirilmesi ve adı geçen Olimpiyat yarışmalarına Türk sporcuların da katılımını sağlamak için harcanmasına gerek görülen 17.000. TL’nin acilen Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’na ayrılmasına karar verildi.”

†† Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu’nda Başbakan ve Dış İşleri Bakanı İsmet İnönü, Milli Savunma Bakanı Kazım Özalp, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Refik Saydam, Maliye Bakanı Mustafa Abdülhalik Renda, İçişleri Bakanı Mustafa Necati Uğural ve Milli Eğitim Bakanı İsmail Sefa Özler yer almaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında her türlü ekonomik sıkıntıya rağmen Ankara Hükümeti, 1924 bütçesine 50.000. TL daha koymuştur. 1924 Mart'ında ise Olimpiyata gidecek güreşçi, atlet ve futbolcuların seçmeleri yapılmış ve İstanbul'da kampa alınan sporcuların yetiştirilmeleri için yurtdışından uzmanlar getirilmiştir^{§§}. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 4 Mayıs-27 Temmuz 1924 tarihleri arasında Paris'te düzenlenen VIII. Yaz Olimpiyat Oyunları'na 19 futbolcu, 11 atlet, 5 güreşçi, 3 bisikletçi, 2 halterci ve 1 eskrimciden oluşan 41 sporcu ile katılmış^{***} fakat sporcularımız herhangi bir başarı elde edememişlerdir. Ancak bu oyunlar ülkenin tanıtımına katkı sağlamış ve sporcular deneyim ve tecrübe kazanmışlardır (Tüfek, 2019; Yıldız, 2008).

Atatürk Döneminde 9. Yaz Olimpiyat Oyunları ise Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da 17 Mayıs-12 Ağustos 1928 tarihleri arasında yapılmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu oyunlara 40 sporcu ile katılmıştır (Tüfek, 2019). Olimpiyatlara atletizm, bisiklet, eskrim, futbol, güreş ve halter dallarında katılan sporcularımız yarışmalarda bir dördüncülük, bir altıncılık, iki yedincilik ve bir sekizincilik olarak isimlerini Olimpiyat Onur Kütüğüne yazdırmıştır.^{†††}

Türk Sporunun Avrupa'da temsil edilmesi ve tanıtılmasında etkin rol oynayan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın İkinci Genel Kongresi 18 Eylül 1925'te, Üçüncü Kongresi 28 Eylül-1 Ekim 1926'da Dördüncü Kongresi 3-9 Eylül 1927'de, Beşinci Kongresi 2 Ocak 1931 tarihinde Ankara'da Halk Fırkası toplantı salonunda gerçekleştirilmiştir. Bu Kongrede federasyon sayılarında değişikliğe gidilmiş ve hokey, boks ve tenis federasyonları kaldırılmıştır. Futbol, eskrim, denizcilik, güreş ve atletizm federasyonları faaliyetlerine devam ederken; binicilik, kızakçılık, dalgıçlık, uçuculuk ve atıcılık gibi spor dallarının, Ordu Sporları Federasyonu ismi altında bir araya getirilmesine yönelik kararlar alınmıştır. Kongrede Ali Rana (Tarhan) Bey Genel Merkez Heyeti Başkanlığı görevine seçilmiştir. 20 Haziran 1932 tarihinde Altıncı Kongresini, 25 Ekim 1933 tarihinde Yedinci Kongresini yapan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın 13 Nisan 1936 yılında toplanan Sekizinci Kongresinde ismi, "Türk Spor Kurumu" olarak değiştirilmiştir. Kurumun görevleri nizamnamesinde şu şekilde yer almaktadır (Evcin, 2014): "Yurtta sporun milli amaçlara, sıhhat şartlarına ve teknik icaplara uygun olarak yükselmesine ve yayılmasına çalışmak; Kurumun spor bölgelerini ve lüzum gördüğü yerlerde çevrelerini ve spor kulüp ve yuvalarını kurmak ve kurdurmak; Spor neşriyatını teşvik etmek ve korumak; Uluslararası spor kurumlarıyla ilgili bulunmak; Türkiye ve bölge spor birinciliklerinin mükâfat ve diplomalarını vermek, her nevi sporlar için teşvik müsabakaları tertip etmek" Parolası "Hepimiz birimiz ve birimiz hepimiz için" olan Türk

§§ Güreş milli takımı için Macar çalıştırıcı Raul Peter, Futbol milli takımı için İskoç çalıştırıcı Billy Hunter ve Atletizm milli takımını çalıştırması için ABD çalıştırıcısı Tobin İstanbul'a davet edilmiştir.

*** Türk sporcuları katıldıkları yarışmalarda başarılı olamazlarken, grekoromende 75 kg güreşçimiz Tayyar Yalaz, İspanyol ve Fransız rakiplerini yendikten sonra Finli rakibiyle yaptığı üçüncü güreşinde kolundan sakatlanmasına rağmen tek koluyla güreşe devam etmiş ancak sıkletinin şampiyonu Finli Vesterlund'a 2-1 yenilmiştir. Kolundaki ciddi sakatlık nedeniyle doktorlar kesinlikle güreşmesine izin vermeyince güreşlerden çekilmek zorunda kalmış ve dereceye girememiştir. Bu arada Olimpiyat köyünde yapılan maçlar sırasında Kelle İbrahim ile Milli Takımımızın İskoç Antrenörü Billy Hunter karşılıklı olarak topu yere düşürmeden 500 kafa pası yapmıştır. Ayrıca topu yere düşürmeden 165 kez kafasında sektiren Kelle İbrahim'den oyunların futbol şampiyonu Uruguaylılar kendilerine kafa vuruşu öğretmesini rica etmişlerdir.

††† [Amsterdam](#) Olimpiyat Köyü'nde yapılan antrenmanlar sırasında çeşitli ülkelerin en seçkin futbolcuları dünyaca ünlü İspanyol kaleci Ricardo Zamora'ya atıkları şutlarla şanslarını denemişlerdir. İspanyol kaleci kalesine gönderilen bütün şutlarda toplara geçit vermezken, arkadaşlarının ısrarlarıyla ortaya çıkan ünlü futbol yıldızımız Bombacı Bekir'in attığı üç şutun da golle sonuçlanması karşısında Zamora'nın bir daha onun önüne top atmaması, olimpiyatların ilginç anılarından birisi olmuştur.

Spor Kurumu, atıcılık, atletizm, bisiklet, dağcılık, eskrim, futbol, güreş, su sporları ve tenis olmak üzere dokuz federasyonla çalışmalara başlamıştır.^{†††}

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 30 Temmuz- 14 Ağustos 1932 tarihleri arasında ABD'nin California Eyaleti Los Angeles'da yapılan X. Yaz Olimpiyatlarına ekonomik sıkıntılar nedeniyle katılamamıştır. Ancak dört yıl sonra Türk Spor Kurumu, 1-16 Ağustos 1936 tarihleri arasında Berlin'de düzenlenen XI. Yaz Olimpiyat Oyunlarına, futbol, basketbol, güreş, binicilik, bisiklet, eskrim ve yelken dallarında 60 sporcu ile katılmış ve Türkiye ilk Olimpiyat madalyasını serbest güreşte Ahmet Kireççi ile kazanmıştır. 79 kiloda mücadele eden ve üç Balkan grekoromen şampiyonluğu bulunan güreşçimiz, Olimpiyat üçüncüsü olmuştur. Ayrıca 61 kilo serbestte, grekoromen stilde güreşen Yaşar Erkan, ilk rakibi Danimarkalı Nielsen'i, Japon Yoşiooka ve İtalyan Valentino Borgia'yı kındeleriyle tuşlamış ve Yaşar'ın kındeleri bir anda ünlenmiştir (Tüfek, 2019). Olimpiyat şampiyonu olan güreşçimize Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği telgraf son derece anlamlıdır (Gürer, 2018): *“Kendin küçüksün, ama memleket için önemli bir iş yaptın. Artık adın Türk spor tarihine geçti. Çok yaşa Yaşar! Mustafa Kemal Atatürk”*

“Benim en çok sevdiğim spor güreştir” diyen Atatürk, ilk Olimpiyat şampiyonuna iki gümüş vazo ve bir ev armağan etmiş ve güreşinin çaresiz anlamına gelen *‘Naçar’* soyadını, *“Erkan”* olarak değiştirmiştir.^{§§§} Ayrıca eski bir güreşçi olan Kurtdereli Mehmet'in ilerleyen yıllarda maddi sıkıntı çekmesi üzerine ona kendi maaşından 1000 lira hediye etmesi, Atatürk'ün spora verdiği önemin göstergesidir. Ata binmeyi ve yüzmeyi çok seven Mustafa Kemal Paşa, çok iyi bir binici ve yüzücüdür. Tavla ve bilardo oynamaktan, at yarışları izlemekten büyük keyif almaktadır. Sporun yarar ve önemini çok iyi bilen Atatürk, milletin de bu konuda duyarlı ve bilgili olmasını istemiştir. O, Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın örgütlenme aşamasının başladığı 19 Mayıs gününün Gençlik ve Spor Bayramı olarak kutlanması direktifini vermiştir. 19 Mayıs, TBMM'nin 3466 sayılı kararı ile 20 Haziran 1938'de *“Gençlik ve Spor Bayramı”* olarak ilan edilmiştir. Hayatının son yıllarına kadar Türk sporunun gelişmesine önderlik eden Atatürk, Türk spor örgütünün temelini oluşturan Beden Terbiyesi Kanunu'nun hazırlanması direktifini de vermiştir. Bu bağlamda hazırlanan kanun TBMM'de 29 Haziran 1938 tarih ve 3530 sayı ile kabul edilmiştir (Türk Spor Kulübü, 1936).

TBMM'nin 1 Kasım 1938 tarihli açış konuşması, rahatsızlığı nedeniyle Başbakan Celal Bayar tarafından okunmuştur. Adı geçen konuşmada spor hakkında şu ifadeler yer almaktadır (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1997): *“Her çeşit spor faaliyetlerini Türk gençliğinin milli terbiyesinin ana unsurlarından saymak lazımdır. Bu işte hükümetin şimdiye kadar olduğundan daha çok ciddi ve dikkatli davranması, Türk gençliğinin spor bakımından da milli heyecan içinde itina ile yetiştirilmesi önemli tutulmalıdır. Türk gençliğinin kültürde olduğu gibi, spor sahasında da idealine ulaştırılması için Yüksek Kurultayın, kabul ettiği Beden Terbiyesi Kanunu'nun tatbikine geçildiği için memnunum...”*

“Sporda başarılı olmak için bütün milletçe sporun niteliği ve değerini anlamış olmak, ona kalpten sevgiyle bağlı olmak ve onu vatani görev saymak gerekir.” diyen Gazi Mustafa

^{†††} 1935 yılında 15.582 olan lisanslı sporcu sayısı, 1938 yılında 442 kulüpte 27.631 lisanslı sporcu ile yaklaşık iki katına ulaşmıştır.

^{§§§} 1911 Erzincan Refahiye doğumlu olan ve güreşe İstanbul Kumkapı Güreş Kulübü'nde başlayan Yaşar Erkan, anılarında o günlerden şu şekilde bahsetmektedir: *“Şampiyonluk kürsüsünde şanlı bayrağımız şeref direğine çekilirken kendimi tutamadım, gözlerimden yaşlar sel gibi aktı. Yüz yirmi bin kişinin ve Hitler'in önünde bayrağımızı şeref direğine çekirmek ve ayakta güzel marşımızı dinletmek zevklerin en güzeli ve en büyüğüdü...”* 1940 ve 1944 yılında yapılması gereken olimpiyat oyunları, ikinci Dünya Savaşı nedeniyle yapılamamıştır.

Kemal, sporun yalnızca sporcular tarafından değil tüm millet tarafından anlaşılmasıyla sporda başarıların elde edilebileceğini dile getirmiştir. Böylece sporda gerçek başarı elde etmenin sırrını tüm ülkenin omuzlarına yüklemiştir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk, yaşamının her döneminde sporla iç içe olmuş, Türk sporunun gelişimi için pek çok direktif vermiş ve bu alanda yapılan çalışmalara önderlik etmiştir. Okullarda beden eğitimi derslerine ağırlık verilmesiyle gençlerin sporla tanışmaları ve fiziksel aktivitelere katılımın sağlanarak yetenekli sporcu bireylerin yetiştirilmeleri düşünülmüştür. Bu bağlamda hazırlanan kapsamlı politikalarla gençlerin sporla buluşturulması ve ülkenin spor alanındaki potansiyeli tespit edilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyetin kurucu kadrosu yakılan, yıkılan ve harap olan ülkeyi yeniden inşa etmeye başlarken, yeni değer yargılarıyla yüklü zeki ve güçlü bireylerin yetiştirilmesine önem vermiştir. Gençlik ve ulusal eğitim çalışmalarının bir parçası olarak görülen spor ve beden eğitime karşı ilgi uyandırmak için pek çok yasal düzenleme yapılmış ve çeşitli spor kurum ve kuruluşlarının temelleri atılmıştır. Başkent Ankara'da bir hipodromun inşa edilmesi, beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek amacıyla Gazi Orta Muallim Mektebi-Terbiye Enstitüsü'nün açılması, Gazi koşusunun başlatılması, futbolda Gençler Liginin kurulması, 19 Mayıs Stadyumu ve Antrenörlük kurslarının açılması, Türkiye Binicilik Federasyonu'nun kurulması ve Türk kadınlarının da spor faaliyetlerinin içinde yer alabilmeleri için bazı yasal düzenlemelerin yapılmış olması takdire şayan gelişmelerden bazılarıdır. Atatürk döneminde spor alanında gerçekleştirilen bu faaliyetlerin geniş kitlelere ulaştırılmasında Türk İdman Cemiyetleri İttifakı/Türk Spor Kurumu ile Halk Evlerinin büyük katkısı olmuştur. Spor programlarının, organizasyonların ve spor tesislerinin sayısında büyük bir artış yaşanmış ve dönem içerisinde çıkan bazı gazete ve dergiler, düzenledikleri turnuvalar ile Türk spor hayatına canlılık ve çeşitlilik katmıştır.

Türk Sporunu, Atatürk döneminde büyük bir gelişme kaydetmiş ve önemli ulusal-uluslararası başarılarla imza atmıştır. Ancak yaşanan bu olumlu gelişmeler ekonomik sıkıntılardan dolayı tam anlamıyla yeterli seviyeye çıkarılamamıştır. Özellikle spor tesis sayısının azlığı, spora gerekli maddi ödeneğinin ayrılamaması, profesyonel spor hayatına geçilememesi gibi nedenlerle uluslararası alanda rekabet edecek sporcular yetiştirilememiştir.

KAYNAKLAR

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi. Klasör 233, Gömlek 8, Belge 8-4001.

_____ K. 225, G.10, B.5.

_____ K.1, G.86, B.86001.

_____ K.47, G.39, B.39001.

_____ K.51, G.86, B.86001.

Akdenk, M. (1986). *Türkiye'de hükümet programlarında ve planlı dönemde beden ve spor eğitimi uygulamaları 1920-1985* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, Ankara.

Altay, F. (1970). *10 Yıl Savaş: 1912-1922 ve sonrası*, İstanbul: İnsel Yayınları.

Atatürk'ün söylev ve demeçleri, C.I-III, (1997). Ankara: Atatürk kültür, dil ve tarih yüksek kurumu yayınları.

Aysal, N. (2020). Osmanlı donanma cemiyetinin sosyal ve kültürel çalışmalarına bir örnek: Osmanlı denizcilik yurdu. *Atatürk Yolu Dergisi*, 67, 41-74.

Candan, N., Bağırhan, T. (2010). Türk ocaklarından halkevlerine: Türkiye'de sporun erken dönem öyküsü. *Gazi beden eğitimi ve spor bilimleri dergisi*, XV(3), 17-32.

Demir, H. (2006). *Türk spor teşkilatı (Tarihsel gelişim, kapsam ve bir araştırma)*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Evcin, E. (2014). Atatürk'ün spora ve sporculara bakışı. *Tarih araştırmaları dergisi*, 33(55), 303-378.

Fişek, K. (2003). *Devlet politikaları ve toplumsal yapıyla ilişkileri açısından spor yönetimi/Dünyada ve Türkiye'de*. İstanbul: YGS Yayınları.

Günay, N. (2013). Atatürk döneminde Türkiye'de beden eğitiminin gelişimi ve gazi beden terbiyesi bölümü. *Atatürk araştırma merkezi dergisi*, 29(85), 72-100.

Gündem, N. (2002). *Günler boyunca hatıralar*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

Gürer, T. (2019). *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer Cepheden Meclise Büyük Önder ile 24 Yıl*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Güven, Ö. (1999). *Türklerde spor kültürü*. Ankara: Atatürk yüksek kurumu Atatürk kültür merkezi başkanlığı yayınları.

İnal, A. N. (2003). *Beden eğitimi ve spor bilimi*. Ankara: Nobel yayın dağıtım.

İnan, A. (1982). *Gazi Mustafa kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit konuşmaları*. Ankara: Türk tarih kurumu yayınları.

Korkmaz, V. (2013). *Bir eğitim yöneticisi olan Selim Sırrı Tarcan'ın ibtidâi mualimlerine öğütleri adlı eseri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hasan kalyoncu üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü işletme anabilim dalı eğitim yönetimi ve denetimi, İstanbul.

Özen, N. (2012). *Türk kültür tarihinde spor ve Türklerin spora katkıları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Batman üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü tarih anabilim dalı, Batman.

Parlakıldız, F., Erat, M. (2023). Atatürk dönemi cumhuriyet halk partisinin Türkiye'de sporun teşkilatlanması için yaptığı bazı düzenlemeler ve destekler. *Çanakkale araştırmaları Türk yıllığı*, 35, 87-110.

TBMM Zabıt Ceridesi (1923). İcra vekilleri heyetinin programı. 1(2), 419-428.

Tunaya, T. Z. (1969). *Siyasi müesseseler ve anayasa hukuku*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.

Tüfek, S. S. (2019). *Cumhuriyet döneminde spor* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara üniversitesi türkiyat araştırmaları enstitüsü Türk tarihi anabilim dalı cumhuriyet tarihi bilim dalı, İstanbul.

Türk Spor Kurumu. (1936). *Türk spor kurumu nizamnamesi*. Ankara: Ulus basımevi.

Türkiye idman cemiyetleri ittifakı teşkilât ve nizamât-ı umumiyesi (1339/1923). İstanbul: Matbaa-ı Ahmed İhsan ve şürekâsı.

Ünver, D. (2004). Atatürk ve spor. *Balkan Türkoloji araştırmaları merkezi Türklük bilgisi*, 1, 167-172.

Yıldız, D. (2008). *Zeki, çevik ve ahlâklı bir sporcu, Atatürk ve spor*, İstanbul: Telebasım Yayıncılık.

Zelyurt, M. K. (2013). Türk modernleşmesinde spor: Tanzimat'tan erken cumhuriyet'e. *Turkish studies-international periodical for the languages, literature and history of Turkish or Turkic*, 8/2, 1461-1478.

EKLER:

TİTE Arşivi, K.1, G.86, B.86001.

TİTE Arşivi, K.51, G.86, B.86001.

TİTE Arşivi, K.47, G.39, B.39001.

SPORMETRE
The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/Spormetre.1384165

Geliş Tarihi (Received): 31.10.2023 Kabul Tarihi (Accepted): 27.11.2023 Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100 YIL PERSPEKTİFİNDE SPOR
YÖNETİMİNDEKİ GELİŞİMİ**

Seçkin Doğaner^{1*}

¹Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, ANKARA

Öz: Türkiye Cumhuriyeti, 100.yılında tüm alanlarda olduğu gibi spor alanında da gelişme göstermiş ve uluslararası rekabet düzeyine erişmiştir. Bu durum, genç Türkiye Cumhuriyeti içerisinde görev almış olan spor elemanlarının çeşitli özverili çalışmaları neticesinde gerçekleşmiştir. Spor yönetimi alanında önce ulusal, daha sonraları ise uluslararası başarı kazanabilmek ve küresel dünyada Türkiye'nin yükselen sesini duyurmak amacıyla birçok örgütlenme yapısı kurulmuştur. Bu yapılar, her zaman bir öncekinin devamı niteliğinde olup, spor alanında gelişmiş bir perspektif sunmaya çalışmıştır. Kurulan tüm spor örgütleri, uluslararası alanda sportif başarısı olan ülkelerin çalışmalarını model almış ve ulusal anlamda uygulamaya çalışmıştır. Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK ile başlamış olan bu politika; zaman içerisinde yurt dışından gelen veya oraya gönderilen spor elemanlarının doğrudan katkıları sayesinde hızlı bir ivme göstermiştir. Zaman içerisinde spor yönetimi açısından ülkemizin eksikleri belirlenerek, kurulan örgütlenme yapısı genişletilmeye çalışılmış ve yıllar ilerledikçe yerini daha profesyonel spor örgütlenmesine bırakmıştır. Bu doğrultuda alanında uzman ekiplerin görevlendirilmesi, antrenörlerin yurt dışı eğitimleri ile yetiştirilmesi, sosyal ve ekonomik katkıların genişletilmesi gibi politikalar uygulanmış ve neticesinde büyüyen spor örgütlenmesi Bakanlık düzeyine erişmiştir. Bakanlık düzeyine gelmiş spor politikaları, başta Olimpiyatlar olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası başarılar getirmiş ve gerekli olan ihtiyaçların ilerleyen dönemlerde daha doğru belirlenerek, giderilmesi sağlanmıştır. Spor yönetimi ve örgüt yapısı ülkemizde halen gelişen ve kendisine asıl istenen rolü bulmaya çalışan bir yapıdır. Dolayısıyla 100.yılda ortaya konulan bu başarı, gelecek spor politikaları için bir başlangıç noktası olacak ve daha rasyonel adımların atılması adına yapılan girişimlerin ilk halkası olacaktır. Türk gençliği ve spor elemanları, bu geçen 100 yıllık perspektiften öğrenecekleri ile spor alanındaki başarılarını katlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Spor, Cumhuriyet, Kazanım, Başarı, Örgüt, Olimpiyat, Organizasyon

**THE REPUBLIC OF TURKEY'S DEVELOPMENT IN SPORTS MANAGEMENT IN THE
PERSPECTIVE OF 100 YEARS**

Abstract: In its 100th year, the Republic of Turkey has developed in the field of sports, as in all fields, and has reached the level of international competition. This situation was realized as a result of the various devoted efforts of sports personnel who served in the young Republic of Turkey. Many organizational structures have been established in order to gain first national and later international success in the field of sports management and to make Turkey's rising voice heard in the global world. These structures have always been a continuation of the previous one and have tried to offer an advanced perspective in the field of sports. All established sports organizations have taken the work of countries with international sporting success as a model and tried to implement them nationally. This policy started with the Great Leader Mustafa Kemal ATATÜRK; Over time, it has shown a rapid acceleration thanks to the direct contributions of sports personnel coming from abroad or sent there. Over time, the deficiencies of our country in terms of sports management were identified and the established organizational structure was tried to be expanded, and as the years progressed, it was replaced by a more professional sports organization. In this direction, policies such as assigning expert teams, training coaches through overseas training, and expanding social and economic contributions have been implemented, and as a result, the growing sports organization has reached the level of the Ministry. Sports policies that have reached the ministerial level have brought many national and international successes, especially the Olympics, and the necessary needs have been identified and met more accurately in the following periods. Sports management and organizational structure is a structure that is still developing in our country and trying to find the desired role for itself. Therefore, this achievement on the 100th anniversary will be a starting point for future sports policies and will be the first link of initiatives to take more rational steps. Turkish youth and sports personnel will increase their success in the field of sports with what they will learn from this perspective of the last 100 years.

Key Words: Sports, Republic, Achievement, Success, Organization, Olympics, Organization

*Sorumlu Yazar: Seçkin DOĞANER, Doç. Dr., E-mail: doganerseckin@gmail.com

GİRİŞ

Cumhuriyet Dönemine Geçişte Atatürk ve Spor Anlayışı

Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK, hayatını Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmaya ve onu geliştirmeye adanmış bir liderdi. Bu adanmışlık sadece savaşların kazanılması ve yenilikçi politikaların uygulanmasından ibaret değildi. Atatürk, “sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur” sözü ile bizlere aslında toplumun kültürel ve sportif açıdan kalkınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu öğreti, onun en temel meselelerinden biri olmuş ve zaman içerisinde tesisleşme, kulüpleşme ve sponsorluk konularında ülkeyi ileri adımlara taşıyacak çalışmalar yapmıştır. Atatürk kendi döneminde güreş ve okçuluk önde olmak üzere çeşitli spor branşlarına ilgi göstermiştir. Atatürk, İtalyan takımını yenen milli güreş takımını Cumhurbaşkanlığı Köşkünde yemeğe davet etmiş, 1937’den itibaren ise okçuluk branşının gelişmesi adına Beyoğlu Halkevi bünyesinde kurulan Ok Spor Kurumunun düzenlediği okçuluk yarışmalarına destek olmuştur. Askeri okul zamanlarından beri atlarla ilgili olan ve onları oldukça seven Atatürk, zaman içerisinde Türk Atlı Sporlarının ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Atatürk, bu sporların dışında bardo, yüzme ve kürek gibi sporlara da ilgi duymuş ve o dönemin önemli insanları ile bu sporları hem yapmış hem de gelişmesine çalışmıştır (Müftüoğlu & Yıldırım, 2021, s:71-77).

Atatürk’ün her zaman spora eğilimli bir kişiliği vardı. Bu özelliği onun, sporcuları ve spor branşlarını yakından tanınmasına olanak veriyordu. Kendisi bu özelliği Selanik Askeri Rüştiyesinde cimnastik öğretmeni Teğmen Habib Beyin desteği ile kazanmıştı. Daha o zamanlarda müsabakaları yakından izlemeye çalışarak; “cimnastik”, “ta’lim” ve “tatbikat” derslerinde başarı göstermişti. Bu başarıları onun binicilik ve silah kullanma becerilerini olumlu yönde etkilemişti (Evcin, 2014). Atatürk’ün spor alanında eğitim olarak bu ilerleyişi bir devlet politikası olarak göstermesi elbette aldığı eğitim ile mümkündü. Bu nedenle dönemin askeri okullarının sportif anlamda iyi bir eğitim verdiği söylenebilir. Nitekim Atatürk bu okullardan mezun olmuş ve spor alanında ciddi bir eğitim almıştı. Ayrıca Türk beden terbiyesinin ilk adımları Osmanlı dönemi askeri okulları ile başlamıştı. 1860’lardan itibaren uygulanan basit fiziki hareketler ve mücadele sporları, tüm askeri okulların müfredatında yer almaktaydı. Bu derslerin amacı ise, vücut kusurlarını düzeltmek ve genel sağlığı korumaktı. Mekteb-i Sultani okulu ile devam eden bu hareketler zaman içerisinde Osmanlı içerisinde yer alan farklı etnik kimliklere sahip öğrencilerin ilgisini çekmişti (Yarar, 2014).

Atatürk tarafından spor öğretilerinin geçmişten günümüze gelişmeye açık hale getirilmesi aslında, bir tür modernizasyon çalışması olarak değerlendirilebilir. Çünkü Cumhuriyet öncesi spor olayları Türklerin folklorik uygulamaları olarak görülmekteydi. Atatürk öğrendiği ve tecrübe ettiği spor branşları ile Türklerin bu folklorik spor özelliklerini de açığa çıkarmış ve gelecekte müsabık olmalarını sağlamıştır. Fransız spor gazetesi “L’Auto” bu nedenle Atatürk’ten övgüyle bahseder ve ondan “dünyada ilk defa beden eğitimini mecburi kılan devlet adamı” diye bahseder. Gazetenin bahsettiği bu durum kâğıt üzerinde kalmamış ve tüm Türkiye’ye yayılmıştır. Aynı zamanda bu ilerleyiş, ülkenin tesisleşme aşamasında da görülmüştür (Ünver, 2004).

Atatürk’ün geçmişten gelen sportif duyguları, Cumhuriyet ile geliştirmesi veya geliştirmeye çalışması, aslında kendisinin bilimsel ve çağdaş yönleri ile açıklanabilir. Nitekim Atatürk; sorunu iyi tanıyan ve öncesinde olan olayları iyi yorumlayan ve geleceğe yönelik girişimleri bu yönde kafasında doğru kodlayabilen bir liderdi. Başarısızlık onun için önemli değildi ve mutlaka ileri doğru hareket edilmeli ve her konuda gelişime açık olunmalıydı. Bu özelliklerini kendisine bir “hayat felsefesi” olarak tanımlamıştı (Şengör, 2015, s:10-15). Atatürk’ün bu

felsefesi aslında onun bir anlamda liderlik sırrıydı. Çünkü Atatürk'te, gördüğü eksiklikler için aynı zamanda “adam yetiştirme” algısı vardı. Kendisi bu konuda oldukça duyarlı olmakla birlikte, o alana özgü insanların yetiştirilmesine çabalardı. Bir keresinde çevresindekilere “Bir defa daha bütün meselelerin son safhasına göre bir tablo yapmanızı rica ederim. Nerede durmak lazım, geleceğini parlak zekânız ve yanılmayan muhakemeniz kestirebilir” demişti (Baykal, 1999, s:5).

Atatürk'ün eğitimli spor insanları yetiştirme politikası, siyasette başarı kazanmak için gerekli gördüğü yol haritası ile aslında oldukça uyumlu görünmektedir. Nitekim kendisi her zaman gelişmiş ülkelerin bilgi birikimi ve tecrübesinden yararlanması gerektiğini düşünmüştür. Bu nedenle ülkede izlenecek siyasetin ana unsurlarından bir tanesinin de beden terbiyesi olduğunu vurgulamıştır. Bu kapsamda “Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirilmesi” maddesi yürürlüğe konularak yurt dışına eğitimler gönderilmiş aynı şekilde yurt dışından eğitimler getirilmiştir (Türkmen, 2018, s:38).

Atatürk'ün spor alanındaki asıl hedefi “sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur” cümlesi ile özetlenebilirdi. Bu nedenle Osmanlı okullarında görmüş olduğu sportif öğelerin yeni ve genç Cumhuriyet ile mutlaka ilerlemesi gerektiğini düşünüyordu. Bu yol haritası ile, çevresinde yer alan ve spor anlamında yetenekli insanlar ile planlamalar yapmış ve ileriye yönelik hedefler koymuştu. Söz konusu hedefler, spor örgütlenmeleri ile mümkün olmuştur. Bu örgütlenmeler ile başarılı sporculara verilen ödüller ve değer artmış, aynı zamanda 1924 yılında yayımlanan “Köy Yasası” ile köylerde cirit, güreş, nişan gibi oyunlar özendirilmiştir. Daha sonraları 1930 yılında çıkan “Belediyeler Yasası” ile spor alanlarının geliştirilmesi ve çocuk bahçeleri gibi yerel ihtiyaçlara yönelik planlamalar yapılmıştır (Tuncel, 2003).

Cumhuriyet Dönemi Spor Politikaları

Cumhuriyetimizin kurulması ile spor politikaları farklı dönemlerde gelişme göstermiştir. Bunlardan en belirleyici olanı Prof. Dr. Kurthan FİŞEK tarafından ayrılan üç ana bölümdür. Bunlardan ilki “1922-1936 arası Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Dönemi”, ikincisi “1936-1938 arası Türkiye Spor Kurumu Dönemi”, üçüncüsü “1939-1945 arası Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Dönemi”dir. Ancak bu üçüncü dönemi; “3530 sayılı kanun ve sonrası”, “1982 Anayasası” ve sonraki dönem olarak detaylandırmak gerekir. Çünkü bu dönem içerisinde Millî Eğitim Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı birleştirilmiş ve Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı kurulmuştur. Türk spor yönetimindeki değişimler bununla da bitmemiş ve ilerleyen zamanlarda Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile yeni yapılanmalar düşünülerek, ilerleyen süreçte spor örgütlenmesi tekrardan Bakanlık düzeyine evrilmiş ve günümüzdeki haline gelmiştir (Turkay & Aydın, 2017).

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) döneminde Türkiye ilk defa uluslararası müsabakalara katılmış olup, ikinci dönem olarak nitelendirilen Türk Spor Kurumu (TSK) döneminde ise Cumhuriyet Halk Partisi tarafından devlet denetimi altına alınmıştır. Yusuf Ziya Öniş'in İsviçre'den getirdiği “İsviçre Spor Teşkilatı Tüzüğü” nün; Ali Sami Yen, Burhan Felek ve Nasuhi Esat Baydar tarafından Türkçeye çevrilmesi, spor örgütlenmeleri adına atılan ilk adım olarak nitelendirilebilir (Canşen, 2015).

Cumhuriyetin ilanı ile Türk Spor teşkilatlanmaları yapılandırılırken her dönem yurtdışı ilişkilerine önem verilmiştir. Nitekim yeni kurulan Türkiye için gerekli olan eğitimcilerin yetiştirilmesi ve yurtdışı örneklerinin incelenmesi esas alınmıştır. Bu nedenle dönem içerisinde Alman ekolünün dikkat çektiği görülmüştür. Spor alanında bizden ileri durumda olarak görülen Amerika ve Almanya; yakından izlenmiş ve oradaki gelişmeler titizlikle takip

edilerek, genç Türkiye için birtakım çıkarımlar yapılmıştır. Alman Carl Diem, bu konuda dikkat çekici bir örnektir. Nitekim kendisi Türk Spor Kurumu'nun kurulmasında oldukça etkilidir (Bal & Şentürk, 2023).

Cumhuriyet döneminde aynı zamanda spor yayınlarında da gelişme görülmektedir. Nitekim spor yayınları yapan “Maç Dergisi”, Cumhuriyetin ilanından iki buçuk sene sonra yayına başlamıştır. Söz konusu dergi, Cumhuriyet dönemi spor politikalarına uygun bir yapıda yayın yaparak, batılılaşma esintileri taşımıştır. Ayrıca dergide o dönemde popüler bir branş olarak görülen atletizm; teşvik edilmiş ve branş için “milli bir vazife” nitelendirilmesi yapılmıştır. Dergi, aynı zamanda futbol üzerine de yazılar yazmış ve branş hakkında çeşitli teknik ve taktik öneriler vermiştir. Zaman içerisinde derginin farklı branşlar üzerine yazılarının da olduğu görülmektedir (Yücel & Saygın, 2023). Dolayısıyla Cumhuriyet dönemi spor politikaları tasarlanırken, hem yönetsel anlamda farklı oluşumlar yaşanmış hem de yayın ve eğitim olanakları ile bu süreç desteklenmiştir.

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı Dönemi (1922-1936)

1922'de kurulan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ), İstanbul'da yer alan spor kulüplerinin temsilcilerinden oluşmuştur. Kurumun örgütlenmesinde İsviçre örnek alınmış olup, Kurtuluş Savaşının sona ermesiyle birlikte spordan sorumlu tek yetkili spor yönetimi olarak görülmüştür. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ilk uluslararası spor müsabakasına bu dönemde katılmıştır. 1924 Paris Oyunlarında yeni Cumhuriyetin temsil edilmesi ve tanınması, ittifakın saygınlığını arttırması açısından önemli bir gelişme olarak görülebilir. TİCİ'nin faaliyette olduğu dönemde atletizm, güreş, eskrim, voleybol, tenis, yelken gibi spor branşlarının önemi artmış ve bu spor branşlarına yönelik gelişmeler görülmüştür (Canşen, 2015). Dönemin zorlu yapısı dikkate alındığında TİCİ'nin başına geçecek kişi konusunda uyuşmazlıklar yaşandığı görülmektedir. Nitekim 1922 yılında Uluslararası Olimpiyat Komitesi Türkiye Temsilcisi Selim Sırrı Bey düşük bir oy almış ve sonrasında ise işlerini gerekçe göstererek TİCİ bünyesinden çekilmiştir. Bu süreçte Ankara Hükümeti olimpiyatlara hazırlık ve katılma ödeneklerini TİCİ'ye tahsis etmiş ve bu ilk spor örgütüne desteğini sonuna kadar vermiştir. Daha sonraları Cihan Müsabakalarına Hazırlık Cemiyeti adına Selim Sırrı Bey (Tarcan), TİCİ adına Ali Sami Bey (Yen) ve Burhan Bey (Felek) bir araya gelmiş ve “Türkiye Milli Olimpiyat Cemiyeti” adıyla 1924 yılında tüzel bir kişilik kazanacak olan cemiyetin yönergelerini hazırlamışlardır (Tüfek, 2019).

TİCİ; 1927 yılında gerçekleştirdiği kongresinde sporu yaygınlaştırmak adına tesisleşme stratejileri geliştirmek istemiştir. Bu anlamda ülke genelinde spor alanları, kapalı giyinme yerleri ve yine kapalı cimnastik salonları yapılmasını önermiştir. Bunların yanında tribünleri olan statların her ilde olması gerektiğini belirtmiş ve dönemin İçişleri Bakanlığına bu teklif iletilmiştir. Belediyeler Kanunu ile (1930), yerel yönetimlere “çocuk bahçeleri” ile “oyun ve spor alanları” yapılması konusunda yine öneriler verilmiş ve bunların korunması ve işletilmesi adına çalışmalar yürütülmüştür (Korkmaz, 2021). Bu dönemde tesisleşme anlayışından farklı olarak, okullarda beden eğitimi derslerinin konulması üzerinde de titizlikle durulmuştur. Nitekim bu çerçevede dersleri vermek üzere eğitimci yetiştirilmesine odaklanılmış ve “Terbiye-i Bedeniyye Dar'ülmüallimin” kurulmuştur. Söz konusu kuruluş, 14 Ağustos 1923 tarihinde hükümet programına girmiştir. Okullarda sportif olayların yaygınlaşması ile izcilik çalışmaları beden eğitiminin bir parçası olarak görülmüş ve öğretim alanlarında zorunlu hale getirilmiştir. Bu konuda Selim Sırrı Tarcan ve Mehmet Sami Karayel'in “İstanbul İzciler Birliği”ni kurması önemli bir gelişme olarak görülebilir (Türkmen, 2018, s:49).

1930 döneminde beden eğitimi ve spor politikalarında pragmatist bir yaklaşımın benimsenmeye başladığı görülmektedir. 1929 yılında yayımlanan “İlk Mektepler Talimatnamesi” ilkokulların amacını ortaya koyarken, genç nesil içinde faydalı bir yaklaşım olarak görülmüştür. Dönemin spor politikaları arasında sağlıklı bir toplum yaratma misyonu ile Kızılay Gençlik Kamplarının da organize edildiği görülmektedir. Söz konusu kamplar; zayıf, fakir ve bakımsız çocukların açık havada disiplinli ve bakımlı kalmaları amacıyla açılmış ve bu çocukların beslenerek kuvvetlendirilmeleri düşünülmüştür (Türkmen, 2018, s:51-53).

TİCİ; kurulduğu dönemin ilk spor politikalarını yansıtmaması bakımından her zaman önemli görülmüştür. Bu politikalar Türk spor tarihinin de ilkleri olmuştur. Nitekim dönemin ana çalışma konularına bakıldığında, bu durum net olarak görülebilir. TİCİ zamanında amatörlüğü teşvik etmek, yerel müsabakaların tertip edilmesi ve birincilerin ve onlara ait rekorların tespit edilmesi sağlanmıştır. Uluslararası müsabakalarda Türk sporu temsil edilmiştir. Spor ile ilgili idari kanunlar genişletilerek, sporda tesisleşme adımları atılmıştır. Yurtdışı spor örgütlenmeleri incelenmiş ve yurt içinde spor adına beden terbiyesi okulları açılmaya çalışılmıştır (Özmaden, 1999).

Türkiye Spor Kurumu Dönemi (1936-1938)

TSK döneminin en belirgin özelliği, siyasetin aktif bir şekilde spora müdahale etmesi ve spor üzerinde tahakküm kurmasıdır. Nitekim siyaset ve siyasetin baskın olduğu bu dönem, Türk Spor anlayışını farklı bir anlayışa getirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin iletişimde olduğu Olimpiyat Komitesi Başkanı Carl Diem tarafından verilen destek ile Türkiye Spor Kurumu kurulmuş ve dönemin siyasi karakterinin etkisi nedeniyle Türk sporunda “devletçilik” esası benimsenmiştir. Kurumun başkanlığına emekli General Ali Hikmet Ayerdem getirilmiş ve 18 Nisan 1936 tarihinde kurum tamamen Cumhuriyet Halk Partisine bağlanmıştır. Türk Spor Kurumu dönemi aslında kendisinden önceki TİCİ döneminin bir nevi devamı olarak görülmektedir. Teşkilat yapısı spor kulüpleri, bölgeler ve yerel yönetim organlarından oluşmaktadır. Dönem içerisinde atletizm, bisiklet, dağcılık, eskrim, futbol, güreş, su sporları ve tenis branşlarından oluşan federasyonlar yer almış ve genel olarak ülke savunmasına yarayacak sportif unsurların geliştirilmesine çalışılmıştır (Tüfek, 2019).

Cumhuriyet Halk Partisinin yapmış olduğu kurultaylarda alınan kararlar ile dönemin spor politikalarının netleştiği görülmektedir. Özellikle 52. madde ile Türk gençliğine; “inkılap ve istiklal şartlarıyla yurdu müdafaa etmek” ve 61 madde ile “spor, kudretli vatandaş yetiştirmenin esaslı vasıtalarından biridir” denilmektedir. Bu durum, tek parti devlet politikasının sportif unsurlara yansıyan zorunlu maddeleri olarak görülebilir. İlerleyen yıllarda Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1938 yılında 3530 sayılı madde ile “Beden Terbiyesi Kanunu” yapılmış olup, ihtiyaç duyulan herkesin “milli savunma” ve “sağlık” için sportif unsurlar içerisinde olması zorunlu kılınmıştır (Türkmen, 2018, s:70-71). Türk Spor Kurumu döneminde ayrıca spor organizasyonlarının sayısı artmakla birlikte, 19 Mayıs Şenliği ve ilk uluslararası standartlara uygun stadyum yapılması gibi olaylar yaşanmıştır. Aynı zamanda 1932 yılından itibaren hakemlik ve antrenörlük kursları açılmış ve spor eğitmeni alanında yurt dışı gelişmeler titizlikle takip edilmiştir (Cansen, 2015).

Türk Spor Yönetiminde Geçiş Dönemi (1938-2011)

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı dönemi ve arkasından gelen Türkiye Spor Kurumu dönemi, Türkiye'nin gelişen spor yönetimi politikalarına bir anlamda ışık tutan gelişmeler yaşatmıştır. Ancak zaman içerisinde devletçilik ve spor ilişkisi kavramı, sporun ihtiyaç duyulan normlarına yeterli gelmemiştir. 29 Haziran 1938 günü kabul edilen 3530 sayılı

“Beden Terbiyesi Kanunu” ile Türkiye’de spor; parti yönetiminden alınarak devlet kontrolüne bırakılmıştır. Bu kanun ile fabrika, müessese ve ticaret evleri gibi kuruluşlarda spor tesislerinin yapılması ve uzman beden eğiticilerin yer almasının önü açılmıştır (Türkmen, 2018, s:98).

Beden Terbiyesi Kanununun 4. maddesi ile gençlerin boş vakitlerinde spor kulüplerine katılması ve fiziksel aktiviteye ilişkin faaliyetlerde bulunması zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunluluk ile, Cumhuriyet rejimi, vatandaşın serbest zamanlarının sportif unsurlar ile doldurulmasını sağlamıştır. Bu durumda sportif kulüp ve gruplar artarak, yeni kulüpleşme aşamalarının önü açılmıştır. Dönem içerisinde gençlik teşkilatları artırılmış ve sportif oluşumlar askeri bir hiyerarşiye tabi olmuştur. 12-45 yaş arası her vatandaşın beden eğitimi alması zorunlu tutulmuş ve ayrı bir kuruluş olarak “milli müdafaa amirliği” oluşturulmuştur. Bu nedenle kulüpler içerisinde antrenör yanında bir de milli müdafaa amiri istihdam edilmiştir. Ancak bu gelişmeler spor federasyonlarının geri plana itilmesine yol açmıştır (Yarar, 2014).

Hükümete bağlı bir spor teşkilatı kurmak adına 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanununun çıkarılarak, kamu otoritesinden sorumlu ve tüzel kişiliğe sahip, katma bütçesi olan “Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü” nün kurulması; merkezîyetçi bir spor yönetiminin temellerinin atılması bakımından önem arz etmektedir. Dönemin gelişmelerine paralel olarak, daha sonra 1982 yılında Millî Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığı, 2680 sayılı kanunun Bakanlar Kuruluna verdiği yetkiye dayanarak kurulmuş ve gençlik spor faaliyetleri için gerekli tesislerin yapılması, uluslararası kuruluşlarla iş birliği halinde olunması, antrenör ve spor insanı yetiştirilmesi ve tüm yurttaşların beden eğitimi ve spor faaliyetleri içerisinde olması amacıyla gerekli tedbirleri almak üzere teşkilatlandırılmıştır. 1989 yılında 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü”; “Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü” olarak yapılandırılmış ve bu teşkilat, spor yönetiminin il teşkilatları bakımından ayrılmasına olanak tanımıştır. Nitekim il ve ilçe müdürlükleri tarzında yönetim dağılımları bu dönemde gerçekleştirilmiştir. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü dönemi, Cumhuriyet Spor Yönetiminin önemli bir yapılanması olarak görülebilir. Çünkü bu dönemde ayrıca federasyon başkanlarının seçimle başa gelmesi ve özerkleşmesinin yolunun açılması sağlanmıştır. Ayrıca 3461 sayılı Türkiye Futbol Federasyonunun kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun başlatılmıştır (Turkay & Aydın, 2017). 1982 Anayasası ile “spor” kavramı farklı bir resmîyete kavuşmuştur. Nitekim bu Anayasanın hükümleri ile gençliğin korunması ve sporun geliştirilip, yayılması olgusu önem kazanmıştır (Gökdoğan & Demir, 2019).

Bu tarz gelişmeler, her ne kadar Türk spor yönetimini kalıcı hale getirmek açısından bir yol haritası gibi görünse de Türkiye’de Spor Yönetimi halen gelişen bir yapıdadır. Bu durum, genç Cumhuriyetin, sportif anlamda istediği yapıyı kurmak için halen çalışmalarına devam ettiğinin bir göstergesidir. Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’nün 1938’den itibaren üç defa Başbakanlığa, iki defa Millî Eğitim Bakanlığına ve bir defa da Bakanlığa bağlanması ise bunun en önemli göstergesidir (Ekenci & Serarslan, 1997).

Gençlik ve Spor Bakanlığı Dönemi (2011 ve Günümüz)

Gençlik ve Spor Bakanlığı; 6223 sayılı Kanun gereğince Bakanlar Kurulu tarafından 2011 yılında 638 nolu Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Kararname ile Gençlik ve Spor Bakanlığının kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiş ve önceki dönemde görev yapmış olan “Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü” yapısı “Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir (Gökdoğan & Demir, 2019; Özbey & Göküş, 2022). Gençlik ve Spor Bakanlığının görev ve yetkileri, önceki yapılanmaların bir anlamda

tamamlayıcısı şeklinde olmuştur. Günümüz Bakanlık Teşkilatının görev ve yetkileri aşağıda sıralanmıştır (www.gsb.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.09.2023):

- *Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaların tespiti amacıyla gerekli çalışmaları yapmak, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve iş birliğini sağlamak.*
- *Gençliğin ihtiyaçları ile gençliğe sunulan hizmet ve imkânlar konusunda inceleme ve araştırmalar yapmak ve öneriler geliştirmek, gençlik alanında bilgilendirme, rehberlik ve danışmanlık yapmak.*
- *Gençlik çalışma ve projelerine ilişkin usul ve esasları belirlemek.*
- *Gençlik çalışma ve projeleri yapmak, bu çalışma ve projeleri desteklemek, bunların uygulama ve sonuçlarını denetlemek.*
- *Spor faaliyetlerinin plan ve program dâhilinde ve mevzuata uygun bir şekilde yürütülmesini gözetmek, gelişmesini ve yaygınlaşmasını teşvik edici tedbirler almak.*
- *Spor alanında uygulanacak politikaların tespit edilmesi amacıyla gerekli çalışmaları yapmak, teşkilatlanma, federasyonların bağımsızlığı, spor tesisleri, eğitim, sponsorluk, sporcu sağlığının korunması, uluslararası organizasyonlarla ilgili çalışmaları koordine etmek, değerlendirmek ve denetlemek.*
- *Spor kuruluşlarının kurulmasına ve diğer hususlara ilişkin usul ve esasları tespit etmek.*
- *Gençlik ve spor kulüpleri ile başarılı sporcuları ve çalıştırıcıları desteklemek.*
- *Yurt yapmak, yaptırmak, işletmek, işlettirmek, desteklemek ve yurt hizmetlerine ilişkin usul ve esasları belirlemek.*
- *Öğrencilere verilecek öğrenim kredisi, burs ve diğer yardımlara ilişkin hizmetleri yürütmek ve bunlara dair usul ve esasları belirlemek.*
- *Bakanlık hizmetlerini destekleyici arsa ve arazi temin etmek, bina ve tesis yapmak, yaptırmak, satın almak, kiralamak, devretmek, devralmak ve bu hizmetlerle ilgili her türlü mali ve ekonomik girişimde bulunmak.*
- *Kanunlarla veya Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle verilen diğer görevleri yapmak.*

Gençlik ve Spor Bakanlığı, geçmiş spor yönetimlerinin aksine günümüz uluslararası beklentileri karşılamak üzere teşkilatlanmıştır. Bu durumu daha iyi anlamak için dünya üzerindeki spor örgütlerinin ve yönetimlerinin davranışlarına bakmak gerekir. Nitekim günümüzde toplumsal olarak sportif ögelere katılım oranı ciddi oranda artmaktadır. Bu durum, ülkelerin çağdaşlık anlayışının da bir göstergesi olarak görülmektedir. Ülkeler aynı zamanda spor anlayışını; toplumsal sağlık, sosyal beklenti, gelir ve güç göstergesi olarak görmeye başlamış ve bu doğrultuda planlarını genişletmişlerdir. Ülkelerin sporu genişletme politikaları aynı zamanda teknolojik gelişmeleri takip etmelerine neden olmuş ve serbest zaman etkinliklerini sportif unsurlar ile doldurmuşlardır (Gammelsæter, 2021; Ratten, 2011). Söz konusu nedenler incelendiğinde ülkemizde spor anlayışının gelişme göstermek zorunda kaldığı görülmektedir. Bu doğrultuda toplumun yaşam kalitesinin artırılması, sağlıklı bir nesil oluşturulması ve uluslararası düzeyde sportif başarı elde edebilmek amacıyla kamusal hizmet gücünün yükseltilmesi hedeflenmiş ve güncel Gençlik ve Spor Bakanlığı yapısı günümüz koşulları ile oluşturulmuştur (Özbey & Göküş, 2022; Özbey, Akoğlu & Polat, 2019).

Sportif başarının sağlanması, sürdürülebilir bir spor politikasının gücü olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle günümüz şartlarında kurulan Bakanlık teşkilatı; spor ile ilgili

plan ve projeleri tespit etmek, ekonomik şartları gözden geçirmek ve lisanslı sporcu sayısını artırarak, uluslararası başarıyı sağlayacak spor elemanları yetiştirmek üzerine çalışmalar yapmaktadır. Örgüt yapısı ise aşağıdaki şekilde yapılandırılmıştır (Hanoğlu, 2022):

- *Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü*
- *Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü*
- *Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü*
- *Eğitim, Araştırma ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü*
- *Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü*
- *Uluslararası Organizasyonlar ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü*
- *Personel Genel Müdürlüğü*
- *Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü*
- *Rehberlik ve Denetim Başkanlığı*
- *Strateji Geliştirme Başkanlığı*
- *Sosyal İlişkiler ve İletişim Dairesi Başkanlığı*
- *Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı*
- *Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı*
- *Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği*
- *Özel Kalem Müdürlüğü*
- *Tahkim Kurulu Başkanlığı*
- *İç Denetim Birimi Başkanlığı*
- *Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri*

Gençlik ve Spor Bakanlığı teşkilat yapısı hiyerarşik (dikey) örgütlenme modeli şeklinde kurulmuştur. Bu yapı, Türk spor örgütlenmelerinin klasik yönetim yapısını göstermesi açısından önemlidir. Bakanlık, tüm spor dallarına hizmet etmekle birlikte, merkez ve taşra teşkilatı olarak sporun tüm yerel unsurlarına destek vermektedir (Hanoğlu, 2022). Bakanlık misyonu ülke gençliğini ve sporunu günümüz gereklerine uyumlu hale getirmek üzerine inşa edilmiştir. Misyonda ifade edilen en önemli vurgu, spor alanında yenilikçi ve rekabetçi bir Türkiye oluşturmaktır. Vizyon olarak ise “yerelden evrensel, değişimin ve gelişimin öncüsü” olabilmek hedefi verilmiştir. Bakanlık son dönem gelişmeler ile tepe yönetimini “Bakan” ve “Bakan Yardımcıları” olarak belirlemiştir.

Resmî Gazete’de yayımlanan 10.07.2018-30474 tarih ve 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Kararnamesine göre, Bakanlığın teşkilat yapısı netleşmiş olup, istihdam edilecek personel ile görev ve sorumluluklar netleştirilmiştir. Buna göre ilgili Kararnamenin 205. maddesine göre Bakanlık; “Gençlik ve Spor Uzmanı” ile “Gençlik ve Spor Uzman Yardımcısı” istihdam edebilmektedir. Bu istihdam, Spor Bilimleri Fakültelerinin spor yöneticiliği bölümlerinde okuyan öğrenciler için oldukça önemli bir iş imkânı sunmaktadır (www.mevzuat.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.10.2023).

Türk Spor Örgütlenmeleri içerisinde “Gençlik ve Spor Bakanlığı” oluşumu, geçmiş süreçler incelendiğinde günümüz şartlarına en uygun görülebilecek bir yapı olarak düşünülebilir. Nitekim Türk Spor Yönetiminin yıllar boyunca geçirdiği evre, tamamen bir arayışa dönüşmüş ve bu doğrultuda, ihtiyaç duyduğu arayışı bu oluşumda bulmuştur. Bakanlık düzeyinde yapılan olumlu değişimler, zaman içerisinde ihtiyaçların daha rahat karşılanmasına ve spor sisteminin kesintisiz işleyişine sebebiyet vermiştir (Başer, 2020).

Spor Bakanlığı yapısının işleyiş düzeni zaman içerisinde gelişirken, uluslararası spor örgütlenmelerinden etkilendiği görülmektedir. Nitekim spor kulübü yasaları ve kamu hizmeti olarak sporun yasal çerçevesi gibi önemli gelişmelerde İtalya ve Fransa gibi ülkelerin benzer etkileri görülmektedir (Sunay & Kaya, 2019). Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye açısından ise antrenör yetiştirme programları açısından farklılıklar olduğu bilinmektedir. Amerika’da antrenör eğitim sistemi Birleşik Devletler Olimpik ve Paralimpik Komitesi, spor federasyonları, üniversiteler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar (gönüllü birlikler) tarafından yürütülmekteyken, Türkiye’de antrenör eğitim sistemi, Gençlik ve Spor Bakanlığı, spor federasyonları ve üniversiteler tarafından yürütülmekteydi (Uyar & Sunay, 2019), bu sistem 14 Aralık 2019 tarihi itibarıyla değişmiştir. Ülkemizde antrenör eğitim sistemi Bakanlık koordinesinde temel eğitim uzaktan eğitim metodu ile üniversiteler aracılığıyla, uygulama eğitimleri ise ilgili spor federasyonu başkanlıkları aracılığıyla yürütülmektedir (Özbey, Akoğlu & Donuk, 2020).

Ülkemiz spor yönetimi, bakanlık düzeyinde ilerlerken ve yurtdışı örneklerini incelerken birtakım sorunların çözümünde alanında yetkili ve uzman kişilere danışmak zorunda kalabilmektedir. Bu durum hem yeni oluşumun getirdiği sorumluluklar hem de spor camiasının büyüklüğünden dolayı bir zorunluluk olarak görülebilir. Aslında bu tip yaklaşımlar ülkemizin spor politikalarının halen gelişmekte olduğunun önemli bir göstergesidir. Nitekim, 7405 sayılı “Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanunu”, bu açıklamaya örnek olarak gösterilebilir. Spor yönetimi üzerinde çalışan araştırmacılar, konu ile alakalı çekincelerini belirterek, ilgili spor yasaları hazırlanırken, kulüp yönetimi, hukukçu ve akademik çevrelerin mutlaka görüşlerinin alınması gerektiğini vurgulamışlardır (Fırat & Tanyeri, 2022). Bir diğer örnekte ise Bakanlığın kurumsal yapısının uzman görüşleri ile güçlendiği ve gelecek planlamalara daha rasyonel çözümler oluşturabileceği açıklanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu bilimsel bakış açısının Türk spor yönetimine kazandırılması, Bakanlık düzeyindeki spor örgütlenmesinin politik konularda uygulanabilir çözümler üretmesi açısından spor dünyasına oldukça gerçekçi katkılar sunabilecektir (Çolakoğlu, Özbey & Doğan, 2022).

Gençlik ve Spor Bakanlığının günümüz gerekliliklerine uygun olarak hareket edebilmesi ve bu doğrultuda misyonunu gerçekleştirilmesi, aslında kamu diplomasisinin gerçekleştirilmesi adına olumlu bir adım olarak görülmelidir. Nitekim “kamu diplomasisi” olarak adlandırılan kavram, ülke menfaatleri doğrultusunda yapılan faaliyetlere katılmak, enformasyon ve aydınlatma faaliyetlerini ülkenin dış politikasını destekleyecek şekilde düzenlemek ve uluslararası politika tercihlerini stratejik anlamda gerçekleştirmek anlamı taşımaktadır. Bu durum ise, ülkemizin tanıtımına yönelik çalışmalar yapan kamu kuruluşlarının güçlenmesi ve iş birliği haline gelmesi ile sonuçlanmaktadır (Özbey, Doğan & Çolakoğlu, 2021). Aynı zamanda spor diplomasisinin geliştirilmesi ile ülkenin sportif başarısı, kamusal bir başarıya dönüşür ve Olimpiyat gibi uluslararası büyük spor organizasyonlarında madalya kazanımı dahil, birçok alanda (sosyal, ekonomik, prestij vs.) ülkenin reklamının yapılmasını sağlar. Sportif başarı bununla kalmaz ve bir dostluk kurma göstergesi olarak, sporun ülkeler arasında “mücadele unsuru” pozisyonunu destekler (Yağmurlu, 2019).

SONUÇ

Spor alanındaki gelişmeler antik olimpiyatlardan günümüze kadar birçok farklı alanda gelişme göstermiştir. Bu alanlar; ekonomiden, siyasete, sosyal konulardan eğitim ve sağlık konularına kadar uzanmaktadır. Sanayi devrimi ile insanların serbest zamanlarının artması ve bu yönde aktivitelerin ortaya çıkması ile sportif aktiviteler; toplum nezdinde eğlence odaklı bir yaklaşım benimsemiştir. İlerleyen süreçte izleyici kitlesinin artması ve sağlık içeren

konuların fiziksel aktivite temelli programları önermesi ile beden hareketlerini içeren eğitim, farklı bir konuma gelmiştir.

I.ve II. Dünya Savaşları ise, sportif aktiviteleri sağlıklı birey yetiştirme yanında savaşa hazır asker yetiştirmek amacına dönüştürmüştür. Ülkeler bu nedenle askeri okullarda beden eğitimi derslerine ağırlık vermeye başlamışlardır. Soğuk savaş döneminin sona ermesi ile, tüm dünyada izleyici temelli ve eğlence odaklı bir sportif bakış açısı oluşturulmuştur. Cumhuriyetin ilk kurulduğu dönemler ise dünya savaşlarının gündemde olduğu ve bir anlamda sportif aktivitelerin askeri hareketlere dönüştürüldüğü bir döneme denk gelmektedir. Askeri okullarda devam eden beden eğitimi hareketleri, birtakım spor branşlarının izleyici odaklı olarak toplumda yer bulmasını sağlarken, yeni branşlar açısından kısıtlı bir döneme ev sahipliği yapmaktaydı. Cumhuriyetin kurulması ile Mustafa Kemal Atatürk; bu durumu günün şartlarına uygun olarak “sağlıklı birey yetiştirme” ve “toplumu spora yöneltme” amacına taşımak istemişti. Zaman içerisinde bu yönde gelişim gösteren Türk Spor örgütlenmeleri, döneme uygun farklı yapılanmalar ile yoluna devam etmeye çalışmıştır.

Uluslararası alanda baş gösteren ilerlemelerin spor alanlarını etkilemesi ile yurt dışına gönderilen spor elemanları, zamanla, ülkemize bu gelişmeleri aktarmış ve döneme uygun olarak beden eğitimi derslerinin müfredatlara eklenmesi, spor akademilerinin açılması ve Federasyonlaşma sürecinin hızlanması gibi konularda görüşler belirtmiştir. Türk spor yapılanması bu nedenle küçük örgütlenmelerden, büyük örgütlenmelere doğru bir yol haritası çıkararak, en son Bakanlık düzeyine evrilmiştir. Söz konusu evrilme, lisanslı sporcu sayısının artırılması, sponsorlukların geliştirilmesi, alanında uzman spor elemanlarının yetiştirilmesi ve uluslararası düzeyde ülkenin temsil edilmesi noktasına getirilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar olan 100 yıllık süreçte, sportif alanda geline nokta, ulusal ve uluslararası açıdan bakıldığında yükselen bir gelişme göstermiştir. Türk sporcusu artık uluslararası standartlarda Federasyonlara sahip, kıdemli ve uzman antrenörler eşliğinde bilimsel ölçüm metotlarına sahip üniversiteler ile global dünyada kendisine yer bulmuş durumdadır. Gelecek yıllarda sahip olacağımız spor politikaları ise; 100 yıl boyunca spor örgütlenmelerimizde oluşturulan spor bilincinin üzerine kurulacaktır.

KAYNAKLAR

Bal, M. A., & Şentürk, A. (2023). Cumhuriyet Döneminde Türk Sporunda Alman Etkisi ve Türk Spor Kurumu Dergisi, *Journal of Sosyolojik Bağlam*, 4(1), 51-66.

Başer Ü. (2020). *Eleştirel Bir Yaklaşım ile Yeniden İnşa Edilen Türk Spor Sisteminin İşleyişi, Yapısal Analizi ve Çözüm Önerileri*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Baykal A.N. (1999). Yöneticiler İçin Yeni Bir Bakış, Mustafa Kemal Atatürk'ün Liderlik Sırları, *Sistem Yayıncılık*, İstanbul.

Cansen E. (2015). Türkiye Cumhuriyeti'nin Spor Politikaları, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 33-38.

Çolakoğlu, T., Özbey, Ö., & Doğan, D. (2022). 7405 Sayılı Spor Kulüpleri ve Spor Federasyonları Kanununun Kamu Politikası Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Avrasya Spor Bilimleri ve Eğitim Dergisi*, 4(1), 80-95.

Ekenci, G., & Serarşlan, M. Z. (1997). Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(3), 72-81.

Evcin, E. (2014). Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55), 303-378.

Fırat, B.F., & Tanyeri, Y. (2022). Türkiye’de Spor Kulüplerin Yasal Dayanağı (1896-2022). *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4), 41-55.

Gammelsæter, H. (2021). Sport is not industry: bringing sport back to sport management. *European Sport Management Quarterly*, 21(2), 257-279.

Gökdoğan, Ç., & Demir, F. (2019). Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişim Evreleri: İnceleme. *İğdır Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 27-35.

Hanoğlu F. (2022). *Gençlik ve Spor Bakanlığı Personellerinin 21. Yüzyıl Becerilerinin İncelenmesi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf#page=98>, Erişim Tarihi:01.10.2023.

<https://www.gsb.gov.tr>, Erişim Tarihi, 01.09.2023

Korkmaz S. (2019). Erken Cumhuriyet Döneminde Spor Tesis ve Alanları ile İşlevlerine Ankara Örneği Üzerinden Bakmak, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 2021.

Müftüoğlu N.E. & Yıldırım Y. (2021). Atatürk Dönemi Spor Politikaları, (1920-1938), Spor ve Bilim, Editörler: Bingöl H. & Yalçın İ., *Akademisyen Kitabevi, Ankara*.

Özbey, Ö., & Göküş, M. (2022). Kamu Hizmeti Olarak Gençlik ve Spor Bakanlığı Faaliyetlerinin İncelenmesi: Spor Hizmetleri Örneği. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 113-128.

Özbey, Ö., Akoğlu, H. E., & Polat, E. (2019). Sporda sürdürülebilir başarı için Gençlik ve Spor Bakanlığı faaliyetlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Science Research*, 8(2), 42-59.

Özbey, Ö., Akoğlu, H. E. & Donuk, B. (2020). Antrenör Eğitim Sistemi Açısından 30978 Sayılı Antrenör Eğitimi Yönetmeliği’nin Değerlendirilmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 95-110.

Özmaden H. (1999). *Cumhuriyet Dönemi İlk Spor Teşkilatı Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (1922-1936)’nın Yapılanma Sürecinde Beden Eğitimi ve Sporun Fonksiyonları, Fonksiyonlarındaki Değişimler ve Toplumsal Hayata Etkileri*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ratten, V. (2011). International sports management: Current trends and future developments. *Thunderbird International Business Review*, 53(6), 679-686.

Sunay, H., & Bayram, K. (2019). Türkiye İtalya Fransa ve İspanya Spor Sistemlerinin Spor Kulübü Yapılanması Düzeyinde Karşılaştırılması. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 75-91.

Şengör C. (2015). *Dahi Diktatör, Kitap Yayınevi, İstanbul*.

Tuncel, F. (2003). Atatürk, Gençlik ve Spor. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 9-10.

Turkay H. & Aydın A.D. (2017). Bir İnceleme: Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Spor Örgütlenmesi, *Diyalektolog Ulusal Spor Bilimler Dergisi*, 2017(16), 179-189.

Tüfek S.S. (2019). *Cumhuriyet Döneminde Spor (1923-1938)*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Türkmen M. (2018). *Beden Terbiyesi: Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri, Spor Yayınevi ve Kitabevi, Ankara*.

Uyar Y. & Sunay, H. (2019). Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye’de Uygulanan Antrenör Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 234-245.

Ünver D. (2004). Atatürk ve Spor. *Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Türklük Bilgisi Dergisi*, S, 1, 167-172.

Yağmurlu, A. (2019). Kamu Diplomasisi Bakışından Spor Diplomasisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(4), 1367-1380.

Yarar, B. (2014). Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçiş Süreci ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Modern Sporun Kuruluşu. *Hacettepe University Journal of Turkish Studies/HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11(21).

Yücel Ö.F. & Saygın A.U. (2023). Cumhuriyet Devri Beden Terbiyesi ve Spor, Politikaları Çerçevesinde Maç Dergisi Üzerine Bir İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi, Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 11(1), 437-473.

SPORMETRE
The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/Spormetre.1291309

Geliş Tarihi (Received): 02.05.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 02.11.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

**SÜRDÜRÜLEBİLİR SPOR VE REKREASYON TESİSLERİNİN
PLANLAMASINDA KURULUŞ DİNAMİKLERİ: FITNESS SALONU ÖRNEĞİ**

Behlül Özdedeoglu^{1*}, **Murat Erdoğan¹**

¹Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, ANKARA

Öz: Spor ve rekreasyon tesisleri insanların fiziksel olarak aktif oldukları, sağlıklarını korudukları, sosyalleştikleri mekânlardır. Son dönemde hem kullanıcılar hem de hizmet sağlayıcılar açısından insanların spor yaparak sağlıklı, fit ve mutlu olmalarını sağlayan spor tesislerinin inşasında; kullanım rahatlığı sunması, güvenli olması, yenilikçi ve sürdürülebilir tasarımlarıyla ilgi çekici olması önem kazanmıştır. Kullanıcılar güvenli ve konforlu spor hizmeti elde ederken, son dönemde hem kullanıcılar hem de hizmet sağlayıcılar açısından sosyal, ekonomik ve çevresel kazançlar ortaya koyulmaktadır. Bu noktadan hareketle, çalışmanın amacı spor tesislerinin yapımının planlanması aşamasından, tesisin kurulması aşamasına kadar olan süreçte sürdürülebilir sistem dinamiklerini kapsayan kullanım amaçlarına göre spor tesisinde olması gerekenleri sistematik bir yaklaşımla aktararak bir derleme sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Spor tesisleri, fitness, sürdürülebilirlik, spor, rekreasyon

**ORGANISATIONAL DYNAMICS IN THE PLANNING OF SUSTAINABLE SPORT
AND RECREATION FACILITIES: THE EXAMPLE OF A FITNESS CENTRE**

Abstract: Sports facilities provide individuals with opportunities to exercise, maintain good health, and socialize. In the recent period, in the construction of sports facilities that enable people to be healthy, fit and happy by doing sports, both for users and service providers; It has gained importance that it offers ease of use, safety, and attractiveness with its innovative and sustainable designs. While users obtain safe and comfortable sports services, it has recently revealed social, economic and environmental benefits for both users and service providers. From this point of view, the aim of the study is to present a compilation by systematically conveying what should be in the sports facility according to the intended use, which includes the dynamics of the sustainable system, from the planning stage of the construction of the sports facilities to the establishment of the facility.

Key Words: Sports facilities, fitness, sustainability, sport, recreation

GİRİŞ

İyi planlanmış rekreasyon tesisleri insanların sportif aktivitelere katılımını teşvik eder, daha sağlıklı, mutlu olmalarına ve toplum bilincinin geliştirilmesine katkıda bulunur (Department of Local Government, Sport and Cultural Industries, 2021). Ancak kötü tasarlanmış bir rekreasyon ve spor tesisi kullanıcı gruplarının aktivitelerden uzaklaşmasına ve tesisin yönetiminde aksaklıklara neden olur. Sorunların tesisinin yapımı sonrası düzeltilmeye çalışılması da ekstra ekonomik yük ve zorluk getirebileceğinden tasarım aşamasında zaman ve enerji harcanması olası hataları önleyecektir (Office for Recreation, Sport and Racing, 2018). Sporun artan önemi ve toplum üzerindeki faydalı etkileri göz önüne alındığında, spor tesisi planlamada mevcut ve gelecekteki gereksinimler iyi belirlenmelidir (Essig ve ark., 2021). İyi planlanan tesisler programın hedeflerine daha kolay ulaşmasını sağlarken kötü tasarlanmış tesisler ise bazı etkinliklerin gerçekleşmesini sınırlar ya da önler (Sawyer, 2019). Bu nedenle gelecekte oluşabilecek potansiyel değişikliklere uyum sağlama fırsatı sağlayan

* Sorumlu Yazar: Behlül Özdedeoglu, Öğr. Gör. Dr., E-mail: bozdedeoglu@baskent.edu.tr

planlama değişikliklerine karşıda hazırlıklı olunması gerekmektedir. (Kořmieja & Pařawski, 2016; Sawyer, 2019). Sonuç olarak, spor ve rekreasyon tesisleri kurulurken sürecin doğru bir şekilde izlenmesi, tesisin başarılı bir şekilde kurulmasına ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesine yardımcı olur.

SPOR VE REKREASYON TESİSİ PLANLAMA SÜRECİ

Tesis planlama sürecinde ilk aşama mevcut ve gelecekteki eğilimlerin belirlenmesi, sosyal göstergelerin analizi, mevcut tesis ve hizmetlerin gözden geçirilmesi, karşılaştırılabilir topluluklarda sağlanan benzer tesislerin ve hizmetlerin değerlendirilmesi, talebi, kullanımı ve gelecekteki potansiyeli belirlemek için ihtiyaç değerlendirmesinin yapılması gibi unsurları içeren tesise özel ihtiyaç analizinin yapılmasıdır (Department of Local Government, Sport and Cultural Industries, 2021). İkinci aşamada ise fizibilite araştırmaları ile tesisin genel bir özetinin yapılması, projenin kapsamı ve sınırlılıkları, kullanıcı grupları, uzun ve kısa vadeli maliyetleri, tesisin muhtemel yeri, stratejik önemi, tesisin ekonomik, sosyal ve toplumsal etkilerinin belirlenerek ve projenin başlangıç tarihinden tesisin öngörülen açılış tarihine kadar olan sürede yapılacak işlerin ne kadar sürede, ne zaman, nasıl, kimler tarafından, nerede, yapılacağına ilişkin zaman çizelgelerinin oluşturulması projenin uygulanabilir olup olmadığı belirlenmelidir (Schwarz ve ark., 2015). Ancak karar verme aracı olan fizibilite çalışmalarında olumlu sonuç çıkması projenin başarılı olduğu anlamına gelmez (Westerbeek ve ark., 2005). Bir fizibilite çalışmasının sonuçları ne kadar olumlu olursa, tesis veya olayla ilgili risk o kadar az olur (Westerbeek ve ark., 2005). Bu nedenle rekreasyon ve spor tesisleri planlama aşamasına geçmeden önce tesislerde yapılan hataların gözden geçirilmesi ileride karşılaşılabilecek olası hataları en aza indirmeye ya da önlemeye yardımcı olur (Conklin, 1999; Sawyer, 2013). Tesis planlamalarında en çok yapılan hatalar (Krotee & Bucher, 2007; Sawyer, 2019; Ceyhun,2008);

- Tesislerin çok amaçlı kullanıma göre planlanmaması,
- Tesis planlama öncesi fizibilite araştırmalarının yapılmaması,
- Tesisin ulaşım sorunu yaratacak şekilde trafiğin yoğun olduğu bölgelere kurulmaması,
- Sanayi bölgesine yakın olma ya da hava kirliliği gibi olumsuz çevre faktörlerinden etkilenebilecek yerlerin kuruluş yeri olarak tercih edilmesi,
- Tesisin kullanacak grup temsilcilerinin planlama aşamasına dâhil edilmemesi,
- Yeterli park yerinin planlanmaması,
- Ekipmanın kolayca taşınabilmesi için kapı ve koridorların yeterli genişlikte olmaması,
- Soyunma odası, tuvalet, kişisel bakım ve duş alanlarının yeterli sayıda, büyüklükte yapılmaması,
- Drenajlarının uygun şekilde yerleştirilmemesi,
- Duş başlıklarının uygun yükseklikte olmaması ve suyun duş alanı dışına çıkması,
- Zeminlerin kaygan olmayan malzemelerle yapılmaması,
- Giyinme odalarında dolap, ayna, elektrik prizlerinin olmaması,
- Soyunma odalarının yüzme havuzuna kolay ulaşılabilir yapılmaması,
- Tesisin gelecekteki program gereksinimlerini ve talepleri karşılayacak şekilde büyük yapılmaması,
- Ses yalıtım sisteminin kullanılmaması,
- Aydınlatma, havalandırma ve güvenlik ile ilgili faktörlere dikkat edilmemesi,
- Yeterli sayıda personel ofisi, depolama alanı, sağlık ve danışmanlık hizmetleri alanları planlanmaması,
- Spor alanlarının inşaatında uluslararası ölçülere dikkat edilmemesi, gerekli yerlere güvenlik uyarılarının konmaması,

- Tesisin kullanım amacı doğrultusunda seyirciler için tribün olmaması,
- Tesisin her alanında engelli bireyler için uygun kullanım alanlarının ve yardımcı ekipmanların unutulmaması,
- Faaliyet alanlarına yakın duvar, kısa çitler kale direği ve ağaç çevresine dolgu ya da kılıf geçirilmemesi, tesis bakımının planlanmamasıdır.

Fizibilite çalışmaları kapsamında ekonomik (pazar araştırması, talep tahmini, pazar büyüme oranları, hedef kullanıcı grupları, kapasite seçimi ve tesisin yerinin belirlenmesi), teknik (arsa arazi, inşaat işleri, fabrikanın tasarımı, donanım ve yazılım, teknolojik tehditler, tesiste kullanılacak araç gereçler), yasal ve finansal araştırmalar yapılır (Can & Güney, 2018). Yapılan araştırmalar sonucunda, projenin değiştirilmesi, ertelenmesi, bir sonraki aşamaya geçilmesi ya da projenin iptal edilmesi için bir değerlendirme yapılır ve sonuç olumluysa proje tasarım aşamasına girer (Department of Local Government, Sport and Cultural Industries, 2021). Bu noktada proje planlama komitesi oluşturulur. Bu komitede, proje yöneticisi, planlayıcı, mimar, mühendisler (örneğin, inşaat, elektrik, mekanik ve yapısal), yapı mühendisi, inşaat mühendisleri, maliyet planlayıcısı, eğer uygunsa ulaştırma mühendisi, peyzaj mimarı, akustik danışmanı olmalıdır (Department of Local Government, Sport and Cultural Industries, 2021; Sawyer, 2019). Ayrıca bu ekipte spor bilimleri alanında uzman kişiler (sporcu, çalıştırıcı, spor yöneticisi) mutlaka bulunmalı, planları beraber oluşturmalıdır.

REKREASYON VE SPOR TESİSİ PROJELENDİRME AŞAMASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Proje tasarımı yapılırken; hangi alet/ makinelerin tesiste olacağı kaç adet olacağı gibi konular da dikkate alınmalıdır, tesisteki koridor ve boşluklar gerek temizlik gerekse emniyet ve estetik açısından planlanmalıdır, tesisler lokasyon olarak, kullanıcının kolaylıkla ulaşabilecekleri yere planlanmalıdır, aynı zamanda aşağıdaki sorulara mutlaka cevap verilmelidir:

1. Yapılacak tesisi kaç personel kullanacaktır?
2. Hangi tip özel kondisyon makineleri bu tesiste bulundurulmalıdır? Örneğin dairesel çalışmalar, kuvvet makineleri, serbest ağırlıklar, olimpik barlar, plyometrik çalışmalar ya da hareketlilik çalışmaları gibi.
3. Hangi tip görev yapan personel bu tesisleri kullanacaktır? Ofis çalışanı, işçi, itfaiyeci vb?
4. Tesisin kullanım saatleri her kurum için değişebilir ya da ünitelerin aynı anda tesisi kullanmak istemesi tesisin belli zamanda çok dolu diğer zamanlarda çok boş kalmasına neden olabilir (Baechle, 2008).

Proje dizayn takımı seçildikten sonra sıradaki aşama ana (master) planının hazırlanmasıdır. Master planlama, yeni ve gözden geçirilmiş ihtiyaçları karşılayacak ve mevcut koşulları iyileştirmenin yollarını arayacak değişiklikleri teşvik eden aynı zamanda “kim, ne, nerede, ne zaman, niçin ve ne kadar” sorularına yanıt vermeyi sağlayan bir karar verme sürecidir (Hypes, 2006; Sawyer, 2019; Schwarz ve ark., 2015). Master planlamanın yapılması özellikle kaynakların kısıtlı veya fazla olduğu dönemde kritik bir öneme sahiptir (Sawyer, 2019). Etkin bir master plan oluşturmak için benzer tesislerin incelenmesi, kullanıcı gruplarının eğilimleri analiz edilmelidir (Sawyer, 2019; Schwarz ve ark., 2015).

Master plan tamamlandıktan sonra projenin ana noktaları gözden geçirilir, spor işletmesinin tasarım ve inşaatında kullanılmak üzere genel bir taslağın olduğu bir program özeti geliştirilir, master plan ve özet incelenerek onaylanır ve son aşama olarak projenin tasarım, çizim ve maket hazırlanma süreçlerine geçilir (Schwarz ve ark., 2015).

SPOR TESİSİ TASARLAMA SÜRECİNDE “FİTNESS SALONU “ÖRNEĞİ Fitness Alanı

Spor tesislerinde alan gereksinimleri belirlenirken tesisi kullanacak kişi sayısı dikkate alınmalıdır (Greenwood & Greenwood, 2008). Spor salonlarında çalışma alanının en az 125 m², erkek ve kadın soyunma odalarının en az 15 m², dinlenme yerinin en az 15 m², toplam büyüklüğün en az 170 m² ve tavan yüksekliğinin ise en az 2.50 m. olması gerekmektedir (SHGM, 2008). Fitness salonları Türkiye Vücut Geliştirme ve Fitness Federasyonu (TVGFF) spor salonları talimatı gereğince büyüklüklerine göre üç farklı sınıfa ayrılmıştır (Tablo 1) (SHGM, 2008).

Tablo 1. Türkiye Vücut Geliştirme ve Fitness Federasyonu Spor Salonu Sınıflandırması (SHGM, 2008).

SPOR SALONU BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE	800 m ² den büyük salonlar	I. Sınıf
	400 m ² ye kadar olan salonlar	II. Sınıf
	200 m ² ye kadar olan salonlar	III. Sınıf

Spor salonlarında trafik akışı, insanların başka egzersiz alanlarına girmesine gerek kalmadan ve antrenman sürecini engellemeden egzersiz alanının çevresinden akacak şekilde olmalı, kuvvet ve kondisyon alanlarını ikiye bölen en az bir yürüyüş yolu olmalıdır (Greenwood & Greenwood, 2008). Güç geliştirme alanlarında en az 230 m² alan ile seçmeli, sabit ve serbest ağırlıklar olmalıdır (Krotee & Bucher, 2007). Kuvvet antrenmanının yapıldığı makine ve ekipmanlar en az 61 cm ve tercihen 91 cm aralığında olmalı, tekerlekli sandalye kullanan engelli sporcular için ise en az 91 cm yol yapılmalıdır (Greenwood & Greenwood, 2008). Serbest ağırlıklar ile olimpik barlar arasında 91 cm boşluk bırakılmalı ve serbest ağırlık alanı 3-4 kişi sığabilecek genişlikte olmalı, Olympic lifting alanı ise 3-4 kişi sığacak şekilde yapılmalıdır ancak alanda yalnızca 1 kişi antrenman yapmalı ve platform alanı çevresi 0.9-1.2 metre şeklinde olmalıdır (Greenwood & Greenwood, 2008). Fitness salonunda gerekli alan hesaplamaları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo2. Fitness salonunda gerekli alan hesaplaması (Greenwood & Greenwood, 2008).

Alan	Egzersiz Çeşiti	Alan Hesaplama
Yüz Üstü ve Sırt Üstü Yapılan Egzersizler	Örnek: Bench press Lying triceps extension	Formül: Gerçek ağırlık sehpa uzunluğu 1,8 ya da 2,4 m + 0,9 m güvenlik alanı ile 2,1 m ağırlık sehpa "genişliği" için önerilen kullanıcı alanı çarpımı + 0,9 m güvenlik alanı Örnek: Bir dairesel antrenman alanında serbest ağırlıkla yapılan bench press egzersizi için gerekli alanı hesaplamak için kullanılacak formül; 2 metre uzunluğunda bir ağırlık sehpa kullanılıyorsa; (2 metre [bench] + 1 metre [güvenlik alanı]) x (2 metre [kullanıcı alanı] + 1 metre [güvenlik alanı]) = 9m ² şeklinde hesaplanabilir.
Ayakta Yapılan Egzersizler	Örnek: Biceps curl Upright row	Formül: Gerçek bar uzunluğu ([1.2 ya da 2.1 m]) + 1.8 m çift genişlikli güvenlik alanı ile 1,2 m "genişlik" ayakta egzersiz için önerilen kullanıcı alanı ile çarpılır. Örnek: Biceps curl ve upright row gibi ayakta yapılan egzersizlerde; Biceps curl egzersizi için 1 metrelik bir curl bar kullanılıyorsa, (1 metre [bar] + 2 metre [güvenlik alanı]) x (1 metre [kullanıcı alanı]) = 3 m ²
Ayakta Yapılan ve Rack Kullanılan Egzersizler	Örnek: Back squat Shoulder press	Formül: Gerçek bar uzunluğu (1.5 ya da 2.1 m) + 1.8 m çift genişlikli güvenlik alanı ile ayakta egzersiz için önerilen kullanıcı alanı 8 "genişlik" ile çarpılır 2,4-3 m. Örnek: Back squat egzersizi için 2 metrelik bir olimpik bar kullanılıyorsa, (2 metre [bar] + 2 metre [güvenlik alanı]) x (3 metre [güvenlik alanı]) = 12 m ²
Olympic Lifting Alanı	Örnek: Power clean	Formül: Lifting platform yüksekliği 2,4 m + 1,2 m çevre yürüme yolu güvenlik alanı ile kaldırma platformu genişliği 2,4 m çarpımı + 4 fitlik çevre yürüme yolu güvenlik alanı 1,2 m. Örnek: (2,5 metre [platform] + 1 metre [güvenlik alanı]) x (2,5 metre [platform] + 1 metre [güvenlik alanı]) = 12,25 m ²

Ekipman/ Malzeme Yönetimi

Fitness salonunda antrenmanların yapıldığı alanlar özellikle ağır ve hacimli malzemelerin kolayca tesise taşınabilmesi için zemin katta yer almalıdır (Greenwood & Greenwood, 2008). Tesiste, giyinme odaları ve duşlar dolaplar, banklar, aynalar, aydınlatma sistemleri, sauna, tuvaletler, kişisel bakım alanı gibi alanların olduğu geniş mekanlar olmalı ve gelecekte genişleme ihtiyacının doğması ihtimali düşünülmelidir (Krotee & Bucher, 2007). Erkek ve kadın sporcular için giyinme odaları fitness salonuna yakın olmalıdır. Giyinme odalarının büyüklüğü dolaplar hariç, kişi başına 1,4-1.8 m² alan olmalı ve dolap sayıları belirlenirken ise en yoğun zaman dilimlerinde tesiste bulunan mevcut kullanıcı sayısının %60-%70'i baz alınmalıdır (Krotee & Bucher, 2007). Mevcut sauna, jakuzi, hamam, masaj/terapi odalarında her 1 kullanıcı başına 1 ila 1,4 m² alan olmasına dikkat edilmelidir (Krotee & Bucher, 2007).

Antrenör Ofisleri

Kullanıma açılmadan önceki değerlendirme aşamasında tesis işletmesi ile ilişkili personel planlaması mutlaka yapılmış olmalıdır. Uzman personelin ofisi ise merkezi bir konumda olmalı ve tesisin tüm alanlarının net bir şekilde görülebilmesi için geniş pencere veya kapılara sahip olmalıdır (Greenwood & Greenwood, 2008).

Güvenlik

Fitness salonlarında kullanıcıların sakatlanmaması ve malzemelerin uzun ömürlü kullanımının sağlanması için bazı kriterler göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, spor ekipmanının yanlış kullanımı sakatlanma ve yaralanmalara neden olacağından tesis üyeleri ekipman kullanımına dair bilgilendirilmelidir (Tharrett & Peterson, 2008). Spor tesislerinde amaçlarına ve büyüklüklerine göre ilkyardım malzemelerinin olduğu bir dolap bulunmalıdır bunu yanında defibratör gibi acil kullanıma hazır ilk yardım ekipmanları da emniyet açısından önemlidir.

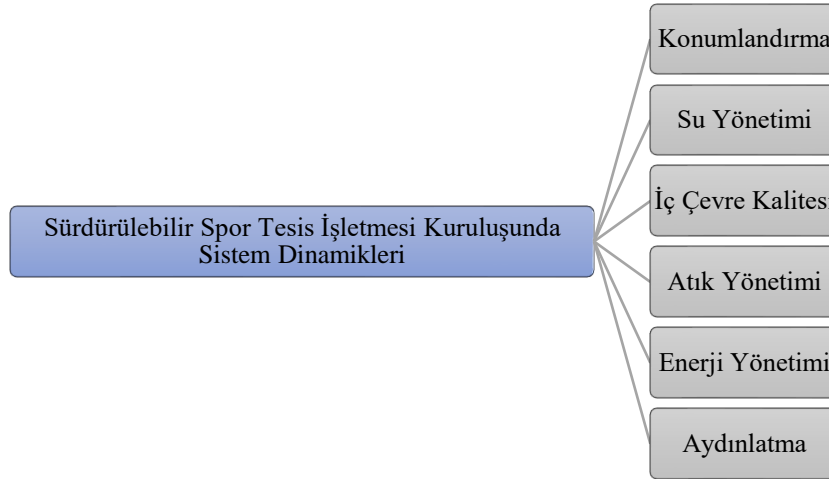
Fitness salonunda aynı anda çok sayıda antrenman yapan insanları gözlemlemek ve geri bildirim yapabilmek için aynaların kullanılması önemli tasarım unsurlarından biridir. Bu nedenle malzemelerin yuvarlanıp aynaları kırılmaması için zeminden en az 51 cm yüksekliğe yerleştirilmesi gerekmektedir (Greenwood & Greenwood, 2008).

Fitness salonlarında engelli bireylerin rahat kullanabilmesi için önerilen giriş kapısı genişliği minimum 100 cm, koridor genişliği minimum 150 cm, iç kapı genişliği minimum 87,5 cm'dir (Studio Growth, 2022). Merdivenler ayakta durabilen engellilere göre ya da gözleri az gören kişiler için kolay ve güvenli olacak şekilde tasarlanmalıdır (Disability Sport, 2016). Acil çıkışlar açıkça görülebilir olmalı, iyi aydınlatılmalı ve görme engelliler için gerekli işaretleri sağlamalıdır (Greenwood & Greenwood, 2008).

SÜRDÜRÜLEBİLİR SPOR VE REKREASYON TESİSLERİNİN KURULUŞUNDA SİSTEM DİNAMİKLERİ

Sporun yapıldığı alanların sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan önemli bir role sahip olması nedeniyle bir spor tesisi planlanırken yeniden yapım, işletme ve sonrasında kullanımdan yıkıma kadar tüm yaşam döngüsü aşamalarında ekolojik ekonomik ve sosyal yönler göz önünde bulundurulmalıdır (Essig ve ark., 2021). Sürdürülebilir spor tesisi kuruluşunda konumlandırma, su yönetimi, iç çevre kalitesi, atık yönetimi, enerji yönetimi, aydınlatma konuları önem taşımaktadır (Şekil 2).

Şekil 1. Sürdürülebilir Spor ve Rekreasyon Tesislerinin Kuruluşunda Sistem Dinamikleri (Krotee, ve ark., 2007; Culley, & Pascoe, 2009; Westerbeek ve ark., 2005) ' den uyarlanmıştır.

KONUMLANDIRMA

Tesis yerinin seçimi, bir projede verilen en erken kararlardan biridir ve bu karar, proje ekibinin karşılaşacağı birçok fırsat ve kısıtlamayı tanımlar. Bir projenin güneş ışığından yararlanıp yararlanamayacağını, toplu taşıma ve diğer hizmetlere erişip erişemeyeceğini ve habitatları koruyup koruyamayacağını belirleyebilir (Knox, 2015; IOC, 2008).

SU YÖNETİMİ

Spor ve rekreasyon tesislerinde su kullanımının yoğun olması su yönetiminin önemini ortaya koymaktadır. Spor ve rekreasyon tesislerinde su yönetimi açık alan su yönetimi, kapalı alan su yönetimi ve yağmur suyu yönetiminden oluşur. Kapalı mekân su yönetimi bina içindeki tuvaletler, musluklar, duş başlıkları, çamaşır makineleri, buz makinası, bulaşık manikası ve su kullanan diğer tüm cihazların etkin ve verimli kullanımıyla su tüketiminin azaltılmasını içerir (Schwarz ve ark., 2015). Açık alan su yönetimi kapsamında ise sulamanın azaltılması veya ortadan kaldırılması yoluyla su tüketiminin azaltılması bulunmaktadır. Açık ve kapalı mekân su yönetimi su sayaçlarının izlenmesiyle kontrol edilebilir (Marsh & Petersen, 2019). Bir tesiste su kullanımının izlenmesi ve sınırlandırılmasına ek olarak, yağmur suyu akışının da izlenmesi ve kontrol edilmesi gerekir. Bu, yüzey akışının yakalanması ve arıtılması, tesisin zemininin erozyon ve su hasarına karşı düzenli olarak denetlenmesi yoluyla yapılabilir (Marsh & Petersen, 2019). Spor salonlarında su kalitesinin korunması, spor katılımcılarını suda oluşan bakterilerden korumak için özellikle önemlidir (Essig ve ark.,2021). Bununla birlikte, atık su yönetiminin yapılması ve günün uygun saatlerinde sulama yapılmasına dikkat edilmelidir (IOC, 2008). Ayrıca, tuvalet temizliğinde yağmur suyu, kanalizasyon suyu veya içilemez suların geri dönüştürülerek tekrar kullanılması etkili tasarruf yöntemlerindedir (Balcı ve Kaya, 2017).

İÇ ÇEVRE KALİTESİ

Spor ve rekreasyon tesisleri planlanırken iç çevre kalitesi de ele alınmalıdır. İç ortam/çevre kalitesi bir bina içindeki hava kalitesi, sıcaklık, aydınlatma ve gürültüyü kapsamaktadır (Marsh & Petersen, 2019). Spor ve rekreasyon alanlarında iyi bir iç hijyen elde etmek için iç hava sirkülasyonu kalitesi artırılmalıdır. Sağlığa zararlı maddelerin salınımından kaçınılmalı ve yeterli miktarda temiz hava ile gerekli hava değişim oranı sağlanmalıdır (Essig ve ark., 2021). Tesislerin iç çevresinin kuru ve kapalı olması bireylerde baş ve boğaz ağrısı, deri döküntüsüne, gözlerde kuruluğa neden olabilir (Culley & Pascoe, 2009).

Pencere ve kapı gibi açılan bölgeler yoluyla hava akımı oluşturularak yapılan doğal havalandırma ile hem sıcaklık seviyesi ayarlanabilir hem de iç ortamda bulunan kirleticiler uzaklaştırılabilir (Geçer ve ark., 2019). Birçok yapı malzemesi ve temizlik/bakım ürünleri, uçucu organik bileşikler (VOC) ve formaldehit (en yaygın iç kirleticilerden olup insan kanserojendir) gibi zehirli gazlar yayar (Gibson ve ark., 2008). Bu nedenle seçilen inşaat malzemelerinin iç ortam hava kalitesini etkileyeceği unutulmamalıdır. Ayrıca, tesis mümkün olduğunca gün ışığından yararlanılacak şekilde planlanmalı, akustik performans açısından optimize edilmeli ve enerji tasarruflu aydınlatma ile iyi aydınlatılmalıdır (Marsh & Petersen, 2019).

ATIK YÖNETİMİ

Atık yönetimi, atıkların sınırlandırılması ve atıkların uygun bir şekilde yok edilmesi olmak üzere iki aşamalı bir süreçtir. Spor ve rekreasyon tesislerinde atık yönetimi ilk olarak geri dönüştürülmüş malzemelerden yapılmış veya artık kullanılmadığında geri dönüştürülebilecek malzemeler, enerji açısından verimli öğeler, tehlikeli atık oluşturmayan öğeler ve çevre dostu üretim kullanılarak yapılmış materyaller kullanılmalı ikinci kısımda ise piller ve civa içeren maddeler gibi tehlikeli maddelerin güvenli bir şekilde atılmasına yönelik yöntemlerin yanı sıra geri dönüşüm ve kompostlama programlarını içermelidir (Marsh & Petersen, 2019). Ayrıca atıkların önlenmesi ve azaltılmasında tesis planlama sürecinde ya da yeniden yapılanma projesinden önce çevresel etki araştırmalarının yapılması, kullanılan malzemelerin çevresel etkilerinin belirlenmesi için kullanım sürelerinin analizlerinin yapılması, mevcut tesisin değişen ihtiyaçlara ve ekolojiyi koruma gereksinimlerine göre tekrar yapılandırılması, tesiste yenilenebilir enerji kaynaklarının (güneş enerjisi panelleri ya da rüzgar tiribünü gibi) kullanılması, sıhhi tesisat (tuvaletler ve çöp kutuları vb.) sayısı ile kullanıcı oranlarının araştırılması, modern teknolojiye göre kurulumların yapılması, kimyasal zehirleyici gibi maddelerin kullanımının yasaklanması ya da depolama ve kullanımının kurallar çerçevesinde yapılması büyük önem taşımaktadır (IOC, 2008).

ENERJİ YÖNETİMİ

Spor ve rekreasyon tesislerinde önemli konulardan birisi de enerjinin verimli kullanılmasıdır. Spor tesisleri, diğer kullanıcılardan farklı olarak özel enerji ihtiyaçları, yüksek ısı ve elektrik yükleri ile karakterize edilmektedir. Spor merkezlerinin enerji ihtiyaçları, evler veya ofisler gibi diğer herhangi bir enerji kullanıcısının tipik tüketimi ile karşılaştırılmaz çünkü enerji ihtiyacı eğilimi farklıdır ve büyük ölçüde spesifik spor aktivitesine bağlıdır. Tipik olarak, bir spor bahçesi, spor salonu veya yüzme havuzu olarak kabul edilebilecek bir rekreasyon yerinde, gerekli enerjinin doruk noktaları ofisler kapalıyken ortaya çıkmaktadır.

Bununla beraber, örneğin bir spor salonunun termal ihtiyacı, yüzme havuzundan oldukça farklıdır. Enerji tüketimi genellikle spor merkezinin zaman çizelgesine, söz konusu mevsime, spor aktivitesine ve seviyesine, maçlar sırasında halkın katılımına bağlıdır. Spor ve rekreasyon tesislerinde ısıtma ve soğutma gibi enerji tüketimlerinin azaltılmasında bina yalıtımları, ısıtma, havalandırma ve iklimlendirme donanımlarının kullanılması önem taşımaktadır (Loftness ve ark., 2007).

Spor merkezlerinin ihtiyaç duyduğu güç ve enerjinin ön tahminini sağlamak için spor tesisinin enerji ihtiyaçları analizi, tesisin bulunduğu yere göre yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılabilirlik analizi ve spor merkezlerinin enerji dengesinin analizine ihtiyaç duyulmaktadır. Enerji ihtiyacı analizinde iklim koşulları dikkate alınmalıdır. Özellikle belirli bir yerin sıcaklıkları, radyasyonu, nemi, rüzgâr şiddeti ile ilgili veriler, dikkatle incelenmelidir. Enerji üretim sistemlerini seçmek ve boyutlandırmak için program girdilerinin

bir parçasını oluştururlar. Yenilebilir enerji açısından; spor tesisleri güneş panelleri veya rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarını enerji planlarına dâhil etmeye çalışmalıdır (Schwarz, ve ark., 2015). Enerji dengesinin analizi açısından ise çeşitli alanların aydınlatılması için gereken enerji hesaplanmalı ve federasyonlar tarafından istenen özel bölgeler için özel standart lamba verimliliği dikkate alınmalıdır. Bu şekilde aktivitelerle ilgili görsel konfor garanti edilir. Her alan için çalışma saatleri/yıl tahmin edilmektedir, örneğin spor salonu ve ofisler için yılda 2.000 saat gibi veriler hesaplanmalıdır (Artuso & Santiangeli, 2008). Spor ve rekreasyon tesislerinde bulunan değişik ölçü ve şekillerdeki açık ve kapalı yüzme havuzlarının yılda ortalama 1 milyon litreden fazla su tükettiği ve sıcaklığının 26-28 °C arasında olması ve gerekmektedir (Kaya, 2019).

AYDINLATMA

Spor tesislerinin uygun şekilde aydınlatılması güvenlik ve motivasyon için önem taşımaktadır (Greenwood & Greenwood, 2008). Gün ışığının sürdürülebilir kullanımı, antrenman ve müsabakalar için yapay ışıkla verimli aydınlatma, spor salonunun konforu ve enerji tüketimi açısından enerji verimliliğini artırır (Essig ve ark., 2021). Planlama aşamasında kalite güvencesi amacıyla işletme sırasında ışık ölçümleri (gün ışığı ve yapay ışık) yapılmalıdır (Essig ve ark., 2021).

SÜRDÜRÜLEBİLİR BİNALARIN ÇEVRESEL, EKONOMİK VE SOSYAL FAYDALARI

Fiziksel aktivite, rekreasyon ve spor ortamlarında sürdürülebilir tesisler tasarlanmanın, inşa etmenin ve çalıştırmanın çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan sayısız faydaları bulunmaktadır. Mazingo ve Arens (2014) yaptıkları araştırmada yeşil binaların, mevcut binalara göre su tüketimi nedeniyle %50, katı atık yönetimi nedeniyle %48 ve ulaşım nedeniyle %5 daha az sera gazı ürettiğini belirtmişlerdir. Dixon (2010) ise şehirlerde binaların sebep olduğu çevre sorunlarının %23 hava kirliliği, %50 sera gazı üretimi, %40 ve katı atığın olduğunu belirtmektedir. Sürdürülebilir bina için en belirgin fayda çevresel faydalar iken bina tasarımı inşaatı ve operasyonlarında sürdürülebilirliğin büyük mali faydaları vardır. Sürdürülebilir binalar geleneksel binalardan %25-30 daha az enerji ve yaklaşık % 40 daha az su maliyetine sahiptir (Marsh & Petersen, 2019). Uğur ve Leblebici (2018) yaptıkları araştırmada inşaat dâhil 20 yıllık bir yaşam döngüsünün üzerinde LEED sertifikalı Gold ve Platinum binaların yaşam maliyetlerinin geleneksel binalardan sırasıyla %31 ve %40 daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır (Uğur ve Leblebici, 2018). İç mekân hava risklerini kontrol etmedeki başarısızlıklar, sağlık bakım maliyetleri, kaybedilen iş günleri ve bireylere yönelik kişisel maliyetler şeklinde büyük ekonomik sonuçlara sahiptir (Mendell ve ark., 2002). Romm ve Browning (1998) yaptıkları araştırmada, mevcut tesislerdeki çalışanlar ile yeşil bina ilkelerine göre tasarlanmış yeniden yapılanmış veya yeni tesislerdeki çalışanlar arasında verimlilikte %16'ya varan bir iyileşme olduğunu ortaya koymuştur.

Sürdürülebilir binaların çevresel ve finansal faydalarının yanı sıra bu tesislerin çalışanların iş performansı, yaşam kalitesi ve sağlık açısından birçok faydası bulunmaktadır. Araştırmalar, daha iyi iç mekân hava kalitesinin (düşük CO2 ve kirlenici konsantrasyonları ve yüksek havalandırma oranları) çalışanların performansında iyileşmelere yol açabileceğini göstermektedir (Park & Yoon, 2011). Bununla birlikte yapılan bir araştırmaya göre, pencereci ofislerde çalışan bireylerin penceresiz ofiste çalışanlara kıyasla gece başına ortalama 46 dakika daha fazla uyuduğu, daha fazla fiziksel aktivite yapma eğiliminde olduğu ve yaşam kalitesinde artış olduğu ortaya koyulmuştur (Boubekri ve ark., 2014). Heschong ve arkadaşlarının (2002) yaptığı araştırma, iyileştirilmiş aydınlatma tasarımının bireysel

üretkenliği %0.7 ile 23 arasında artırdığını, baş ağrılarını ve hasta bina semptomlarını %10-25 oranında azalttığını ve yıllık enerji yüklerini %27-88 oranında azalttığını göstermektedir.

SONUÇ

Rekreasyon ve spor tesislerinin kullanıcı grupları için işlevsel olması hem spor tesisinin verimli kullanılmasında hem de spora devamlılığının sağlanmasında önemlidir. Rekreasyon ve spor ortamlarında sürdürülebilir tesisler tasarlanmanın, inşa etmenin ve çalıştırmanın çevresel, ekonomik ve sosyal sayısız faydaları bulunmaktadır. Binaların kurulumunda dikkat edilen çevresel sürdürülebilir yaklaşımlar ile doğal kaynakların kullanımı, enerji tüketimi, atık üretimi, su tüketimi, karbon ayak izi gibi unsurların yarattığı etkiler en aza indirilir. Aynı zamanda doğal habitatın korunması, biyolojik çeşitliliğin desteklenmesi ve su kaynaklarının korunması sağlanır. Enerji ve su verimliliği, atık azaltma ve geri dönüşüm gibi yöntemlerle tesislerin maliyetleri azaltılabilir ve uzun vadede işletmelerin kar sağlamasına katkıda bulunur. Sürdürülebilir bina tasarımlarıyla hijyen, doğru aydınlatma, sıcaklık dengesinin korunması, gürültünün engellenmesi ve iç ortam çevre kalitesinin artırılması tesisi kullanan insanların daha fiziksel ve ruhsal sağlıklarının korunmasına katkıda bulunur. Ayrıca, binaların enerji verimliliği, etkili su yönetimi, sera gazı emisyonları, atık yönetimi, enerji ve su tasarrufu, sağlık ve konforun sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması gibi hedefler “Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları” açısından da önemli taşımaktadır (UNDP, 2021).

Sonuç olarak, spor tesisi kurmak oldukça maliyetli bir iştir. Maliyeti oldukça yüksek olan spor tesislerinin yapım aşamasına geçmeden önce yapılacak planlamada; tesisin kullanım amacı, kullanacak kişi sayısı, havalandırma, ısıtma, soğutma sistemleri, ulaşılabilirliği, tesisin işletmesinde kullanılacak personel sayısı, enerji sarfiyatı, yönü, çevre düzenlemesi ve çevreyle uyumu gibi konulara alanında uzmanlaşmış kişilerden oluşan gruplar tarafından yapılacak çalışmalara önem verilmelidir. Bununla beraber yapım aşamasında oluşabilecek aksaklıklar ve bunların düzeltilmesine yönelik dinamik tedbirleri alabilecek aktif geri beslemeler sürekli yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Artuso, P., & Santiangeli, A. (2008). Energy solutions for sports facilities. *International journal of hydrogen energy*, 33(12), 3182-3187.
- Baechle, T. (2008). *Essentials of strength training and conditioning*. Champaign: Human Kinetics.
- Balcı V., & Kaya S. (2017). Spor ve Rekreasyonda Sürdürülebilirlik: Teoriden Pratiğe. Karaküçük S., Kaya S., Akgül B.A., (Ed.) *Rekreasyon Bilimi 2* içinde (s. 311-373). Gazi Kitabevi
- Boubekri, M., Cheung, I. N., Reid, K. J., Wang, C. H., & Zee, P. C. (2014). Impact of windows and daylight exposure on overall health and sleep quality of office workers: a case-control pilot study. *Journal of clinical sleep medicine*, 10(6), 603-611.
- Can, H., & Güney, S. (2018). *İşletmelerin Kuruluşu*. H. Can, & S. Güney içinde, Genel İşletme. Siyasal Kitapevi.
- Ceyhun, S. (2008). Spor Tesislerinin Rekreatif Açından Kullanımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 325-332.
- Culley, P., & Pascoe, J. (2009). *Sports facilities and technologies*. Routledge.
- Daly, J. (2000). *Recreation and sport planning and design*. Human Kinetics Publishers (UK) Ltd.
- Dixon, W., (2010). *The Impacts of Construction and the Built Environment, Briefing Notes, Willmott-dixon Group*.
- Disability Sport, N. I. (2016). *Accessible Sports Facilities Design Guidelines*. Disability Sport NI.

Department of Local Government, Sport and Cultural Industries (2021). *Facility Planning Guide Sport and Recreation Facilities*. Leederville, Australia.

Essig N., Lindner S., Magdolen S., & Loni Siegmund (2021) *Guidelines for Sustainable Sports Facility Construction Criteria for the Construction of Sustainable Sports Halls*.

Geçer, E., Şentürk, i., & Büyükgüngör, H. (2019). Yeşil Bina Tasarımında Su ve Enerji Yönetimi Üzerine Uygulama Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 9(2), 332-343. doi: 10.17714/gumusfenbil.413915

Gibson, F., Lloyd, J., Bain, S., & Hottell, D. (2008). Green design and sustainability in sport and recreation facilities. *The Smart Journal*, 4(2), 26-33.

Greenwood, M., Greenwood, L. (2008). *Facility Organization and Risk Management*. T. R. Baechle içinde, Essentials of strength training and conditioning. s. 543- 568. Human Kinetics.

IOC (2008). *IOC Spor, çevre ve sürdürülebilir gelişme rehberi*. Çev. TMOK.

Kaya S. (2019). *Spor ve Rekreasyon İşletmeleri Yönetimi*. Gazi Kitabevi.

Kośmiejca, M., & Paślawski, J. (2016). Flexible designing of large sports complex. *Archives of Civil Engineering*, 62(2).

Knox, N. (2015). Green building and location. 03 22, 2022: <https://www.usgbc.org/articles/green-building-and-location>

Loftness, V., Hakkinen, B., Ada, O., & Nevalainen, A. (2007). Elements that contribute to healthy building design. *Environmental Health Perspectives*, 115(6), 965-970.

Krotee, M. L., & Bucher, C. A. (2007). *Spor yönetimi*. Editörler: Kasap H, Kesim Ü. (Çeviren: Köseoğlu S). Beyaz Yayınları, İstanbul, s147.

Marsh, J., & Petersen, J. (2019). *Sustainable Design, Construction, and Building Operations*. T. Sawyer içinde, Facility planning and design for health, physical activity, recreation, and sport (s. 49-60). Sagamore Publishing.

Mendell, M. J., Fisk, W. J., Kreiss, K., Levin, H., Alexander, D., Cain, W. S., ... & Wallingford, K. M. (2002). Improving the health of workers in indoor environments: priority research needs for a national occupational research agenda. *American journal of public health*, 92(9), 1430-1440.

Hypes, M. G. (2006). Planning and designing facilities. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 77(4), 18-22.

Mozingo, L., & Arens, E. (2014). *Quantifying the Comprehensive Greenhouse Gas Co-Benefits of Green Buildings*.

Office for Recreation, Sport and Racing (2018). *Recreation & Sport Facility Design Guide*. South Australia.

Park, J. S., & Yoon, C. H. (2011). The effects of outdoor air supply rate on work performance during 8-h work period. *Indoor Air*, 21(4), 284-290.

Romm, J. J., & Browning, W. D. (1994). Greening the building and the bottom line. Rocky Mountain Institute. Snowmass, colorado.

Sawyer, T. H. (2013). Facility planning and design: for health, physical activity, recreation, and sport.

Sawyer, T. H. (2019). *Facility planning and design for health, physical activity, recreation, and sport*. Sagamore Publishing.

Schwarz, E., Hall, S., Shibli, S. (2015). *Sport facility operations management: A global perspective*. Routledge.

SHGM (2008). *Türkiye Vücut Geliştirme ve Fitness Federasyonu Özel Spor Salonları Talimatı*. 04 01, 2022 <https://shgm.gsb.gov.tr/Public/images/SGM/Federasyon/Ozel%20Spor%20Salonlari%20Talim.pdf>

Studio Growth. (2022). *How Much Space Do You Need For A Fitness Studio?* 04 01, 2022 <https://studiogrowth.com/how-much-space-do-you-need-for-a-fitness-studio/#:~:text=You%20need%2C%20at%20the%20minimum,enterprises%20such%20as%20fitness%20studios>

Tharrett, S.J., & Peterson, J.A. (2008) *Fitness Management: A Comprehensive Resource for Developing Leading, Managing and Operating a Successful Health/Fitness Club*, 2nd ed., Healthy Learning, Dallas, TX.

Uğur, L. O., & Leblebici, N. (2018). An examination of the LEED green building certification system in terms of construction costs. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 81, 1476-1483.

UNDP. (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. 12 27, 2021 tarihinde <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-developmentgoals.html> adresinden alındı.

Westerbeek, H., Smith, A., Turner, P., Emery, P., Green, C., & Van Leeuwen, L. (2005). *Managing sport facilities and major events*. Allen & Unwin.

SPORMETRE
The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/Spormetre.1228857

Geliş Tarihi (Received): 03.01.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 02.10.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

**ULUSLARARASI SPOR TİF BAŞARIYI ETKİLEYEN POLİTİKA FAKTÖRLERİ:
SPLISS MODELİ**

Berkay Ayverdi*

Ankara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ANKARA

Öz: Uluslararası sportif başarılar toplumda birleştirici gücünün ötesinde ekonomik büyümeden uluslararası ve diplomatik tanınmaya, kitlesel katılım etkisinden ulusal kimlik ve aidiyet duygusunun güçlenmesine kadar geniş bir yelpazede olumlu sonuçları barındırır. Aynı zamanda uluslararası imajı zenginleştirir ve sosyal uyumu teşvik eder. Bir ülkede sporun gelişimi o ülkenin spor kültürü ve politika sistemleri ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle elit sporda rekabet avantajları büyük ölçüde spor politikaları ile ilişkilidir. Bir ülkede elit spor sistemlerinin politika hedeflerine ulaşmak için nasıl yönetildiği ve elit spor sistemlerinin belirlenen hedefe ulaşma çabalarını nasıl etkilediği sorusunun cevabı politikaların yapısında bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar, elit spor politikalarını inceleyen çalışmaların ülkelerin elit spor sistemlerinin ve elit spor gelişiminin tek bir modeline dayandığı sonucuna varmaktadır. Uluslararası sportif başarıyı etkileyen faktörlerin derinlemesine ele alınabilmesi açısından en kapsayıcı çalışma De Bosscher ve arkadaşları tarafından geliştirilen SPLISS (Sport Policy Leading International Sport Success) (Uluslararası Sportif Başarıyı Etkileyen Politika Faktörleri) çalışmasıdır. Bu modelin geliştirilme amacı karşılaştırmalı spor yönetimi literatürüne katkıda bulunmak ve ülkelerin spor alanındaki politika belirleyicilerine rehberlik etmektir. Bu nedenle bu araştırmanın amacı De Bosscher ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilen SPLISS Modelini tanıtmak, yerel literatüre kazandırarak daha anlaşılır olmasını sağlamak, Türkiye’de spor alanındaki politika belirleyicilere yardımcı olmak, Türkiye’nin etkili bir spor yönetim sistemine sahip olmasına yardımcı olmaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Spor, Sportif Başarı, Spor Politikası, SPLISS

**SPORT POLICY LEADING INTERNATIONAL SPORT SUCCESS: SPLISS
MODEL**

Abstract: International sporting achievements extend beyond their power to unite societies, encompassing a spectrum of positive outcomes ranging from economic growth to international and diplomatic recognition, the impact of collective participation, strengthening of national identity and allegiance, and even fostering social cohesion. Furthermore, these accomplishments enhance national pride and contentment, enriching international image, and promoting social harmony. The development of sports in a country is closely related to that country's sports culture and policy systems. Therefore, competitive advantages in elite sports are largely related to sports policies. The answer to the question of how elite sports systems is managed to achieve policy goals in a country and how elite sports systems affect efforts to reach the determined goal is inside the policies. Studies have shown that studies examining elite sports policies are based on a single model of elite sports systems and elite sports development of countries. The most comprehensive study in terms of addressing the factors affecting international sporting success is the SPLISS (Sports Policy Leading International Sports Success) model developed by De Bosscher et al. Therefore, the purpose of this study is to introduce SPLISS Model to the Turkish sports management literature, making it more understandable, helping decision-makers who are managing sports in Türkiye, and giving general information about the SPLISS Model developed by De Bosscher et al. (2006).

Key Words: International Sport, Sporting Success, Sports Policy, SPLISS

* Sorumlu Yazar: Berkay Ayverdi, berkayayverdi@gmail.com

GİRİŞ

Uluslararası sportif başarılar toplumda birleştirici gücün ötesinde ekonomik büyümeden uluslararası ve diplomatik tanınmaya, kitlesel katılım etkisinden ulusal kimlik ve aidiyet duygusunun güçlenmesine kadar geniş bir yelpazede olumlu sonuçları barındırır. Aynı zamanda uluslararası imajı zenginleştirir ve sosyal uyumu teşvik eder (Green ve Houlihan, 2005; Kavetsos ve Szymanski, 2010, van Der Roest ve Rijk, 2021; Çetin, 2021). Sporun bu önemini fark eden hükümetler, elit spor başarısını sürdürmek ve geliştirmek için spora önemli miktarda finansal destek sağlama konusunda kayda değer bir ilgi göstermiştir (Green ve Houlihan, 2005; Grix, 2008; De Bosscher ve ark., 2015). Bu ilgilerin ortak amacı uluslararası yarışmalarda en iyi sporculara karşı başarılı bir performans sergilemek ve başarılı olmaktır (De Bosscher, 2015). Son yıllarda spor, birçok ülke için önemli bir politika alanı haline gelmiş, hükümetler hem elit spor hem de kitle sporunu geliştirmeye yönelik politikalar belirlemişlerdir. (Hoye ve ark., 2011; Tınaz ve Bakır., 2015). Bu durum zamanla küresel rekabet haline gelmiş ve ülkeleri elit spor politikalarını benimsemeye daha fazla teşvik etmiştir (De Bosscher ve ark., 2015). Bu rekabet Oakley ve Green (2001) tarafından “*Küresel Sportif Silahlanma Yarışı*” olarak tanımlanmaktadır.

Bir sporcunun veya takımın başarısı, ulusal sistemin performans kapasitesine ve ilgili tüm kaynakları elit sporun yararına kullanmadaki etkinliğine bağlıdır (De Bosscher ve ark., 2006; Truyens ve ark., 2012; Nandakumar ve Sandhu, 2017). Elde edilen madalyalar sporcunun bireysel yeteneğinin yanı sıra o ülkenin bir sporcu yetiştirebilecek spor yönetim sistemlerine sahip olduğunun göstergesi olmaktadır (Yağmurlu, 2008). Bu nedenle başarılı bir spor yönetim sistemi için öncelikle iddialı bir stratejik yönetim sistemi, kurumsal yönetim ve iyi bir örgütlenme gereklidir (Green ve Oakley, 2001). Başarılı bir spor sistemi için gerekli olan bu örgütsel yapılar son yıllarda spor politikalarının ulusal ve uluslararası spor yapılanmaları üzerindeki etkisinin artması, spor organizasyonlarının ve spor ekonomisinin giderek önem kazanmasıyla birlikte hızla gelişim göstermiştir (Sunay, 2021).

Bir ülkede elit sporun gelişimi o ülkenin spor kültürü ve politika sistemleri ile yakından ilişkilidir (De Bosscher ve ark., 2015). Bu nedenle elit sporda rekabet avantajları büyük ölçüde spor politikaları ile ilişkilidir (Brouwers ve ark., 2015). Bir ülkede elit spor sistemlerinin politika hedeflerine ulaşmak için nasıl yönetildiği ve elit spor sistemlerinin belirlenen hedefe ulaşma çabalarını nasıl etkilediği sorusunun cevabı politikaların yapısında bulunmaktadır (Hoye ve ark., 2011). Yapılan araştırmalar, elit spor politikalarını inceleyen çalışmaların (De Bosscher ve ark., 2006; Sotiriadou ve ark., 2014; Brouwers ve ark., 2015), ülkelerin elit spor sistemlerinin ve elit spor gelişiminin tek bir modeline dayandığı sonucuna varmaktadır (Brouwers ve ark., 2015). Uluslararası sportif başarıyı etkileyen faktörlerin derinlemesine ele alınabilmesi açısından en kapsayıcı çalışma SPLISS çalışmasıdır (Sotiriadou ve ark., 2013).

SPLISS Modeli literatürde karşılaştırmalı bir modelin eksikliğini hissedilmesi sonucu araştırmacılara ve politika belirleyicilere bir rehber olması amacıyla De Bosscher ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilmiştir. Bu modelin hedefi, uluslararası başarı sağlamak için uygun stratejiler geliştirebilmek, sporda mükemmeliyeti yakalamanın etkili bir yönetim anlayışıyla mümkün olabileceğini göstermek, politika belirleyicileri ve spor yöneticileri tarafından kendi ülkelerini karşılaştırmak ve kıyaslamak için kullanılabilecek bir model geliştirmek, spor örgütlerinin performanslarını ölçmek ve ulusal elit spor politikalarının etkinliğini değerlendirmektir (De Bosscher ve ark., 2006). Bu modelin temel fikri, araştırmacıların bir ülkeyi diğer ülkelerden sportif başarı açısından daha başarılı kılan şeyin ne olduğunu belirlemeye çalışmasına yardımcı olmasıdır (De Bosscher ve ark., 2010).

Bu nedenle bu araştırmanın birincil amacı De Bosscher ve arkadaşları (2006) tarafından geliştirilen SPLISS Modeli hakkında genel bilgiler vermektir. Modelin geliştirilmesinin amacı ülkelerin uluslararası spor müsabakalarında gelecekteki başarılarını nasıl yönetebileceklerini değerlendirmektir. Bu nedenle bu araştırmanın ikincil amacı spor politikalarına farklı bir perspektiften bakmaktır.

Problemin Tanımlanması ve SPLISS Modelinin Ortaya Çıkışı

SPLISS modelinin temelinde üç araştırma konusu bulunmaktadır; bu konular teorik, metodolojik ve politik konulardır. Teorik konu ele alındığında buradaki eksiklik uluslararası spor başarısını belirleyen faktörlere dair deneysel olarak temellendirilmiş, tutarlı bir teorinin olmamasıdır. Uluslararası müsabakalardaki performans değerlendirmeleri büyük ölçüde makro düzey faktörlere (Şekil 1) dayanmaktadır. Bu değerlendirmelerin yapıldığı çalışmalar, uluslararası sportif başarıyı ekonomik gelişmişliğe dayandırırken bazı çalışmalar, sosyolojik bir yaklaşımla bu durumu incelemişlerdir. Yapılan bu çalışmalarda (Bernard ve Busse, 2004; De Bosscher, De Knop ve Heyndels, 2003; Kiviaho ve Mäkelä, 1978; Morton, 2002; Suen, 1992; van Bottenburg, 2000; akt. De Bosscher, 2015) sportif başarıda yetenek faktöründen ziyade kişi başına düşen milli gelir ve nüfusun etkili olduğu belirtilmiştir (De Bosscher, 2015). Ancak son yıllarda spor politikalarının etkisine odaklanan çalışmalar (Green ve Houlihan, 2005; Andersen ve Ronglan, 2012; Sotiriadou ve ark., 2013; Brouwers ve ark., 2015; Mazzei ve ark., 2017; Valenti ve ark., 2019) uluslararası sportif başarıyı etkileyen faktörlerin politika faktörleri olduğunun önemini ortaya çıkarmaktadır.

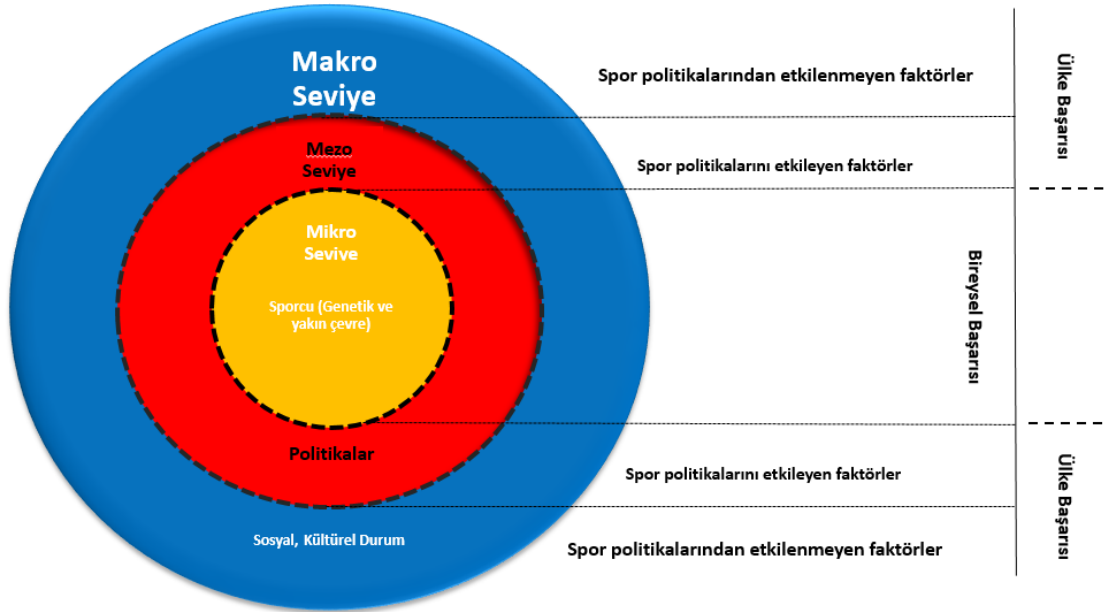
Ortaya çıkan bir diğer sorun literatürdeki eksiklik ile ilgilidir. Karşılaştırmalı analiz yapma amacıyla gerçekleştirilmiş olan çalışmalar (Chalip ve ark., 1996; Henry ve ark., 2005; Houlihan, 1997; akt. De Bosscher, 2015) uluslararası sportif başarıyı sadece tanımlama boyutunda kalmıştır. Yani uluslararası sportif başarıyı yakalamada ülkeleri diğerlerinden ayıran şeyin ne olduğu belirsiz kalmıştır. (De Bosscher, 2015). Araştırmacılar tarafından ilgili literatür incelendiğinde çok sayıda çalışma (Oakley ve Green, 2001; Green ve Houlihan, 2005; Digel, Burk ve Fahrner, 2006; Bergsgard ve ark., 2007; Houlihan ve Green, 2008; Andersen ve Ronglan, 2012; akt. De Bosscher, 2015) farklı ülkelerdeki elit spor gelişimi hakkındaki bilgiler vermiş ve elit spor sistemlerinin ve politikaları şekillendiren faktörlerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

Bir diğer sorun ise ülkelerin politika belirleyicileri ile ilgilidir. Başlangıçta da belirtildiği gibi uluslararası rekabetin giderek artması ve özellikle gelişmiş ülkelerde sporun uluslararası arenada ideolojik üstünlüğü göstermenin bir araç olmaya başlamasıyla (Oakley ve Green, 2001) hükümetlerin spor politikalarına ilgisi de aynı oranda artmıştır (Green ve Houlihan, 2005). Bu ilginin artmasıyla spora nasıl destek verilmesi gerektiği ve elit sporda başarının sürdürülebilirliği politika belirleyicileri arasında bir tartışma konusu olmuştur. Bu nedenle SPLISS Modeli politika belirleyicilerinin karar alma sürecinde ve ülkenin gücünü diğer ülkelerle kıyaslama sürecinde bir rehber olduğu belirtilmektedir (De Bosscher, 2015). Kendi ülkesini diğer ülkelerle kıyaslamak mevcut durumun tespiti açısından oldukça önemlidir. Karşılaştırmalı spor yönetim sistemleri diğer ülkelerin spora ayrılan finansal destekler, spora kitlesel katılım ve spor politikalarını anlamaya yardımcı olmaya çalışmaktadır (Cramer ve Browne, 1982; Akt; Sunay, 2021). Karşılaştırmalı spor yönetimi farklı ülkelerdeki benzer sorunları ortaya koymakta ve bunların meydana gelişi ile çözüm süreçlerinin farklılıklarını da göstermektedir (Sunay, 2021).

SPLISS MODELİNİN YÖNTEMİ

SPLISS Modeli toplamda 3 aşamada geliştirilmiş ve karma yöntem yaklaşımlarından bir keşfedici sıralı deseni tercih edilmiştir. Keşfedici sıralı desende araştırmacı önce konuyu nitel olarak keşfeder ardından nicel aşamayı uygular. Buradaki amaç, nitel aşamadan elde edilen verilerin bir sonraki aşamayı yani nicel aşamayı geliştirmesine ve veri sağlamasına yardımcı olmaktır. (Creswell ve Plano Clark, 2007).

Başlangıçta belirtildiği gibi literatürde bulunan karşılaştırmalı bir modelin eksikliği sonucu araştırmacılar uluslararası spor başarısına yönelik spor politikası faktörlerinin kavramsal bir modeli geliştirmeyi amaçlamıştır. İlk olarak kapsamlı bir literatür taraması ile Makro, mezo ve mikro seviyelerde uluslararası sportif başarıyı belirleyen faktörler tanımlanmıştır (Şekil 1) (De Bosscher ve ark., 2006). Bu literatür taramasına ek olarak, teori geliştirmenin geçerlik ve güvenilirliğini artırmak için iki çalışma daha yapılmıştır. 22 ülkeden tenis antrenörleri ile görüşmeler yapılmış, 114 sporcu, 99 antrenör, 26 spor yöneticisi ile başarı faktörlerine onların gözünden değerlendirmek için görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her iki çalışma grubuna da açık uçlu sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır. Verilerin analizinde tematik analiz tercih edilmiş ve araştırma ekibi bir araya gelerek verileri doğrulama çalışması yapmışlardır. Sonuç olarak uluslararası sportif başarıyı belirleyen faktörlerden oluşan Dokuz Sütun modeli (Şekil 2) ortaya çıkmıştır (De Bosscher ve ark., 2006).

Şekil 1. Uluslararası sportif başarıyı belirleyen faktörler (De Bosscher ve ark., 2006)

Ülkeleri elit spor başarısına götüren yol karmaşık ve çok yönlüdür. Uluslararası sportif başarıyı etkileyen faktörler makro, mezo ve mikro olmak üzere üç düzeyde sınıflandırılmıştır (Şekil 1). SPLISS modeli de bu sınıflandırmaya dayanmaktadır. Makro seviyedeki faktörler, ekonomi, demografi, coğrafya ve iklim, şehirleşme, politika ve ulusal kültür dahil olmak üzere insanların yaşadığı sosyal ve kültürel çevreleri etkilemektedir. Mezo seviye ülkelerin spor politikaları ile ilgilidir. Mikro düzeyde, kalıtsal genlerin etkisinden ebeveynlerin, arkadaşların ve antrenörlerin sosyal etkisine kadar bireysel sporcuların başarısını etkileyen faktörler vardır. SPLISS çerçevesinin amacı, elit spor politikaları ile uluslararası başarı arasındaki ilişkiyi

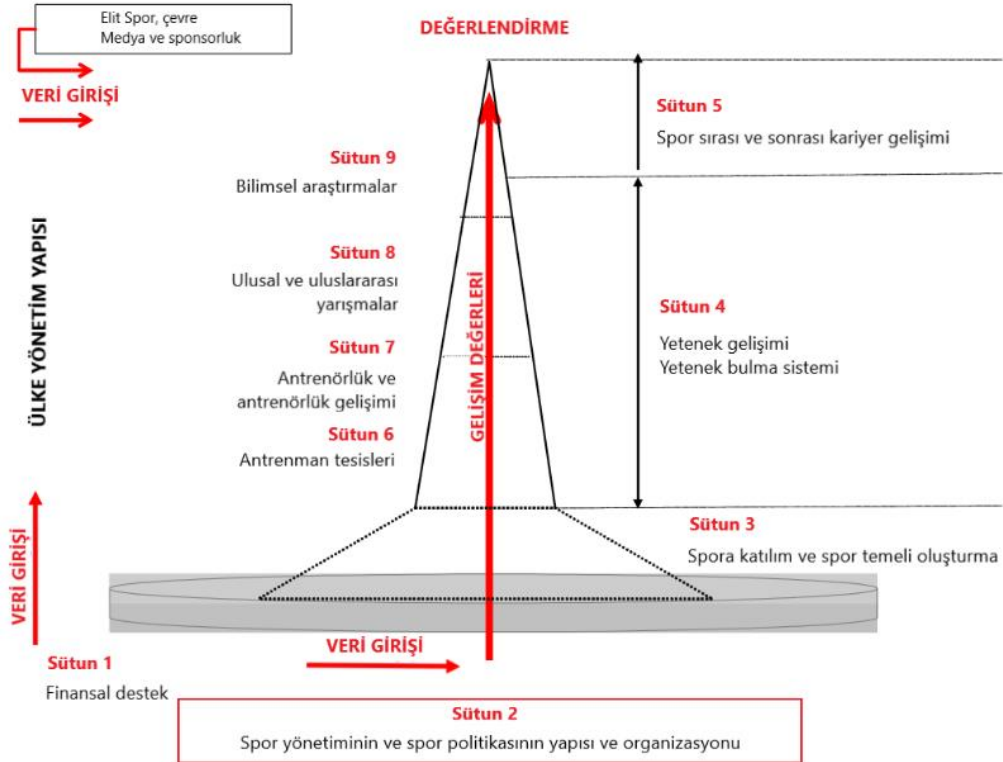
açıklamaktır, bu nedenle araştırmının odak noktası mezo düzey faktörlere yöneliktir (De Bosscher ve ark., 2006).

İkinci aşamada karma yöntem yaklaşımlarından eşzamanlı üçgenleme deseni tercih edilmiştir. Eş zamanlı üçgenleme deseninde, araştırmacı nicel ve nitel aşamaları araştırma sürecinin aynı basamağında eş zamanlı olarak uygular. Bu desende yöntemler eşit önceliklidir, analiz sırasında aşamalar birbirinden ayrı tutulur ve sonuçlar yorumlama sırasında birleştirilir (Baki ve Gökçek, 2012; Katıtaş, 2019). Araştırmada ülkeler arası karşılaştırılabilirliği arttırmak için nicel veri, ülkelerin spor sistemlerinin daha derinlemesine analiz edilebilmesi için ise nitel veri toplanmıştır (De Bosscher ve ark. 2009). Araştırmanın başlıca diğer amaçları ise ülkelerin spor yapılanmaları, uluslararası sportif başarıdaki yerleri elit spor politikası, elit spor iklimi ve örnek ulusların uluslararası spor performansı ile ilgili verileri karşılaştırmak ve analiz etmek, önceden belirlenmiş olan uluslararası spor başarısına yol açan spor politikası faktörlerinin karşılaştırmasını yapmak, bu temel politika faktörlerinin tanımlanmasına ilişkin teorik yaklaşımı geliştirmek ve gelecekte bu uluslararası karşılaştırmalı araştırma projesine katılan ülkelerin sayısını genişletmek için diğer ülkelerden politikacıları, spor yöneticilerini ve araştırmacıları SPLISS projesi hakkında bilgilendirmektir. Araştırma altı ülkenin (Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, Almanya, İtalya) katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 1090 elit sporcu, 273 antrenör ve 71 spor yöneticisi oluşturmaktadır. Nitel bölümde katılımcılara 84 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi uygulanmıştır. Nicel bölümde ise katılımcılara “*Elit Spor İklimi Anketi*” (De Bosscher ve ark., 2010) uygulanmıştır. Anket 5’li likert tipinde olup, 1 puan, çok az gelişme veya hiç gelişme olmadığı anlamına gelirken, 5 puan yüksek düzeyde gelişme anlamına gelmektedir. Verilerin analizinde bu puanlama sistemi kullanılmış ve puanların ölçülmesinde tanımlayıcı istatistik kullanılmıştır (De Bosscher ve ark., 2009).

SPLISS 1.0 çalışması teori, metodoloji ve politikalar hakkındaki bilgiyi açıklamasına rağmen, beraberinde birçok yeni yanıtlanması gereken soruları da getirmiştir. Politikalar ve elit spor başarısı arasındaki ilişki hakkında var olan kanıtlar ne olursa olsun, SPLISS 1.0 çalışması politikalar ve başarı arasındaki ilişki hakkında çok kesin bir kanıt sunmamıştır (De Bosscher ve ark., 2015). Özellikle ülkelerdeki tarihsel ve kültürel farklılıklardan dolayı özellikle politika araştırmalarında, politika sisteminin değerlendirilmesinde, karşılaştırmalı bir modelin geliştirilmesi ve spor sisteminin analiz edilmesinde bazı zorluklarla karşılaşmaktadır (De Bosscher ve ark., 2015; Sunay, 2021). Ortaya çıkan bu sorunları ele almak ve daha fazla ülkeyi karşılaştırmak için araştırmacılar daha büyük ölçekli bir çalışma gerçekleştirmiş ve bu çalışmaya 15 ülke dahil edilmiştir (Belçika, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, Kuzey İrlanda, Portekiz, İspanya, İsviçre, Kanada, Brezilya, Avustralya, Güney Kore, Japonya). SPLISS 1.0 çalışmasına benzer şekilde karma yöntemlerden eşzamanlı üçgenleme modeli tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 3142 elit sporcu, 1376 antrenör ve 241 spor yöneticisi oluşturmaktadır. Araştırmacılar grubunu ise 58 araştırmacı ve 33 politika belirleyicisi oluşturmaktadır. Bir önceki çalışmada olduğu gibi katılımcılara nicel bölümde “*Elit Spor İklimi Anketi*” (De Bosscher ve ark., 2010) uygulanmıştır. 5’li likert tipinde olan ankette 0 ile 1 arasında bir puanlama sistemi geliştirilmiştir. 0 puan, çok az gelişme veya hiç gelişme olmadığı anlamına gelirken, 1 puan yüksek düzeyde gelişme anlamına gelmektedir. Verilerin analizinde bu puanlama sistemi kullanılmış ve puanların ölçülmesinde tanımlayıcı istatistik kullanılmıştır. Nitel bölümde katılımcılara 212 soruluk yarı yapılandırılmış bir görüşme formu uygulanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır (De Bosscher ve ark., 2015).

Dokuz Sütun

SPLISS modeli, uluslararası sportif başarıya katkıda bulunabilecek politika faktörlerini içeren girdiler (Sütun 1) ve çıktılar (Sütunlar 2-9) olmak üzere dokuz boyutlu bir modeldir. (De Bosscher ve ark., 2006). 1. sütunu ifade eden girdiler, elit spor için finansal desteği ifade etmektedir. Elit spora daha fazla yatırım yapıldığı takdirde sporcuların yeteneklerini geliştirmek için ideal koşullar altında antrenman yapmaları için daha fazla fırsat yaratıldığını vurgulamaktadır. 2. Sütundan 9. Sütuna kadar kapsayan bölüm ise elit spor politikalarına yapılan yatırımlar sonrasında uygulanacak olan politika eylemleridir. Tüm bu süreçlerden sonra ise uluslararası sportif başarı amaçlanmaktadır (De Bosscher ve ark., 2006).

Şekil 2. SPLISS Modeli (Sport Policy Leading International Sport Success) (De Bosscher ve ark.,2006).

1. Sütun: Finansal Destek

1. Sütun, hükümet, piyangolar, ulusal olimpiyat komitesi ve sponsorlar tarafından ulusal düzeyde spora yapılan kamu harcamalarını inceler (De Bosscher ve ark., 2015). Elit sporda sürdürülebilirliğin sağlanması için ülkelerin politikalar doğrultusunda sportif başarı için ayırdığı bütçe oldukça önemlidir. Bu bütçe ile yapılan planlamalar spor politikalarının gerçekleştirilmesi konusunda önemli bir işleve sahip olması ve bununla birlikte devletin spora ne ölçüde önem verdiğinin de bir göstergesi olmaktadır. (Sunay, 2021). Elit spora daha fazla yatırım yapan ülkelerin, sporcuların ideal koşullar altında antrenman yapmaları ve böylece başarı şanslarını artırmaları tartışılmaz bir gerçektir. (De Bosscher ve ark., 2008).

2. Sütun: Spor Yönetiminin Yapısı ve Organizasyonu

Günümüzde modern çağın yarattığı ekonomik, teknik, kültürel ve sportif hizmetler olmak üzere bir takım değişim ve gelişimler spor yönetimine olan ihtiyacı ve önemi arttırmıştır (Sunay, 2021). Bir ülkenin spor örgüt yapısının o ülkenin gelişmişlik seviyesi, kültürler düzeyi, demografik özellikleri gibi değişkenlerden etkilene-

bilmektedir (Ekmekçi, 2010; akt., Sunay, 2019). Bazı ülkeler her ne kadar nüfus ve ekonomik açıdan gelişmiş olsalar da bazı ülkeler için bu durum dezavantajlıdır. Bu durumda uluslararası sportif başarının elde edilmesinde başarılı spor yönetimi çok önemli bir rol oynamaktadır (Pglobal, 2017). Spor yönetiminin yapısını kapsayan bu sütun, en kapsamlı sütundur. Ele alınan unsurlar, ulusal koordinasyon, uzun vadeli planlama, paydaş katılımı, personel, iletişim, karar verme ve ticari ortaklarla iş birliği ile ilgilidir (De Bosscher ve ark., 2015).

1. Sütun: Finansal Destek
Kitle sporu için yeterli ulusal düzeyde finansal destek vardır.
Elit sporlar için yeterli ulusal düzeyde finansal destek vardır.
2. Sütun: Spor Yönetiminin Yapısı ve Organizasyonu
Elit sporun gelişimiyle ilgili tüm kurumlar arasında güçlü bir koordinasyonu vardır.
Sporcular, antrenörler ve diğer önemli kilit paydaşlar politika geliştirme sürecine dahil olurlar.
Ulusal spor örgütlerinde etkin iletişim ve hızlı karar alma yapısı vardır
Ticari ortaklarla yapılandırılmış bir iş birliği ve iletişim stratejisi vardır.
3. Sütun: Herkes İçin Spor
Okullarda beden eğitimi dersi müfredat programı dışında da spora katılma fırsatlarına sahiptir.
Ülkede spora yüksek bir katılım oranı vardır.
4. Sütun: Yetenek Tanımlama ve Geliştirme Sistemi
Genç yetenekli sporcuların tanımlanması için etkili bir sistem vardır, böylece maksimum potansiyel üst düzey sporcu sayısına doğru yaşta ulaşılır.
Genç yeteneklerin sporlarında gelişimi için etkili bir sistem geliştirmek amacıyla ulusal olarak koordine edilmiş planlamalar vardır.
5. Sütun: Sporculuk Sırasında ve Sonrasında Kariyer Desteği
Sporcuların bireysel yaşam koşulları, sporlarına konsantre olabilmeleri için yeterlidir.
Elit sporcular için koordineli bir destek programı vardır
Sporcular kariyer sonrası destek alabilirler ve spor sonrası hayata yeterince hazırlanabilirler.
6. Sütun: Antrenman Tesisleri
Ülke genelindeki spor tesislerinin koordineli planlanması yapılmakta ve yerleri net bir şekilde bilinmektedir.
Sporcuların günün her saatinde uygun koşullarda antrenman yapabileceği yüksek kaliteli ulusal veya bölgesel antrenman tesislerinden oluşan bir ağ vardır.
Elit spor tesislerinin inşası ve yenilenmesi için özel finansman sağlanmaktadır.
7. Sütun: Antrenörlük Gelişimi
Ülkede yeterli sayıda iyi eğitilmiş ve deneyimli elit antrenör bulunmaktadır.
Antrenörler, dünya standartlarında elit bir antrenör olmak için antrenörlük kariyerlerini geliştirmek için yeterli fırsatlara sahip olmaktadır.
Antrenörlerin bireysel yaşam koşulları profesyonel antrenör olmaları için yeterlidir.
Antrenörlerin işi ülke çapında değerli olarak kabul edilmektedir.
8. Sütun: Ulusal ve Uluslararası Müsabakalara Katılım
Ülkede çok çeşitli spor dallarında düzenlenen uluslararası elit spor etkinliklerinin sayısını artırmak için ulusal olarak koordine edilmiş bir planlama vardır.
Sporcular uluslararası (üst düzey) yarışmalara yeterince katılabilirler.
Ulusal rekabet, uluslararası standartlara kıyasla nispeten yüksek bir standarda sahiptir.
9. Sütun: Bilimsel Araştırmalardan Yararlanma
Bilimsel araştırmalar için yeterli destek vardır ve elit spor gelişiminin her düzeyinde spor bilimlerinden faydalanılmaktadır.
Bilimsel araştırmalar antrenörler ve ulusal spor örgütleri tarafından koordine edilir ve yaygınlaştırılır.

Şekil 3. SPLISS Modelinin kritik başarı faktörlerinden örnekler (De Bosscher, 2015).

3. Sütun: Spora Katılım ve Spor Temeli Oluşturma

Elit spor seviyesinden önce herkes için spor aşamasıdır. Herkes için spor terimi hem politika düzeyinde hem de akademik alanda oldukça popüler bir terimdir (Skille, 2011). Kitle sporuna katılım ve elit spor ve birbiriyle ilişkili ve karşılıklı etkileşimli olarak görülmektedir (De Bosscher, 2015). Bu nedenle SPLISS modeli, herkes için spor katılımının başarısının anahtarı olduğunu düşünmekte ve bunu sağlayan ülkelerin uluslararası rekabette diğerlerinden daha fazla şansa sahip olacağını belirtmektedir (De Bosscher ve ark., 2008). Kitle spor katılımı, daha sonra mükemmellik düzeyine ulaşarak elit spor seviyesine gelmekte ve bu elit sporda sürdürülebilirlik için oldukça önem taşımaktadır (De Bosscher ve van Bottenburg, 2011). Bireyler arasında spora katılım nedenleri farklılık gösterse de genel anlamda bakıldığında spora katılım nedenleri kendini gerçekleştirme, fiziksel ve zihinsel iyi oluş isteği, hareket etme ihtiyacı, rekabet etme, sosyalleşme ve kitle iletişim araçlarıdır. (Çiçek, 2019, akt; Sunay, 2021).

4. Sütun: Yetenek Tarama ve Yetenek Geliştirme Sistemi

Yetenek tarama sistemleri potansiyel yeteneğe sahip sporcuların keşfedilip elit spor sistemine dahil edilmesi amacıyla tasarlanan sistemlerdir (Johntson ve ark., 2017). Bu sistemlerin etkinliği mükemmelle ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır (Vaeyens ve ark., 2008). Bir genç sporcu, bir spora düzenli olarak katılmayı seçtikten sonra, yetenekli genç sporcuların daha da tanımlanabilmesini ve geliştirilmesini sağlamak ulusal spor örgütlerinin planlama süreçlerinin önemli bir parçasıdır. Bu aşamada performans daha önemli hale gelir ve mükemmellik yolunda ilerlemek amacıyla resmi, rekabetçi sporlara katılmayı gerektirir. Bu sütun yetenek keşfetme ve yetenek gelişimi başlıkları altında incelenebilir. Çocukların gelişim düzeyleri ve dönemleri, yaş, cinsiyet, eğitim programı, sosyal destek, antrenör niteliği, ekipman desteği ve tesislere erişim gibi birçok faktör yetenek geliştirme sürecine etki etmektedir (Sevimli, 2015).

5. Sütun: Spor Sırası ve Spor Sonrasında Kariyer Desteği

Sporcunun spor yaşantısında ve sporculuk yaşamı sonrasındaki düzenlemeleri içeren sütundur. Sporcu için finansal desteğin yanı sıra sosyal çevre, kariyer koçluğu, medya eğitimi antrenör, tesis, ulaşım, spor bilimi desteği (güçlendirme, beslenme, zihinsel antrenörlük) ve tıbbi destek (tıp uzmanları, fizyoterapistler, vb.) gibi desteklerin de sağlanmasıdır. Bu açıdan sporculuk sırasında birçok destek hizmeti sağlanarak sporcunun kariyeri sonunda pürüzsüz bir geçiş sağlayacak bütüncül bir yaklaşım önemlidir (De Bosscher, 2015).

6. Sütun: Antrenman Tesisleri

Sporda değer yaratmanın en önemli yollarından birisi tesisleşmeden geçmektedir. Bir ülkede tüm ihtiyaçları karşılayacak kapasitede tesislerin inşa edilmesi spor dallarının ilgi uyandırması ve başarılı elit sporcunun yetişmesi anlamına gelmektedir (Çetin, 2021). Bu sütun elit spor tesisleri ve altyapısı ile ilgilidir. Sporcuların yüksek kaliteli bir ortamda antrenman yapmalarını sağlamak önemli bir başarı faktörüdür. Tesis olanağı ayrıca katılım ve mükemmellik arasında bir bağlantı sağlamaktadır. Çoğu ülkede antrenman tesislerinin kalitesi büyük önem taşımaktadır. Bu tesislerde her birinin kendi idareleri, konaklama, restoran, eğitim yerleri, spor bilimi ve tıbbi olanakların bulunduğu donanımların olması önemlidir (De Bosscher, 2015).

7. Sütun: Antrenörler ve Antrenörlük Gelişimi

Bir antrenörün niteliği sporcu gelişiminde, sportif başarının sağlanmasında ve bunun sürdürülebilmesinde çok büyük önem taşımaktadır (Cushion, 2003). Bu sütun, antrenör eğitimlerinin içerikleri, antrenörlerin niteliği ve en iyi antrenörün nasıl geliştirileceği üzerinde durmaktadır. Bununla birlikte antrenör olmaya bağlı statü seviyesi, aldıkları ücret, sosyal güvenlik hizmetleri ve antrenörlüğün bir meslek olarak ne kadar çekici olduğunu belirleyen

diğer girişimler de dahil olmak üzere elit antrenörlerin bireysel yaşam koşulları ile ilgilidir. (De Bosscher ve ark., 2008).

8. Sütun: Ulusal ve Uluslararası Yarışmalar

Ulusal ve uluslararası yarışmaların irdelendiği sütundur. Yarışma ile antrenman bir bütünlük içerisinde geliştirilmelidir. Ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet, sporcuların gelişiminde önemli bir faktördür (Green ve Houlihan, 2005). Sporcuların kendilerini tek tek veya takım olarak rakiplerine karşı ölçmelerini sağlamaktadır. Olimpiyat oyunları ile ilgili yapılmış çoğu çalışmada belirtildiği gibi kendi ülkelerinde büyük spor etkinlikleri düzenlendiğinde, sporcular için uluslararası yarışma fırsatları artırılabilir (Bernard ve Busse, 2004).

9. Sütun: Bilimsel Araştırmalar

Bu sütuna göre, elit sporun geliştirilmesinde yenilik arayışı ve bilimsel araştırmaların kullanılması, elit sporda performansın stratejik gelişiminde kilit bir konu olarak görüldüğü belirtilmektedir (Nova, 2017). Bu sütun, yüksek performans sporuna bilimsel katkı ve bilimsel bilginin yayılımı, yetenek tanımlama ve geliştirme, tıp, beslenme, psikoloji, fizyoloji ve biyomekanik gibi alanlarda bilimsel bilgilerin sistematik olarak toplanması ve yayılması ile ilgilidir. Sporun bilimsel araştırmalarla desteklenmesi yarışmalarda destek ve avantaj sağlayabilmektedir. (De Bosscher ve ark., 2008).

Kritik Başarı Faktörleri

Kritik başarı faktörleri (KBF) SPLISS modelinin dokuz sütununun alt boyutlarını ifade etmektedir (De Bosscher ve ark., 2015). SPLISS modelinin en önemli özelliklerinden birisi her bir sütunun ölçülebilir alt boyutlara dönüştürülmesidir. Bunlar, başarılı elit spor politikalarını neyin belirlediğini ve bu farklı boyutların nasıl geliştirilebileceğini belirleyen kritik başarı faktörleridir. SPLISS modelinde toplam 96 kritik başarı faktörü bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda kritik başarı faktörlerinden örnekler bulunmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Herhangi bir ulusal düzeyde elit spor geliştirme sisteminde bu araştırmada belirtilen dokuz sütunun tamamı veya tamamına yakın bir kısmının yer alması gerektiği belirtilmektedir (De Bosscher ve ark., 2015). Ancak giderek artan rekabetçi bir ortamda, ülkelerin yenilikçi stratejiler geliştirebileceği ve bu nedenle bu modelin zaman içinde değişime uğrayabileceği tahmin edilmektedir (De Bosscher ve ark., 2006). SPLISS modelinin temelini oluşturan mantık, uluslararası spor başarısının spor politikalarından etkilenebileceğidir. Elit spor gelişiminde giderek daha önemli hale gelen ancak SPLISS modeline dahil edilmeyen başka faktörler de vardır ancak bu faktörler bunlar kontrol edilemez, etkilenemez ve bu nedenle elit spor başarısının geliştirilmesine veya yönetilmesine katkıda bulunamazlar. Bu durum Digel (2000) tarafından sporda "*Elit Sporun Çevresi*" olarak tanımlanmıştır. Bu ortam bir ulusal eğitim sisteminin oynayabileceği rolü, sporun bir ortağı olarak özel sektörün etkisini, sporun destekleyicisi olarak kitle iletişim araçlarının rolünü ve halkın spora katılıma yönelik tutumlarını içerir. Bu faktörler SPLISS modelinin gelecekte 10. Sütunu olarak tanımlanabilir (De Bosscher ve ark., 2015).

SPLISS Modeli elit spor politikalarını geliştirmeye yardımcı olan ve günümüzde Belçika, Kanada, Hollanda, İsveç, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler tarafından benimsenmiş ve uygulanan bir modeldir. Bir İngiliz ulusal spor örgütü görevlisi SPLISS modelini kullanarak kendi sistemlerini diğer ülkeler ile kıyaslamış ve bu sayede sistemin eksik yanlarını görme fırsatını elde ettiklerini belirtmiştir (De Bosscher, 2015). Ancak unutmamak gereklidir ki uluslararası

karşılaştırmalı çalışmalar literatürdeki en karmaşık alanlardan biridir (Henry ve ark., 2005; Akt. De Bosscher, 2015). Karşılaştırmalı spor sistemlerinin ve ülkelerin spor politikalarının analizi de bu nedenle zordur (Nessel ve Kościółek, 2020). SPLISS Modelinde uluslararası sportif başarıyı etkileyen politika faktörlerinin tanımlanmasına karşın bu politikaların aynı anda bütün ülkelerde aynı şekilde uygulanabilmesi mümkün değildir. Çünkü her ülkenin kendine özgü ekonomik durumu ile sahip olduğu ve bağlı bulunduğu koşullar bulunmaktadır. Bu durumlara bağlı olarak her ülkenin farklı bir politika yapısı bulunmaktadır (Sunay, 2021; De Bosscher, 2015).

Başlangıçta da belirtildiği gibi spor günümüzde uluslararası ilişkilerde oldukça fazla önem kazanmış, geniş kitleleri bir araya getiren en önemli sosyal ve kültürel bir yapı olmuştur. Spor tüm dünyadan farklı dil din ırk ayrımı olmaksızın bütün kültürdeki insanları bir araya getirme özelliğine sahiptir (Happel ve Kramer, 1982; Akt. Seval ve Kodaman, 2016). Ancak sporun günümüzdeki bu yapısı ve popülerliği bazı problemleri de beraberinde getirmiştir (İlgar ve Cihan, 2019). Sporla ilgili insanların yıllardır üzerinde konuştuğu ve ülkenin hem kitle sporunda hem de uluslararası alanda başarısı için Türkiye’de spor yönetiminin nasıl yapılandırılması gerektiği sorusu uzun yıllardır tartışma konusu olmuş ve Türk sporundaki sorunları çözmek amacıyla çeşitli arayışlara gidilmiştir (Özen ve ark., 2017; Ak, 2017). Bu nedenle SPLISS Modelinin Türkiye’de spor sistemine dahil edilmesi mevcut sorunların çözümü ve gelecekte uluslararası sportif başarıların artırılması adına büyük önem taşımaktadır. Modelin öncelikle kapsamlı bir çalışma ile Türkiye’de test edilip belirtilen dokuz sütunun tamamının uygulanabilir olduğunu görmek gereklidir. Yukarıda belirtildiği gibi her ülkenin kendine özgü politika yapısının olmasından dolayı sonuçlar doğrultusunda Türkiye’ye özgü ek sütunlar modele dahil edilebilir. Gelişmiş ve uluslararası sportif başarılarla sahip ülkelerle bir kıyaslama yaparak bu sistemlerin neden gelişmiş olduğu, hangi konularda geride kaldığı hakkında derinlemesine analiz yapılabilmesi ve uluslararası sportif başarının sürdürülebilirliği için modelin Türkiye’de kullanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Ak, A. (2017). *Türk sporunda sorunlar ve çözüm önerileri*. Spor Yayınevi, Ankara

Andersen, S. S., Houlihan, B., & Ronglan, L. T. (EDS.). (2015). *Managing elite sport systems: Research and practice*. Routledge

Baki, A., & Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (elektronik)*, 11(42), 1-21.

Bergsgard, N. A., Houlihan, B., Rommetvedt, H., Mangset, P., Nødland, S. I. (2007). *Sport policy: A comparative analysis of stability and change*. Routledge

Bernard, A. B., & Busse, M. R. (2004). Who wins the Olympic Games: Economic resources and medal totals. *Review of economics and statistics*, 86(1), 413-417.

Brouwers, J., Sotiriadou, P., & De Bosscher, V. (2015). Sport-specific policies and factors that influence international success: The case of tennis. *Sport Management Review*, 18(3), 343-358.

Çetin, C. (2021). *Sporun Jeopolitiği*. Nobel Yayınevi, Ankara

De Bosscher, V., De Knop, P., Van Bottenburg, M., & Shibli, S. (2006). A conceptual framework for analysing sports policy factors leading to international sporting success. *European sport management quarterly*, 6(2), 185-215.

- De Bosscher, V. (2008). *The global sporting arms race: An international comparative study on sports policy factors leading to international sporting success*. Meyer & Meyer Verlag.
- De Bosscher, V., De Knop, P., Van Bottenburg, M., Shibli, S., & Bingham, J. (2009). Explaining international sporting success: An international comparison of elite sport systems and policies in six countries. *Sport management review, 12*(3), 113-136.
- De Bosscher, V., Shibli, S., Van Bottenburg, M., De Knop, P., & Truyens, J. (2010). Developing a method for comparing the elite sport systems and policies of nations: A mixed research methods approach. *Journal of sport management, 24*(5), 567-600.
- De Bosscher, V., Shibli, S., Westerbeek, H., & Van Bottenburg, M. (2015). *Successful elite sport policies: an international comparison of the sports policy factors leading to international sporting success (SPLISS 2.0) in 15 nations*. Meyer & Meyer Sport.
- De Bosscher, V. (2015). Theory Of Sports Policy Factors Leading To International Sporting Success (SPLISS) 1. In *Routledge handbook of theory in sport management* (pp. 93-113). Routledge.
- Digel, H., Burk, V., & Fahrner, M. (2006). *High-performance sport: an international comparison*. Weilheim/Teck: Brauer.
- Green, M., & Houlihan, B. (2005). *Elite sport development: Policy learning and political priorities*. Psychology Press.
- Green, M., & Oakley, B. (2001). Elite sport development systems and playing to win: uniformity and diversity in international approaches. *Leisure studies, 20*(4), 247-267.
- Grix, J. (2008). The decline of mass sport provision in the German democratic republic. *The International Journal of the History of Sport, 25*(4), 406-420.
- Gülay, Ö, Koçak, F., Boran, F., Sunay, H., & Gedikli, N. (2012). Türk spor yönetimindeki mevcut sorunlara ilişkin akademisyenlerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 10*(4), 107-116.
- Hoye, R., Nicholson, M., & Houlihan, B. (2011). *Sport and policy: Issues and analysis*. Routledge.
- Ilgar, E. A., & Cihan, B. B. (2019). Öğretim üyelerinin Türk sporunun güncel sorunları ve çözüm önerileri üzerine görüşleri: fenomenolojik bir çözümleme. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 13*(27), 702-722.
- Nessel, K., & Kościółek, S. (2022). The total sporting arms race: benchmarking the efficiency of public expenditure on sports in EU countries. *European Sport Management Quarterly, 22*(6), 833-855.
- Katıtaş, S. (2019). Karma yöntem araştırmalarına bütüncül bir bakış [A holistic overview of the mixed method research]. *International Social Sciences Studies Journal, 5*(49), 6250-6260.
- Kavetsos, G., & Szymanski, S. (2010). National well-being and international sports events. *Journal of economic psychology, 31*(2), 158-171.
- Mazzei, L. C., Böhme, M. T. S., & De Bosscher, V. Exploring The Organizational Factors That Influence The International Sporting Success In High-Performance Judo.
- Nandakumar, T. R., & Sandhu, J. S. (2014). Factors influencing international sporting success-an analysis of Indian sports system. *International Journal of Sport Management, Recreation & Tourism, 14*, 13-31.
- Nová, J. (2017). Utilization of Research for Elite Sport in the Czech Republic. *Sport Mont, 15*(3).
- PGlobal (2017) Ülkelerin spor başarısını etkileyen faktörler: Rio olimpiyatları örneği, Ankara: PGlobal Küresel Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri.

- Seval, H. F., & Kodaman, T. (2016). Sporun uluslararası politikadaki etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2)*, 52-64.
- Sevimli, D. (2015). Sporda yetenek gelişiminin yönetim süreci. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 10(1)*, 1-9.
- Sotiriadou, P., & De Bosscher, V. (Eds.). (2013). *Managing high performance sport*. Routledge.
- Sotiriadou, P., Gowthorp, L., & De Bosscher, V. (2014). Elite sport culture and policy interrelationships: The case of Sprint Canoe in Australia. *Leisure Studies, 33(6)*, 598-617.
- Sunay, H. (2003). Türk spor politikasına analitik bir bakış. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1(1)*, 39-42.
- Sunay, H. (2019). Türkiye Kanada ve Hollanda spor sistemlerinin bazı değişkenler açısından karşılaştırılması. *Tarih Okulu Dergisi, 12(40)*, 224-243.
- Sunay, H. (2021). *Uluslararası karşılaştırmalı spor yönetim sistemleri*. Gazi Kitabevi, Ankara
- Tınaz, C., & Bakır, M. (2015). Spor ve politika meseleleri ve analizi. İstanbul: Beta.
- Truyens, J., De Bosscher, V., Heyndels, B., & Westerbeek, H. (2014). A resource-based perspective on countries' competitive advantage in elite athletics. *International journal of sport policy and politics, 6(3)*, 459-489.
- Valenti, M., Scelles, N., & Morrow, S. (2020). Elite sport policies and international sporting success: a panel data analysis of European women's national football team performance. *European Sport Management Quarterly, 20(3)*, 300-320.
- van der Roest, J. W., & Dijk, B. (2021). Developing an elite sports' public value proposition in Northern Netherlands. *European Sport Management Quarterly, 21(5)*, 677-694.
- Wicker, P., Prinz, J., & von Hanau, T. (2012). Estimating the value of national sporting success. *Sport management review, 15(2)*, 200-210.
- Yağmurlu, A. (2019). Kamu diplomasisi bakımından spor diplomasisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18(4)*, 1367-1380.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/Spormetre.1255964

Geliş Tarihi (Received): 24.02.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 10.10.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN YABANCI UYRUKLU GENÇLER İLE TÜRKİYE CUMHURİYETİ VATANDAŞI GENÇLERİN MOTOR BECERİLERİNİN VE YAŞAM KALİTELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI*

Ayşe Göstaş¹ , Zait Burak Aktuğ^{2†} , Serkan İbiş² , Hasan Aka² , Gönül Yavuz³

¹İl Millî Eğitim Müdürlüğü, NİĞDE

²Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, NİĞDE

³Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, KAHRAMANMARAŞ

Öz: Bu çalışmanın amacı, Şanlıurfa ilinde yaşayan 14-18 yaş arası Suriyeli sığınmacı gençler ile Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) vatandaşı gençlerin motor becerilerinin ve yaşam kalitelerinin karşılaştırılmasıdır. Çalışmaya 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa ilinde yaşayan 14-18 yaş arası ortaöğretim öğrencileri arasından rastgele yöntemle seçilmiş 95 erkek (T.C. = 50, Sığınmacı = 45) ve 94 kadın (T.C. = 55, Sığınmacı = 39) olmak üzere toplam 189 gönüllü genç katılmıştır. Katılımcıların motor becerileri Deutscher Motorik Test (DMT) ile sağlıkla ilgili yaşam kaliteleri ise Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği (ÇİYKÖ) ile belirlenmiştir. Gruplar arasındaki farkı belirlemede bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır. Verilerin analiz sonuçlarına göre T.C. vatandaşı kadınların esneklik ve durarak uzun atlama performanslarının sığınmacı hem cinslerine göre, sığınmacı erkeklerin ise 20 m sürat, sınav ve DMT toplam puanlarının T.C. vatandaşı hem cinslerine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir. Yaşam kalitesi sonuçlarında ise; T.C. vatandaşı kadınların ÇİYKÖ'nün bütün parametrelerinde sığınmacı hem cinslerine göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek puanlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca motor beceri kategorilendirilmesinde hem sığınmacı hem de T.C. vatandaşı gençlerin düşük kategorilerde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, T.C.'nin sığınmacı gençlere hem eğitim ve spor alanları kullanma imkânlarını sağlaması hem de sığınmacı gençlerin yaşam sürelerinin büyük bir kısmını T.C.'de geçirmelerinden dolayı erkek sığınmacıların hem cinsi olan T.C. vatandaşı gençlere göre motor becerilerinde herhangi bir eksiklik olmadığını söyleyebilir. Sığınmacı kadınların hem cinsi T.C. vatandaşı gençlere göre daha düşük motor beceri ve yaşam kalitelerine sahip olmaları göç olayından kadınların daha fazla etkilenmesinden, sığınmacı olan gençlerin kültürlerinden dolayı boş zaman etkinliklerine katılmalarının kısıtlanmasından ve bu toplumun kadınlar üzerindeki baskısı ve kadına yüklediği rollerin daha fazla olmasından kaynaklanabilir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, sığınmacı, göç, motor beceri, yaşam kalitesi

COMPARING THE MOTOR SKILLS AND QUALITY OF LIFE OF THE CITIZENS OF THE REPUBLIC OF TURKEY WITH THE FOREIGN NATIONAL YOUTH LIVING IN TURKEY

Abstract: The aim of this study is to compare the motor skills and quality of life of young Syrian refugees between the ages of 14-18 and citizens of the Republic of Turkey (TR) living in Şanlıurfa. A total of 189 volunteer youth, 95 male (T.C.= 50, Refugee= 45) and 94 female (T.C. = 55, Refugee = 39), randomly selected among the secondary school students aged 14-18 living in Şanlıurfa in the 2021-2022 academic year, participated in the study. The motor skills of the participants were determined by the Deutscher Motoric Test (DMT), and their health-related quality of life was determined by the Pediatric Quality of Life Inventory (PedsQL). Independent groups t test was used to determine the difference between groups. According to the results of the analysis of the data, it was determined that the flexibility and standing long jump performances of the girls of the TR were statistically significantly higher according to both genders of refugee, and the total scores of 20 m sprint, push-ups and DMT for refugee boys compared to both genders of citizens of the TR. As for the quality of life results; It has been determined that the girls who are citizens of the TR have statistically significantly higher scores in all parameters of the PedsQL compared to their gender. In addition, it was determined that both Syrian refugees and Turkish citizens were in low categories in motor skill categorization. As a result, it can be said that there is no deficiency in motor skills of male asylum seekers compared to the Turkish citizens of both genders, since the TR provides the refugee youth with the opportunity to use educational and sports areas, and the refugee youth spend most of their life time in the TR. The fact that refugee girls have lower motor skills and quality of life than youth citizens of the same sex may be due to the fact that women are more affected by the migration, the restriction of youth refugees from participating in leisure activities due to their culture, and the pressure of this society on women and the more roles they place on women.

Key Words: Syria, refugee, migration, motor skills, quality of life

* Bu makale, 2023 yılında "Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacı gençler ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gençlerin motor becerilerinin ve yaşam kalitelerinin karşılaştırılması" isimli yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

† Sorumlu Yazar: Zait Burak AKTUĞ, Doç. Dr., zaitburak@gmail.com

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir terim olan göç; kişilerin buldukları ortamdan farklı bir ortama; siyasal, savaş, kültürel, ekonomik ve sosyal gibi beşeri ya da doğal ana faktörler yüzünden gönüllü veya gönülsüz tek başına ya da grupla bulunduğu yeri değiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Sandal ve ark., 2016). Suriye’de 2011 yılında çıkan iç savaş nedeni ile Suriyeliler sınır komşusu Türkiye başta olmak üzere farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır (Saklan, 2018). Suriyeli göçmenlerin ülkelerini savaş yüzünden istemeyerek terk etmek zorunda kalmaları, yeni bir ülkeye adapte olmanın yanı sıra, göç öncesi ve sırasında yaşadıkları sıkıntılar yüzünden travmatik problemlerle karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur (Saklan, 2018; Olliff, 2008). Bu durumu destekler nitelikte yapılan çalışmalarda göçmenlerin büyük çoğunluğunun, kaygı ve depresyon yaşadığı (Carey-Wood ve ark., 1995), zihinsel sağlıklarının zarar gördüğü (Chen ve ark., 2017) ve travma sonrası stres bozukluğu yaşama riskinin, aynı ülkede yaşayan diğer bireylere göre on kat fazla olabileceği belirtilmiştir (Fazel ve ark., 2005). Türkiye’de yaşamaya başladıkları günden itibaren Suriyeli sığınmacılar ile ilgili farklı şehirlerde yapılan çalışmalarda, Suriyeli sığınmacıların eğitim ve çalışma hayatlarında zorlayıcı durumlar yaşadıkları, bazı zamanlarda ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi olumsuz durumlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Ancak toplumun Suriyeli sığınmacılara karşı kabul seviyesinin yüksek olması sayesinde topluma uyum göstermede aşırı sorun yaşamadıkları görülmüştür (Erdoğan, 2014).

Bütün göç eden toplumlarda en kırılgan ve olaylardan en çok etkilenen grubu çocuklar oluşturmaktadır (Emin, 2019). Çocukların göç sürecinden daha çok etkilenmelerinin sebebi, fiziksel ve bilişsel gelişimlerinin devam etmesi ve ebeveynleri tarafından bakıma ve korunmaya ihtiyaç duymalarından kaynaklanmaktadır (Polat ve Evliyaoğlu, 2008). Bununla birlikte mülteci ve sığınmacı çocukların göç ettikleri topluma uyum sağlamada zorlandıkları, ötekileştirilmeye ve dışlanmaya maruz kaldıkları belirtilmektedir (Birman ve ark., 2002). Literatür incelendiğinde, göçe maruz kalan çocuklarda, depresyon, davranış, stres bozukluğu ve madde bağımlılığına bağlı problemler ortaya çıktığı görülmüştür (Lustig ve ark., 2004; Safi Keykaleh ve ark., 2017; Stevens ve Vollebergh, 2008). Ayrıca göç eden çocuklar için, geldikleri ülkenin eğitim sistemine ve kültürüne entegre olması zorlayıcı bir süreci beraberinde getirmiştir. Mori (2000) yaptığı bir çalışmada, buldukları toplumun dilini bilmeyen gençlerin, akademik ve sosyo-kültürel açıdan büyük zorluklar çektiklerini ortaya koymaktadır. Öyle ki halter branşı Olimpiyat Şampiyonu Halil Mutlu, benzer kültürde yetiştiği ve anadilinde (Türkçe) eğitim aldığı Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç etmesiyle beraber, sosyal çevresi tarafından kabullenilmemiş, önceki yaşadığı coğrafyaya ve ailesine özlem duymuş, akademik zorlanma yaşamış ve sonuç itibarıyla ülkemize uyum konusunda zorlanmıştır (Temel ve ark., 2021). Tüm bu etkenler sonucunda göç etmiş bireylerin yaşam kalitelerinde düşüş meydana gelmiştir (Akkayan, 1979). Yaşam kalitesinin düşme sebeplerinden birisi de fiziksel aktivite seviyesinin azalmasıdır (Pirinççi, 2020; Vural, 2010). Göç edilen yerlerdeki sportif alanların varlığı, bu alanların göç eden kişiler için kullanılabilme imkânları göz önünde bulundurulduğunda bu imkanlara sahip olmayan sığınmacı ve mülteci çocukların fiziksel aktivite seviyeleri düşebilmekte, bu durum da motor becerilerin azalması ile sonuçlanabilmektedir. Yukarıda belirtilen durumlar göz önüne alınarak, yapılan bu çalışmanın amacı, Şanlıurfa ilinde yaşayan 14-18 yaş arası Suriyeli sığınmacı gençler ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gençlerin motor becerilerinin ve yaşam kalitelerinin karşılaştırılması olarak belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde farklı ülke kültürlerinde yetişen, farklı ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olan ve aynı yerleşim yerlerinde ikamet eden çocukların motor becerileri ve yaşam kalitelerinin değerlendirilmesine yönelik bir çalışmaya rastlanılmaması çalışmamızın özgünlüğünü oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Yapılan bu araştırmada tarama modeli kullanılmış olup, iki grup üzerinden değişkenler arasındaki fark incelenmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da günümüzde var olan durumları açıklamayı hedefleyen araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırılmaya konu edilen kişi ya da durumları kendi imkânları çerçevesinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışır (Karasar, 2002).

Evren-Örneklem

Çalışmaya Şanlıurfa ilinin Suruç İlçesindeki liselerde aktif olarak eğitim-öğretim gören 14 ile 18 yaş arasında Suriyeli sığınmacı gençler ve T.C. vatandaşı gençler olmak üzere toplamda 189 kişi katılmıştır.

Prosedür

Çalışma için Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kuruluna 2022/20 protokol kodu ile başvuru yapılmış, 10.03.2022 ve 2022/25 karar numarası ile etik kurul onayı alınmıştır. Ailelere gönüllü onam formu imzalatılmıştır. Ayrıca okullarda ölçüm yapabilmek için Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğünden uygulama izni alınmıştır. Bu çalışma Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmaya katılan gençlerin boyları şerit metre, vücut ağırlıkları ise hassas tartı kullanılarak ölçülmüştür. Vücut kütle indeksinin belirlenmesinde [$\text{vücut ağırlığı (kg) / boy (m}^2\text{)}$] formülü kullanılmıştır. Katılımcıların motor becerileri Deutscher Motorik Test (DMT) ile sağlıkla ilgili yaşam kaliteleri ise Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği (ÇİYKÖ) ile belirlenmiştir.

Deutscher Motorik Testi 6-18 (DMT 6-18)

Alman Spor Bilimleri Derneği tarafından geliştirilen DMT motor beceri testi 6-18 yaşları içinde olan çocuk ve gençlerin motor beceri düzeylerini belirlemek için oluşturulmuştur. DMT toplam da 8 ayrı beceri testinden oluşmaktadır. Bu testin 7 modülünde bireysel ölçüm alınırken, 6 dk koşu testi ise grup halinde yapılmaktadır. Ayrıca 6 dk koşu, mekik ve şınav testleri bir kez, geriye kalan beş test iki defa uygulanmakta ve katılımcıların ortaya koyduğu en iyi performans çalışmaya dahil edilmektedir. Yana sıçrama testi ise iki kez yapılmakta olup iki sonucun ortalaması alınmaktadır (Bos ve ark., 2009).

DMT_{20 m sprint} testi: Katılımcılar önceden belirlenen başlangıç çizgisinin gerisinde sıraları geldiğinde hazır bir şekilde beklemişler ve istedikleri zaman çıkış yaparak en yüksek hızda 20 m uzaklıkta olan bitiş çizgisine ulaşmaya çalışmışlardır. Bu test katılımcılara iki kez yaptırılmış ve gerçekleştirilen en iyi derece saniye (sn) türünden yazılarak çalışmaya eklenmiştir.

DMT_{yana sıçrama} testi: Katılımcılar sabit bir şekilde yere yerleştirilen ve hareket etmeyen bir bantın üzerinden çift ayak kullanarak sağa sola olacak şekilde 15 sn boyunca en yüksek sayıda sıçramaya çalışmışlardır. Bu testi iki kez gerçekleştiren katılımcıların yaptıkları adetler yazılıp, ortalaması alınarak çalışmaya eklenmiştir.

DMT_{esneklik} testi: Katılımcılar esnekliklerinin tespit edilmesi için özel olarak hazırlanmış esneklik sehpasının üzerine ayakbaşıları olmadan çıkarak belirlenen (0) başlangıç noktasına ayak parmak uçlarını yaslamışlardır. Vücutlarını ve dizlerini bükmeden, ellerini serbest bir

şekilde uzatabilecekleri en son noktaya kadar uzatmaları istenmiştir. Ayak parmak uçlarının temas ettiği yer sıfır (0) noktası, ayak tabanlarının gösterdiği taraf pozitif (+), baldır tarafı ise negatif (-) değerler olarak belirlenmiştir. Bu test de katılımcılara iki kez tekrar ettirilmiş ve gerçekleştirdikleri en iyi sonuç santimetre (cm) olarak çalışmaya eklenmiştir.

DMT *durarak uzun atlama testi*: Uzun atlama yapılacak olan yerin başlangıç noktası bant ile belirlenerek, katılımcılardan bu bantın hemen gerisinde ayaklarını birleştirip, iki ayakla kollarından da güç alıp atlayabilecekleri en uzak mesafeye atlamaları istenmiştir. Atlamadan önceki ayak parmak uçlarının durduğu yer ile atlamayı gerçekleştirdikten sonraki topuklarının en sonu arasındaki uzaklık ölçülerek kayıt altına alınmıştır. Aynı hareket katılımcılara bir kez daha yaptırılıp en iyi dereceleri cm olarak çalışmaya eklenmiştir.

DMT *mekik testi*: Katılımcının yere sırt üstü uzanması ile başlayan bu test, 80° açı ile bükük olan dizlerine, elleri kulaklarında dirseklerini yanlara doğru açması pozisyonunda vücudunu dizlerine doğru yaklaştırması ile 40 sn boyunca devam etmiştir. Çalışma katılımcıya baskı yapılmadan yorulduğunda dinlenmesine fırsat verilecek şekilde acele ettirilmeden gerçekleştirilmiştir. Bu süre içinde katılımcının gerçekleştirdiği her doğru hareket 1 adet olarak değerlendirilmiş ve toplamda yapılan mekik sayısı çalışmaya eklenmiştir.

DMT *denge testi*: Katılımcılardan genişlikleri ayrı ayrı (3cm, 4.5cm ve 6cm) özel olarak belirlenmiş 3 metre (m) uzunluğundaki denge tahtaları üzerinde geriye doğru acele etmeden yürümeleri istenmiştir. Üç farklı denge tahtasında da ikişer defa yürüyen katılımcıların her defasında en fazla 8 adım atmalarına müsaade edilmiştir. Toplamda 6 defa yürüyen katılımcıların bu motor beceri testinden alabilecekleri en fazla puan 48'dir. Atılan toplam adım sayısı kaydedilmiştir.

DMT *şınava testi*: Katılımcılar öncelikle yere yüzüstü bir şekilde uzanmış ve ellerini bel hizasına yakın bir şekilde arkada birleştirmişlerdir. Daha sonra başla komutu ile şınava pozisyonu almışlar ve şınavdan sonra bir elleri ile diğer ellerine dokunup tekrar başlangıç pozisyonuna dönmüşlerdir. Bu şekilde şınava testine 40 sn boyunca devam etmişler ve yaptıkları her doğru hareket 1 adet olarak değerlendirilip toplamda yaptıkları şınava sayısı çalışmaya eklenmiştir.

DMT *6 dakika koşu testi*: Katılımcılar çalışmaya başlamadan önce dubalarla sınırları belirlenen 54 metrelik voleybol sahasının çevresinde kronometre ile tutulan 6 dakikalık süre içerisinde gruplar halinde koşmuşlardır. Bu süre zarfında dinlenme olmaksızın istedikleri zaman yürüme fırsatı bulmuşlardır. Süre sonunda katılımcıların gerçekleştirmeye çalıştıkları en iyi mesafeler m türünden hesaplanarak çalışmaya eklenmiştir.

DMT *toplam skoru*: Katılımcıların yaş ve cinsiyetleri dikkate alınarak testlerde yaptıkları dereceler motor katsayısına dönüştürülmüştür (Bos ve ark., 2009).

Çocuklar için Yaşam Kalitesi Ölçeği (ÇİYKÖ)

Yapılan çalışmada çocukların yaşam kaliteleri, Varni'nin 1999 yılında 2-18 yaş arasında çocuk ve gençlerin sağlıkla ilgili yaşam kalitelerini inceleyebilmek amacıyla geliştirdiği, Memik ve ark. (2007) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği" (ÇİYKÖ) ile belirlenmiştir. ÇİYKÖ; fiziksel sağlık (8), sosyal (5), duygusal (5) ve okul işlevselliği (5) olmak üzere 4 farklı alt boyuttan ve toplamda 23 maddeden meydana gelmektedir. ÇİYKÖ'nün içinde bulunan sorulara verilen her bir cevap 0 ile 100 arasında puanlanmaktadır. Eğer soruya hiçbir zaman yanıtı verilmişse 100, nadiren yanıtı 75, bazen yanıtı 50, sıklıkla yanıtı 25, hemen her zaman yanıtına ise 0 puan verilmektedir. Ölçeğe verilen yanıtların puanları toplanıp

ölçekteki toplam soru sayısına bölünerek ölçek toplam puanına erişilmektedir. Eğer ölçekte işaretlenmemiş ya da eksik soru tespit edilirse yalnızca işaretlenen sorular toplanıp yanıt verilen soru sayısına bölünerek sonuçlar elde edilmektedir. Eğer ölçeğin yarısından fazlasına yanıt verilmemişse ya da eksiklikler varsa ölçek çalışmaya dâhil edilmemektedir (Varni ve ark., 2002; Varni ve ark., 2003).

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 24 programında yapılmıştır. Verilerin normallik dağılımı Kolmogorov Smirnov testi ile sınanmıştır. Veriler normal dağılım gösterdiğinden gruplar arasındaki fark independent t testi ile belirlenmiştir. Çalışmada anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

	N	Yaş (yıl)	Boy uzunluğu (cm)	Vücut ağırlığı (kg)	VKİ (kg / m ²)	Türkiye'de yaşam yılı	
							$\bar{x} \pm Sd$
Sığınmacı gençler	Erkek	45	16,46±1,21	168,11±7,15	62,84±12,16	22,12±3,59	7,97±,62
	Kadın	39	16,17±1,39	156,51±5,50	54,28±10,85	22,05±3,68	8,17±1,12
T.C vatandaşı gençler	Erkek	50	15,54±1,24	166,78±8,40	60,26±12,94	21,53±3,70	-
	Kadın	55	16,29±1,48	159,49±5,50	55,18±6,97	21,69±2,53	-

Tablo 2. Sığınmacı ve T.C. vatandaşı kadınlar ile sığınmacı ve T.C. vatandaşı erkeklerin motor becerilerinin karşılaştırılması

		Kadın			Erkek		
		N	$\bar{x} \pm Sd$	p	N	$\bar{x} \pm Sd$	p
20 m sürat	Sığınmacı	39	4,60±,43	,21	45	4,19±,41	,03*
	T.C. vatandaşı	55	4,49±,40		50	4,37±,39	
Denge	Sığınmacı	39	26,94±9,24	,74	45	32,71±8,43	,76
	T.C. vatandaşı	55	27,65±10,88		50	33,20±7,07	
Yana atlama	Sığınmacı	39	30,08±6,14	,08	45	30,52±6,73	,85
	T.C. vatandaşı	55	31,93±4,23		50	30,21±9,00	
Esneklik	Sığınmacı	39	32,87±6,18	,00*	45	32,60±9,18	,52
	T.C. vatandaşı	55	36,58±6,10		50	31,53±7,00	
Şınav	Sığınmacı	39	6,74±5,76	,60	45	17,11±5,37	,00*
	T.C. vatandaşı	55	6,10±5,78		50	12,24±6,03	
Mekik	Sığınmacı	39	11,15±5,91	,07	45	18,73±7,70	,13
	T.C. vatandaşı	55	9,05±5,29		50	16,64±5,88	
Durarak uzun atlama	Sığınmacı	39	116,28±24,89	,01*	45	159,91±25,32	,13
	T.C. vatandaşı	55	127,80±19,48		50	150,52±33,85	
6 dk koşu	Sığınmacı	39	871,02±106,43	,65	45	1116,91±166,84	,07
	T.C. vatandaşı	55	881,00±103,44		50	980,62±179,22	
DMT toplam puan	Sığınmacı	39	14,76±3,34	,10	45	18,08±4,69	,05*
	T.C. vatandaşı	55	15,89±3,21		50	16,26±4,43	

* $p < 0,05$

Tablo 2 incelendiğinde sığınmacı kadın gençler ile T.C. vatandaşı kadın gençlerin esneklik ve durarak uzun atlama performanslarının T.C. vatandaşı kadın gençler lehine istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir. Sığınmacı erkek gençler ile T.C. vatandaşı erkek gençlerin 20 m sürat, şınav ve DMT toplam puanlarının ise sığınmacı erkek gençler lehine istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Sığınmacı ve T.C. vatandaşı kadınlar ile sığınmacı ve T.C. vatandaşı erkeklerin motor becerilerinin kategorilendirilmesi

	Sığınmacı				T.C. vatandaşı			
	N (Kadın)	%	N (Erkek)	%	N (Kadın)	%	N (Erkek)	%
Çok düşük	12	30,7	4	8,9	8	14,5	12	24,01
Düşük	22	56,3	25	55,6	40	72,7	25	50
Normal	6	13,00	15	33,3	7	12,7	13	26
İyi	-	-	1	2,2	-	-	-	-
Çok iyi	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 3 incelendiğinde hem sığınmacı kadın gençlerin hem de T.C vatandaşı kadın gençlerin iyi ve çok iyi kategorisinde olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca sığınmacı gençlerin çok düşük kategorisinde T.C. vatandaşı gençlere göre daha fazla yüzdelikte olduğu görülmektedir. Erkeklerde ise, hem sığınmacı erkek gençlerin hem de T.C vatandaşı erkek gençlerin çok iyi kategorisinde olmadığı, sığınmacı gençlerin çok düşük kategorisinde T.C. vatandaşı gençlere göre daha az yüzdelikte olduğu görülmektedir. Ayrıca motor beceri kategorilendirilmesinde hem sığınmacı erkek gençlerin hem de T.C. vatandaşı erkek gençlerin düşük ve normal kategorilerde yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Tablo 4. Sığınmacı ve T.C. vatandaşı kadınlar ile sığınmacı ve T.C. vatandaşı erkeklerin yaşam kalitelerinin karşılaştırılması

*p<0,05

ÇİYKÖ		Kadın			Erkek		
		N	$\bar{x} \pm Sd$	p	N	$\bar{x} \pm Sd$	p
Fiziksel Sağlık	Sığınmacı	39	67,94±23,09	,00*	45	88,40±12,66	,17
Toplam Puanı	T.C. vatandaşı	55	84,43±16,40		50	84,68±13,92	
Duygusal İşlevsellik	Sığınmacı	39	66,28±20,41	,04*	45	87,55±14,60	,40
Puanı	T.C. vatandaşı	55	74,76±19,16		50	85,10±13,86	
Sosyal İşlevsellik	Sığınmacı	39	56,20±23,54	,00*	45	74,55±24,18	,37
Puanı	T.C. vatandaşı	55	71,54±18,97		50	78,24±15,77	
Okul İşlevselliği	Sığınmacı	39	64,74±17,76	,03*	45	77,66±19,26	,97
Puanı	T.C. vatandaşı	55	72,36±15,77		50	77,80±18,68	
Psikososyal Sağlık	Sığınmacı	39	62,41±16,85	,00*	45	79,92±15,82	,87
Toplam Puanı	T.C. vatandaşı	55	72,89±15,37		50	80,38±12,36	
Ölçek Toplam Puanı	Sığınmacı	39	64,33±17,73	,00*	45	82,87±13,30	,69
	T.C. vatandaşı	55	76,90±14,41		50	81,87±11,32	

Tablo 4 incelendiğinde T.C vatandaşı kadın gençlerin fiziksel sağlık, duygusal, sosyal, okul, psikososyal ve ÇİYKO toplam parametrelerinde sığınmacı kadın gençlere göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek puanlara sahip oldukları, T.C vatandaşı erkek gençler ile sığınmacı erkek gençlerin yaşam kaliteleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

TARTIŞMA

Türkiye son yıllarda özellikle göçmenlere ve Suriyelilere açık kapı politikası uygulamakta ve onları kabul etmektedir (Atalı, 2018). Göç eden toplumlarda da en kırılgan ve olaylardan en çok etkilenen grubu çocuklar ve gençler oluşturmaktadır (Emin, 2019). Çocukların yaşadıkları travmatik durumların fazla olması, yaşam kalitelerini ve motor beceri düzeylerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sığınmacı gençler ile T.C. vatandaşı gençlerinin motor becerileri düzeylerini değerlendirdiğimiz çalışmada, T.C. vatandaşı kadınların sığınmacı kadınlara göre DMT_{esneklik} ve DMT_{durarak uzun atlama} becerilerinin; sığınmacı erkeklerin, T.C. vatandaşı erkeklerle

göre DMT_{20m sprint}, DMT_{şınnav} ve DMT_{toplam} puanlarının istatikselsel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Literatür incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan sığınmacılarla, T.C. vatandaşı çocuk ve gençlerin motor becerilerini karşılaştıran bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu durum bizim çalışmamızın özgünlüğünü ortaya koyarken, tartışmamızı kısıtlamıştır. Makarova ve Herzog (2014) sporun göçmen gençlerdeki rolünü araştırdığı bir çalışmada İsviçre’de yaşayan ve spor kulüplerinde yer alan 454 kadın ve erkek göçmenin, İsviçreli akranları ile yoğun bir şekilde kaynaştığını belirtmektedir. Spor faaliyetleri sırasında İsviçreli akranlarıyla sürekli etkileşim halinde olan gençlerin, spor faaliyetleri dışında da iletişimlerini sürdürmelerine yardımcı olmuş ve bu durum gençlerin İsviçre’ye adaptasyon sürecini yükselttiği sonucuna ulaşmışlardır. Sabirova ve Zinoviev (2016) yaptığı bir çalışmada, herhangi bir spor kulübüne giden göçmen çocuk ve gençlerin, göçmen olmayan akranları ve yaşlıları olmayan bireylerle etkileşime girerek, sosyalleşmelerine katkı sağladığını belirtmiştir. Kanada’da yapılan başka bir çalışmada ise farklı topluluklardan Kanada’ya yeni gelmiş ve ana dilleri İngilizce olmayan çocuk ve gençlerin sportif faaliyetler sayesinde ülkeye adaptasyonlarının kolaylaştığını söylemiştir (Taylor ve Doherty, 2005).

Çalışmamızda sığınmacı erkeklerin T.C. vatandaşı erkeklere göre daha yüksek motor beceri puanlarına ulaşmaları sığınmacı gençlerin yaşadıkları yerlerde sportif desteklemelerin (saha, malzeme, proje vb.) olmasından (Çapar ve Koca, 2018) ayrıca sığınmacı çocuk ve gençlere yönelik; ilgili kurumlarca sportif faaliyetlerin gerçekleştirildiği, farklı spor branşlarında eğitimler verildiği, sadece sığınmacı gençlerin olduğu takımlar kurularak özel turnuvaların yapıldığı etkinliklerin olmasından kaynaklanabilir (Atalı, 2018). Ayrıca sığınmacı erkek gençlerin yaş ortalamasının T.C vatandaşı erkek gençlerin yaş ortalamasından yaklaşık bir yıl fazla olması motor beceride ortaya çıkan farkı yaratan bir etken olabilir. Sığınmacı kadın çocukların T.C. vatandaşı hem cinslerine göre daha düşük motor beceri puanlarına sahip olmaları ise, kültürlerinden dolayı kadınların boş zaman etkinliklerine katılmalarının kısıtlanması, ailelerinden yeterli destek alamamaları, toplumun kadınlar üzerindeki baskısı ve kadına yüklediği rollerin bu toplumda daha fazla olması ile ilişkili olabilir (Harrington ve Dawson, 1995; Henderson, 1995; Hudson, 2000; Raymore ve ark., 1994).

Yaşam kalitesi, bireyin her türlü fiziksel ve psikolojik sağlığı, ikili ilişkileri, çevrenin durumu, bağımsızlık seviyesi gibi çeşitli durumlardan etkilenen çok geniş bir kavramdır (WHOQOL Group, 1998). Sığınmacı ile T.C. vatandaşı gençlerin yaşam kalitelerini karşılaştırdığımız çalışmada T.C vatandaşı kadınların fiziksel sağlık, duygusal, sosyal, okul işlevselliği ve psikososyal alt boyutları ve ÇİYKÖ toplam parametrelerinde sığınmacı hem cinslerine göre istatikselsel olarak anlamlı şekilde daha yüksek puanlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde mülteci ve sığınmacı çocukların yaşam kalitesini inceleyen çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, bu konu ile ilgili gerçekleştirilen bir çalışmada, İsveç’e göç eden farklı topluluklardaki (Suriye, Irak, Afganistan) mülteci çocukların yaşam kalitesi incelenmiştir. Çalışmaya 2559 mülteci çocuk katılım sağlamış ve bu çocukların yaşam kalitesinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sohlberg ve Mateer, 2001). Tirone ve ark. (2010) yaptığı bir çalışmada sporun Kanada’da yaşayan mülteci gençlerin yaşam doyumlarını ve aidiyetlerini artırdığı, toplumla daha rahat ve etkileşimli iletişim kurmalarına yardımcı olduğunu göstermiştir. Bir başka çalışmada da travmaya maruz kalan mültecilerin tedavilerinde ve iyileşme süreçlerinde fiziksel aktivite ve egzersizden faydalanarak yaşam doyumlarının artabileceği belirtilmiştir (Nilsson ve ark., 2019).

Suriyeli kadınların sağlıkla ilgili yaşam kalitesi puanlarının düşük olmasının sebepleri arasında okul ve toplumla olan sosyal ilişkileri ve göç sonrası yeni bir kültüre entegre olmakta zorluk yaşamaları olabilir (Şimşir ve Dilmaç, 2018; Erdem ve ark., 2017). Bu durumlara ek olarak, göçün etkisiyle birlikte oluşan travmalar, sosyal Erdem dışlanma gibi zorlayıcı durumlar da sebep olarak söylenebilir (Karaağaç ve Güvenç, 2019). Çalışmamızda T.C. vatandaşı erkekler ile sığınmacı erkeklerin yaşam kaliteleri arasında anlamlı bir farkın bulunmadığı görülmüştür. Bu durum kadınların olumsuz olaylardan daha çok etkilenmelerinden, erkeklerin olumsuz durumlara karşı daha dirençli olmalarından ya da sığınmacı erkek çocukların kadın çocuklarına göre daha baskısız ve aktif bir hayat yaşam sürmelerinden kaynaklanabilir (Torlak ve Yavuzçehre, 2008).

SONUÇ

Sonuç olarak, sığınmacı erkeklerin T.C. vatandaşı hem cinslerine göre hem motor beceri de hem de yaşam kalitesinde benzer, hatta motor beceri testinin bazı parametrelerinde T.C. vatandaşı gençlerden daha yüksek skorlara sahip oldukları görülmüştür. Bu durumun çalışmaya katılan sığınmacı gençlerin Türkiye’de yaşadıkları sürenin (erkekler $7.97\pm,62$) yaşam sürelerinin neredeyse yarısı kadar olması, T.C.’nin vatandaşlarına sunduğu sosyal etkinliklerin ve etkinlik alanlarının sığınmacı gençler tarafından da kullanılabilmesi, eğitim, sağlık vb. imkanlarından ülke vatandaşları gibi yararlanabilmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Sığınmacı kadınların T.C. vatandaşı hem cinslerine göre hem motor becerilerinin hem de yaşam kalitelerinin daha düşük olması kültürlerinden dolayı kadınların sportif faaliyetlere katılımlarının desteklenmemesi, kadınlar üzerindeki baskının bu toplumda daha fazla olması ve kadınların erkeklere göre olumsuz olaylardan daha fazla etkilenmelerinden kaynaklanabilir. Ayrıca motor beceri kategorilendirilmesinde hem sığınmacı hem de T.C. vatandaşı gençlerin düşük kategorilerde yoğunlaştığı, iyi kategorisinde sadece bir kişi varken, çok iyi kategorisinde ise hiçbir gencin olmadığı görülmüştür. Bu durum günümüz gençlerinin motor becerinin yetersiz olduğunu ve bunu geliştirecek etkenlere yönelmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

Akkayan, T. (1979). *Göç ve değişme*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Atalı, L. (2018). Türkiye’de Suriyelilere sağlanan hizmetlerin spor yönü ile incelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(31), 4532-4537.

Birman, D., Trickett, E.J., & Vinokurov, A. (2002). Acculturation and adaptation of Soviet Jewish refugee adolescents: Predictors of adjustment across life domains. *American Journal of Community Psychology*, 30(5), 585-607.

Bos, K., Schlenker, L., Busch, D., Lammle, L., Muller, H., Oberger, J., & Tittlbach, S. (2009). Deutscher motorik (1) test 6-18 (DMT 6-18), German motor ability test (DMT 6-18), Hamburg, Czwalina.

Carey-Wood, J., Duke, K., Karn, V., & Marshall, T. (1995). The settlement of refugees in Britain. *Home Office Research Study*, 141.

Chen, W., Hall, B.J., Ling, L., & Renzaho, A.M. (2017). Pre-migration and post-migration factors associated with mental health in humanitarian migrants in Australia and the moderation effect of post-migration stressors: findings from the first wave data of the BNLA cohort study, *The Lancet Psychiatry*, 4(3), 218-229.

Çapar, S., & Koca, M. (2018). *Düzensiz göç yönetiminde mülki idare amirleri*, TİAV Yayınları, Ankara.

Emin, M.N. (2019). *Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi*, 1. Baskı, SET Vakfı İktisadi İşletmesi, İstanbul.

- Erdem, M.D., Kaya, I., & Yılmaz, A. (2017). Örgün eğitim kapsamındaki Suriyeli çocukların eğitimleri ve okul yaşantıları hakkında öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching, 5*(3), 463-476.
- Erdoğan, M.M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: toplumsal kabul ve uyum araştırması, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *The Lancet, 365*(9467), 1309-1314.
- Harrington, M., & Dawson, D. (1995). Who has it best? Women's labour force participation, perceptions of leisure and constraints to enjoyment of leisure. *Journal of Leisure Research, 27*(1), 4-24.
- Henderson, K.A. (1995). Women's leisure: More truth than facts? *World Leisure and Recreation, 37*(1), 9-13.
- Hudson, S. (2000). The segmentation of potential tourists: constraint differences between men and women. *Journal of Travel Research, 38*(4), 363-368.
- Karaağaç, F.C., & Güvenç, H. (2019). Resmi ilkokullara devam eden Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim sorunları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 11*(18), 532-568.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Lustig, S. L., Kia-Keating, M., Knight, W. G., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, J. D., ... & Saxe, G. N. (2004). Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 43*(1), 24-36.
- Makarova, E., & Herzog, W. (2014). Sport as a means of immigrant youth integration: an empirical study of sports, intercultural relations, and immigrant youth integration in Switzerland. *Sportwissenschaft, 44*(1), 1-9.
- Memik, N.C., Ağaoğlu, B., Coşkun, A., Üneri, Ö.Ş., & Karakaya, I. (2007). Çocuklar için yaşam kalitesi ölçeğinin 13-18 yaş ergen formunun geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi, 18*(4), 353-363.
- Mori, S.C. (2000). Addressing the mental health concerns of international students. *Journal of Counseling & Development, 78*(2), 137-144.
- Nilsson, H., Saboonchi, F., Gustavsson, C., Malm, A., & Gottvall, M. (2019). Trauma-afflicted refugees' experiences of participating in physical activity and exercise treatment: a qualitative study based on focus group discussions. *European Journal of Psychotraumatology, 10*(1), 1699327.
- Olliff, L. (2008). Playing for the future: the role of sport and recreation in supporting refugee young people to settle well in Australia. *Youth Studies Australia, 27*(1), 52-60.
- Pirinççi, C.Ş., Cihan, E., & Ün Yıldırım, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde fiziksel aktivite düzeyinin yaşam kalitesi, kronik hastalık varlığı, sigara kullanımı ve akademik başarıyla olan ilişkisi. *Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(1), 15-23.
- Polat, S., & Evliyaoğlu, N. (2008). Göçmen çocuklar. *Türkiye Klinikleri Journal Pediatric Sciences, 4*(6), 52-55.
- Raymore, L.A., Godbey, G.C., & Crawford, D.W. (1994). Self-Esteem, Gender, and socioeconomic status: their relation to perceptions of constraint on leisure among adolescents. *Journal of Leisure Research, 26*(2), 99-118.
- Sabirova, G., & Zinoviev, A. (2016). Urban local sport clubs, migrant children and youth in Russia. *Community Development Journal, 51*(4), 482-498.
- Safi Keykaleh, M., Jahangiri, K., & Tabatabaie, S. (2017). Mental health challenges in immigrant and refugee children and adolescents: a systematic review. *Health in Emergencies and Disasters, 3*(1), 3-10.
- Saklan, E. (2018). *Türkiye'deki Suriyeli eğitim çağı çocuklarının eğitim süreçleri üzerine bir çözümleme*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sandal, E.K., Hançerkıran, M., & Tıraş, M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve Gaziantep ilindeki yansımaları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15(2)*, 461-483.

Sohlberg, M.M., & Mateer, C.A. (2001). *Cognitive rehabilitation: An integrative neuropsychological approach*, Guilford Press.

Stevens, G.W., & Vollebergh, W.A. (2008). Mental health in migrant children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 49(3)*, 276- 294.

Şimşir, Z., & Dilmaç, B. (2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *İlköğretim Online, 17(2)*, 1116-1134.

Taylor, T., & Doherty, A. (2005). Adolescent sport, recreation and physical education: experiences of recent arrivals to Canada. *Sport, Education and Society, 10(2)*, 211-238.

Temel, A., Mamak, H., Kangalgil, M., & Pepe, K. (2021). Göçmen sporcu üzerine nitel bir araştırma: Halil Mutlu örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 20(77)*, 403-424.

Tirone, S., Livingston, L.A., Jordan Miller, A., & Smith, E.L. (2010). Including immigrants in elite and recreational sports: The experiences of athletes, sport providers and immigrants. *Leisure/Loisir, 34(4)*, 403–20.

Torlak, S.E., & Yavuzçehre, P.S. (2008). Denizli kent yoksullarının yaşam kalitesi üzerine bir inceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler, 17(2)*, 23-44.

Varni, J.W., Bruwinkle, T.M., & Seid, M. (2003). The pedsQLTM 4.0 as a pediatric population health measure: feasibility, reliability and validity. *Ambulatory Pediatrics, 3*, 329-341.

Varni, J.W., Seid, M., & Knight, T.S. (2002). The peds QLTM 4.0 generic core scales: sensitivity, responsiveness and impact on clinical decision-making. *Journal of Behavioral Medicine, 25*,175-193.

Vural, Ö. (2010). *Masa başı çalışanlarda fiziksel aktivite düzeyi ve yaşam kalitesi ilişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

World Health Organisation Quality of Life Group (1998). The World Health Organization quality of life assessment (WHOQOL): development and general psychometric properties. *Social Science & Medicine, 46*, 1569-1585.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/Spormetre.1281291

Geliş Tarihi (Received): 13.04.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 30.09.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

TFF 1. LİGDE TAKIMLARIN EV SAHİBİ OLMA AVANTAJI VE DEPLASMANDA BULUNMA DEZAVANTAJI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ümit Kuvvetli*

Bakırçay Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İZMİR

Öz: Futbolda, bir takımın maçı kendi sahasında ya da deplasmanda oynamasının, maçın sonucu üzerinde oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, her takımın farklı seviyede ev sahibi avantajına ve deplasman dezavantajına sahip olduğu bir gerçektir. Bu çalışmada 2001/2002 ile 2021/2022 yılları arasında en az 3 sezon Türkiye 1. Ligi'nde yer alan takımlar için ev sahibi olma avantajı ve deplasman dezavantajı araştırılmıştır. Poisson regresyonun kullanıldığı çalışmada, takımların avantaj ve dezavantaj değerleri, takımların attıkları ve yedikleri gol üzerinden analiz edilmiştir. 53 takım için yapılan tahminler sonucunda, 49 takımın ev sahibi avantajına sahip olduğu buna karşın 22 takımın deplasman dezavantajına sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Takımların ev sahibi avantajı değerlerinin %37,9 ile %72,9 arasında değişmesine karşın takımlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, deplasman dezavantajı değerlerinin ise %46,7 ile %65,4 arasında değiştiği ve takımlar arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Takımların farklı ev sahibi avantajı ve deplasman dezavantajına sahip olmasının nedenleri arasında, seyirci avantajı, stadyum yapısı, deplasman yolculuğu mesafesi ile takımların kendi sahalarında ve deplasmanda uyguladıkları farklı oyun taktikleri gibi faktörler gösterilebilir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, ev sahibi avantajı, deplasman dezavantajı, poisson regresyon, genelleştirilmiş tahmin denklemleri

AN INVESTIGATION ON HOME ADVANTAGE AND AWAY DISADVANTAGE OF TEAMS IN THE TFF 1. LEAGUE

Abstract: In football, it is well known that whether a team plays a match at their home stadium or away from home can have a significant impact on the outcome of the game. However, it is also a fact that every team has a different level of home advantage and away disadvantage. In this study, the home advantage and away disadvantage for teams that have participated in the Turkish 1. League for at least 3 seasons between 2001/2002 and 2021/2022 were investigated. In the study, Poisson regression has been used to analyze the home advantage and away disadvantage values of teams based on the goals they scored and conceded. The predictions for 53 teams showed that 49 teams had a home advantage, while 22 teams did not have an away disadvantage. The values of the home advantage for teams ranged from 37.9% to 72.9%, but there was no significant difference between teams. On the other hand, the values of the away disadvantage for teams ranged from 46.7% to 65.4%, and there was a significant difference between teams. The reasons for teams having different levels of home advantage and away disadvantage may include factors such as the advantage of having supporters, stadium structure, travel distance for away games, and different tactical approaches taken by teams when playing at home or away.

Key Words: Football, home advantage, away disadvantage, poisson regression, generalized estimated equations

* Sorumlu Yazar: Ümit Kuvvetli, Dr. Öğr. Üyesi, E-mail: umit.kuvvetli@bakircay.edu.tr

GİRİŞ

Futbolda ev sahibi avantajı, bir maçın sonucunu belirlemede en önemli faktörlerden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Avantaj sahibi olmanın, oyuncularını, antrenörlerini, hakemleri, taraftarları, medya vb. tüm tarafları etkilediği açıktır (Pollard, 2008). Morris (1981), futbolda ev sahibi olma avantajını, misafir oyuncuların alışık olmadıkları ortamlardaki alışık olmadıkları durumlara verdikleri tepkilerin bir sonucu olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama benzer hali ile takımların deplasman dezavantajını tanımlamak için de kullanılmaktadır.

Ev sahibi avantajına sahip olmak, uzun yıllardır araştırılan bir konu olmakla birlikte, söz konusu avantajın 3 temel sebepten kaynaklandığı kabul edilmektedir. Bu sebepler, sahaya, ortama alışkanlık vb. “öğrenme faktörleri” (Moore & Brylinsky, 1995; Pollard, 2002; Loughhead, Carron, Bray, & Kim, 2003), yorgunluk, jet-lag, rutinin dışına çıkılması vb. “seyahat faktörleri” (Clarke & Norman, 1995; Recht, Lew, & Schwartz, 2003; Carron vd., 2005) ve tribün baskısı, hakem yanlılığı vb. “seyirci faktörleri” (Dowie, 1982; Pollard, 1986) olarak gruplandırılır (Agnew & Carron, 1994; Nevill, Balmer, & Williams, 1999, Page & Page, 2007). Bu üç temel faktörün yanı sıra, ev sahibi olmanın tam olarak etkisi belirlenemeyen (taktiksel farklılıklar, psikolojik etkiler) sebepleri de bulunmaktadır (Pollard, Silva & Medeiros, 2008). Bununla birlikte, ev sahibi avantajını etkileyen en önemli sebebin taraftarların yaratmış olduğu ortam olduğu düşünülmektedir (Balmer vd., 2007; Myers, Nevill ve Al-Nakeeb, 2012). Ev sahibi takımın avantaj sağlaması taraftarlarının konuk takıma yönelik olarak kurmuş oldukları baskı ve olumsuz tezahüratlardan kaynaklandığı söylenebilir (Tütüncü & Yolgörmez, 2021). Ancak, özellikle Covid-19 pandemisi boyunca seyircisiz oynanan maçlarda, takımların ev sahibi avantajının değişmediği yönünde bulgulara sahip çalışmalar da literatürde yer almaktadır (Matos vd., 2021; Vandoni vd., 2022).

Ev sahibi avantajının hesaplanması, basit matematiksel işlemlere dayanmaktadır. Tüm takımların diğer tüm takımlar ile hem içeride hem de deplasmanda karşılaştığı dengeli bir sezon için ev sahibi avantajı, ev sahibi takımların topladıkları toplam puanın, ligde toplanan toplam puan içindeki oranı şeklinde hesaplanır (Pollard, 1986). Bu oranın %50’den fazla olması, lig özelinde ev sahibi avantajının olduğunu göstermektedir. Söz konusu yöntem, birçok araştırmacı tarafından birçok farklı lig için kullanılmaktadır (Pollard & Gómez, 2015). Fakat, bu yöntem, ev sahibi avantajını etkileyen faktörlerden olan takımlar arasındaki yetenek farkını hesaba katmamaktadır (Pollard vd. 2008; Rooney & Kennedy, 2018).

Bir futbol liginin geneli için, takımlar arasındaki yetenek farkının hesaba dahil edilmemesi, elde edilen sonuçların yanlı olmasını sağlamayacaktır. Çünkü, lig süresi boyunca her takımın ligde yer alan tüm takımlar ile biri evinde biri deplasmanda olmak üzere iki kez oynaması, takımlar arası farklılığın etkisini dengeleyecektir. Buna karşın, aynı yöntemin takım özelinde ev sahibi avantajı hesabında kullanılması oldukça yanlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır. Bir futbol sezonunda, güçlü takımların evlerinde daha çok maç, zayıf takımların ise evlerinde daha az sayıda maç kazanması beklenir. Bu sebeple, takım bazında ev sahibi avantajı hesaplamalarında takım yeteneklerinin göz önüne alınması, kontrol edilmesi gerekmektedir (Goumas, 2017).

Liglerin geneli için kullanılan ve lig sonunda takımların aldıkları toplam puanın ne kadarlık kısmını evlerinde kazandıkları esasına dayanan yaklaşım, her ne kadar ligin geneli için geçerli olsa da takım bazında oldukça yanıltıcı sonuçlar vermektedir. Bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse, A takımı evinde oynadığı maçta B takımını 4-0, deplasmanda ise 1-0 yenmiş olsun. Puan üzerinden hesaplama yapıldığında, A takımı her iki maçta da 3 puan almış

olacağından, A takımının ev sahibi avantajı olduğuna ilişkin bir yorumda bulunmak olası değildir. Fakat, atılan ve yenilen gol sayıları üzerinden analiz gerçekleştirildiğinde, A takımının aynı rakibe karşı evinde oynadığı maçta deplasmanda olduğundan daha iyi bir performans gösterdiği görülmektedir ki bu durum aslında ev sahibi avantajına sahip olmanın tam karşılığıdır. Bir futbol sezonu boyunca bu şekilde birçok örnek yaşanmaktadır ve puana dayalı ev sahibi avantajı hesaplamaları, bir futbol takımının esas amacı olan golü dikkate almamaktadır. Ayrıca, puan üzerinden yapılan hesaplamalar, takım yeteneğini (pas, şut, orta sayıları, topla oynama süreleri, topa sahip olma vb. (Gürkan & Müniroğlu, 2018; Ertetik & Müniroğlu, 2021; Gürkan, 2023)) de dikkate almamaktadır. Puana dayalı hesaplamalarda, teorik olarak, ligde oynadığı tüm maçlarını kazanan bir takımın ev sahibi avantajı %50 olarak elde edilecektir. Benzer şekilde deplasmanda oynadığı tüm maçları kaybetmiş, evinde oynadığı maçlarda ise sadece 1 puan alan bir takımın ev sahibi avantajı %100 olacaktır ki, bu sonuçlar, takım bazında yapılan ve puan hesabına dayanan analiz sonuçlarını oldukça tartışmalı yapmaktadır.

Bu sorunun olası bir çözümü, takım bazında yapılan ev sahibi olma avantajı ya da deplasman dezavantajı hesaplamalarında puan yerine atılan ve yenilen gol sayılarının kullanılmasıdır. Bu yaklaşım, sadece kazanılan puan yerine atılan ve yenilen gol sayısına, diğer bir deyişle takımların gösterdikleri performansa dayalı olduğundan, ev sahibi olma avantajına veya deplasmanda bulunma dezavantajına daha derin bir bakış açısı katmaktadır. Gol sayısına dayalı ev sahibi olma avantajı hesaplamalarında birkaç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki Clarke & Norman (1995) tarafından ileri sürülen ve takım yeteneğine dayalı en küçük kareler yönteminin kullanıldığı bir yaklaşımdır. Marek & Vavra (2017) tarafından kullanılan bir diğer yaklaşımda ise, aynı rakipler tarafından oynanan maçlar birleştirilmiş ve her iki maçta atılan ve yenilen gol sayılarına göre ev sahibi olma avantajı hesaplanmıştır. Bu çalışmada da kullanılan bir diğer yaklaşım ise Goumas (2017) tarafından Şampiyonlar Ligi takımlarının ev sahibi olma avantajını hesaplamak için uygulanan yöntemdir. Söz konusu yaklaşımda, bir takımın ev sahibi olma avantajı, her iki takımın yeteneği dikkate alınarak, ilgili takımın attığı gollerin, tüm gollere oranı, deplasman dezavantajı ise deplasmanda yediği gollerin tüm gollere oranı olarak hesaplanmıştır.

Lig özelinde yapılan ev sahibi avantajı hesaplamalarında, üst düzey futbol liglerinde ev sahibi avantajının ligin geneli için %60 düzeylerinde olduğunu söylemek mümkündür. Leite (2017) çalışmasında, Avrupa'nın birçok ligi için ev sahibi avantajını %56 ile %61 arasında hesaplamıştır. Seçkin & Pollard (2008) Türkiye Süper Ligi için, 12 yıllık veriyi kullanarak yaptıkları çalışmada, ligin geneli için ev sahibi olma avantajını %61,5 olarak hesaplamışlardır. Gürkan vd. (2017) Türkiye 1. Ligi'nde 2005-2006 ile 2014-2015 arasındaki 10 sezonda oynanan maçları analiz ettikleri çalışmada takımların sahip oldukları ev sahibi avantajını, takımların topladıkları puan üzerinden hesaplamışlardır. Çalışmada ligde yer alan takımların ev sahibi avantajının %48,9 ile %85,7 arasında olduğu ayrıca küme düşen takımların ev sahibi avantajının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnan (2018) Türkiye Süper Ligi'nin de içinde bulunduğu 9 büyük futbol ligi için 1693-2018 yılları arasındaki 54 sezona ait ev sahibi olma avantajını puana dayalı olarak hesaplamış ve analize dahil edilen liglerdeki ev sahibi avantajının %61,2 ile %66,4 arasında olduğu sonucuna ulaşmıştır. Işıkdemir (2020) ise 2018-2019 UEFA Şampiyonlar Ligi'nde grup ve eleme aşamalarında oynanan maçları ev sahibi avantajı üzerinden karşılaştırmıştır. Çalışmada grup aşamasında takımların ev sahibi avantajının bulunduğu fakat bu avantajının eleme maçlarında geçerli olmadığı bulgusu elde edilmiştir.

Takım özelinde yapılan çalışmalar ise, son yıllarda artış göstermektedir. Pollard & Gomez (2009) çalışmalarında güney-batı Avrupa ülkelerindeki takımların ev sahibi avantajını araştırmışlardır. Çalışmada, Fransız takımları için ev sahibi avantajının %59.2 ile %74.4, İtalyan takımları için %61.0-%71.8, Portekiz takımları için %60.3-%71.3 ve İspanyol takımları için %67.1 ile %72 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Pollard vd. (2008) ise Brezilya takımları için benzer araştırmayı gerçekleştirmiş ve takımların ev sahibi avantajının %57.5 ile %74.9 arasında olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Goumas (2017), Şampiyonlar Ligi'nde 2003/2004 ile 2012/2013 arasında en az 50 maç oynayan takımlar için ev sahibi avantajının %58 ile %73, deplasman dezavantajının ise %45 ile %68 arasında değiştiğini tahmin etmiştir. Öndes (2019) Türkiye Süper Ligi'nde yer alan takımlar için ise ev sahibi avantajının %45 ile %82,3 arasında olduğunu, Gürkan vd. (2017) ise Türkiye 1. Ligi takımları için ev sahibi avantajının %48.9 ile %85.7 arasında olduğunu hesaplamışlardır.

Türkiye özelinde incelendiğinde ise hem Türkiye Süper Ligi (Öndes, 2019) hem de Türkiye 1. Ligi'nde (Gürkan vd., 2017) ev sahibi olma avantajını takım özelinde inceleyen çalışmaların literatürde bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmalar, takımların sahip oldukları ev sahibi olma avantajını, takımların topladıkları puan üzerinden hesaplamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye özelinde deplasman dezavantajını takım bazında inceleyen çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, takımların sahip olduğu ev sahibi avantajını ve deplasman dezavantajını atılan ve yenilen gol üzerinden hesaplanması üzerine kurgulanmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma Grubu ve Veri Toplama

Çalışmada, Türkiye 1. Futbol liginde 2001/2002 ile 2021/2022 (20 sezon) sezonları arasında oynanan maçlara ait veriler kullanılmıştır. Türkiye 1. Ligi, sezon boyunca her takımın hem kendi sahasında hem deplasmanda her rakip ile eşit sayıda maç oynayacağı şekilde organize edilmiştir. Analizi yapılan dönem boyunca, ligde toplam 6.502 futbol maçı oynanmış, 87 farklı takım ligde yer almıştır. Bu takımların 34 tanesi, 3 yıldan daha az süre ligde bulunmuştur. Söz konusu takımlar, kullanılan yöntemin gücünü arttırmak amacıyla analiz dışı tutulmuş, çalışmada ligde en az 3 sezon yer alan 53 takımın sonuçlarına yer verilmiştir. Tüm maç verileri erişime açık olan Türkiye Futbol Federasyonu'nun resmi web sayfasından (www.tff.org) elde edilmiştir.

Yöntem

Çalışmada, takım bazında ev sahibi avantajı, ilgili takımın evinde oynadığı maçlarda attığı toplam gol sayısının, o takımın evinde oynanan maçlardaki toplam gol sayısına oranı olarak hesaplanmıştır. Benzer şekilde, bir takım için deplasman dezavantajı, ilgili takımın deplasmanda oynadığı maçlarda yediği gol sayısının, o takımın deplasmanda oynadığı tüm maçlarda yediği toplam gol sayısına oranı olarak hesaplanmıştır. Örneğin bir takımın, evinde oynadığı maçlarda 60 gol attığı ve 20 gol yediği varsayalım. Bu takım için ev sahibi avantajı $60/(60+20)=\%75$ olarak elde edilecektir. Bu değer %50'den büyük olması o takımın ev sahibi avantajına sahip olduğunu göstermektedir. Benzer yöntem ile, deplasmanda oynadığı maçlarda 40 gol atıp, 60 gol yiyen bir takım için deplasman dezavantajı $60/(40+60)=\%60$ olarak hesaplanacaktır. Bu değer %50'nin üstünde olması, ilgili takımın deplasman dezavantajı yaşadığını göstermektedir. Bununla birlikte, hesaplanan bu değerler, takım yeteneğini dikkate almadığından ham değerler olup, bu değerlerin yanlılığını önlemek için çalışmada çok değişkenli regresyon analizinden yararlanılmıştır.

Bir futbol takımı, evinde ve deplasmanda birçok maç yapmaktadır ve her maç sonucunda ortaya biri ev sahibine diğeri deplasman takımına ait olmak üzere iki gözlem (gol sayısı) ortaya çıkmaktadır. Problemin bu yapısı, çalışmayı “Genelleştirilmiş Tahmin Modeli” çözümlemesine uygun hale getirmektedir. Tekrarlı ölçümler analizi, gözlemlerin çiftler halinde gerçekleştiği durumlarda ve sonuçların birbiriyle ilişkili olduğu durumlarda kullanılır. Çalışmada, gol sayısının kesikli değişken olması sebebiyle “Poisson Regresyon” kullanılmıştır (Karlis, D. & Ntzoufras, 2003). Model oluşturulmasında, robust varyans tahmini kullanılmıştır çünkü bu yöntem, gruplar arasındaki korelasyonlar belirtilen modele uymasa bile geçerli standart hatalar üretmektedir (White, 1982). Bu modelleme stratejisi daha önce futbolda atılan goller (Goumas, 2014a), hakemler tarafından verilen disiplin cezaları (Goumas, 2014b) ve takımların ev sahibi olma avantajı ve deplasman dezavantajı hesaplamalarında (Goumas, 2017) kullanılmış ve Goumas (2013) tarafından ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Çalışmada tüm hesaplamalar SPSS v.26 istatistiksel paket programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Takımlar arasındaki yetenek farkını ortadan kaldırmak amacıyla, takım yetenekleri çalışmada kullanılan modele eklenmiş ve kontrol altına alınmıştır. Takım yeteneklerinin en önemli göstergesi, lig sonunda oluşan sıralamadır. Bu yöntem, daha önce İngiltere ligleri için farklı çalışmalarda (Allen & Jones, 2014; Ramchandani vd., 2021) kullanılmıştır. Çalışmada, her sezon için ilgili sezonda takımların lig sonunda oluşan sıralamadaki pozisyonları takımların ilgili sezondaki takım yeteneği olarak kabul edilmiştir. Bu yöntem ile, her takım her sezon için farklı bir takım yetenek değerine sahip olmuştur ve böylece takımların sezonlara göre değişkenlik gösteren güç ve kalite farklılıkları hesaba katılmış olmaktadır. Ayrıca takımların içeride ya da deplasmanda oynadıklarını gösteren lokasyon değişkeni de modele (0: deplasman, 1: ev) eklenmiştir. Model sonucu elde edilen regresyon katsayıları, referansa göre ev sahibi avantajı ya da deplasman dezavantajı olarak logaritmik ölçekte yorumlanmaktadır.

Takımlar özelinde ev sahibi avantajı ve deplasman dezavantajı tahmin edilirken, her takım özelinde model sonuçları kullanılmıştır. Tüm takımlara, kendilerine özel takım ID verilmiş ve analizler bu ID üzerinden gerçekleştirilmiştir. Tüm maç verileri, ev sahibi avantajını ve deplasman dezavantajını ayrı olarak hesaplamak için iki farklı veri setine dönüştürülmüştür. Ev sahibi avantajı için kullanılan veri setleri, seçilen takımın evinde oynadığı maçlara ait verileri içerirken, deplasman dezavantajı için kullanılan veri seti, seçilen takımın deplasmanda oynadığı maçlara ait verileri içermektedir. Tablo 1, Göztepe takımı için ev sahibi ve deplasman veri setlerine ilişkin örnek verileri göstermektedir.

Tablo 1. Ev sahibi ve deplasman veri setleri için örnek gözlemler

Veri seti	Gözlem	Maç Id	Takım Id	Lokasyon	Takım	Yetenek	Gol
Ev Sahibi	1	4.761	1	Ev	Göztepe	5	2
	2	4.761	1	Deplasman	Mersin İ.Y.	18	0
Deplasman	1	2.319	1	Ev	Mersin İ.Y.	18	5
	2	2.319	1	Deplasman	Göztepe	5	6

Takımların, takım yeteneği dikkate alınarak düzeltilmiş ev sahibi (home advantage, HA) ve deplasman dezavantajı (away disadvantage, AD) değerleri, Poisson regresyon katsayıları (β) kullanılarak, aşağıdaki denklem aracılığıyla hesaplanmıştır (Goumas, 2017):

$$HA \text{ ve } AD = \frac{\exp(\beta)}{\exp(\beta) + 1} \times 100\%$$

HA ve AD değerleri için standard hata (SE) değerleri ise, β katsayısının standart hatası olmak üzere aşağıdaki denklem kullanılarak elde edilmiştir (Goumas, 2013).

$$SE(HA \text{ ve } AD) = HA - \left(\frac{\exp(\beta - se)}{\exp(\beta - se) + 1} \times 100 \right)$$

Takımların ev sahibi ve deplasman dezavantajının istatistiksel güvenilirliğini göstermesi için kullanılan p-değeri, modelden elde edilen Wald Ki-Kare testinin p değeri olup, hesaplanan HA ve AD değerlerinin %50'den anlamlı şekilde uzakta olup olmadığını göstermektedir. Çalışmada, takımlar arası farklılığın karşılaştırılmasında ise ki-kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmada, takımların ev sahibi avantajı ve deplasman dezavantajı ayrı alt başlıklar altında incelenmiştir.

Ev Sahibi Olma Avantajı

2001/2002 ile 2021/2022 sezonları arasında en az 3 sezon Türkiye 1. Ligi'nde yer alan toplam 53 takım yer almaktadır. Analizde yer alan takımların ligde yer aldıkları toplam sezon sayısı, evlerinde oynadıkları maç sayısı, attıkları ve yedikleri gol sayıları, ham ve düzeltilmiş HA değerleri ile düzeltilmiş HA değerinin istatistiksel olarak anlamlılığını gösteren p değerleri Tablo 2'de özetlenmiştir. Tablo 2'de yer alan takımlar, takım yeteneği ve sezon etkisinden arındırılmış, düzeltilmiş HA değerine göre büyükten küçüğe olacak şekilde sıralanmıştır.

Tablo 2. Türkiye 1. Ligi takımlarının 2001/2002 ile 2021/2022 sezonları arası ev sahibi avantajı değerleri

Takımlar	Sezon	Maç Sayısı	Attığı Gol	Yediği Gol	Ev Sahibi Avantajı (%)		
					Ham	Düzeltilmiş (SE)	p-değeri
Dardanelspor	6	104	137	154	47,1	72,9 (4,3)	0,000
A.Sebspor	4	70	115	88	56,7	71,6 (3,3)	0,000
Eskişehirspor	7	119	174	167	51,0	70,6 (2,9)	0,000
Yimpaş Yozgatspor	4	68	93	97	48,9	70,4 (4,0)	0,000
Elazığspor	11	187	310	196	61,3	69,9 (1,8)	0,000
Balıkesirspor	8	136	197	179	52,4	69,9 (2,5)	0,000
Kayserispor	4	70	139	69	66,8	69,5 (2,6)	0,000
İstanbul B.B.	7	120	184	116	61,3	69,4 (2,3)	0,000
Bucaspor	5	84	137	104	56,8	69,1 (2,8)	0,000
Adana Demirspor	11	187	336	248	57,5	69,0 (1,6)	0,000
Antalyaspor	6	103	181	127	58,8	68,9 (2,4)	0,000
Sivasspor	5	87	154	70	68,8	68,5 (2,1)	0,000
Kocaelispor	7	121	191	134	58,8	68,3 (2,2)	0,000
Konyaspor	5	87	147	71	67,4	68,2 (2,4)	0,000
Ankaraspor	5	86	142	86	62,3	68,0 (2,6)	0,000
Mersin İdmanyurdu	8	134	201	162	55,4	67,9 (2,5)	0,000
Manisaspor	7	170	272	205	57,0	67,9 (1,8)	0,000
Bursaspor	5	86	140	84	62,5	67,9 (2,3)	0,000
Çaykur Rizespor	7	118	208	117	64,0	67,8 (1,8)	0,000
İstanbulspor	8	137	203	176	53,6	67,7 (2,6)	0,000
Boluspor	15	254	333	285	53,9	67,4 (1,9)	0,000
Sakaryaspor	7	121	199	126	61,2	67,1 (2,2)	0,000
Kartalspor	6	101	131	100	56,7	66,8 (4,9)	0,001

Tablo 2 (Devamı). Türkiye 1. Ligi takımlarının 2001/2002 ile 2021/2022 sezonları arası ev sahibi avantajı değerleri

B.B. Erzurumspor	3	52	96	52	64,9	66,5 (2,3)	0,000
Şanlıurfaspor	5	84	112	95	54,1	66,4 (4,5)	0,001
Altay SK	12	205	322	227	58,7	66,1 (1,8)	0,000
Kardemir Karabükspor	4	68	93	87	51,7	66,1 (2,8)	0,000
Menemenspor	3	52	65	80	44,8	66,1 (5,6)	0,006
Gazişehir Gaziantep FK	14	236	312	256	54,9	66,0 (2,5)	0,000
Ümraniyespor	6	103	168	101	62,5	65,9 (2,7)	0,000
Kayseri Erciyesspor	8	171	266	200	57,1	65,5 (2,0)	0,000
Türk Telekomspor	4	68	101	78	56,4	65,4 (4,7)	0,002
Orduspor	8	134	176	156	53,0	65,3 (3,1)	0,000
Diyarbakırspor	4	67	84	71	54,2	65,3 (3,1)	0,000
Adanaspor	15	256	405	326	55,4	65,1 (2,1)	0,000
Osmanlıspor FK	3	51	83	54	60,6	65,0 (3,9)	0,000
Denizlispor	10	170	237	202	54,0	64,9 (3,6)	0,000
Giresunspor	12	203	268	205	56,7	64,7 (2,7)	0,013
Altınordu FK	8	137	195	151	56,4	64,7 (3,2)	0,000
Yeni Malatyaspor	5	85	135	93	59,2	64,3 (3,1)	0,000
Hatayspor	3	53	80	31	72,1	64,1 (2,9)	0,000
MKE Ankaragücü	3	52	74	62	54,4	64,1 (2,6)	0,000
Karşıyaka	13	219	279	245	53,2	64,0 (3,0)	0,000
Göztepe	5	85	102	86	54,3	64,0 (4,0)	0,001
Samsunspor	13	220	305	213	58,9	64,0 (2,4)	0,000
İzmirspor	3	53	74	62	54,4	63,6 (6,5)	0,038
Bandırmaspor	3	52	84	54	60,9	63,6 (3,6)	0,000
Akhisarspor	4	67	78	64	54,9	62,1 (3,3)	0,000
1461 Trabzon	3	50	67	63	51,5	59,1 (5,1)	0,078
TKİ Tavşanlı Linyitspor	4	66	86	68	55,8	58,6 (6,4)	0,181
Kasımpaşa	3	51	74	48	60,7	58,3 (4,2)	0,048
Mardinspor	4	68	73	79	48,0	56,7 (8,0)	0,400
İstanbul Güngörenspor	3	50	43	60	41,7	37,9 (10,8)	0,321

Her takımın gücü, kadro kalitesi, oynadığı taktik, gösterdiği performans sezonlara göre değişmektedir. Bir takımın düzeltilmiş HA değeri, o takımın, tüm bu farklılıklardan arındırılmış şekilde, eşit yetenekteki bir rakibe karşı evinde oynadığı maçlarda üstün olma durumunu göstermektedir. Tablo 2 göstermektedir ki, Türkiye 1. Ligi'nde en az 3 sezon oynayan 53 takımın 49 tanesi istatistiksel olarak anlamlı bir HA değerine sahiptir. 1461 Trabzon, TKİ Tavşanlı Linyitspor, Mardinspor ve İstanbul Güngörenspor, istatistiksel olarak ev sahibi avantajına sahip olmayan takımlardır.

Takımların ev sahibi avantajı %37.9 ile %72.9 arasında değişmesine karşın, ev sahibi avantajı açısından takımlar arası anlamlı bir farklılık ($\chi^2_{52} = 56.3; p = 0.31$) bulunmamaktadır. Diğer takımlara kıyasla oldukça düşük ev sahibi avantajına sahip olan İstanbul Güngörenspor dahil edilmediğinde ise, takımlar arasında farklılık olduğunu söylemek ($\chi^2_{51} = 39.6; p = 0.87$) daha zor hale gelmektedir. Bu değerler göstermektedir ki, Türkiye 1. Ligi'ndeki takımların tamamına yakını istatistiksel olarak birbirine yakın değerlerde ev sahibi avantajına sahiptir.

Deplasman Dezavantajı

Takımların ligde oynadıkları süre boyunca, oynadıkları maç sayısı, attıkları ve yedikleri gol sayıları, ham ve düzeltilmiş deplasman dezavantajı değerleri ile bu değerlerin istatistiksel

anlamlılığını gösteren p değerleri Tablo 3’de özetlenmiştir. Tablo 3’de yer alan takımlar, düzeltilmiş AD değerlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır.

Tablo 3. Türkiye 1. Ligi takımlarının 2001/2002 ile 2021/2022 sezonları arası deplasman dezavantajı değerleri

Takımlar	Sezon	Maç Sayısı	Attığı Gol	Yediği Gol	Deplasman Dezavantajı (%)		p-değeri
					Ham	Düzeltilmiş (SE)	
Osmanlıspor FK	3	51	71	57	44,5	46,9 (4,1)	0,447
Kasımpaşa	3	51	74	59	44,4	49,1 (4,6)	0,838
İstanbulspor	8	137	171	167	49,4	49,8 (2,7)	0,947
B.B. Erzurumspor	3	52	57	62	52,1	49,8 (5,8)	0,975
Hatayspor	3	53	68	62	47,7	50,1 (4,7)	0,978
Altınordu FK	8	137	194	197	50,4	50,6 (2,5)	0,814
Bursaspor	5	86	123	119	49,2	50,6 (3,0)	0,832
Gazişehir Gaziantep FK	14	236	273	312	53,3	51,6 (2,2)	0,468
Boluspor	15	254	315	335	51,5	51,9 (1,9)	0,331
MKE Ankaragücü	3	52	68	65	48,9	52,1 (4,4)	0,642
Altay SK	12	205	298	296	49,8	52,2 (2,0)	0,289
Antalyaspor	6	103	122	120	49,6	52,2 (3,1)	0,483
Denizlispor	10	170	205	242	54,1	52,5 (2,4)	0,306
Sakaryaspor	7	121	165	167	50,3	52,5 (2,7)	0,361
Adana Demirspor	11	187	255	275	51,9	52,9 (2,0)	0,140
Ümraniyespor	6	103	125	138	52,5	54,1 (2,9)	0,152
Başakşehir FK.	7	120	137	154	52,9	54,2 (2,6)	0,114
Manisaspor	7	170	210	235	52,8	54,4 (2,6)	0,093
Samsunspor	13	220	255	307	54,6	54,4 (2,0)	0,028
Giresunspor	12	203	220	276	55,6	55,2 (2,1)	0,017
Kayseri Erciyesspor	8	171	205	248	54,7	55,5 (2,1)	0,010
Orduspor	8	134	158	191	54,7	55,5 (2,6)	0,039
Sivasspor	5	87	110	128	53,8	55,7 (3,2)	0,079
Karşıyaka	13	219	227	309	57,6	55,9 (2,1)	0,006
Ankaraspor	5	86	107	129	54,7	56,0 (2,9)	0,040
1461 Trabzon	3	50	54	74	57,8	56,4 (4,6)	0,171
Türk Telekomspor	4	68	68	94	58,0	56,5 (3,7)	0,082
Bandırmaspor	3	52	63	83	56,8	56,5 (4,8)	0,183
Kayserispor	4	70	85	91	51,7	57,1 (3,7)	0,061
Akhisarspor	4	67	77	101	56,7	57,2 (3,4)	0,038
Çaykur Rizespor	7	118	140	152	52,1	57,2 (3,3)	0,034
Şanlıurfaspor	5	84	75	106	58,6	57,3 (4,2)	0,093
Yimpaş Yozgatspor	4	68	75	126	62,7	57,3 (4,1)	0,081
Elazığspor	11	187	221	294	57,1	57,4 (2,2)	0,001
Balıkesirspor	8	136	138	195	58,6	57,5 (2,6)	0,005
Adanaspor	15	256	261	371	58,7	57,8 (1,8)	0,000
Bucaspor	5	84	104	141	57,6	58,1 (3,5)	0,027
A.Sebatspor	4	70	78	115	59,6	58,6 (3,6)	0,019
Menemenspor	3	52	55	85	60,7	59,7 (4,7)	0,051
Kocaelispor	7	121	117	176	60,1	60,2 (2,6)	0,000
Göztepe	5	85	91	150	62,2	60,3 (3,0)	0,001
Eskişehirspor	7	119	135	226	62,6	60,7 (2,6)	0,000
Yeni Malatyaspor	5	85	89	135	60,3	60,7 (3,4)	0,003

Tablo 3 (Devamı). Türkiye 1. Ligi takımlarının 2001/2002 ile 2021/2022 sezonları arası deplasman dezavantajı değerleri

Konyaspor	5	87	93	99	51,6	60,8 (3,6)	0,004
Dardanelspor	6	104	113	203	64,2	61,0 (3,6)	0,003
Mersin İdmanyurdu	8	134	128	219	63,1	61,4 (2,5)	0,000
TKİ Tavşanlı Linyitspor	4	66	58	104	64,2	62,3 (4,2)	0,007
İzmirspor	3	53	66	125	65,4	63,1 (3,0)	0,000
Diyarbakırspor	4	67	57	84	59,6	63,2 (3,5)	0,000
Mardinspor	4	68	53	110	67,5	63,5 (4,0)	0,002
Kartalspor	6	101	77	142	64,8	64,7 (3,4)	0,000
Kardemir Karabükspor	4	68	83	128	60,7	65,8 (3,4)	0,000
İstanbul Güngörenspor	3	50	35	96	73,3	73,7 (4,5)	0,000

Tablo 2’de verilen HA değerlerinin aksine, 53 takımın 22 tanesinin deplasman dezavantajı bulunmadığı, 31 takımın ise deplasman dezavantajına sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, en düşük deplasman dezavantajının, Osmanlıspor için geçerli ve %46,9 olduğu görülmektedir. Bu değer, ligin tüm takımları için deplasmanda oynamanın zor olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ligde deplasman dezavantajı olmayan takımların, ligin güçlü takımları olduğu ve analizi yapılan dönem boyunca birçok kez üst lige yükselme mücadelesi verdiği, bazı yıllarda üst ligde yer aldığı ve hatta Kasımpaşa, İstanbulspor, Hatayspor, Gazışehir Gaziantep FK, Ankaragücü, Antalyaspor, A. Demirspor, Ümraniyespor, Başakşehir FK, Sivasspor takımlarının mevcut durumda bir üst ligde olduğu görülmektedir. Buna karşın, tablonun alt sıralarında yer alan takımların tamamı mevcut durumda Türkiye 1. Ligi’nin alt liglerinde yer almaktadır.

Takımların deplasman dezavantajı %46,7 ile %65,4 arasında değişmekte olup, takımlar arasında deplasman dezavantajı açısından istatistiksel bir farklılık ($\chi^2_{52} = 136.0; p = 0.00$) olduğu ve bu farkın takımlar arasında ev sahibi avantajı açısından yer alan farklılıktan daha güvenilir bir farklılık olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de futbol en popüler spor dalıdır. Başarının elde edilen sonuç ile ölçüldüğü futbolda, takımların başarısını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Takımların kendi sahalarında oynadıkları karşılaşmalarda, rakiplerine kıyasla daha iyi performans göstermesi olarak tanımlanan ev sahibi avantajı ile benzer şekilde takımların deplasmanda oynadıkları maçlarda rakiplerinden daha kötü performans göstermesi olarak tanımlanabilen deplasman dezavantajı, takımların başarı durumunu etkileyen önemli faktörlerdir.

Bir futbol takımının ev sahibi olma avantajını veya deplasmanda bulunma dezavantajını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Seyirci desteği, sahaya alışkanlık gibi psikolojik faktörler, iklim koşulları, seyirci baskısı altında kalan hakemler, yolculuk mesafesi, yolculuk şartları, coğrafi koşullar (rakım), yorgunluk vb. etkenler, bu faktörlerin bazılarıdır. Ev sahibi olma avantajı ve deplasman dezavantajı olarak isimlendirilen bu durum, takım bazında farklılıklar göstermektedir ve günümüz literatüründe bu konu ile ilgili birçok çalışma bulunmasına karşın bu konuyu farklı açılardan inceleyen birçok çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Ev sahibi avantajını inceleyen çalışmaların birçoğu çeşitli ligler özelinde yapılan çalışmalar olup, takım bazında ev sahibi avantajını inceleyen çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Üstelik,

lig için kullanılan yöntemi kullanarak takım özelinde gerçekleştirilen çalışmalar, takımlar arası güç farkını dikkate almamaktadır. Bu handikabın ortadan kaldırılması amacıyla son yıllarda çeşitli istatistiksel yöntemler kullanarak takım özelinde ev sahibi avantajını tahmin eden çalışmalar literatürde yer almaktadır (Pollard & Gomez, 2009; Goumas, 2017; Marek & Vavra, 2017; Ramchandani vd., 2021).

Türkiye 1. Futbol Ligi, Türkiye’de profesyonel düzey futbolun oynandığı en üst lig olan Türkiye Süper Ligi’nin bir alt ligidir. Türkiye 1. Ligi, farklı kentlerden takımların Türkiye Süper Ligi’ne yükselmek için mücadele ettiği ve yoğun rekabetin yaşandığı bir ligdir. Türkiye Süper Ligi’nde yer almayan kentlerin de takımlarının bulunduğu lig, bu özelliği ile tüm ülke genelinde takip edilmektedir. Çalışmada 2001/2002 ile 2021/2022 sezonları arasında Türkiye 1. Ligi’nde yer alan takımların ev sahibi avantajları ile deplasman dezavantajları Poisson regresyon aracılığıyla tahmin edilmiştir. Analiz sonuçlarının güvenilirliğini sağlamak için en az 3 sezon ligde bulunan takımlar (87 takımdan 53 tanesi) analize dahil edilmiştir.

Takımların ev sahibi avantaj değerleri incelendiğinde 53 takımın 49 tanesinin istatistiksel olarak ev sahibi avantaja sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Takımların ev sahibi avantajının, %37,9 ile %72,9 arasında değiştiği ve takımlar arasında istatistiksel olarak bir farklılık bulunmadığı görülmektedir.

Deplasman dezavantajı açısından incelendiğinde ise, ev sahibi avantajının aksine 53 takımın sadece 22 tanesinin deplasman dezavantajı yaşamadığı görülmektedir. Bununla birlikte, Osmanlıspor (%46,9) dışında deplasman dezavantajı bulunmayan takımların çoğunun %50 üzerinde olması, ligde deplasmanda oynamanın zorluğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Takımların deplasman dezavantajları %46,7 ile %65,4 arasında değişmekte ve takımlar arasında deplasman dezavantajı açısından istatistiksel bir farklılık bulunmaktadır.

Takımlar özelinde ev sahibi avantajı ile deplasman dezavantajı arasında farklılıklar bulunmasının temel sebebi olarak maçta uygulanan oyun taktikleri, takım kaliteleri vb. sebepler düşünülebilir. Bununla birlikte, çalışma bulguları ligde genel sıralamayı belirleyen faktörün deplasman dezavantajı olduğunu göstermektedir. Ligde üst sıralarda yer alacak takımların deplasman dezavantajını düşürmeleri gerektiği görülmektedir. Ayrıca, çalışma sonuçları göstermektedir ki lig sonucu sıralamayı belirleyen esas faktör takımların deplasman performansları olmaktadır.

Pollard & Gomez (2009) Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya liglerinde takım bazında ev sahibi avantajını araştırmışlar ve tüm takımlar için ev sahibi avantajını %59.2 ile %74.4 arasında hesaplamışlardır. Goumas (2017) Şampiyonlar Ligi’nde en az 50 maç oynamış 13 takım için ev sahibi olma avantajını %58 ile %73 arasında, deplasman dezavantajını ise %45 ile %68 arasında bulmuşlardır. Pollard vd. (2008) Brezilya’nın en üst düzey futbol ligi olan Brezilya Seria A için 2003-2007 yılları arasında ev sahibi avantajı oranını %65, takımlar özelinde ise ev sahibi avantajının %57,5 ile %74,9 arasında değişim gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır. Armatas & Pollard (2014) Yunanistan Süper Ligi’nde 1994-1995 ile 2010-2011 sezonları arasında yer alan takımlar için ev sahibi avantajını %49,5 ile %80,5 arasında hesaplamışlardır. Türkiye Süper Ligi için takım bazında ev sahibi olma avantajının puan hesaplaması üzerinden araştırıldığı çalışmada, takımların sahip oldukları avantaj oranının %45 ile %82,3 arasında olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Öndes, 2019). Benzer yöntemin kullanıldığı bir diğer çalışmada ise, Türkiye 1. Liginde yer alan takımlar için ev sahibi olma avantajı %54,5 ile %65,3 arasında elde edilmiştir (Gürkan vd., 2018). Türkiye 1. Lig için çalışmada elde edilen bulgular, takım bazında ev sahibi olma avantajını araştıran farklı

çalışmalar ile paralellik göstermektedir. Brezilya’da olduğu gibi Türkiye’de de futbol tutkusunun yüksek olması takımların ev sahibi avantajının yüksek olmasının temel sebeplerinden bir tanesi olarak kabul edilebilir. Bunun yanı sıra, ülke yüzölçümünün büyük olması, deplasmana giden takımlar için zorlu seyahat koşullarını ortaya çıkarmaktadır. Bunlara ilave olarak ülke genelinde görünen farklı iklim özellikleri, takımlar için deplasmanda oynamanın zorluğunu açıklamada kullanılabilir. Ayrıca çalışma bulguları göstermektedir ki, birçok takım ev sahibi avantajına sahip iken deplasman dezavantajına sahip olmayan takım sayısı daha azdır. Bunun temel sebebi olarak takımlar arasındaki güç ve kalite farkı gösterilebilir.

Çalışma, Türkiye 1. Ligi’nde 20 sezon boyunca oynanan 6.502 maçın verilerine dayanmaktadır. Bununla birlikte, her takımın ligde yer aldığı sezon sayısının farklı olması, elde edilen sonuçlar üzerinde bazı kısıtlamalar oluşturmaktadır. Ligde az sayıda sezon yer alan takımlar için elde edilen sonuçların güvenilirliği, ligde daha fazla sezon geçiren takımlara kıyasla daha düşüktür. Bununla birlikte, çalışmada tercih edilen yöntemde, her takım ayrı olarak analiz edilmiştir. Takım yeteneği etkisinin kontrol edildiği bu yöntemde, takımların ayrı analiz edilmesi, takımlar arasında farklılığın belirlenmesinde istatistiksel gücü artmıştır. Türkiye 1. Ligi özelinde takım bazında ev sahibi avantajı ya da deplasman dezavantajına etki eden faktörlerin ağırlığının belirlenmesi, hakemlerin, seyirci sayısının, stat yenilenmesinin ev sahibi avantajı üzerine olan etkisi gelecekte çalışılması muhtemel konulardır.

KAYNAKLAR

Agnew, G. A., & Carron, A. V. (1994). Crowd effects and the home advantage. *International Journal of Sport Psychology*, 25, 53 – 62.

Allen, M. S., & Jones, M. V. (2014). The home advantage over the first 20 seasons of the English Premier League: effects of shirt colour, team ability and time trends. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 12(1), 10–18. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2012.756230>.

Armatas V, & Pollard R (2014). Home advantage in Greek football. *European Journal of Sport Science*, 14(2), 116–122.

Balmer, N. J., Nevill, A. M., Lane, A. M., Ward, P., Williams, A. M., & Fairclough, S. H. (2007). Influence of crowd noise on soccer refereeing consistency in soccer. *Journal of Sport Behavior*, 30(2), 130-145.

Carron, A. V., Loughhead, T. M., & Bray, S. R. (2005). The home advantage in sport competitions: Courneya and Carron's (1992) conceptual framework a decade later. *Journal of sports sciences*, 23(4), 395-407.

Clarke, S. R., & Norman, J. M. (1995). Home ground advantage of individual clubs in English soccer. *Journal of the Royal Statistical Society: Series D (The Statistician)*, 44(4), 509-521.

Dowie, J. (1982). Why Spain should win the world cup. *New Scientist*, 94(10), 693-695.

Ertetik, G. & Müniroğlu, R.S. (2021). Avrupa kupalarına katılan türk futbol takımlarının maçlarının teknik ve taktik açıdan analizi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(1), 156-163. DOI: 10.33689/spormetre.779682.

Goumas, C. (2013). Modelling home advantage in sport: A new approach. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 13(2), 428-439.

Goumas, C. (2014). Home advantage in Australian soccer. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 17(1), 119-123.

Goumas, C. (2014b). Home advantage and referee bias in European football. *European journal of sport science*, 14(sup1), S243-S249.

- Goumas C. (2017) Modelling home advantage for individual teams in UEFA Champions League football. *Journal of Sport and Health Science*, 6(2017) 321–326.
- Gürkan O., Göral K., & Saygın Ö. (2017) Profesyonel futbolda ev sahibi olma avantajı: Türkiye 1. Liginin analizi, *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3292-3299.
- Gürkan, O. & Müniroğlu, R. S. (2018). 2016 Avrupa Futbol şampiyonasındaki mücadelelerin teknik-taktik açıdan analizi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(3), 101-108. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spormetre/issue/68402/1076264>.
- Gürkan, O. (2023). Futbolda bazı teknik parametrelerin maç konumu, maç sonucu ve lig sıralamasına göre incelenmesi (2021/2022 Sezonu Türkiye Futbol Süper Ligi Örneği), *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 326-340. DOI: 10.38021/asbid.1199512
- Işıkdemir, E. (2020). Futbolda puan ve eleme usulüne göre oynanan karşılaşmalarda ev sahibi olmak bir avantaj mıdır? 2018-2019 Şampiyonlar ligi analizi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(2), 157-165 . DOI: 10.33689/spormetre.603701
- İnan T. (2018). Analyzing the home-field advantage in major european football leagues, *International Journal of Environmental & Science Education*, 13(2), 113-124.
- Karlis, D., & Ntzoufras I. (2003). Analysis of sports data by using bivariate Poisson models. *The Statistician*, 52, 381–93.
- Leite W.S.S. (2017) Home Advantage: Comparison between the Major European Football Leagues, *Athens Journal of Sports*, 4(1), 65-74.
- Loughead, T. M., Carron, A. V., Bray, S. R., & Kim, A. (2003). Facility familiarity and the home advantage in Professional sports. *International Journal of Sport Psychology and Exercise Psychology*, 1, 264 – 274.
- Marek, P., & Vávra, F. (2020). Comparison of home advantage in European football leagues. *Risks*, 8(3), 87.
- Matos, R., Monteiro, D., Antunes, R., Mendes, D., Botas, J., Clemente, J., & Amaro, N. (2021). Home-advantage during COVID-19: an analysis in Portuguese football league. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(7), 3761.
- Moore, J. C., & Brylinsky, J. (1995). Facility familiarity and the home advantage. *Journal of Sport Behavior*, 18(4), 302.
- Desmond, M. (1981). *The soccer tribe*. Jonathan Cape, London.
- Myers, T., Nevill, A., & Al-Nakeeb, Y. (2012). The influence of crowd noise upon judging decisions in Muay Thai. *Advances in Physical Education*, 2(04), 148.
- Vandoni, M., Ferraro, O. E., Gatti, A., Marin, L., Giuriato, M., Silvestri, D., ... & Carnevale Pellino, V. (2022). The role of crowd support on home advantage during COVID-19 restrictions on Italian football competitions. Comparison between 2018–19 and 2020–21 seasons of the Italian serie A and serie B championships. *Sports*, 10(2), 17.
- Nevill, A., Balmer, N., & Williams, M. (1999). Crowd influence on decisions in association football. *The Lancet*, 353(9162), 1416.
- ÖNDES, H. (2019). Türkiye Spor Toto Süper Ligi kulüplerinin ev sahibi olma avantajı. *Spor Bilimleri Dergisi*, 30(2), 74-84.
- Page, L., & Page, K. (2007). The second leg home advantage: Evidence from European football cup competitions. *Journal of Sports Sciences*, 25(14), 1547-1556.
- Pollard, R. (1986). Home advantage in soccer: A retrospective analysis. *Journal of sports sciences*, 4(3), 237-248.

- Pollard, R. (2002). Evidence of a reduced home advantage when a team moves to a new stadium. *Journal of Sports Sciences, 20*(12), 969-973.
- Pollard, R. (2008). Home advantage in football: A current review of an unsolved puzzle. *The open sports sciences journal, 1*(1), 12-14.
- Pollard, R., Silva, C. D., & Medeiros, N. C. (2008). Home advantage in football in Brazil: differences between teams and the effects of distance traveled. *Revista Brasileira de Futebol (The Brazilian Journal of Soccer Science), 1*(1), 3-10.
- Pollard, R., & Gómez, M. A. (2009). Home advantage in football in South-West Europe: Long-term trends, regional variation, and team differences. *European Journal of Sport Science, 9*(6), 341-352.
- Pollard, R., & Gómez, M. Á. (2015). Validity of the established method of quantifying home advantage in soccer. *Journal of Human Kinetics, 45*(1), 7-8.
- Ramchandani, G., Millar, R., & Wilson, D. (2021). The relationship between team ability and home advantage in the English football league system. *German Journal of Exercise and Sport Research, 51*(3), 354-361.
- Recht, L. D., Lew, R. A., & Schwartz, W. J. (1995). Baseball teams beaten by jet lag. *Nature, 377*(6550), 583-583.
- Rooney, L., & Kennedy, R. (2018). Home advantage in Gaelic football: The effect of divisional status, season and team ability. *International Journal of Performance Analysis in Sport, 18*(6), 917-925.
- Seckin, A., & Pollard, R. (2008). Home advantage in Turkish professional soccer. *Perceptual and motor skills, 107*(1), 51-54.
- Tütüncü O., Yolgörmez A.C. (2021). Futbolda ev avantajı mı, deplasman dezavantajı mı? Covid-19 pandemi süreci örneği. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 26*(1), 137-149.
- White, H. (1982). Maximum likelihood estimation of misspecified models. *Econometrica: Journal of the econometric society, 1*-25.

SPORMETRE
The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/Spormetre.1285551

Geliş Tarihi (Received): 19.04.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 26.11.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

**TEKNİK DİREKTÖRLERİN FUTBOLCULUK KARIYERLERİ ÜZERİNDEN
KULÜP İSTİKRAR DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Taner Karaman^{1*}

¹Okan Üniversitesi, Spor Uygulamalı Bilimler Fakültesi, İSTANBUL

Öz: Bu araştırma, Avrupa'nın önde gelen futbol liglerinden İngiltere Premier Lig, İtalya Serie A, İspanya La Liga, Almanya Bundesliga ve Fransa Ligue 1 ile birlikte Türkiye Spor Toto Süper Lig'de teknik direktör değişikliklerini etkileyen faktörleri farklı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Araştırma, bu liglerdeki teknik direktör değişimlerinin altında yatan nedenleri ve bu faktörlerin her ligin kendine özgü dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini anlamak için yeni bir perspektif sunmaktadır. Araştırmaya 192 teknik direktör belirlenen sınırlar içerisinde dahil edilmiştir. Teknik direktör verileri Transfermarkt.com üzerinden alınırken çıkan sonuçlara göre teknik direktörlerin futbolculuk kariyerlerinde forma giydikleri takım sayısı ile teknik direktör olarak çalıştırdıkları takım sayısı incelenmiş ve yapılan analiz sonuçlarında futbolculuk döneminde çok sayıda takımda futbol oynayan teknik direktörlerin, hocalık dönemlerinde de yine istikrarsız bir görüntü içerisinde olarak çok sayıda takımda görev yaptığı ortaya konulmuştur. Liglere göre ayırım yapılmadan gerçekleştirilen sonuçlarda bilimsel olarak anlamlı bir farklılık çıkarken ($r=,262$, $p<,01$), ülkelere göre yapılan ayrı ayrı incelemelerde ise İtalya ($r=,357$, $p<,01$) ve Fransa ($r=,379$, $p<,05$) liglerinde anlamlı bir ilişki ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmadan çıkan sonuçlar teknik direktör tercihlerinde uzun vadeli hedefler içerisinde bulunan futbol kulübü yöneticileri için referans olarak kabul edilebilecek bazı sonuçlar verirken, aynı zamanda bu yöntem ile tercih edilebilecek teknik direktörler ile sağlanacak istikrarlı tablolar finansal olarak da olumlu sonuçlar vermesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yönetim, Futbol, İstikrar, Başarı

**EXAMINATION OF CLUB STABILITY LEVELS OF TECHNICAL DIRECTORS
THROUGH THE FOOTBALL CAREER**

Abstract: In this research, a different perspective has been taken on the factors affecting coaching changes in the Turkey Super League, along with the top five leagues in Europe: the English Premier League, Italian Serie A, Spanish La Liga, German Bundesliga, and French Ligue 1. 192 coaches were included in the study within certain limits, and coach data was obtained from transfermarkt.com. The results revealed that coaches who played for numerous teams during their playing careers also demonstrated an unstable pattern during their coaching careers by working with multiple teams. While a significant difference was found in the overall results without distinguishing between leagues ($r = 0.262$, $p < 0.01$), separate analyses were performed for each country, and significant relationships were found in the Italian ($r = 0.357$, $p < 0.01$) and French ($r = 0.379$, $p < 0.05$) leagues. The results of the study provide some references for football club managers with long-term goals in their coach preferences, and it is also expected that stable tables that can be achieved with the coaches selected using this method will provide positive financial results.

Key Words: Manager, Football, Instability, Success

* Sorumlu Yazar: Taner Karaman, Dr., E-mail: taner.karaman@okan.edu.tr

GİRİŞ

Spor, bireylerin hem fiziksel hem de zihinsel gelişimlerine katkıda bulunurken, insanların farklı kurallara göre birbirleriyle yarışmasını teşvik eder, heyecan verici deneyimler sunar ve bu rekabetin bir sonucu olarak kişilerin kendilerini geliştirme isteği uyandırır (Aracı, 2004). Başarı ise kimi alanlarda sporun olmazsa olması olarak görülürken henüz öğrencilik döneminde olan sporcuların sportif başarı ile birlikte sosyal başarı hedefi içerisinde de olduğu tespit edilmiş, aynı zamanda sporcu gelişimine sahip bireylerin de diğerlerine göre daha yoğun şekilde sosyal başarı gösterdiği ortaya konulmuştur (Öntürk ve ark., 2022). Sporun farklı türleri arasında, dünya genelinde milyonlarca kişi için büyük bir heyecan kaynağı olan futbol, yüzyılın en popüler sporu olarak öne çıkmaktadır (Duning ve ark., 2002). Son dönemde futbol, oyuncu transferleri, altyapı tesislerinin inşası, stadyumlar, formalar, takım isim sponsorlukları gibi alanlarda milyonlarca doların harcandığı ve bu endüstrinin her geçen gün büyüdüğü bir sektör haline gelmiştir (Yavuz ve ark., 2023) ve günümüzde milyonlarca insanı büyüleyen bir branş olarak ve hala dünya genelinde en büyük oyuncu ve izleyici kitlesine sahiptir (Hünerli, 2011). Ayrıca futbolun tüm dünyada büyük ilgi gören ve en fazla taraftara sahip olan popüler bir spor dalı haline geldiği görülmektedir (Akgeyik, 2018).

Futbol dünyasında başarıya ulaşmak, sadece saha içinde değil, saha dışında da ciddi bir rekabet ve baskıyla karşı karşıya olan bir hedef haline gelmiştir. Bu rekabet ortamı, futbol yönetimini, oyuncularını ve teknik direktörleri daha yüksek beklentilerle ve sürekli bir performans baskısı altında çalışmaya zorlamıştır. Bu bağlamda, futbolun başarı odaklı yapısı, bu spor dalının hem rekabetini artırmış hem de futbolun paydaşlarını daha fazla baskı altına almıştır. Bu durum, futbolun hem heyecanını artırırken hem de yönetim ve oyunun iç dinamiklerini değiştirmiştir (Egesoy, 2010). Sporun futbol özelinde değerlendirdiğimizde dünyada yaklaşık 4 milyar insan tarafından takip edildiği ön görülen futbol branşını, diğer spor branşlarından ayıran en temel noktalar ise çok daha geniş alanlarda oynanıyor olmasıyla beraber, yine çok sayıda sporcu ile karşılaşmaların gerçekleşiyor olması futbolu diğer spor branşlarının büyük bölümünden ayrılmaktadır (Köklü ve ark., 2009).

Teknik direktör tanımını literatürde incelediğimizde teknik direktör bilimin ışığında gerekli bilgileri ortaya çıkaran, takımların başarısı için bu bilgileri kullanan stratejiler belirleyerek sahada sporcular üzerinde bunu uygulayabilen kişi olarak belirtilmektedir (Bensiz, 2016; Afyon ve Işıkdemir, 2013).

Modern spor anlamında teknik direktörün takımı incelendiğinde ise, teknik direktör sporcularının saha içi performanslarını optimal seviyeye çıkarabilen, sporcularını hem fiziksel hem de zihinsel olarak kapasitelerini ortaya koymalarına destek sağlayan kişidir (Erdem, 2005). Futbolda teknik direktörün sorumlulukları görev yaptıkları takımlara ligde daha fazla galibiyet almasını sağlamak ve futbolculara da takımlarını yüksek sıralarda tutmalarını sağlayacak eğitimi ve rehberliği vermektir (Koning, 2003). Bir takımın, ne kadar yetenekli olursa olsun başarıya ulaşması teknik ve taktiksel gelişimle mümkün olabilmektedir ve bu noktada da teknik direktöre önemli görevler düşmektedir (Özsoy ve Bayarslan, 2023).

Futbol takımlarının başarılı ya da başarısız olmalarında, kulüp yönetimi, futbolcular, medya ve taraftarlar gibi etkenlerin yanı sıra teknik direktörlerin de büyük bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Gırak ve Doğan, 2022). Bu denli yüksek bir takipçisi olan futbolda teknik direktörler de büyük önem arz ederken, yüksek baskı altında kalabilen teknik direktörlerin baskı neticesinde oluşan bir başarısızlık durumunda da teknik direktörler ya istifaya zorlanmakta ya da görevlerine son verilmektedir (Egesoy, 2010). Teknik direktörlerin yönetimler tarafından

görevden alınması ya da kendilerinin görevlerinden ayrılmaları çoğunlukla anlık gelişen durumlardan çok, bir süreç içerisinde oluşan sportif performansların etkisiyle meydana gelmektedir (Barros ve ark., 2009).

Teknik direktörlerin istikrarlı bir şekilde kulüplerde kalması ve başarı elde etmeleri kulüplerin finansal ve spor dünyasındaki prestijini artırabilir. Bu nedenle, kulüp yöneticileri teknik direktörlerin uzun vadeli başarı potansiyelini değerlendirmeleri açısından; teknik direktörlerin futbolculuk kariyerlerinin teknik direktörlük kariyerlerinin istikrarı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan bu araştırma, futbol endüstrisine ışık tutacaktır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada retrospektif tarama modeli ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar (2010) ilişkisel tarama modelini geçmişte ya da mevcut dönemde var olan bir durumu ortaya çıkarmayı amaçlayan bir çalışma olarak tanımlamaktadır.

Araştırma Grubu

Bu çalışmada Türkiye Spor Toto Süper Ligi, İtalya Serie A, İspanya La Liga, Almanya Bundesliga, Fransa Ligue 1 ve İngiltere Premier Lig tarihinde hem futbolculuk hem de teknik direktörlük kariyerlerinde 50 maçın üzerinde görev yapmış teknik direktörler incelenmiştir.

Bu araştırma sırasında, teknik direktörlük kariyerlerinde yönettikleri maç sayısı ile futbolculuk dönemlerinde katıldıkları maç sayıları arasında bir orantı kurulmuş ve bu oran 0.50 ile 1.50 arasında değişen 191 teknik direktör üzerinde çalışılmıştır. Bu teknik direktörler; İngiltere, İtalya, İspanya, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin en üst seviye futbol liglerinde görev yapmışlardır. Bu çalışmada, Avrupa'nın en büyük futbol liglerinden olan İngiltere'den 6, İtalya'dan 57, İspanya'dan 40, Fransa'dan 37 ve Almanya'dan 38 teknik direktör verileri incelenirken, aynı zamanda Türkiye'den de 13 teknik direktör çalışma örneğinde bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacı doğrultusunda uluslararası liglerin verilerini kayıt altında tutmakta olan transfermarkt.com web sitesi üzerinden teknik direktörlerin hem teknik direktör hem de futbolculuk dönemlerinde olan maçları kaydedilmiş ve görev yaptıkları takımların sayısı kayıtlara geçirilmiştir. Yayın etiğinde ise Okan Üniversitesi Etik Kurulu'nun 22/02/2023 tarihli toplantısında, 163/19 sayılı kararı ile çalışmanın etik açıdan uygunluğuna karar verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler IBM SPSS statistics 23 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizlerinde tanımlayınca istatistik ve pearson korelasyon analizi uygulanmıştır.

BULGULAR

Araştırma sürecinde belirli parametreler kullanılarak 191 teknik direktörün tespit edildiği belirtilmiştir. Bu teknik direktörler, İngiltere, İtalya, İspanya, Fransa, Almanya ve Türkiye'nin en üst seviye futbol liglerinde görev yapmışlardır. Aynı zamanda, futbolculuk dönemlerinde çalıştıkları kulüp sayısı ile teknik direktörlük dönemlerinde çalıştıkları kulüp sayısı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma dahilinde yer alan Avrupa'nın en büyük futbol liglerinden 5'i olan İngiltere'den 6, İtalya'dan

57, İspanya'dan 40, Fransa'dan 37, Almanya'dan 38 teknik direktör araştırmada yer alırken, Türkiye'den de 13 teknik direktör çalışma örneğinde bulunmaktadır. Gerçekleştirilen Pearson Korelasyon Analizi bulguları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Teknik direktörlerin kariyerlerinde çalıştıkları kulüp sayısı ile futbolculuk dönemlerinde görev yaptıkları takım sayısı arasındaki ilişki

Değişkenler	Teknik Direktör Maç Sayısı	Teknik Direktör Kulüp Sayısı	Futbolculuk Maç Sayısı	Futbolculuk Kulüp Sayısı
Teknik Direktör Maç Sayısı		,520**	,794**	,300**
Teknik Direktör Kulüp Sayısı	,520**		,390**	,262**
Futbolculuk Maç Sayısı	,794**	,390**		,273**
Futbolculuk Kulüp Sayısı	,300**	,262**	,273**	

**p<,001, *p<,05

Tablo 1'de gerçekleşen analiz sonuçlarına göre teknik direktörlerin kulüp sayısı ile futbolculuk döneminde görev yaptıkları takım sayısı arasında doğru orantılı, yüksek anlamlı ilişki çıkmaktadır ($r=,262$, $p<,01$). Tablo 1'de ortaya çıkan analiz sonuçları 6 ligin tamamını kapsarken, araştırmada aynı zamanda ligler ayrı ayrı da değerlendirilmiş ve sonuçlar incelenmiştir. Tablo 1; teknik direktörlerin futbolculuk kariyerlerinde görev aldıkları takım sayısı arttıkça, teknik direktörlük kariyerlerinde de görev aldıkları kulüp sayısının artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Yani, daha fazla futbolculuk deneyimi olan teknik direktörler, genellikle daha fazla kulüpte teknik direktörlük yapma eğilimindedir. Ayrıca, araştırma 6 farklı ligin tamamını kapsadığı için sonuçlar oldukça geniş bir perspektif sunmaktadır. Bu sonuçlar, farklı liglerdeki teknik direktörler arasındaki ilişkiyi de ele alarak, futbol dünyasındaki bu dinamiği daha kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır. Sonuç olarak, bu analiz sonuçları, teknik direktörlerin futbolculuk kariyerlerinin teknik direktörlük kariyerlerine etkisini anlamamıza yardımcı olurken, farklı liglerdeki farklı deneyimlerin de bu ilişkiye etkisini gözler önüne sermektedir.

İtalya Serie A araştırma kapsamına giren 57 teknik direktörün çalıştıkları kulüp sayısı ile teknik direktörlük dönemlerinde çalıştıkları kulüp sayısı arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. İtalya Serie A'da görev yapan teknik direktörlerin kariyerlerinde çalıştıkları kulüp sayısı ile futbolculuk dönemlerinde görev yaptıkları takım sayısı arasındaki ilişki

Değişkenler	Teknik Direktör Maç Sayısı	Teknik Direktör Kulüp Sayısı	Futbolculuk Maç Sayısı	Futbolculuk Kulüp Sayısı
Teknik Direktör Maç Sayısı		,621**	,808**	,400**
Teknik Direktör Kulüp Sayısı	,621**		,488**	,357**
Futbolculuk Maç Sayısı	,808**	,488**		,266**
Futbolculuk Kulüp Sayısı	,400**	,357**	,266**	

**p<,01, *p<,05

Tablo 2'de gerçekleşen analiz sonuçlarına göre İtalya Serie A'da teknik direktörlerin kulüp sayısı ile futbolculuk döneminde görev yaptıkları takım sayısı arasında doğru orantılı, yüksek anlamlı ilişki çıkmaktadır ($r=,357$, $p<,01$). Bu bulgular, İtalya Serie A'daki teknik direktörlerin genellikle futbolculuk kariyerlerinde görev aldıkları takım sayısının artmasıyla teknik direktörlük kariyerlerinde de daha fazla kulüpte görev aldıklarını göstermektedir. Yani, daha geniş bir futbolculuk deneyimine sahip olan teknik direktörler, çoğunlukla daha fazla kulüpte teknik direktörlük yapma eğilimindedirler.

İspanya La Liga’da araştırma kapsamına giren 40 teknik direktörün çalıştıkları kulüp sayısı ile teknik direktörlük dönemlerinde çalıştıkları kulüp sayısı arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. İspanya La Liga’da görev yapan teknik direktörlerin kariyerlerinde çalıştıkları kulüp sayısı ile futbolculuk dönemlerinde görev yaptıkları takım sayısı arasındaki ilişki

Değişkenler	Teknik Direktör Maç Sayısı	Teknik Direktör Kulüp Sayısı	Futbolculuk Maç Sayısı	Futbolculuk Kulüp Sayısı
Teknik Direktör Maç Sayısı		,151	,723**	-,034
Teknik Direktör Kulüp Sayısı	,151		,149	,065
Futbolculuk Maç Sayısı	,723**	,149		-,001**
Futbolculuk Kulüp Sayısı	-,034	,065	-,001	

**p<,01, *p<,05

Tablo 3’te gerçekleşen analiz sonuçlarına göre İspanya La Liga’da da teknik direktörlerin kulüp sayısı ile futbolculuk döneminde görev yaptıkları takım sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamaktadır ($r=,065$, $p>,05$). Yani, İspanya La Liga’daki teknik direktörlerin futbolculuk dönemi ve teknik direktörlük kariyerleri arasında belirgin bir ilişki görülmemektedir. Bu sonuçlar, İspanya La Liga’daki teknik direktörlerin kariyerlerinin futbolculuk dönemleriyle doğrudan bağlantılı olmadığını göstermektedir.

İngiltere Premier Lig’de araştırma kapsamına giren 6 teknik direktörün çalıştıkları kulüp sayısı ile teknik direktörlük dönemlerinde çalıştıkları kulüp sayısı arasındaki ilişkiyi belirlenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. İngiltere Premier Lig’de görev yapan teknik direktörlerin kariyerlerinde çalıştıkları kulüp sayısı ile futbolculuk dönemlerinde görev yaptıkları takım sayısı arasındaki ilişki

Değişkenler	Teknik Direktör Maç Sayısı	Teknik Direktör Kulüp Sayısı	Futbolculuk Maç Sayısı	Futbolculuk Kulüp Sayısı
Teknik Direktör Maç Sayısı		-,012	,781	-,169
Teknik Direktör Kulüp Sayısı	-,012		,192	,294
Futbolculuk Maç Sayısı	,781	,192		,108
Futbolculuk Kulüp Sayısı	-,169	,294	,108	

**p<,01, *p<,05

Tablo 4’te gerçekleşen analiz sonuçlarına göre İngiltere Premier Lig’de teknik direktörlerin kulüp sayısı ile futbolculuk döneminde görev yaptıkları takım sayısı arasında bilimsel olarak anlamlı bir ilişki çıkmamaktadır ($r=,294$, $p>,05$). Yani, İngiltere Premier Lig’deki teknik direktörlerin futbolculuk dönemi ve teknik direktörlük kariyerleri arasında belirgin bir ilişki tespit edilmemiştir. Bu bulgular, İngiltere Premier Lig’deki teknik direktörlerin kariyerlerinin futbolculuk dönemleriyle doğrudan bağlantılı olmadığını göstermektedir. Teknik direktör seçimlerinin farklı faktörlere dayandığı ve futbolculuk deneyimi ile teknik direktörlük başarısı arasında herhangi bir kesin ilişkinin olmadığı düşünülebilir. Bu tür analizler, futbol kulüplerinin teknik direktör seçimleri ve değerlendirmeleri konusunda daha geniş bir perspektif sunabilir. Fransa Lig 1’de araştırma kapsamına giren 37 teknik direktörün çalıştıkları kulüp sayısı ile teknik direktörlük dönemlerinde çalıştıkları kulüp sayısı arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır.

Tablo 5. Fransa Lig’de görev yapan teknik direktörlerin kariyerlerinde çalıştıkları kulüp sayısı ile futbolculuk dönemlerinde görev yaptıkları takım sayısı arasındaki ilişki

Değişkenler	Teknik Direktör Maç Sayısı	Teknik Direktör Kulüp Sayısı	Futbolculuk Maç Sayısı	Futbolculuk Kulüp Sayısı
Teknik Direktör Maç Sayısı		,712**	,814**	,159
Teknik Direktör Kulüp Sayısı	,712**		,549**	,379*
Futbolculuk Maç Sayısı	,814**	,549**		,286
Futbolculuk Kulüp Sayısı	,159	,379*	,286	

**p<,01, *p<,05

Tablo 5’te gerçekleşen analiz sonuçlarına göre Fransa Lig 1’de teknik direktörlerin kulüp sayısı ile futbolculuk döneminde görev yaptıkları takım sayısı arasında doğru orantılı, anlamlı ilişki çıkmaktadır ($r=,379$, $p<,05$). Bu bulgular, Fransa Lig 1’deki teknik direktörlerin futbolculuk kariyerlerinde görev aldıkları takım sayısının arttıkça, teknik direktörlük kariyerlerinde de daha fazla kulüpte görev alma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Yani, daha fazla futbolculuk deneyimi olan teknik direktörler, genellikle daha fazla kulüpte teknik direktörlük yapma eğilimindedirler. Bu sonuçlar, Fransa Lig 1’deki teknik direktörlerin kariyerlerinin futbolculuk deneyimleri ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, teknik direktör seçimlerinin futbolculuk geçmişi ve deneyimi temelinde yapıldığını ve bu faktörlerin teknik direktörlük başarısına etki ettiğini düşündürülebilir. Bu tür analizler, futbol kulüplerinin teknik direktör seçimlerini ve kariyerlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir.

Almanya Bundesliga’da araştırma kapsamına giren 38 teknik direktörün çalıştıkları kulüp sayısı ile teknik direktörlük dönemlerinde çalıştıkları kulüp sayısı arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Almanya Bundesliga’da görev yapan teknik direktörlerin kariyerlerinde çalıştıkları kulüp sayısı ile futbolculuk dönemlerinde görev yaptıkları takım sayısı arasındaki ilişki

Değişkenler	Teknik Direktör Maç Sayısı	Teknik Direktör Kulüp Sayısı	Futbolculuk Maç Sayısı	Futbolculuk Kulüp Sayısı
Teknik Direktör Maç Sayısı		,505**	,840**	,405
Teknik Direktör Kulüp Sayısı	,505**		,435**	,260
Futbolculuk Maç Sayısı	,840**	,435**		,422**
Futbolculuk Kulüp Sayısı	,405*	,260	,422**	

**p<,01, *p<,05

Tablo 6’de gerçekleşen analiz sonuçlarına göre Almanya Bundesliga’da teknik direktörlerin kulüp sayısı ile futbolculuk döneminde görev yaptıkları takım sayısı arasında doğru orantılı, ancak istatistik olarak anlamlı olmayan ilişki çıkmaktadır ($r=,260$, $p>,05$). Almanya Bundesliga’daki teknik direktörlerin futbolculuk dönemlerindeki takım geçişleri ile teknik direktörlük kariyerleri arasında doğrusal bir ilişki gözlemlense de bu ilişkinin rasgele veya tesadüfi olabileceğini belirtir. Bu nedenle, kulüp yöneticilerinin teknik direktör seçimlerini yaparken sadece bu iki değişken arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurmamaları ve daha fazla faktörü değerlendirmeleri gerektiğini düşündürülebilir.

Türkiye Süper Lig’de araştırma kapsamına giren 13 teknik direktörün çalıştıkları kulüp sayısı ile teknik direktörlük dönemlerinde çalıştıkları kulüp sayısı arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Türkiye Süper Lig’de görev yapan teknik direktörlerin kariyerlerinde çalıştıkları kulüp sayısı ile futbolculuk dönemlerinde görev yaptıkları takım sayısı arasındaki ilişki

Değişkenler	Teknik Direktör Maç Sayısı	Teknik Direktör Kulüp Sayısı	Futbolculuk Maç Sayısı	Futbolculuk Kulüp Sayısı
Teknik Direktör Maç Sayısı		,736**	,881**	,250
Teknik Direktör Kulüp Sayısı	,736**		,721**	,415
Futbolculuk Maç Sayısı	,881**	,821**		,129
Futbolculuk Kulüp Sayısı	,250	,415	,129	

**p<,01, *p<,05

Tablo 7’de gerçekleşen analiz sonuçlarına göre Türkiye Süper Lig’de teknik direktörlerin kulüp sayısı ile futbolculuk döneminde görev yaptıkları takım sayısı arasında doğru orantılı, ancak istatistiki olarak anlamlı olmayan ilişki çıkmaktadır ($r=,250$, $p>,05$). Bu bulgu, Türkiye Süper Lig’indeki teknik direktörlerin kulüp sayısı ile futbolculuk döneminde görev yaptıkları takım sayısı arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu, yani artan bir faktörün diğerini artırdığını göstermektedir. Ancak, bu ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olmadığını belirtmek, istatistiksel olarak bu iki değişken arasında güçlü veya anlamlı bir bağlantının olmadığını göstermektedir. Yani, teknik direktörlerin futbolculuk geçmişi ve yönettikleri kulüpler arasında belirgin bir ilişki veya korelasyon bulunmuyor demektir.

Bu tür bir bulgu, futbol dünyasında teknik direktörlerin kariyerlerini ve kulüplerle ilişkilerini anlamaya çalışan araştırmacılar için önem taşımaktadır. Bu sonuçlar, teknik direktör atamalarının veya kulüp performansının değerlendirilmesinde sadece futbolculuk geçmişi üzerinden bir karar verilemeyeceğini göstermektedir. İstatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki, teknik direktör seçimlerinin daha karmaşık faktörlere dayandığını ve daha fazla analiz gerektiğini öne sürmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada teknik direktör istikrarsızlıklarına farklı bir bakış açısı ile bakılmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ülkelere göre istikrar değerlerinde farklılıklar ortaya çıkarken bir bütün olarak gerçekleştirilen analiz sonuçlarında ise, futbolculuk dönemlerinde kulüp değiştirme sayısında istikrarsızlık içerisinde olan teknik direktörlerin, hocalık dönemlerinde de aynı çizgide devam ettiği görülmüştür. Bu da teknik direktör tercihlerinde spor yöneticilerine referans olarak kabul edebilecekleri bazı sonuçlar vermektedir. Bu doğrultuda uzun vadeli planlama içerisinde olmayı hedefleyen futbol kulüpleri, kendilerinde kısa süreli çalışmak istemeyecekleri teknik direktör arayışına girdiklerinde, bu teknik direktörlerin futbolculuk kariyerlerine de bakmaları önem arz edebilecektir. Yine araştırma doğrultusunda görüldüğü üzere teknik direktör ayrılıklarında spor kulübü yöneticilerinin bireysel kararlarından ziyade, literatürde belirtilenlerin de aksine teknik direktörlerin kendi kararlarının ya da alışkanlıklarının da öne çıkabileceği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda yapılacak hamlelerin kulüplerin kendilerine göre doğru bir teknik direktör bulmalarını kolaylaştırabilecekken, aynı zamanda da teknik direktörlerin kendilerine uygun kulüp bulmalarında da yine doğru adımlar sağlayacaktır. Araştırma sonuçlarında liglere göre sonuç farklılıkları da ortaya çıkması aynı zamanda futbola olan bakış açısı ile ilgili de yine bir bakış açısı sunabilmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma sonuçları ile birlikte teknik direktör tercihlerinde kulüplerin sadece teknik direktörlerin geçmiş oyun stratejilerine ya da saha içerisinde olan tercihlerinde olan uyumluluklarına bakarken, aynı zamanda daha da geçmiş dönemlere giderek futbolculuk dönemlerinden de bazı çıkarımlar yapmasının faydalı olabileceği sonucuna varılmıştır.

Araştırma sırasında çıkan sonuçlar doğrultusunda gerçekleştirilecek teknik direktör hamleleri başlı başına yeterli olması mümkün görülmemektedir. Bu nedenle kulüpler parametrelerden sadece biri olarak çalışma sonuçlarını dikkate alabilecekken, bundan sonrasında yapılabilecek yeni araştırmalarda İngiltere, İtalya, İspanya, Fransa, Almanya ve Türkiye'ye ek olarak yeni ülkelerin de araştırmaya dahil edilmesi önerilmektedir. Aynı zamanda yeni araştırmalarda örneklem içerisinde yer alan teknik direktörler ile mülakat yöntemi ile bir araştırma gerçekleştirilerek yeni çıkarımlar ortaya konulabilecektir.

İlgili literatürde de görevden zamansız alınmalar çoğunlukla teknik direktörlerin hedeflerine ulaşmasını engelleyebileceğinin önemi vurgulanmıştır. Teknik direktörlerin görevden alınma ya da ayrılma süreçleriyle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; Gonzalez ve ark., (2011), sezona girilirken yapılan planlama hatalarının ve rakiplere göre zayıf kalan kadroların kurulmuş olmasının yöneticilerin teknik direktör değiştirmelerine neden olduğunu belirtmiştir. Bryson ve arkadaşları (2017), 3 ülkenin karşılaştırılmasını içeren çalışmalarında, İtalya ile İspanya'da görev yapan teknik direktörlerin, Almanya'da görev yapan teknik direktörlerden daha fazla olduğunu tespit etmişler ve bunun takımların kurumsal yapılarının doğru bir şekilde yönetilmemesinden kaynaklı olduğunu vurgulamışlardır. Berman ve arkadaşlarının (2002) araştırmasına göre bu istikrarsızlık dönem dönem kimi takımlarda başarı getirse bile Bantel ve Jackson'e (1998) göre ise kimi zaman çok sık değişen teknik direktörler, oyun kuralları ve bu gibi kritik değişiklikler takımlarda başarısızlık getirebilmektedir. Lago-Penas (2011) araştırmasında teknik direktör değişikliklerinin gerçekleşmesi ile birlikte ortaya çıkan futbolculardaki şok etkisinin performansla olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Van Ours ve ark., (2016) Almanya ve Hollanda takımlarının sezon içerisinde yaptıkları teknik direktör değişikliklerinin takımlarda olumlu etki yapmadığını ortaya koyarken De Paola ve ark., (2012) ise, benzer araştırmayı İtalya'da gerçekleştirmiş ve sonucunda da değişikliklerin istatistiksel olarak önemli etkiler ortaya koymadığını belirtmişlerdir.

Bu araştırmada takımlarda gerçekleşen teknik direktör değişikliklerine farklı bir açıdan bakılarak teknik direktörlerin futbolculuk dönemlerinde olan istikrarsız kariyer görüntüleri ile teknik direktörlük kariyerleri arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Alan yazında teknik direktör değişikliklerinin, takımın seyrinde keskin değişikliklere neden olduğu gözlemlenmektedir (Gündüz ve Kayhan, 2017). Yaşadığımız çağda oldukça önem taşıyan futbol (Bakır ve ark., 2021), diğer endüstrilerden farklı olarak sürdürülebilir rekabetçi dengeyi korumanın önemini vurgulamaktadır. Kulüp performansı, puan tablosunda açıkça görülen kısa, orta ve uzun vadeli bir değerlendirmeye tabi tutulur. Bu, teknik direktörlerin performanslarının kolayca ölçülmesini ve eleştirilmesini sağlamakta ve önem taşımaktadır (Esen ve ark., 2019). Bir teknik direktörün futbolculuk kariyeri ile teknik direktörlük kariyeri arasındaki ilişki, kulüpler için doğru teknik direktör seçimlerinin nasıl yapılacağına dair önemli bilgiler sunmaktadır. Teknik direktörün geçmiş performansı, kulüp başarısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Bu nedenle, kulüp yönetimleri gelecekteki teknik direktör atamalarını daha bilinçli bir şekilde yapabilirler. Sonuç olarak, teknik direktör seçimi ve performansının daha iyi anlaşılabilmesi için geçmiş futbolculuk deneyimlerine odaklanmanın önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu, futbol kulüplerinin daha bilinçli kararlar almasına ve başarılarını artırmasına yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

Afyon, Y., & Işıkdemir, E. A. (2013). Futbol antrenörlerinin iletişim becerileri, tükenmişlik düzeyleri ve yaşam tatminleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 10(1), 1705-1716.

Akgeyik, T. (2018). Futbolda Başarıyı Etkileyen Faktörler (Türkiye Süper Lig Takımları Üzerine Ampirik Bir Araştırma). *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 396-413.

- Aracı, H. (2004). *Okullarda Beden Eğitimi*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Bantel, K. A., & Jackson, S. E. (1989). Top management and innovations in banking: Does the composition of the top team make a difference?. *Strategic management journal, 10*(S1), 107-124.
- Barros, P. C., Frick, B., & Passos, J. (2009). Coaching for survival: The hazards of head coach careers in the German 'Bundesliga'. *Applied Economics, 41*(25), 3303-3311..
- Bensiz, A. (2016). *Amatör futbolcuların algularına göre antrenörlerin liderlik özelliklerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın.
- Berman, S., Down, J., & Hill, C. (2002). Tacit knowledge as a source of competitive advantage in the National Basketball Association. *Academy of Management Journal, 45*(1), 13-31.
- Bryson, A., Buraimo, B., & Simmons, R. (2017). Time to go? Head coach quits and dismissal in professional football. institute of labor economics. *Discussion Paper Series*.
- De Paola, M., & Scoppa, V. (2012). The effects of managerial turnover: evidence from coach dismissals in italian soccer teams. *Journal of Sport Economics, 12*(2), 152-168.
- Dunning, E., Murphy, P., Murphy, P. J., & Williams, J. (2002). *Football on trial: Spectator violence and development in the football world*. Routledge.
- Egesoy, H. (2010). The Investigation of Turkish Soccer Super League Coach Changes. *Journal of Sport Sciences, 1*(2), 37-48.
- Esen, S., Or, E., & Uslu, T. (2019). Yıkım mı, yaratıcı yıkım mı? Futbolda teknik direktör değişikliği ile takım performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sağlık ve Spor Bilimleri Dergisi, 2*(1), 7-15.
- Bakır, İ., Pehlivan, A., & Miçooğulları, B. O. (2021). Teknik direktörlerinin duran toplara karşı savunma taktikleri ve sonuçlarının incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 19*(3), 149-163.
- Gırak, İ., & Doğan, M. (2022). Türkiye futbol süper ligi teknik direktör değişikliklerinin incelenmesi. *Yalova Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 1*(1), 98-107.
- Gonzalez-Gomez, F., Picazo-Tadeo, A., & Garcia-Rubio, M. (2011). The impact of a mid-season change of manager on sporting performance. *Sport Business and Management: An International Journal, 1*(1), 28-42.
- Gündüz, B., & Kayhan, M. (2017). Türkiye ve Avrupa'da teknik direktör değişimi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 51*(1), 109-116.
- Hünerli, S. (2011). Türkiye'de futbol iktidarı ve fanatizmin karikatürlerde yansımaları. *Sanat Dergisi, 0*(19), 97-107.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koning, R. H. (2003). An Econometric Evaluation of the Effect of Firing a Coach on Team Performance. *Applied Economics, 35*(5), 555-64. DOI Link.
- Köklü, Y., Özkan, A., Alemdaroğlu, U., & Ersöz, G. (2009). Genç futbolcuların bazı fiziksel uygunluk ve somatotip özelliklerinin oynadıkları mevkilere göre karşılaştırılması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 7*(2), 61-68.
- Lago-Penas, C. (2011). Coach mid-season replacement and performance in professional soccer. *Journal of Human Kinetics, 28*(1), 115-122.
- Öntürk, Y., Özsoy, D., Satılmış, S. E., & Yaraş, A. (2022). Examination of the social achievement goal of the students in the faculty of sports sciences in terms of various demographic variables. *Sporla Teori ve Uygulama Dergisi, 1*(1), 36-46.

Özsoy, D., & Bayarslan, B. (2023). Futbolda teknik direktör mesleki başarısında milliyet unsurunun incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi, 6(1-Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 1134-1146.*

Van Ours, C. J., & Van Tuijl, A. M. (2016). In-season head-coach dismissals and the performance of professional football teams. *Economic Inquiry, 54(1), 591-604.* DOI Link.

Yavuz, M., Metin, S. C., & Bayarslan, B. (2023). (Ed:Yılmaz N.). *Spor Bilimlerinde Öncü ve Çağdaş Çalışmalar*, ss:169-182. Duvar Yayınları.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.1288500

Geliş Tarihi (Received): 28.04.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 12.10.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

SPORCU ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AHLAKTAN UZAKLAŞMALARI İLE ANTRENÖRLERİNİN ETİK DIŞI DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ*

Sevim Güllü^{1†}

¹İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Spor Bilimleri Fakültesi, İSTANBUL

Öz: Bu araştırmanın amacı antrenörlerin sporcuları tarafından algılanan etik dışı davranışları ile sporcuların ahlaktan uzaklaşmaları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Örneklemi 327 sporcu üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada katılımcılara demografik bilgiler sorulmuş, ayrıca veri toplama aracı olarak “Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile İlgili Sporcu Algısı Ölçeği” ile “Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma tekniği olarak nicel araştırma yöntemlerinden betimsel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi için frekans ve fark testleri (t testi ve ANOVA) yapılmış, ölçekler arasındaki ilişkinin varlığını ve derecesini ölçmek için Korelasyon testi yapılmıştır. Bulgulara göre; erkek sporcular kadın sporculara göre sporda ahlaktan uzaklaşma konusunda daha yüksek düzeyde görüş bildirmişlerdir. Rekreasyon Bölümünde okuyan sporcuların Antrenörlük Eğitimi ile Beden Eğitimi ve Spor bölümlerinde okuyan sporculara göre antrenörlerinin algıladıkları etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma puanları daha yüksek düzeydedir. Milli sporcu olmayan sporcuların milli sporcu olanlara göre, uluslararası başarıları olmayan sporcuların uluslararası başarıları olan sporculara göre antrenörlerinin algıladıkları etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma puanları daha yüksek düzeydedir. Korelasyon tablosuna göre Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile Sporda Ahlaktan Uzaklaşmaları arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ilişki bulunmuştur. Buna göre; antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışları arttıkça sporcuların ahlaktan uzaklaşma düzeyleri artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antrenör etik dışı davranış, fair play, sportmenlik, sporda ahlaktan uzaklaşma, sporcu

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ATHLETE UNIVERSITY STUDENTS MORAL DISENGAGEMENT AND THEIR COACHES UNETHICAL BEHAVIORS

Abstract: The purpose of this research is to examine the relationship between the unethical behaviors of coaches perceived by their athletes and the athletes' moral disengagement.. In the study, whose sample consisted of 327 university students, demographic information was asked to the participants, and the "Athlete Perception Scale about Coaches' Unethical Behaviors" and the "Scale of Moral Disengagement in Sports" were applied. Frequency and difference tests (t-test and ANOVA) were performed to evaluate the data, and the correlation test was used to measure the existence and degree of the relationship between the scales. According to the findings; male athletes reported a higher level of opinion on moral disengagement in sports than female athletes. Athletes who are students of the Recreation Department have higher scores for their perceived unethical behaviors and immorality in sports than athletes who are students of Coaching Education and Physical Education and Sports. Athletes who are not national athletes have higher scores than those who are national athletes, and those who do not have international achievements have a higher level of perceived unethical behaviors of their coaches and moral disengagement in sports than athletes with international achievements. According to the correlation table, a high level of correlation was found between the two scales. According to this; as the unethical behaviors of the coaches perceived by the athletes increase, the level of the athletes' moral disengagement increases.

Key Words: Coaches unethical behavior, fair play, sportpersonship, moral disengagement in sports, athlete

* Bu çalışma 13-16 Kasım 2019 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen 17. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresinde sözel sunum olarak sunulmuştur

† Sorumlu Yazar: Sevim Güllü, Doç.Dr., sevim.gullu@iuc.edu.tr

GİRİŞ

İnsanları yasa ve ceza ile yönetirseniz, onlar bir daha yanlış yapmayacaklar,

ancak şeref ve utanma duygularına da sahip olmayacaklardır.

İnsanları erdemle ve ahlak kuralları ile yönetirseniz, o zaman onlar

hem utanma duygusuna sahip olacaklar, hem de doğruyu yapmaya çalışacaklardır.

Konfüçyüs

Toplumsal uzlaşının sağlanması ve bireylerin bir arada güvenle yaşaması için toplumsal etik kurallar hayati öneme sahiptir. Genel olarak tüm toplumlarda olumsuz davranışlar (hırsızlık yapmak, yalan söylemek gibi) etik dışı olarak kabul edilirken, olumlu davranışlar (yardımlaşma, sözünde durmak, dürüstlük gibi) etiğe uygun olarak kabul görülür (Çeviker, 2017). Meslek gruplarında da hem ortak toplumsal etik kurallar geçerlidir hem de her mesleğin kendine özgü etik kuralları vardır.

Meslek etiği ile ilgili olarak etik kod, etik ilke, etik dışı davranış, iş ahlakı, meslek ahlakı gibi kavramların son yıllarda bir hayli fazla kullanıldığı görülmektedir (Certel ve ark., 2018). Meslek etiği belli bir mesleği yapan insanların uymaları gereken kurallar bütünüdür. Her meslek erbabının kendi mesleki etik sınırlarını bilmesi ve buna göre hareket etmesi beklenir (Güllü, 2021). İnsanlar mesleğini yapmalarının karşılığında para kazanırlar, ancak önemli olan bu kazancın hangi yollardan sağlandığı ve mesleki etik ilkelere uygun olup olmadığıdır. İnsanların hırslarına kapılarak, her ne olursa olsun yalnızca kazanç elde etmeyi ve başarmayı hedeflemeleri, bunu yaparken de başkalarının haklarını ihlal etmeleri kabul edilebilir bir durum değildir (Tanrıverdi, 2012). Bu noktada mesleki yeterlilik kapasitesi önem kazanmaktadır. Mesleki yeterlilik; meslek erbabının iş ile ilgili bilgi, beceri ve yetkinliğinin düzeyi kadar evrensel boyutta kabul görmüş ve benimsenmiş değerlere uygun davranmasıyla da ölçülür. Bu nedenle her meslek mensubunun çevresine ve meslektaşlarına saygılı olması ve adil davranması gerekir (Tuncel ve Büyüköztürk, 2009).

Meslek etiği kavramının kapsamına yalnızca o mesleği icra eden kişiler (örneğin avukatlar, muhasebeciler, sağlık çalışanları vs) dahil olmakta iken spor etiği/spor ahlakı kapsamına sporun tüm paydaşları dahil olmaktadır. Yönetici ve antrenörler ise sporda lokomotif olmaları nedeniyle özellikle önemlidir. Sporda iyiyi ve kötüyü ne belirler? Başarıya ulaştıran her şey kabul edilmeli midir? Tek amaç “ne olursa olsun kazanmak” mıdır? Madalyalar ve şampiyonluklar kişinin kendine ve çevresine saygısından, evrensel etik ve ahlaki değerlerden, insanlıktan daha mı önemlidir? Sadece kazanmanın öncelendiği, insani değerlerin umursanmadığı bir karşılaşmayı spor olarak adlandırmak ne derece doğrudur? (Tanrıverdi, 2012). Sporu güzelleştiren; sporcuların fair play ilkeleri çerçevesinde davranmaları, kurallara uymaları, birbirlerine ve rakiplerine saygılı davranmalarıdır. Geleneksel Türk sporlarımızdan olan güreş müsabakalarında yüzyıllardır “Üste çıktım diye sevinme, alta düştüm diye yerinme” şeklinde söylenegelen ifade, kültürümüzde sportif başarılar kadar yenilgilerin de olağan karşılanması gerektiğiyle ilgili inanişin önemli bir sembolüdür (Toksöz, 2020).

Sporculara evrensel etik değerlerin kazandırılmasında spor eğitiminin büyük önemi vardır (Tanrıverdi, 2012). Sporcuların evrensel etik ilkelere uygun davranmalarını sağlayan en önemli etkenlerden birisi antrenörleridir. Antrenör sporcunun teknik becerilerinin gelişmesini sağlar, ancak sporcusu için bir öğretmen ve rol model olarak görevi yalnızca teknik bilgileri aktarmak değildir (Karakoç ve ark., 2011). Antrenör, spor bilimcilerinden, spor hekimlerinden ve spor psikologlarından aldığı bilgileri yorumlayıp kendi bilgileri ve tecrübesi ile harmanladıktan

sonra sporcuya aktarmalıdır. Takım ikliminin iyi olmasından ve sporcuların performansının artırılmasından sorumlu olduğunu bilerek davranmalıdır. Sporcusunun antrenman ortamında, müsabaka esnasında ve sonrasında veya başarı/başarısızlık durumunda neler hissettiğini anlayabilmeli ve kendisini sporcusunun yerine koyabilmelidir (Güven ve Öncü, 2012).

Ayrıca antrenör, sporcunun psikososyal gelişiminde doğrudan etkilidir; sporcunun etik ve ahlaki kuralları benimsemesi, sporda kurallara uyması, takım arkadaşlarına ve rakibe saygılı olması konularında sporcusunu yönlendiren kişidir (Güllü, 2018b). Bu nedenle, antrenörlerin etik ilkelere uygun davranmaları sporcuların ahlaki gelişimi açısından son derece önemlidir. Bir antrenörün; mesleki profesyonelliğe ve sorumluluk duygusuna sahip olması, doğru ve dürüst davranışlar sergilemesi, sporun karşılıklı iyi niyet ve centilmenlik çerçevesinde gerçekleştirilmesi için elverişli zemini oluşturmaya katkı sağlaması gerekmektedir (Dolaşır, 2014).

Sporda insani olmayan tutum ve davranışların önüne geçmenin yolu etik değerleri benimsemek ve buna uygun davranmaktan geçer. Böylece spor araç olmaktan çıkar, gerçek işlevine kavuşur (Özbek, 1999). Sporun devamlılığı ve gelişmesinde bir hayli önemi olan antrenörlerin meslek etiği ilkelerine uyma düzeylerini saptamak, spordaki etik dışı davranışlar konusunda antrenörlerin pozisyonunu belirlemek için önem arz etmektedir (Kayır ve Özbek, 2021). Çünkü antrenörlerin etiğe uygun olmayan davranışlarının, sporcuların fair play ekseninden kayması gibi yansımaları olabilmektedir.

Fair play kavramı ahlak, centilmenlik, sportmenlik, adalet, hoşgörü, vicdan, dayanışma, barış, iyimserlik, nezaket, haysiyet, saygı, anlayış gibi yüce değerlerin tamamını kapsayan bir anlama sahiptir. Toplumda etik ve ahlaki değerlerin insanları harç gibi bir arada tutma özelliğine sahip olması gibi; sporda fair play kavramı da sporcuların birbirlerine, rakiplerine ve sporun diğer tüm paydaşlarına (antrenör, hakem, seyirci, medya mensupları) saygı duymaları, sporun kurallarına uymaları özellikleri sayesinde sporda barış, kardeşlik, dayanışmayı arttırır. Fair play ve olimpizm yaklaşımı olmadan yapılan spor karşılaşmalarının gittikçe saldırganlaşan ve vahşileşen bir görüntü sergilemeleri kaçınılmaz olacaktır. Sporun, fiziksel aktivite ve egzersizin yaygınlaşması için en başta seyir zevkinin artırılması gerekir, bunun yolu da fair play ruhunun yaygınlaştırılmasından geçmektedir (Güllü, 2021).

Ancak, sporda kasıtlı olarak rakip oyuncuya zarar vermek/yaralamak, hile yapmak ya da kötü bir faule misilleme yapmak gibi olumsuz sosyal davranışlar maalesef yaygındır. Bu tür davranışlara neden olan koşullar, çoğunlukla bunların kabul edilebilirliğiyle ilgili yargıları etkiler. Örneğin rakibine kasıtlı olarak faul yapan bir sporcu, eğer eylemi tahrik sonucu gerçekleştirilmemişse bu davranışındaki sorumluluğunu kabullenebilir. Fakat, bu tür bir davranış, rakibin saldırgan bir ihlaline tepki olarak ortaya çıkarsa, sporcu kışkırtıldığı gerekçesiyle yaptığı eylemin haklılığını savunabilir. Birtakım araştırmalar bu tür savunmaların sporda ortaya çıktığını ve sporcuların antisosyal davranış sıklığına ilişkin çıkarımları olabileceğini göstermektedir (Boardley ve Kavussanu, 2008).

Diğer taraftan, ahlâk dışı davranışlar sergileyen kişiler bir taraftan utanç ve suçluluk gibi hislere kapılabilmektedir. Bireyler bu hislerin kendilerinde yarattığı olumsuz etkilerinden kaçınmak için değişik psikolojik mekanizmalar geliştirmektedir; ahlaktan uzaklaşma bunlardan birisidir (Sheikh ve Janoff-Bulman, 2010; Uzun ve ark., 2021).

Bandura' ya (1991) göre, insanların kusurlu bir davranış sergilediklerinde, olumsuz duygular gelişmesi ihtimali vardır. Böyle bir ihtimali sezindiklerinde bu kusurlu davranışlardan

vazgeçmektedirler. Ancak bazen insanlar bazı psikolojik manevraları kullanarak bu duygusal tepkilerin azalmasını sağlayabilirler (Boardley ve ark., 2018; Şenel ve ark., 2020). Kişi kendi ahlaki standartlarına aykırı bir davranışta bulunduğu anda kendini kınamayı devre dışı bırakarak kendince davranışlarını meşrulaştırır (Boardley ve Kavussanu, 2011). Böylelikle fair playden sapmanın yol açtığı psikolojik rahatsızlıktan kurtulmak için kendini rahatlatan ve kayıran bir zemin hazırlamış olur.

Bandura (1991) ahlaki davranışın nasıl düzenlendiği ve işlediğine dair bir süreç tasvir etmiştir. Bandura' nın varsayımına göre; bireyler, bir davranışın başkaları üzerinde olumlu ya da olumsuz sonuçları olup olmadığına bağlı olarak gurur ya da suçluluk gibi duygular yaşayabilir. Örneğin, bir futbolcu rakibine zarar veren bir hamleden sonra suçluluk hissedebilir. Bu tür duyguları yaşamakla gelecekteki davranışların düzeltileceği düşünülür; bu sayede olumsuz etkilere yol açan davranış motivasyonu azaltırken, olumlu sonuçlanan davranışlar için motivasyon artar. Bununla birlikte, bu tür duygular ahlaki davranışları düzenlemesine rağmen, insanlar yine de ahlak dışı eylemlere girişebilirler. Bandura' ya göre “ahlaki çözülme/ahlaktan uzaklaşma” olarak bilinen 8 psikosoyal manevra vardır ve bunların ayırıcı kullanımı bireylerin olumsuz sonuç yaşamadan kuralları ihlal etmelerine imkan verir; bu da gelecekteki olumsuz davranışların sınırlandırılmasını azaltır. Ahlakтан uzaklaşmanın 8 mekanizması aşağıda açıklanmıştır (Bandura, 1999; Boardley ve Kavussanu, 2008).

- **Ahlaksızlığı haklı çıkarma/ahlaki gerekçeleştirme:** Kusurlu davranışların bilişsel olarak yeniden yapılandırılarak övgüye değer davranışlara dönüştürülmesini içerir. Burada, ihlal edici davranışın önemli bir toplumsal ya da ahlaki bir amacı elde etmeye yönelik olduğunu göstermek suretiyle, bu davranışın kabul edilebilir olduğu inancı yaratılır.
- **Örtmeceli etiketleme:** Kabahatli davranışların zarar verici olduğunu bilinçli şekilde gizleyen bir dil kullanılır. Söylenildiğinde ayıplanma ihtimalinden dolayı bazı kavramların yumuşatılarak dile getirilmesidir.
- **Avantajlı karşılaştırma:** İhlal edici davranışların daha çok kınanması gereken davranışlarla karşılaştırılarak önemsiz olduğunun gösterilmesidir, böylece kusurlu bazı davranışlarla ilgili önemsizmiş algısı oluşturulur.
- **Sorumluluğun başkasına yüklenmesi:** İnsanların yaptıkları davranışların sorumluluğunu almaktansa, bunu baskı altında yaptıklarını söylemeleri ve sorumluluğu başka insanlara yüklemeleridir.
- **Sorumluluğun yayılması:** Grupça ortaklaşa hareket edilen durumlarda; iş bölümü yapılması ve topluca karar alma yoluyla bireysel sorumluluktan kaçınmaktır.
- **Sonuçların çarpıtılması:** Kınanması gereken davranışların olumsuz sonuçlarının bilişsel olarak minimize edilmesi veya bundan kaçınılmasıdır.
- **İnsanlıktan çıkarma:** Rakiplerin insani yönlerini kötülemeleri ve onlara canavarca özellikler atfetmeleri yoluyla kendileri ile rakipleri arasındaki benzerliğin azaltılmasıdır.
- **Suçta mazeret bulma:** İnsanların, eylemlerini karşı tarafın kışkırtmasıyla gerçekleştirdiklerini söylemeleridir.

Literatürde antrenörlerin etik dışı davranışları etik iklim (Şirin ve ark., 2020), saldırganlık ve öfke davranışları (Güvendi ve Keskin, 2020), sporda ahlaktan uzaklaşma (Güçlüöver ve Sarıkol, 2022) konuları ile; sporda ahlaktan uzaklaşma ise, zihinsel dayanıklılık (Eroğlu ve ark., 2020), güdüsel iklim (Sarı ve Deryahanoğlu, 2019), güdüsel iklim ve karar verme (Türksoy ve ark., 2019), narsizm (Matosic ve ark., 2018), prososyal ve antisosyal davranışlar (Şenel, 2020) konuları ile ilişkilendirilerek incelenmiştir.

Orhan ve Salman (2021), antrenör-sporcu ilişkisi ile prososyal (sporda prososyal davranışlar kısaca fair play ve sportmenliğe uygun davranışlar olarak adlandırılır) ve antisosyal (sporda antisosyal davranışlar kısaca fair playe ve sportmenliğe aykırı davranışlar olarak adlandırılır) davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, antrenör-sporcu ilişkisinin prososyal davranışları arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Sporcu üniversite öğrencileri (Güllü, 2018b) ve boksörler (Güllü ve ark., 2021) üzerinde yapılan araştırmalarda da antrenör-sporcu ilişkisi ile fair play davranışları arasında pozitif yönde ilişki olduğu belirtilmiştir.

Diğer taraftan; Güllü (2018a), futbolcular üzerinde yaptığı araştırmasında antrenör-sporcu ilişkisi ile takıma yönelik antisosyal davranışlar arasında negatif yönlü ilişki bulmuştur. Avustralyalı çocuk sporcular üzerinde yapılan bir araştırmaya göre sporcular; antrenörleri yalan söylerse, kendilerinin de yalan söylemelerinin de kabul edilebilir durum olduğu düşüncesine sahiptirler (Doyle ve Bussel, 2018). Şenel (2020)' in araştırmasının bulgularına göre sporda antisosyal davranışlar arttıkça ahlaktan uzaklaşma da artarken, prososyal davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Boardley ve Kavusnu (2008) araştırmalarında benzer şekilde; sporda ahlaktan uzaklaşmanın rakipleri yaralamak ve oyunun kurallarını çiğnemek gibi antisosyal davranışlarla pozitif yönde; sakatlanan rakiplere yardım etmek, rakipleri tebrik etmek gibi prososyal davranışlar ile negatif yönde ilişki olduğunu ispat etmişlerdir. Akoğlu ve arkadaşları (2019)'na göre; sporda ahlaktan uzaklaşma sporcuların sportmenlik yönelimlerini ve fair play davranışlarını azaltmaktadır. Hızla değişen günümüz dünyasında evrensel etik değerlerin korunması gerekliliği her geçen gün daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Literatürde fair play, sporda etik, spor ahlakı temalı yayınların sayısının gün geçtikçe arttığı gözlemlenmektedir. Ancak literatürde antrenörlerin etik dışı davranışları ile sporcuların ahlaktan uzaklaşmaları arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu nedenle; antrenörlerin sporcuları tarafından algılanan etik dışı davranışları ile sporcuların ahlaktan uzaklaşma ilişkisinin incelenmesini amaçlayan bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Araştırmanın problemi:

Antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında ilişki var mıdır?

Araştırmanın alt problemleri:

Antrenörlerin etik dışı davranış algısı katılımcıların cinsiyeti, bölümü, sınıfı, millilik durumu, uluslararası başarılarının olmasına göre alt boyutlar bazında anlamlı farklılık göstermektedir.

Sporda ahlaktan uzaklaşma katılımcıların cinsiyeti, bölümü, sınıfı, millilik durumu, uluslararası başarılarının olmasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada araştırma modeli olarak nicel araştırma yöntemlerinden betimsel ve ilişkisel tarama tekniği kullanılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen katılımcılar oluşturmaktadır. Kolayda örnekleme, ana kütle içerisinden seçilecek örnek kesimin araştırmacının yargılarınca belirlendiği tesadüfi olmayan örnekleme yöntemidir.

Kolayda örneklemede veriler, ana kütlede en kolay, hızlı ve ekonomik şekilde toplanır (Malhotra, 2004: 321, Aaker ve ark., 2007: 394, Zikmund, 1997: 428; Haşiloğlu ve ark., 2015). Tamamı sporcu (atletizm, badminton, basketbol, bilek güreşi, bocce, boks, buz hokeyi, masa tenisi, futbol, güreş, halter, hentbol, judo, karate, kick boks, masa tenisi, muay tai, taekwando, tenis, voleybol) olan 327 katılımcının 101'i kadın, 226' sını erkektir. Katılımcılar İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa ve Fırat Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültelerinde öğrenim görmektedir; spor deneyim ortalaması 6,5 yıldır; mevcut antrenörleriyle çalışma süreleri ortalaması 2,7 yıldır. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1' de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

		n	%
Okul	İÜC-Spor Bilimleri Fakültesi	135	41,3
	Fırat Üniversitesi-Spor Bil. Fak.	192	58,7
	Toplam	327	100
Cinsiyet	Kadın	101	30,9
	Erkek	226	69,1
	Toplam	327	100
Kaç yıldır bu sporu yapıyorsunuz (Sporculuk deneyimi)	1-5 yıl	69	21,1
	6-10 yıl	172	52,6
	11 yıl ve üzeri	86	26,3
	Toplam	327	100
Kaçınıcı sınıftasınız	1.sınıf	58	17,7
	2.sınıf	31	9,5
	3.sınıf	81	24,8
	4.sınıf	157	48
	Toplam	327	100
Bölüm	Antrenörlük Eğitimi	183	56
	Beden Eğitimi ve Spor	82	25,1
	Rekreasyon	62	19
Milli sporcu musunuz	Evet	84	25,7
	Hayır	243	74,3
	Toplam	327	100
Uluslararası başarılarınız var mı	Evet	77	23,5
	Hayır	250	76,5
	Toplam	327	100

Tablo 1'e göre katılımcıların %41,3 (n=135)' ü İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Spor Bilimleri Fakültesi, %58,7 (n=192)'si Fırat Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğrencisi; %30,9 (n=101)'u kadın, %69,1(n=226)' i erkek; %21,1 (n=69) 1-5 yıl, %52,6 (n=172)' sını 6-10 yıl, %26,3 (n=86)' sını 11 yıl ve üzeri spor deneyimine sahip; %17,7 (n=58)'si 1.sınıf, %9,5 (n=31)' i 2.sınıf, %24,8 (n=81)' i 3.sınıf, %48 (n=157)'i 4.sınıf öğrencisi; %56 (n=183)'sını Antrenörlük Eğitimi, %25,1 (n=82)'i Beden Eğitimi ve Spor, %19 (n=62)'u Rekreasyon Bölümü öğrencisi; %25,7 (n=84)' si milli sporcu, %23,5 (n=77)'i uluslararası başarıları olan sporculardır.

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı'nın 2023/161 nolu kararıyla onaylanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları ile İlgili Sporcu Algısı Ölçeği: Güven ve Öncü (2012) tarafından geliştirilen ölçek 5' li likert tiptedir. 1 "hiç katılmıyorum", 5 "tamamen katılıyorum" şeklinde puanlanmıştır. Ölçek 19 maddeden üç faktörden oluşmaktadır. 10 maddeli faktör 1 "antrenör-sporcu ilişkisi", 5 maddeden oluşan faktör 2 "sportmenlik boyutu"; 4 maddeden oluşan faktör 3 ise "kişilik özellikleri boyutu" dur. Ölçekteki maddelerin tümü olumsuz anlam

taşımakta olup, ölçekten alınan yüksek puanlar antrenörlerin etik dışı davranışlarıyla ilgili sporcu algısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği: Boardley ve Kavussanu. (2008) tarafından geliştirilen ve Gürpınar (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek 8 maddeli ve tek faktörlüdür. 1 “hiç katılmıyorum”, 7 “tamamen katılıyorum” olmak üzere 7’li likert tiptedir. Sporda ahlaktan uzaklaşma tutumlarını ölçmeye yönelik maddelerin tümü olumsuz anlam taşımakta olup, ölçekten alınan yüksek puanlar sporcuların daha fazla oranda ahlaktan ayrıldıkları anlamına gelmektedir.

Ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Ölçek puan değerleri

Alt Boyutlar	N	Ort	Ss	Orijinal Ölçekteki Güvenirlik Katsayıları (Cronbach Alpha)	Mevcut Araştırma Güvenirlik Katsayıları (Cronbach Alpha)
Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları					
Antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu	10	2,306	0,993	0,900	0,937
Sportmenlik alt boyutu	5	1,939	0,951	0,820	0,866
Kişilik özellikleri alt boyutu	4	2,076	1,096	0,800	0,892
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği	8	2,733	1,356	0,777	0,876

Tablo 2’de toplanan verilerden elde edilen sonuçlara bakıldığında, hem Antrenörlerin Etik Dışı Davranışları Ölçeği alt boyutları hem de Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği için güvenilirlik katsayıları (cronbach alpha) yüksek sayılabilecek ve/veya kabul edilen değerlerin üzerindedir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin değerlendirilmesi için; SPSS 20 yardımıyla istatistiki analiz yapılmıştır. Araştırmaya katılanların demografik bilgilerinin dağılımlarının belirlenmesi için yüzde (%) ve frekans (f) yöntemleri kullanılmıştır. Sınamlı farklılıkların belirlenmesi için iki faktörlü değişkenler için t testi, üç ve daha fazla faktörlü değişkenler için ANOVA testi yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi ise $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Ayrıca ölçekler arasındaki ilişkilerin tespitinde Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin tablolar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Cinsiyet değişkenine göre antrenörlerin etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeklerine ilişkin t testi sonuçları

	cinsiyet	n	ort	Ss	t	p
Antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu	Kadın	99	2,174	,0958	-1,765	0,790
	Erkek	221	2,386	1,008		
Sportmenlik alt boyutu	Kadın	99	1,806	,910	-1,773	0,770
	Erkek	221	2,010	,973		
Kişilik özellikleri alt boyutu	Kadın	99	1,979	1,028	-1,072	0,284
	Erkek	221	2,123	1,139		
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği	Kadın	99	2,338	1,314	-3,578	0,000
	Erkek	221	2,920	1,357		

Tablo 3'e göre antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışlar ölçeği alt boyutları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğine katılımlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasında; Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeğinde ($t=-3,578$; $p=0,000$); erkek katılımcılar lehine anlamlı fark bulunmuştur. Antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışlar ölçeğinin antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutunda ($t=-1,765$; $p=0,790$), sportmenlik alt boyutunda ($t=-1,773$; $p=0,770$) ve kişisel özellikler alt boyutunda ($t=-1,072$; $p=0,284$) cinsiyet değişkenine göre anlamlı fark bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 4. Bölüm değişkenine göre antrenörlerin etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeklerine katılıma ilişkin ANOVA testi tablosu

		n	ort	Ss	df	F	p	Gruplar Arası Farklar
Antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu	Antrenörlük Eğitimi	183	2,306	,970	2	1,747	0,176	
	Beden Eğitimi ve Spor	82	2,172	,996				
	Rekreasyon	62	2,483	1,046				
	Toplam	327	2,306	,993				
Sportmenlik alt boyutu	Antrenörlük Eğitimi	183	1,937	,921	2	7,321	0,001	3>1,2
	Beden Eğitimi ve Spor	82	1,682	,8192				
	Rekreasyon	62	2,283	1,095				
	Toplam	327	1,939	,951				
Kişilik özellikleri alt boyutu	Antrenörlük Eğitimi	183	2,102	1,094	2	3,006	0,051	3>1
	Beden Eğitimi ve Spor	82	1,853	1,018				
	Rekreasyon	62	2,294	1,164				
	Toplam	327	2,076	1,096				
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği	Antrenörlük Eğitimi	183	2,728	1,353	2	8,523	0,000	3>1,2
	Beden Eğitimi ve Spor	82	2,343	1,138				
	Rekreasyon	62	3,264	1,467				
	Toplam	327	2,733	1,356				

Tablo 4 antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışlar ölçeği alt boyutları ile sporcuların ahlaktan uzaklaşmalarına katılım ortalamalarının bölüm değişkenine göre anlamlı

bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunu göstermektedir. Analizde grup ortalamaları arasındaki farklar şu şekildedir; spormenlik alt boyutunda ($F=7,321$; $p=0,01$) Rekreasyon Bölümü öğrencilerinin Antrenörlük Eğitimi Bölümü ile Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğrencilerine göre; kişilik özellikleri alt boyutunda ($F=3,006$; $p=0,05$) Rekreasyon Bölümü öğrencilerinin Antrenörlük Eğitimi Bölümü öğrencilerine göre; sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğinde ($F=8,523$; $p=0,00$) Rekreasyon Bölümü öğrencilerinin Antrenörlük Eğitimi Bölümü ile Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğrencilerine göre daha yüksek puan verdikleri saptanmıştır. Antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutunda bölüm değişkenine göre anlamlı farklılığa rastlanmamıştır ($F=1,747$; $p=0,176$).

Tablo 5. Milli sporcu olup olmama durumuna göre antrenörlerin etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeklerine ilişkin t testi sonuçları

Milli sporcu musunuz		n	ort	Ss	t	p
Antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu	Evet	80	2,023	,9497	-3,124	0,002
	Hayır	240	2,420	,994		
Sportmenlik alt boyutu	Evet	80	1,807	,826	-1,512	0,132
	Hayır	240	1,994	,995		
Kişisel özellikler alt boyutu	Evet	80	1,859	1,033	-2,059	0,040
	Hayır	240	2,152	1,122		
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma	Evet	80	2,201	1,091	-4,721	0,000
	Hayır	240	2,919	1,406		

Tablo 5'e göre antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışlar ölçeği alt boyutları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğine katılımlarının milli sporculuk değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasında; antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutunda ($t=-3,124$; $p=0,002$); kişisel özellikler alt boyutunda ($t=-2,059$; $p=0,04$) ve sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğinde ($t=-4,721$; $p=0,00$) anlamlı fark bulunmuştur. Bu fark her alt boyutta milli olmayan katılımcılar lehinedir. Sportmenlik alt boyutunda ise anlamlı fark bulunamamıştır ($t=-1,512$; $p=0,132$).

Tablo 6. Uluslararası başarısının olup olmama durumuna göre antrenörlerin etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeklerine ilişkin t testi sonuçları

Uluslararası başarılarınız var mı		n	ort	Ss	t	p
Antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu	Evet	74	1,994	,993	-3,263	0,001
	Hayır	246	2,419	,978		
Sportmenlik alt boyutu	Evet	74	1,789	,890	-1,625	0,105
	Hayır	246	1,995	,974		
Kişisel özellikler alt boyutu	Evet	74	1,851	1,094	-2,027	0,043
	Hayır	246	2,147	1,103		
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği	Evet	74	2,356	1,186	-3,038	0,003
	Hayır	246	2,855	1,401		

Tablo 6'ya göre antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışlar ölçeği alt boyutları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğine katılımlarının uluslararası başarılarının olup olmaması değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasında; antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutunda ($t=-3,263$; $p=0,001$); kişisel özellikler alt boyutunda ($t=-2,027$; $p=0,043$) ve sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğinde ($t=-3,038$; $p=0,003$) anlamlı fark bulunmuştur. Bu fark her alt boyutta uluslararası başarısı olmayan katılımcılar lehinedir. Sportmenlik alt boyutunda ise anlamlı fark bulunamamıştır ($t=-1,625$; $p=0,105$).

Tablo 7. Antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışlar ölçeği alt boyutları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğine ilişkin korelasyon testi sonucu

		1	2	3	4
Antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu	r	1			
	p				
	N				
Sportmenlik alt boyutu	r	,672**	1		
	p	,000			
	N	327			
Kişisel özellikler alt boyutu	r	,698**	,731**	1	
	p	,000	,000		
	N	327	327		
Sporda Ahlaktan Uzaklaşma Ölçeği	r	,501**	,607**	,511**	1
	p	,000	,000	,000	
	N	327	327	327	

Tablo 7' ye göre; antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu ve sporda ahlaktan uzaklaşma arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,501$; $p=0,00$); sportmenlik alt boyutu ve sporda ahlaktan uzaklaşma arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,607$; $p=0,00$); kişilik özellikleri alt boyutu ve sporda ahlaktan uzaklaşma arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=0,511$; $p=0,00$) ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Buna göre araştırmanın problemi ve alt problemlerine ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur;

Araştırmanın problemi:

Antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında ilişki var mıdır?

Yanıt: İlişkinin varlığı kanıtlanmıştır, antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Araştırmanın alt problemleri:

Alt problem cümlesi: Antrenörlerin etik dışı davranış algısı katılımcıların cinsiyeti, bölümü, sınıfı, millilik durumu, uluslararası başarılarının olmasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yanıt: Antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışları bölüm değişkenine göre sportmenlik alt boyutu ile kişilik özellikleri alt boyutunda; milli olmasına göre antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu ile kişilik özellikleri alt boyutunda, uluslararası başarısının olmasına göre antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu ile kişilik özellikleri alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir.

Alt problem cümlesi: Sporda ahlaktan uzaklaşma katılımcıların cinsiyeti, bölümü, sınıfı, millilik durumu, uluslararası başarısının olmasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yanıt: Sporda ahlaktan uzaklaşma katılımcıların cinsiyet, bölüm, milli olması, uluslararası başarısının olmasına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışları ölçeği alt boyutlarının ortalamalarına bakıldığında en düşük puanın sportmenlik alt boyutunun (ölçekte örnek soru: antrenörüm kazanmak için bizlerden hile yapmamızı ister) ($x=1,939$) olduğu görülmektedir. Antrenörlerin müsabakalarda nasıl hile yapılacağını öğretmesi ve sporculardan hile yapmasını istemesi, sporcularını doping almaya teşvik etmesi, sportmenliğin ve fair playin önemine inanmaması ile ilgili sporcu algısının düşük sayılacak düzeyde olması ve antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutu (ölçekte örnek soru: antrenörüm sporcuların problemlerine kulak asmaz) ($x=2,306$), ile kişilik özellikleri alt boyutuna (ölçekte örnek soru: antrenörüm yalan konuşur) ($x=2,076$) verilen yanıtların da ortalamasının altında değer alması sevindirici bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca antrenörlerinin algılanan etik dışı davranışlarının sporcu algısına göre düşük olmasının, antrenörlerin sporcu öğrenciler üzerinde olası olumsuz etkilerinin de daha az olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Diğer taraftan; sporcuların ahlaktan uzaklaşma konusundaki görüşleri ($x=2,733$) düşük sayılacak düzeydedir. Sporcuların; kuralları esnetmenin dengeleri eşitlemenin bir yolu olduğu, şiddet içeren bir davranışla sonuçlanmadığı sürece rakibe bağırılabilceği, eğer takımına yardım edecekse sporcuların hakeme yalan söylemelerinin kabul edilebileceği, antrenörü tarafından rakibi sakatlamak için teşvik edilen sporcuların suçlanmaması gerektiği, sporcuların birbirlerini aşağılamalarının gerçekte kimseye zarar vermeyeceği, kötü bir davranışa maruz kalmış sporcuların genelde bunu hak edecek bir şey yaptıkları ile ilgili inançları düşük düzeydedir (ölçek ifadelerinden yola çıkarak yorumlanmıştır).

Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğine erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha yüksek düzeyde görüş bildirmişlerdir. Diğer deyişle, erkek katılımcıların sporda ahlaktan uzaklaşma ortalamaları daha yüksektir. Kadınların toplumda genel ahlaki normlara daha fazla uymaları gerektiği ile ilgili beklentinin olmasının, onların bunu içselleştirmelerinin bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmaların birçoğu bu sonucu destekler niteliktedir. Eroğlu ve ark. (2020), Kağan ve Yazıcıoğlu (2021), Gümüşgül ve Ersoy (2021), Turan (2020) da benzer sonuçlar bulmuştur. Akoğlu ve ark. (2019) cinsiyet değişkenine göre sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamakla birlikte erkek katılımcıların ahlaktan uzaklaşma düzeylerinin kadın katılımcılara göre daha yüksek çıktığı sonucuna ulaşmışlardır. Sukys (2013), üniversite sporcuları üzerinde yaptığı araştırmasında sporda ahlaktan uzaklaşma ile hile yapmayı meşrulaştırma ilişkisini teyit etmiştir, erkek katılımcıların hile yapmaya daha fazla eğilimli olduklarını saptamıştır. Fransız erkek futbolcular üzerinde yapılan bir araştırmaya göre; sporda ahlaktan uzaklaşma ile sporcuların antisosyal davranışları arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur (Tracllet ve ark., 2011).

Rekreasyon Bölümü öğrencileri; Antrenörlük Eğitimi ile Beden Eğitimi ve Spor Bölümü öğrencilerine kıyasla gerek antrenörlerinin algıladıkları etik dışı davranışlar gerekse sporda ahlaktan uzaklaşma için daha yüksek düzeyde görüş bildirmişlerdir. Bu noktada üniversitelerin eğitim müfredatlarında etik, ahlak, fair play temalı derslerin gerekliliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde spor bilimleri müfredatında bu dersler seçmeli değil zorunlu olarak okutulmalıdır. Rekreasyon bölümleri ülkemizde, spor bilimlerinin diğer bölümlerine kıyasla daha geç eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamış bir bölümdür. Birçok üniversitede henüz yeni

açılmakta ve müfredat çalışmaları yürütülmektedir. Bölümlerin kurulduğu andan itibaren yapılandırılması sürecinde tüm dersler ve içerikleri dikkatle seçilmelidir.

Milli sporcu olmayan katılımcıların milli sporcu olan katılımcılara göre; uluslararası başarısı olmayan katılımcıların uluslararası başarısı olan katılımcılara göre antrenörlerinin algıladıkları etik dışı davranışlar alt boyutları ile sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeğine verdikleri yanıtların daha yüksek düzeyde olması gibi bir sonucun çıkması ise sporun disiplini ile açıklanabilir. Milli sporculuk seviyesine ulaşmış bir sporcunun fair play anlayışının da daha yüksek olması, beklenen ve aynı zamanda sevindirici bir sonuçtur. Güven ve Öncü (2012) de araştırmalarında; antrenörlerinin etik olmayan davranışlarını milli olmayan sporcuların milli olan sporculara göre daha olumsuz olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Korelasyon tablosuna göre; antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ilişki bulunmuştur. Antrenörlerin sporcular tarafından algıladıkları etik dışı davranışlar arttıkça sporda ahlaktan uzaklaşma da artmaktadır. Bu ilişkinin varlığı ve düzeyi bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Antrenörün özellikle sportmenlik alt boyutu ile sporda ahlaktan uzaklaşma orta derecede ilişkilidir. Onu antrenörün kişilik özellikleri alt boyutu izlemektedir. Bu iki alt boyuta kıyasla daha düşük düzeyde ilişkili bulunan alt boyut antrenör-sporcu ilişkisi alt boyutudur. Bu sonuçlar, antrenörün sporcular üzerinde başarı ve hedef konusunda evrensel etik değerlerin zedelenmesi pahasına zorlayıcı oldukları zaman, sporcuların fair play ekseninden saptıkları ve bu durumda ahlaktan uzaklaşma yönünde eğilim gösterdiklerine işaret etmektedir. Bu durum sporcuların bu tür durumlarda kendilerini kınama hissinden, kendilerini kayırarak soyutlamaya çalıştıkları şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, sporcularına rol model olan antrenörün, onların sorunlarıyla da ilgilenmesi ve çalışma barışı için elverişli zemin hazırlamada başrolde olması beklenirken, onların sorunlarını görmezden gelmesi sporcuların ahlaktan uzaklaşmalarına yol açabilmektedir. Ring ve Hurst (2019) İngiltere’ de bireysel ve takım sporcuları üzerine yaptıkları araştırmalarında, ahlaktan uzaklaşmanın doping kullanma olasılığını attırdıklarını belirlemişlerdir. Etik dışı liderlik davranışlarının kişiliğin karanlık yönü olarak tanımlanan narsizm ile pozitif yönlü ilişkili olduğunu gösteren bir çalışma da mevcuttur (Blair ve ark., 2017).

Sonuç olarak antrenörlerin etik dışı davranışları ile sporda ahlaktan uzaklaşma arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Bu araştırma; fair play ve spor etiği kavramlarının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Etikten sapma azaldıkça ahlaktan uzaklaşma mekanizmalarına da gerek kalmayacaktır.

Bundan hareketle geliştirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Üniversitelerin spor bilimlerinden mezun olan öğrenciler antrenör, beden eğitimi öğretmeni, spor yöneticisi, rekreasyon uzmanı olmaktadır. Eğitimin temel amaçlarından birisi bireylerde olumlu yönde davranış değişikliği yaratılmasını sağlamaktır. Spor ahlakına inanan kişiler toplumda ve spor ortamlarında sportmenlik, centilmenlik, fair play gibi yüce davranışlarda bulunurlar. Spor bilimlerinden mezun olan öğrencinin spor ahlakını içselleştirmiş olmaları toplumların gelişimi için son derece önemlidir. Mezun olduklarında hitap edecekleri kitle üzerindeki etkilerinin önemi nedeniyle yüksek öğretim müfredatında fair play, etik, ahlak temalı derslerin zorunlu olması sağlanmalıdır.

Lisansüstü eğitim müfredatına da fair play, spor etiği ve ahlakı temalı dersler mutlaka eklenmelidir. Bu alanda yeni araştırmalar yapılması, yüksek lisans ve doktora tezlerinin yazılması teşvik edilmelidir.

Öğrencilerin, çocukların, gençlerin fair playi içselleştirmelerini sağlayacak araştırma ve uygulama projeleri geliştirilmeli; çıktıkları Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi kurumlarla paylaşılmalıdır. Sosyal projeler yoluyla spor etiği ve ahlakı, fair play konusundaki farkındalığın artırılması sağlanmalıdır. Ülkemizde fair play konusunda en aktif, istikrarlı ve kurumsal faaliyet yürüten organ Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Fair Play Komisyonudur. Ulusal ve uluslararası düzeyde uzun yıllardır “fair play ruhu” nu aşılama yönelik yürüttükleri etkinliklerin takip edilmesi faydalı olacaktır. Ayrıca federasyonlar, kulüpler de bu konuyu sıcak gündem maddesi olarak değerlendirmeliler ve konuyla ilgili seminerler, paneller, eğitimler yoluyla bu konunun dinamik kalmasını sağlamalıdır.

Bu araştırmada erkeklerin sporda ahlaktan uzaklaşmaya meyilli olmaları literatürle uyumlu bir sonuç olarak değerlendirilmekle birlikte, ilkokuldan itibaren her düzeye uygun fair play eğitimleri yerleştirilerek sporda ahlaktan uzaklaşma en aza indirilebilir. Milli sporcu olan, uluslararası başarısı olan katılımcıların sporda ahlaktan uzaklaşmaya daha az eğilimli olmaları durumu örnek alınarak altyapı sporcularından elit sporculara kadar her yaş ve düzeyde fair play ruhu ve bilinci aşılana çalışılmalıdır.

Bu araştırmada antrenörlerin sporcular tarafından algılanan etik dışı davranışları ve sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri spor deneyim yılı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Bundan sonraki araştırmalarda bu değişkenin etkileri ölçülmelidir, anlamlı fark çıkması durumunda yapılacak yorumların faydalı olacağı düşünülmektedir. Araştırmanın farklı özelliklere sahip gruplarda yapılması da öneriler içerisinde.

KAYNAKLAR

- Akoğlu H.E., Ayyıldız, E., & Sunay, H. (2019). Uluslararası spor organizasyonlarına katılan sporcuların sporda ahlaktan uzaklaşma ve sportmenlik davranışlarının incelenmesi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 329-340.
- Bandura, A., (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193-209.
- Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of moral thought and action. In W. M. Kurtines, J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development* (Vol. 1, pp. 45-103). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Blair, C.A., Helland, K., & Walton, B. (2017). Leaders behaving badly: the relationship between narcissism and unethical leadership. *Leadership & Organization Development Journal*, 38(2), 333-346.
- Boardley, I.D., & Kavussanu, M. (2011). Moral disengagement in sport. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 4(2),93-108.
- Boardley, I. D., & Kavussanu, M. (2008). The moral disengagement in sport scale–short. *Journal of Sports Sciences*, 26(14), 1507-1517.
- Boardley, I.D., Smith, A.L., Mills, J., Grix, J., Wynne, C., & Wilkins, L. (2018). Development of moral disengagement and self-regulatory efficacy assessments relevant to doping in sport and exercise. *Psychology of Sport and Exercise*, 36, 57-70.
- Certel, Z., Alkış, A., & Gürpınar, B. (2018). Antrenörlerin mesleki etik ilkelere uyma düzeylerinin antrenör ve sporcu gözüyle değerlendirilmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 8(2), 223-231.

- Çeviker, A (2017). *Bedensel engelli spor kulüplerinde görev yapan antrenörlerin, antrenörlük meslek etik ilkelere uyma düzeylerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dolaşır, S. (2014). Spor Etiği. (Editörler: Selçuk Atak ve Serdar Kenan Gül), *Meslek Etiği Kavramları* (İçinde), Ankara: Adalet Yayınevi.
- Doyle, F. L., & Bussey, K. (2018). Moral disengagement and children's propensity to tell coached lies. *Journal of Moral Education, 47*(1), 91-103.
- Eroğlu, O., & Ünveren, A., Ayna, Ç., & Müftüoğlu, N.E. (2020). Spor bilimleri fakültesindeki öğrencilerin sporda zihinsel dayanıklılık ve sporda ahlaktan uzaklaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi, 4*(2), 100-110.
- Güçlüöver, A., & Sarıkol, E. (2022). *Sporda Ahlaktan Uzaklaşma: Antrenörlerin Etik Dışı Davranışlarının Etkisi*. Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Güllü, S. (2018a). Futbolcuların Prososyal ve Antisosyal Davranışları ile Antrenör -Sporcu İlişki Düzeylerinin İncelenmesi. 3.Uluslararası Avrasya Spor, Eğitim ve Toplum Kongresi. Mardin, Türkiye.
- Güllü, S. (2018b). Sporcuların antrenör-sporcu ilişkisi ile sportmenlik yönelimleri üzerine bir araştırma. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 16*(4), 190-204. DOI: 10.33689/spormetre.482295
- Güllü, S. Yıldız S.M., & Saydam,H.M. (2021). Boksörlerin antrenör-sporcu ilişkisinin fair play davranışlarına etkisinin incelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES), 7*(2), 00-510.
- Gümüşgül, C., & Ersoy, A. (2021). Moral disengagement in sports: A study on young turkish athletes. *Turkish Journal of Sport and Exercise / Türk Spor ve Egzersiz Dergisi, 23*(3), 384-389.
- Gürpınar, B. (2015). Sporda ahlaktan uzaklaşma ölçeği kısa formunun Türk kültürüne uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 13*(1), 57-64.
- Güven, Ö., & Öncü, E. (2012). Antrenörlerin etik dışı davranışları ile ilgili sporcu algısı ölçeğinin geliştirilmesi. *SPORTMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, X*(2), 67-75.
- Güvendi, B., & Keskin, B. (2020). Sporcuların antrenörlerinden algıladıkları etik dışı davranış algısına göre saldırganlık ve öfke davranışlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 5*(2), 134-145.
- Haşiloğlu, S.B., Baran, T., & Aydın, O. (2015). Pazarlama araştırmalarındaki potansiyel problemlere yönelik bir araştırma: Kolayda örnekleme ve sıklık ifadeli ölçek maddeleri. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi, 1*(1), 19-28.
- Kağan, M., & Yazıcıoğlu M.M. (2021). Üniversite öğrencilerinde ahlaki uzaklaşma tutumunun çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER), 6*(1), 1-11.
- Karakoç, Ö., Yüksek, S., Aydın, A.D., Karakoç, B., Yetiş, Ü., & Baydil, B. (2011). Milli takım düzeyindeki erkek judocuların kulüp antrenörlerinde gözlemledikleri etik dışı davranışlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 19*(1), 321-332.
- Kayır, B., & Özbek, O. (2021). Antrenörlerin meslek etiği davranışlarına ilişkin antrenör ve sporcu görüşleri. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6*(1), 1-12.
- Malhotra, N. K. (2004). *Marketing Research an Applied Orientation, 4. Edition*, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Matosic, D., Ntoumanis, N., Boardley, I. D., & Sedikides, C. (2018). Narcissism, beliefs about controlling interpersonal style, and moral disengagement in sport coaches. *International Journal of Sport and Exercise Psychology, 18*(5), 592-606.

- Orhan, S., & Salman, M.N. (2021). Genç futbolcularda antrenör-sporcu ilişkisinin ahlaki karar alma tutumları ile prososyal ve antisosyal davranışlarla ilişkisi. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(3), 334-355.
- Özbek, O. (1999). Sporda etik dışı davranış alanları ve etik ilkeler. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*. IV(4), 38-50.
- Ring, C., & Hurst, P. (2019). The effects of moral disengagement mechanisms on doping likelihood are mediated by guilt and moderated by moral traits. *Psychology of Sport & Exercise*, 40, 33-41.
- Sarı, İ., & Deryahanoğlu, G. (2019). Sporculardan ahlaktan uzaklaşmanın güdüsel iklim ve sporcuların önem verdikleri özellikle ile ilişkisi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(4), 91-104.
- Sheikh, S., & Janoff, R. (2010). Tracing the self-regulatory bases of moral emotions. *Emotion Review*, 2(4), 386-396.
- Suksy, S. (2013). Athletes' justification of cheating in sport: relationship with moral disengagement in sport and personal factors. *SPORTAS Nr. 3(90)*, 70-77.
- Şenel, E. (2020). Triadic relationships between interpersonal, pro/anti-social behaviors, and moral disengagement in team sports. *The Sport Journal*, 23(40).
- Şenel, E., Yıldız, M., & Yıldırım, İ. (2020). Sporda ve egzersiz ortamında doping kullanımına ilişkin ahlaktan uzaklaşma ve özdüzenleyici yeterlik ölçeklerinin Türk kültürüne uyarlanması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(3), 255-269.
- Şirin, Y.E., Metin, M., & Bilir, P. (2020). Sporcuların etik liderlik ve etik iklim algılamaları: Kahramanmaraş amatör futbol liglerinde bir araştırma. *Journal of Politics, Economy and Management (JOPEM)*, 3(1), 75-85.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 1071-1093.
- Toksoz, İ. (2020). Dürüst ve adil yarışmanın Rodoplarda da yaşatılan derin izleri. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(2), 82-99.
- Traclet, A., Romand, P., Moret, O., & Kavussanu, M. (2011). Antisocial behavior in soccer: A qualitative study of moral disengagement. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 9(2), 143-155.
- Tuncel, S., & Büyüköztürk, Ş. (2009). Antrenörlerin meslek eğitimi ilkeleri nelerdir? Nasıl ölçülür? Ölçek geliştirme: Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, VII(4), 159-168.
- Turan, S. (2020). Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin sporda ahlaktan uzaklaşma durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 4(1), 8-19.
- Türksoy Işım, A., Güvendi, B., & Toros, T. (2019). Amatör lig futbolcularında sporda ahlaktan uzaklaşma, güdüsel iklim ve karar verme. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 5(1), 54-62.
- Uzun, R. N., Karakuş, K., Barut, Y., & Çebi, M. (2021). Sporda ahlaksal değerler: fair play. *Rol Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 93-102.
- Zikmund, W. G. (1997). *Business Research Methods*, 5. Edition, The Dryden Press, Orlando.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.1291536

Geliş Tarihi (Received): 02.05.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 17.11.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

ÖZEL YETENEKLİ ÖĞRENCİLER İÇİN HAZIRLANAN FİZİKSEL AKTİVİTE DESTEKLİ PSİKO EĞİTİM PROGRAMIYLA (FİZPEP) İLGİLİ ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ*

Seyit Karaburçak^{1†}, Nevin Gündüz², Raşit Karaca³

¹Milli Eğitim Bakanlığı, Yusuf Demir Bilim ve Sanat Merkezi, KIRŞEHİR

²Ankara Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ANKARA

³Milli Eğitim Bakanlığı, Beşir Atalay İmam Hatip Lisesi, KIRIKKALE

Öz: Araştırmadaki amaç özel yetenekliler için hazırlanan fiziksel aktivite destekli psiko eğitim programına yönelik öğrenci görüşlerinin incelenmesidir. Program doktora çalışması kapsamında haftada 1 oturum, 2 etkinlik toplam beş hafta sürmüştür. Programın değişkenleri öz yeterlik, motivasyon, sosyal duygusal iyi oluş ve fiziksel aktivite düzeyidir. Araştırmada 6. Sınıftaki 28 özel yetenekli öğrencinin görüşlerini toplamak amacıyla 3 bölümden oluşan, 11 soru içeren yapılandırılmış açık uçlu soru formu hazırlanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veriler, önce kavramsallaştırılmış daha sonra mantıklı bir biçimde düzenlenmiş ve 5 tema, 9 kategori belirlenmiştir. Programın öğrenciler üzerine etkisi ile ilgili temanın sonuçlarına göre; özel yetenekli öğrenciler eğitimin çok etkili ve verimli geçtiğini, insanın kendine güven ve inancını artırdığını, nasıl motive olduklarını öğrenip öncesine göre daha iyi motive olduklarını, hem eğlenip hem de öğrendiklerini belirtmişlerdir. FA'nın öğrenci üzerine etkileri temasında da dikkat, hız ve reaksiyon aktivitelerinin etkili ve verimli geçtiğini, neşeli bardakları çok eğlenceli bulduklarını, dikkatlerini artırdığını belirtmişlerdir. Aerobik ve fitness aktiviteleriyle ilgili ise step aerobik aktivitelerini öğrendiklerini ve böylece ısınma amaçlı kullanabileceklerini ve sağlıklı olacaklarını belirtmişlerdir. FA'nın öz yeterlikleri üzerine etkileri temasında öğrenciler kimseden çekinmediklerini kendilerine güvendiklerini, işleri başardıklarını belirtmiş, FA'nın Motivasyonları üzerine etkileri ile ilgili temada çok faydalandıklarını mutlu ve motive olduklarını belirtmişlerdir. FA'nın sosyal duygusal iyi oluşları üzerine etkileri ile ilgili görüşlerinde ise öğrenciler kendilerine güvendiklerini ve dersi verimli geçirdiklerini, kendilerini iyi hissettiklerini belirtmişlerdir. Sonuç olarak programın genelinin özel yetenekli öğrenciler tarafından olumlu değerlendirildiği bu kapsamda da yaygınlaştırılması için bu öğrencilerin eğitim aldığı BİLSEM'lerde, destek eğitim odalarında ve diğer eğitim kurumlarında uygulanması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Özel yetenek, fiziksel aktivite, öz yeterlik, motivasyon, sosyal duygusal iyi oluş, psiko eğitim.

EXAMINATION OF STUDENT OPINIONS ABOUT THE PHYSICAL ACTIVITY SUPPORTED PSYCHO EDUCATION PROGRAM FOR GIFTED STUDENTS (FİZPEP)

Abstract: The aim of the research is to examine the students' views on the use of psychoeducation for the physical characteristics of the behaviors for the gifted. Within the scope of the program doctorate study, 1 session and 2 activities per week lasted for a total of five weeks. The variables of the program are self-efficacy, motivation, social emotional well-being and physical activity level. In the research, an open-ended question formula containing 11 questions was prepared for 3 purposes in order to focus on 28 gifted students in the 6th grade. Content analysis method was used in the analysis of the data. The collected foundations were first targeted and then their dimensions were determined as 5 themes and 9 categories. According to the documents of the theme about the effect of the program on its students; They state that the education of gifted students is very effective and efficient, that it increases one's self-confidence and belief, that they are better motivated than before they learn how to be motivated, that they both have fun and learn. In the face of the effects of PA on students, they stated that they found cheerful glasses very entertaining and increased their attention due to the attention, speed and effective and efficient effects of PA. Regarding aerobic and fitness activities, they stated that they learned step aerobic activities, so they could use them for warming up and they would be healthy. They have made an objection. In their opinions about the effects of PA on their social and emotional well-being, they stated that children are self-confident and productive, and people feel good. As a result, in order to disseminate these features, in which the overall program is positively evaluated by gifted students, it can be recommended that these students be used in BILSEMs, support education components and other education processes.

Key Words: Special ability, physical aktivite, self-efficacy, motivation, social emotional well-being, psycho education.

* Bu çalışma 02-04 Kasım 2022 tarihleri arasında Ankara'da' da düzenlenen 32. Ulusal Ulusal Özel Eğitim Kongre'sinde sözel sunum olarak sunulmuştur.

† Sorumlu Yazar: Seyit Karaburçak, Psikolojik Danışman, E-mail: pdrkaraburcak@gmail.com

GİRİŞ

Doğumdan itibaren her bireyin temel gelişim dönemlerinde kazanması gereken çeşitli bilişsel, duyuşsal, sosyal ve psikomotor beceriler bulunmaktadır. Bu becerileri kazanmada, kazandırmada ve sonraki süreçlerde geliştirmede bireysel çabanın yanı sıra bireyin dışındaki diğer faktörler de oldukça etkili olabilmektedir. Bireyin isteği, ilgi duyması, hoşlanması, zaman ayırması gibi bazı temel etkenlerin yanında çevresinin vereceği destek, sunulacak fırsatlar vb. gibi etkenler de beceri kazanım sürecinin olmazsa olmazları arasındadır.

Özel yetenekliler; akranlarına nazaran öğrenmede daha hızlı, yaratıcılık, liderlik, sanat alanındaki kapasiteleri daha yüksek, soyut fikirleri anlayabilen, özel akademik alanda yeteneğe sahip, yüksek düzeyde performans gösteren ve özellikle ilgi duyduğu alanlarda çaba harcamayı seven kişiler olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2019). Özel yeteneklilerin hem zihinsel de hem fiziksel olarak yüksek düzeyde enerjiye sahip olmaları zaman zaman sorunlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu fazla enerji zaman zaman aşırı konuşma ve fiziksel huzursuzluk şeklinde gözlenebilir (Dabrowski,1972). Özel yeteneklilerin aşırı duyarlılık ya da yoğunluk gösterdiği beş temel alan mevcuttur. Bunlar duyuşsal, bilişsel, psiko motor, duygusal ve hayali alanlardır. Özel yeteneklilerde akranlarına kıyasla yüksek fiziksel ve zihinsel enerji bulunmaktadır (Çitil, 2020). Bilim ve sanat merkezleri (BİLSEM); okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve lisede eğitim öğretim gören özel yeteneklilerin bu kurumlarındaki eğitimlerini aksatmayacak şekilde okul dışında destek eğitimi alarak; yeteneklerinin bilincinde olmalarını ve mevcut potansiyellerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak amacıyla açılmış kurumlardır (MEB, 2022). BİLSEM’de uygulanan programlar sonrasında öğrencilerin proje, özgün ürün ve üretimlerin gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Öğrencilere yetenek alanlarına uygun disiplinler arası, proje tabanlı, zenginleştirilmiş, farklılaştırılmış eğitim programları uygulanır ve bu doğrultuda çeşitli eğitim etkinlikleri düzenlenir. BİLSEM’in amaçları arasında bilimsel düşünce ve davranışlarla estetik değerleri birleştirme, üretme, problem çözme, kendini gerçekleştirme, yetenekleri ve yaratıcılıklarını erken yaşta fark etme becerileri kazandırma yer almaktadır. Ayrıca; yaratıcı düşünce, icat, inovasyon, keşif, sosyal ilişkilerde başarı, liderlik, iletişim ve sanatsal beceriler kazanmaları, disiplinler arası düşünme, sorunları çözme, özel yetenekleri doğrultusunda bilimsel çalışma disiplini kazanmaları, sosyal ve evrensel ihtiyaçları esas alan projeler gerçekleştirmeleri de amaçlanır (MEB, 2022).

Psiko eğitim, bireylerin değerleri, olayların yorumlanması ve yaşam ortamlarına yönelik (örn. ev, okul ve iş yeri) davranış kalıplarını değiştirmeye yönelik bir yaklaşımdır. Çoğunlukla, psiko eğitim seansları değiştirilmesi hedeflenen davranışları kazandırmayı amaçlar. Kişinin değişim ihtiyacını tanımak ve ardından o kişinin daha iyi davranış seçenekleri sergilemesine yardımcı olacak seçenekler üzerinde çalışılır. Özünde ve genellikle bir “öğretmen” ve bir “öğrencinin” kendini ve diğerlerini daha doğru bir şekilde anlamasına yardımcı olmak önceliklidir. Bu süreçte mevcut davranış biçiminin yararsızlığı ve değişimi konusunda çalışılır (Makama vd., 2019). Psiko eğitim programları grubun birey sayısına göre: bireysel, ailece, grupta ve topluluk halinde. Psiko eğitimin konusuna göre ise: uyum odaklı, hastalık odaklı, tedavi odaklı, rehabilitasyon odaklı çeşitleri mevcuttur (Farris vd., 2011). Psiko eğitim sayısı ve sıklığı değişken olmakla birlikte, ortalama 6 ile 12 seans arasındadır. Çalışma bitiminde aylık aralıklarla takip de yapılabilir. Psiko eğitim modelleri incelendiğinde (Farris ve ark., 2011):

- Bilgi verme modeli: Odak noktası, katılımcılara sorunlar/problemler le ilgili bilgi vermek ve bunların yönetimi hakkında bilgi sağlamaktır.
- Beceri eğitim modeli: Kişilerin sorun durumunu daha etkin bir şekilde yönetebilmeleri için belirli becerilerin geliştirilmesine odaklanır.

- Destekleyici model: Üyelerin duygularını paylaşmaya dâhil etmek için destek gruplarından yardım almayı içerir.
- Kapsamlı model: Önceki üç modelin bir kombinasyonunu kullanır.

Fiziksel aktivite ve spor günümüzde her insanın yaşamına kısmen ya da tamamen giren bir olgudur. Fiziksel aktivite ve sporun, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerdeki kazanımlarına bakıldığında fiziksel katkıların yanında, sosyal duygusal ve psikolojik katkıları da bilinmektedir. Günlük yaşamda, iskelet kaslarının kullanımıyla yapılan ve enerji harcamasını gerektiren her hareket fiziksel aktivite olarak tanımlanmaktadır (Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi, 2014). Fiziksel aktiviteler yoğunluklarına göre üçe ayrılır. Bunlar düşük, orta ve yüksek düzey fiziksel aktivitedir (Can ve ark., 2014). Düzenli yapılan fiziksel aktiviteyle, bireylerin olumsuz alışkanlıklardan korunması, sağlıklı büyümesi ve gelişmesi, sosyalleşmesi ve ilerleyen yaşlarda karşılaşılabileceği çeşitli hastalıkların engellenmesi sağlanabilir. Bununla birlikte; yaşlılık evresinde daha aktif bir dönem geçirmelerinin sağlanmasında, hastalıkların tedavisi ve tedavinin desteklenmesinde, tüm hayatları boyunca yaşam kalitesinin yükseltilmesinde önemli yararlar sağlayabilmektedir (Canadian Society for Exercise Physiology, 2017). Çocuk ve ergenlerin bilişsel performanslarının artırılması, benlik saygılarının artması, okul başarılarının yükselmesine yarar sağlamaktadır. Ayrıca; sosyal çevresinde kabul görme oranını arttırdığı ve sosyal uyum sağlamasını desteklediği bilinmektedir (WHO, 2019).

Özel eğitim gerektiren çocuklarda yapılacak olan aktivitelerde; sosyal yeterlilik, olumlu benlik kavramı, fiziksel ve motor uygunluk, motor becerilerde gelişim, serbest zaman becerileri geliştirme, zorluklarla baş etme, oyun becerileri kazanma ve yaratıcılığı geliştirmek amaçlanmaktadır (Morris ve Schulz, 1989). Özel yetenekli öğrencilerin fiziksel aktiviteler konusunda desteklenmesi aşamasında daha çok kinestetik yolla öğrenenler, eğitim ve/veya dokümantasyon öğrenme vasıtasıyla bunu yapma potansiyeline sahip üst düzey yetenek gösterebilmektedirler. Özel yetenekli öğrenciler fiziksel aktivite boyutuyla incelendiğinde aşağıdaki alanların birinde ya da birden fazlasında “mükemmel” özellik sergiler (Lutostanski, 2018). Özel yetenekli öğrencileri fiziksel faaliyetlerde destekleyebilmek için; düzenli beden eğitimi faaliyetleri, aerobik programlar, akıllı tahta veya benzeri etkileşimli teknolojik donanımlarla yapılan destekler, interaktif spor ve oyunlar, aktif katılımlı doğa gezileri, başkalarına fiziksel becerileri öğretme fırsatları tanıma, uygulayıcıların programlarında (öğretmen sunumları ve öğrenci sunumları) multimedya kaynaklarını eklemesi (bilgisayar, video, yazılım programları, sunumlar, görseller gibi) gibi çalışmalara yer verilebilir.

Yapılan bazı çalışmalar incelendiğinde; bir ilkokuldaki özel yetenekliler programındaki öğrencilerde aerobik aktivite, stres ve hafıza becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Müfredata eklenen 12 hafta süren ve her hafta 20 şer dakikadan oluşan aerobik aktivite sonrasında, hafıza da saklanan öğelerin 24 saate kadar daha fazla uzadığı ve stresi azaltmada etkili olduğu görülmüştür (Ford, 2011). Zihinsel engelli 66 öğrencinin ailelerine yönelik olarak yapılan sekiz haftalık psiko eğitim programının, öz şefkat ve öznel iyi oluşlarına pozitif yönde anlamlı etkisi bulunmuştur (Duran ve Barlas, 2016). 17 gönüllü BİLSEM velisiyle yapılan diğer çalışmada BİLSEM programları içerisine beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin eklenmesi ihtiyacının olduğu tespit edilmiştir (Çetin ve ark., 2020). Özel yetenekli üniversite öğrencileriyle yapılan çalışma sonucuna göre düzenli egzersiz yapan erkeklerin fiziksel benlik algıları kadınlardan anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur (Karaburçak, 2021). Özel yetenekli öğrencilerin yüksek zihinsel enerjilerinin fiziksel aktivite temelli bazı etkinliklerle kanalize edilmesini sağlamak ve bilişsel bazı becerilerinin kazanımı için rehberlik etkinlikleriyle kombine edilmiş oturumlar tasarlanmıştır. Doktora tezi kapsamında hazırlanmış Fiziksel

Aktivite Destekli Psiko eğitim Programı haftada 1 oturum ve iki etkinlik toplamda beş hafta sürmüştür. Programının değişkenleri öz yeterlik, motivasyon, sosyal duygusal iyi oluş ve fiziksel aktivite düzeyidir Bu çalışmada ise FİZPEP’le ilgili öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Sonuç olarak psiko eğitim programlarının etkisi üzerinden değerlendirildiğinde özel yetenekliler için hazırlanan FİZPEP’in öğrenciler üzerindeki etkisinin bilinmesi bu tip programların verimliliğini ortaya koyabilmek ve özel yetenekli popülasyonun bakış açısının değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada özel yetenekliler için hazırlanan fiziksel aktivite destekli psiko eğitim programına yönelik öğrencilerin görüşlerinin incelenmesi için nitel araştırma çalışması yapılmıştır. Nitel araştırma sayesinde daha esnek bir araştırma ortamından dolayı daha özgün bir çalışma olacağı düşünülmektedir. Genel anlamda bakıldığında nitel araştırma, insan davranışlarını, deneyimlerini ve algılarını derinlemesine incelemeyi amaçlayan insan odaklı bir yaklaşımdır. Nitel araştırmalar toplumda var olan sorunları araştırır ve insanların bu sorunları nasıl anlamlandırdığını, neyi niçin yaptığını ve düşündüğünü ortaya koyar (Given, 2021).

Bu çalışmada olgu bilim deseninde hazırlanmıştır. Olgu bilim deseni, farkında olunan ancak derinlemesine bilgiye sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır. Bu çalışmalarda veriler araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu çalışmada, özel yetenekli öğrencilerin fiziksel aktivite destekli psiko eğitim programına yönelik görüşleri incelenmiştir. Araştırmada maksimum çeşitlilik örneklem tercih edilmiştir. Çalışmada, küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekte çalışılan problemle karşılaşan bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışma için Ankara Üniversitesi Etik Kurulundan 11/10/2021 tarihli 15/172 sayılı kararla etik izin alınmıştır.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada, psiko eğitim programına katılan 6. Sınıfta eğitim alan özel yetenekli öğrencilerin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu; il merkezinde yer alan bilim ve sanat merkezinde eğitim alan özel yetenekli tanısı almış 28 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilere ait demografik özelliklerinin (yaş, sınıf, cinsiyet) dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1’e göre; deney grubundaki öğrencilerin demografik bilgileri yer almaktadır. Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan 28 öğrenciden (16 kadın 12 erkek) büyük bölümünü (%89,2) genel zihinsel yetenek alanı öğrencilerinin oluşturduğu, anne (%67,9) ve babalarının (%85,7) çoğunluğunun üniversite mezunu olduğu, annelerin ev hanımı (%39,3) babaların da çoğunlukla memur (%42,8) ve aylık aile geliri ortalamalarının 15000tl (%42,9) ve üzeri olduğu görülmüştür.

Tablo 1. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler

Çalışma Grubu		Frekans	Yüzde	Yığılan Yüzde
Cinsiyet	Kadın	16	57,1	57,1
	Erkek	12	42,9	100,0
	Toplam	28	100,0	
Yetenek Alanı	Genel Zihinsel	25	89,2	89,2
	Görsel Sanatlar/Müzik	3	10,8	100,0
	Toplam	28	100,0	
Anne Mezuniyet	Lise	7	25,0	25,0
	Üniversite	19	67,9	92,9
	Yl.-Dok.	2	7,1	100,0
	Toplam	28	100,0	
Baba Mezuniyet	Lise	2	7,1	7,1
	Üniversite	24	85,7	92,9
	Yl.-Dok.	2	7,1	100,0
	Toplam	28	100,0	
Anne Meslek	Öğretmen	7	25,0	25,0
	Ev hanımı	11	39,3	64,3
	Memur	10	35,7	100,0
	Toplam	28	100,0	
Baba Meslek	Öğretmen	10	35,7	35,7
	Memur	12	42,8	78,5
	Esnaf	6	21,5	100,0
	Toplam	28	100,0	
Aylık Gelir	0-9999TL arası	6	21,4	21,4
	10000TL-14999TL arası	10	35,7	57,1
	15000TL ve üzeri	12	42,9	100,0
	Toplam	28	100,0	

Veri Toplama Araçları

Çalışmada, nitel veri toplama araçları arasında yer alan yapılandırılmış açık uçlu soru formu kullanılmıştır. Biçimsel özelliklerine göre sorular; açık ve kapalı uçlu sorulardır. Açık uçlu sorular; belirlenen konuda detaylı bilgi almak için sorulan sorulardır. Ne, niçin, neden, nasıl, nerede, hangi vb. sözcükleri içeren sorular bu türdendir. Cevaplayıcıya özgürce yanıtlayabilmesi olanağı tanınmaktadır. Cevaplayıcı, sorulara serbestçe cevap verebilir (MEB, 2012). Araştırmada verileri toplamak amacıyla 3 bölümden oluşan toplam 11 soru içeren yapılandırılmış açık uçlu soru formu, bu konuda yapılmış araştırmalar, tezler taranarak soru havuzu oluşturulmuş ve buradan seçilen sorulara uzman görüşü alınmış, gerekli son düzenlemeler yapıldıktan sonra son haline getirilmiştir. Uzman görüşünün ardından sorularda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda formun ilk bölümde psiko eğitim programının birinci bölümünü oluşturan rehberlik etkinliklerinin üç değişkeniyle ilgili sorulara yer verilmiştir. Örnek soru: Özyeterlikle ilgili yapılan etkinliklerle ilgili görüşleriniz nelerdir? İkinci bölümde psiko eğitim programının ikinci bölümünü oluşturan fiziksel aktivite içeren dört farklı aktiviteleri içeren istasyonla ilgili sorulara yer verilmiştir. Örnek soru: Birinci İstasyonla(dikkat hız ve reaksiyon) ilgili yapılan etkinliklerle ilgili görüşleriniz nelerdir? Üçüncü bölümde ise

psiko eğitim programının değişkenlerinin öğrenciler üzerindeki etkilerine yönelik sorulara yer verilmiştir. Örnek soru: Fiziksel aktivite yapmanın sosyal iyi oluşuma etkisi. Toplam 11 sorudan oluşan öğrenci görüşlerinin alındığı açık uçlu soruların anlaşılır olup olmadığının tespiti için araştırma dışında olan 5 öğrenci ile pilotlama yapılmıştır. Öğrenci görüşlerinin alındığı açık uçlu sorulara verilen cevaplar 2 uzmanca incelenmiş ve soruların amaca yönelik olduğu fikrine kanaat verilmiştir. Öğrencilerin yaşı, cinsiyeti ve sınıfı açık uçlu soru formunun kişisel bilgiler bölümünde sorulmuştur.

Verilerin Toplanması

Öğrencilerle yapılan psiko eğitim çalışmasının geneli için için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan (MEB) gerekli izinler alınmış ve Etik Kurul raporu alınarak çalışmalara başlanmıştır. Araştırmaya süreciyle ilgili “ Veli Bilgilendirme ve Onam Formu” hazırlanarak imzalatılmıştır. Veriler kurum kütüphanesinde yüz yüze uygulamayla gerçekleştirilmiştir. Formların doldurulması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve uygulanan psiko eğitim programı öğrencilerle 5 hafta ve 10 oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir. Her oturumda iki etkinlik yapılmış ve her etkinlik 60 dakika planlanmıştır. Etkinliklerin, ilk 30 dakikalık kısmında rehberlik etkinlikleri ikinci 30 dakikalık kısmında ise fiziksel aktivite etkinlikleri yapılmıştır. Uygulamaların tamamı araştırmacı ve alan uzmanı başka bir rehber öğretmen desteğinde gerçekleştirilmiş , çalışmanın fiziksel aktivite bölümündeki etkinlikler ise 15 yıllık alan deneyimine sahip beden eğitimi öğretmeni liderliğinde ve araştırmacı desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada araştırmacı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında lisans eğitimini tamamlamış ve 22 yıldır fiilen rehber öğretmen/psikolojik danışmanlık yapmakta olup öğrencilerle formun doldurulmasını kendisi yapmıştır. Verilerin analizinde görüşü alınan uzman ise doktora eğitimini eğitim programlarında tamamlamış ve 8 yıldır özel yeteneklilerle çalışan ayrıca uzmanlığı da nitel araştırmalar olan bir eğitmen özelliklerine sahiptir.. Bu sebeple veri analizinin geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması için uzman olarak yer almıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda bulguların ve yorumların doğruluğu oldukça önemlidir. Birçok nitel araştırmada bulguların inanılabilirliği veya doğruluğu belirlerken katılımcı teyidi, veri çeşitlendirmesi, uzman incelemesi gibi stratejileri kullanır (Creswell ve Miller, 2000; Lincoln ve Guba, 1985). Bu araştırmada nitel verilerin geçerlik ve doğruluğunu ortaya koymak için katılımcıların soru formuna vermiş oldukları yanıtları Word ortamında doküman haline getirilmiştir. Ayrıca dokümanlar araştırmacının dışında bir uzman tarafından incelemiş ayrıca katılımcılardan elde edilen veriler bulgular kısmında doğrudan alıntı şeklinde verilmiştir. Ek olarak araştırmacı çalışma grubunun rehber öğretmeni olduğu ve uzun süredir öğrencilerle birlikte olduğu için araştırmanın inanılabilirliğine katkı sağladığı düşünülmektedir.

Araştırmanın Tutarlık ve İç Güvenirliği için araştırmanın gerçekleştiği kurum ve öğrenciler yöntem bölümünde detaylı bir şekilde tanımlamıştır. Araştırmada iç güvenirlilik için elde edilen ifadeler eş zamanlı olacak şekilde araştırmacı ve uzman ile ayrı ayrı okunarak kodlanmasının ardından temalar oluşturulmuştur. Nitel verilerin güvenirlilik analizi, Miles ve Huberman (1994) formülü ile hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamada güvenirlilik Miles ve Huberman formülüne göre % çıkmıştır. Yapılan hesaplamada uzmanlar arası görüş birliği 90, görüş ayrılığı ise 20 olup güvenirlilik, formüle göre % 81,8 çıkmıştır.

$$P(\text{güvenirlilik yüzdesi}) = \frac{Na (\text{Görüş birliği})}{Na (\text{Görüş birliği}) + Nd (\text{Görüş ayrılığı})} \times 100$$

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Olgu bilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası vardır. Ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Toplanan verilerin kavramsallaştırılmasının ardından ortaya çıkan kavramlara göre düzenlenmiş ve açıklayıcı temalar oluşturulmuştur. Bu doğrultuda verilerin analizinde; verilerin kodlanması, temaların belirlenmesi, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamaları kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Elde edilen kodlar ortak temalar altında toplanmış ve temaların belirlenmesinde sorular esas alınmıştır. Yapılan analizler sonunda katılımcıların genel amaca yönelik görüşleri temalar altında toplanmıştır. Belirlenen temalar bulgularda sunulmuştur. Analizler sonucunda; 5 tema ve 9 kategori belirlenmiştir.

BULGULAR

Bu araştırmada, özel yetenekliler için hazırlanan fiziksel aktivite destekli psiko eğitim programına yönelik öğrenci görüşleri incelenmiştir. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler ve yapılan içerik analizinde öğrenci görüşleri temalar altında sunulmaktadır.

Tablo 2. Öğrenci Görüşlerinin Tema ve Kategorilere Göre Dağılımı

Temalar	Kategoriler
	Öz Yeterlikleri Üzerine Etkileri
1-Psiko Eğitim Uygulamasının Öğrenciler Üzerine Etkileri	Motivasyonlarına Etkileri
	Sosyal-Duygusal İyi Oluşuna Etkileri
2-Öğrencilerin FA uygulamalarıyla ilgili görüşleri	Hedef ve El-Göz Koordinasyonlarıyla İlgili Görüşleri
	Denge ve Koordinasyon Etkinlikleriyle İlgili Görüşleri
	Step-Aerobik Ekinlikleri ile ilgili Görüşleri
	Dikkat, Hız ve Reaksiyon Etkinlikleriyle İlgili Görüşleri
3-FA'nın Öğrencilerin Öz Yeterlikleri Üzerine Etkileri	
4-FA'nın Öğrencilerin Motivasyonları Üzerine Etkileri	
5- FA'nın Öğrencilerin Sosyal Duygusal İyi Olmaları Üzerine Etkileri	Sosyal İyi Olmaları Üzerine Görüşleri Duygusal İyi Olmaları Üzerine Görüşleri

*FA: Fiziksel aktivite

Tablo 2'ye göre; çalışma sonuçlarına göre öğrenciler için 5 tema ve 9 kategori belirlenmiştir.

Tablo 3. Psiko eğitim etkinliklerinin öğrenciler üzerine etkileri ile ilgili öğrenci görüşleri

Tema	Kategori	Kod	f	%
1- Psiko Eğitim Uygulamasının Öğrenciler Üzerine Etkileri	Öz Yeterliklerine Etkileri	Çok etkiliydi	8	29%
		Hem eğlendik hem öğrendik	5	18%
		Çok güzel	4	14%
		İnsanın inancını artırıyor	3	10%
		Yanıt yok	3	10%
		Faydalıydı /Verimliydi	2	7%
		Kişisel becerimi geliştirdi	1	4%
		Kendime güveniyorum	1	4%
		İnsanı motive ediyor	1	4%
	Motivasyona Etkileri	Çok etkiliydi	8	29%
		Çok etkili oldu/Faydalıydı/İyiydi	7	25%
		Yanıt yok	7	25%
		Çok güzeldi	6	21%
		Kendimi daha iyi motive ediyorum	2	7%
		Nasıl motive olduğumuzu öğrendim	2	7%
		Eğlendim	2	7%
		Eskiye göre daha sosyalim	1	4%
		İçerden ya da dışardan yapılan eleştiriler kişiyi etkiler	1	4%
	Sosyal Duygusal İyi oluşlarına Etkileri	Hem eğlendik hem de öğrendik/Güzeldi /Zevkliydi/İyiydi	13	44%
		Yanıt yok	6	21%
		Artık olumlu bakıyorum/Daha pozitif bir insan olacağım	2	7%
		Olumlu olumsuz durumları öğrendim	1	4%
		Bireyin sosyalleşmesi ile ilgili olduğu için önemliydi	1	4%
		Faydalı ve yaratıcı etkinliklerdi	1	4%
Arkadaşlarımızı tanıdık		1	4%	
Arkadaşlarımızla daha iyi nasıl anlaşabileceğimizi öğrendim		1	4%	
Duygularımızı nasıl kontrol edebileceğimizi öğrendim		1	4%	
Son zamanlarda daha iyi oldu	1	4%		

Tablo 3'e göre bu araştırmada özel yetenekli öğrencilerin fiziksel aktivite destekli psiko eğitim uygulamalarının öz yeterlik, motivasyon ve sosyal duygusal iyi oluşları üzerine etkileri ile ilgili ağırlıklı ortak görüşleri; eğlendiklerini, faydalı, etkili ve verimli geçtiğini belirtmişlerdir.

Fiziksel aktivite destekli psiko eğitim uygulamalarının öğrencilerin öz yeterlik üzerine etkileriyle ilgili görüşlerinde ise kendisine inançlarını ve güvenlerini arttırdığını, kişisel becerilerini geliştirdiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin öz yeterlik ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 3).

“...kişisel becerimi geliştirdi” (Ö3)

“...insanın kendine inancını artırıyor” (Ö14)

“...verimliydi” (Ö11)

Fiziksel aktivite destekli psiko eğitim uygulamalarının öğrencilerin motivasyon üzerine etkileriyle ilgili görüşlerinde ise kendilerini daha iyi motive ettiklerini ve nasıl motive olacaklarını öğrendiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin motivasyonla ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır. (Bkz. Tablo 3).

“.... kendimi daha iyi motive ediyorum” (Ö6, Ö17)

“...nasıl motive olduğumu öğrendim” (Ö10)

Fiziksel aktivite destekli psiko eğitim uygulamalarının öğrencilerin sosyal duygusal iyi oluşları üzerine etkileriyle ilgili görüşlerinde ise eskiye göre daha sosyal olduklarını, arkadaşlarını tanıdıklarını duygularını nasıl kontrol edeceklerini ve pozitif olacaklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin sosyal duygusal iyi oluşları ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır. (Bkz. Tablo 3).

“...güzeldi arkadaşlarımızı tanıdık” (Ö18)

“... duygularımızı nasıl kontrol edebileceğimi öğrendim”(Ö17)

“..... arkadaşlarımızla daha iyi nasıl anlaşabileceğimizi öğrendim”(Ö17)

“... . daha pozitif bir insan olacağım”(Ö19)

Tablo 4. Özel yetenekli öğrencilerin FA uygulamalarının etkileriyle ilgili görüşleri

Tema	Kategori	Kod	f	%
2- Öğrencilerin FA Uygulamalarıyla İlgili görüşleri	Dikkat, Hız ve Reaksiyon Etkinlikleriyle İlgili Görüşleri	Güzeldi/ Etkiliydi/İyiydi	14	50%
		Özellikle neşeli bardaklar çok eğlenceliydi	9	32%
		En çok akıllı bardakları sevdim/Bayıldım	3	10%
		Dikkati arttırdığı için bireye katkı sağlar	1	4%
	Hedef ve El-Göz Koordinasyonlarıyla İlgili Görüşleri	Yanıt yok	1	4%
		Eğlenceliydi	7	25%
		Dart oynamayı çok sevdim	6	21%
		Yanıt yok	6	21%
		Dikkat gerektirdiği için faydalıydı	2	7%
		Zor olsa da güzeldi	1	4%
		Dart atmada iyiydim	1	4%
		Özel duruşuyla dart attım	1	4%
		Dart ın nasıl oynandığını daha iyi anlamış oldum	1	4%
		Birey ne kadar odaklanırsa kaslarını iyi kullanır	1	4%
Step-Aerobik Ekinlikleri ile ilgili Görüşleri	Yanıt yok	13	46%	
	Step etkinliği adım hareketleri yaptık güzeldi	4	14%	
	İlk başta anlamadım ama sonra eğlenceli geldi	4	14%	
	Biraz sıkıcıydı	4	14%	
	Egzersiz bireye sağlık açısından katkı sağlar	1	4%	
	Nasıl step yapacağımı öğrendim	1	4%	
Denge ve Koordinasyon Etkinlikleriyle İlgili Görüşleri	Isınma soğuma hareketleri işime yarayacak	1	4%	
	Güzeldi	11	39%	
	Yanıt yok	9	32%	
	Eğlenceliydi	4	14%	
	Gayet insanı rahatlatan faydalı etkinliklerdi	1	4%	
	Daha dengeli olacağım	1	4%	
	Denge için koordinasyon gerekir bu etkinlikle koordinasyonumuzun nasıl bozulmadığını öğrendim	1	4%	
	Jenga vardı	1	4%	

Tablo 4’e göre, bu araştırmada özel yetenekli öğrencilerin dikkat hız ve reaksiyona yönelik fiziksel aktivite uygulaması ile ilgili görüşlerinde; neşeli bardakları çok eğlenceli bulduklarını, sevindiklerini, dikkati arttırdığı için bireye katkı sağladığını belirtmişlerdir.

Özel yetenekli öğrencilerin dikkat hız ve reaksiyona yönelik fiziksel aktivite uygulaması ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 4).

- “.... özellikle neşeli bardaklar çok eğlenceliydi” (Ö3)
“.... dikkati arttırdığı için bireye katkı sağlar” (Ö14)
“.....güzeldi en çok akıllı bardakları sevdim” (Ö11)

Araştırmada özel yetenekli öğrencilerin hedef ve el göz koordinasyonuna yönelik yapılan fiziksel aktivite uygulaması ile ilgili görüşlerinde; dart ın dikkat gerektirdiği için faydalı olduğunu, özel duruşuyla dart attıklarını, odaklanarak kaslarını iyi kullandıklarını ve zor da olsa güzel olduğunu belirtmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin hedef ve el göz koordinasyonuna yönelik fiziksel aktivite uygulaması ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 4).

- “.... özel duruşu ile dart attım” (Ö10)
“.... birey ne kadar odaklanırsa kaslarını iyi kullanır” (Ö14)
“.... dart’ ın nasıl oynandığını daha iyi anlamış oldum” (Ö11)
“.....dikkat gerektirdiği için faydalıydı” (Ö17)

Araştırmada özel yetenekli öğrencilerin denge ve koordinasyon yönelik yapılan fiziksel aktivite uygulaması ile ilgili görüşlerinde; insanı rahatlatan etkinlikler olduğunu, eğlenceli olduğunu ve bu etkinlikleri yaparak daha dengeli olacaklarını belirtmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin denge ve koordinasyona yönelik fiziksel aktivite uygulaması ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 4).

- “..... daha dengeli olacağım” (Ö19)
“..... denge için koordinasyon gerekir, bu etkinlikle koordinasyonumuzun nasıl bozulmadığını öğrendim” (Ö17)
“.... gayet insanı rahatlatan faydalı etkinlikler” (Ö3)

Araştırmada özel yetenekli öğrencilerin step-aerobik etkinlikleriyle ilgili görüşlerinde; ilk başta anlamadıklarını ama sonra eğlenceli bulduklarını, nasıl step yapılacağını öğrendiklerini, stepteki ısınma ve soğuma hareketlerinin işine yarayacağını, sağlık açısından katkı sağlayacağını ve bir kısım öğrenci de biraz sıkıcı bulduklarını belirtmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin step-aerobik etkinliklerine ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 4).

- “..... ilk başta anlamadım ama sonra sonra eğlenceli geldi ” (Ö3)
“.....nasıl step yapacağımı öğrendim” (Ö17)
“.....step etkinliği adım hareketleri yaptık güzeldi” (Ö11)

Tablo 5. Özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA nın öz yeterlikleri üzerine etkileri ile ilgili görüşleri

Tema	Kod	f	%
3- Öğrencilerin Uyguladıkları FA'nın Öz Yeterlikleri Üzerine Etkileri	Çok fazla etkiledi/Çok iyi geldi	17	61%
	Yanıt yok	7	25%
	Kimseden çekinmiyorum kendime güveniyorum	1	4%
	İşleri başardım	1	4%
	Biraz	1	4%
	Çevreme karşı daha iyi olmaya başladım	1	4%

Tablo 5'e göre, bu araştırmada özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın öz yeterlikleri etkileri ile ilgili görüşlerinde; etkinliğin çok fazla etkilediğini, çok iyi geldiğini, işleri başardığını ve kendilerine güvendiklerini belirtmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin

uyguladıkları FA'nın öz yeterliklerine etkileri ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 5).

- “..... kimseden çekinmiyorum, kendime güveniyorum” (Ö19)
 “..... çevreme karşı daha iyi olmaya başladım” (Ö3)
 “..... işleri başardım” (Ö22)
 “.... çok iyi geldi” (Ö6, Ö9, Ö17)

Tablo 6. Özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın motivasyonları üzerine etkileri ile ilgili görüşleri

Tema	Kod	f	%
4- Öğrencilerin Uyguladıkları FA'nın Motivasyonları Üzerine Etkileri	Çok iyiydi	11	39%
	Çok fazla etkisi oldu/Faydalı oldu/Katkısı var	9	32%
	Yanıt yok	4	14%
	Motive olursam o etkinliği yapma isteğim artar	1	4%
	Çok iyi motive olabiliyorum	1	4%
	O işi yapınca mutlu olmamı sağlıyor	1	4%
	Biraz	1	4%

Tablo 6'ya göre, bu araştırmada özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın motivasyonları üzerine etkileri ile ilgili görüşlerinde; etkinliğin motivasyonlarını çok etkilediğini, faydalı olduğunu, çok iyi motive olduklarını, aktiviteyi yaparken mutlu olduğunu belirtmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın motivasyonları üzerine etkileri ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 6).

- “.... motive olursam o etkinliği yapma isteğim artar” (Ö14)
 “..... çok fazla etkisi oldu “ (Ö8, Ö10)
 “.... o işi yapınca mutlu olmamı sağlıyor” (Ö22)

Tablo 7. Özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın sosyal duygusal iyi oluşları üzerine etkileri ile ilgili görüşleri

Tema	Kategori	Kod	f	%
5- Öğrencilerin FA Uygulamalarıyla ilgili görüşleri	Sosyal İyi Oluşları Üzerine Etkileri	Çok fazla etkiledi/İyiydi	16	57%
		Katkısı var/faydalı oldu	3	11%
		Yanıt yok	3	11%
		Kendimi daha başarılı hissettim	1	4%
		FA yapmada başarılı olursam başkaları da benden yardım isteyebilir	1	4%
		Sevdiğim FA yapıyorum	1	4%
		Daha pozitif şekilde bir işi yapıyorum	1	4%
		Daha iyi yapmamı ve güçlü hissetmemi sağlıyor	1	4%
		Biraz	1	4%
	Duygusal İyi Oluşları Üzerine Etkileri	Çok iyiydi	12	43%
		Faydalı oldu/etkiledi	6	21%
		Yanıt yok	4	14%
		Fazla değil/Biraz	2	7%
		Daha verimli olmaya başladım	1	4%
		Duygusal iyi oluşa katkısı oldu	1	4%
		FA yapınca mutlu olurum ve duygularımı rahat ifade ederim	1	4%
		Kendimi daha enerjik hissettim ve o işi daha çok yapmak istedim	1	4%

Tablo 7'ye göre, bu araştırmada özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın sosyal iyi oluşları üzerine etkileri ile ilgili görüşlerinde; kendini daha başarılı hissettiğini, daha iyi yapmasını ve güçlü hissetmesini sağladığını, daha pozitif şekilde bir işi yaptığını ve sevdiği

fiziksel aktiviteleri yaptığını belirtmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın sosyal iyi oluşları üzerine etkileri ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 7).

“.....daha pozitif şekilde bir işi yapıyorum” (Ö19)

“.....daha iyi yapmamı ve güçlü hissetmemi sağlıyor” (Ö22)

“....sevdiğim FA yapıyorum” (Ö20)

Bu araştırmada özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın duygusal iyi oluşları üzerine etkileri ile ilgili görüşlerinde; daha verimli olmaya başladıklarını, kendilerini daha enerjik hissettiklerini ve o işi yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin uyguladıkları FA'nın duygusal iyi oluşları üzerine etkileri ile ilgili görüşlerine yönelik alıntılar aşağıda sunulmaktadır (Bkz. Tablo 7).

“... daha verimli olmaya başladım” (Ö3)

“...FA yapınca mutlu olurum ve duygularımı rahat ifade ederim” (Ö14)

“...kendimi daha enerjik hissettim ve o işi daha çok yapmak istedim” (Ö22)

“..... faydalı oldu” (Ö4)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde çalışmanın amacı olan özel yetenekliler için FİZPEP'e yönelik öğrenci görüşlerinin sonuçlarına yer verilmiştir.

FİZPEP'in öğrencilerin öz yeterlikleri üzerine etkilerine ait görüşleri incelendiğinde; çok etkiliydi (%29), hem eğlendik hem öğrendik (%18) ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmuştur. Genel olarak %90 olumlu görüş bildirilmiştir. Benzer çalışmalar incelendiğinde; Lindt'e (2021) göre özel yeteneklilere yönelik hazırlanan programların ve kullanılan metodolojinin, özel yeteneklilerin öz yeterliklerini olumlu yönde etkilediği, ailelerin de çocuklarının gelişimlerini anlama konusunda desteklenmesi gerektiği ifade etmektedir. Oğurlu(2016)'ya göre özel yeteneklilerin ebeveynleri için tasarlanmış sekiz haftalık aile eğitim programının, ebeveynlerin öz yeterlilikleriyle özel yeteneklilerle ilgili farkındalıklarının pozitif anlamda farklılaştığı görülmüştür. Bilgi verme temelli hazırlanan FİZPEP öğrenciler tarafından öz yeterliliklerini desteklediği yönünde görüşler alınmıştır. Buna göre öğrencilerin kendi potansiyellerine olan inançlarını bu programın desteklediği, bu çalışma esnasında öğrencilerin etkinliklerin içeriklerinde yer alan çalışmalardan olumlu etkilendiği görülmüştür.

FİZPEP'in öğrencilerin motivasyonlarına etkilerine ait görüşleri incelendiğinde; başlığında Çok etkili oldu/Faydalıydı/İyiydi(%25) ifadeleri ilk ifadeyi oluşturmuştur. Genel olarak %75 olumlu görüş bildirilmiştir. Benzer çalışmalar incelendiğinde; Yıldız(2019)'a göre motivasyon, öz yeterlik, psikolojik dayanıklılık ve iyi oluş, azim, değişkenleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur. Cinsiyete göre ise kızların erkeklere oranla psikolojik dayanıklılık ve içsel motivasyon düzeylerinin yüksek olduğu, erkeklerin ise kızlara göre öz yeterlik ve iyi oluş puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. FİZPEP uygulamasının çalışma grubundaki öğrencilerin motivasyonlarına olumlu etkisi olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bir şeyi yapma istekliliği olarak bilinen motivasyonlarına bu uygulamanın olumlu katkı sağladığı ifade etmiştir. Program içeriğinde yer verilen etkinlik içeriğinin öğrencilerin motivasyonlarını artırma ve destekleme konusunda katkısı olduğu düşünülmektedir.

FİZPEP'in öğrencilerin sosyal duygusal iyi oluşlarına etkilerine ait görüşleri incelendiğinde; hem eğlendik hem de öğrendik/güzeldi /zevклиydi/iyiydi (%44) ifadeleri ilk ifadeyi

oluşturmuştur. Genel olarak %80 olumlu görüş bildirilmiştir. Benzer çalışmalar incelendiğinde Sevgili Koçak'a (2020) göre; özel yetenekli bireylere 8 haftalık sosyal duygusal gelişim psiko eğitim programı sonrası programın deney grubundaki öğrencilerin sosyal duygusal gelişimlerini desteklediği bulunmuştur. Karataş ve Tagay(2021)'e göre; sosyal beceri psiko eğitim programının etkisine bakılmış ve buna göre programın özel yeteneklilerin sosyal becerilerini artırmada etkili olduğu belirlenmiştir. Otizmli çocuklarda sosyal beceri ve motor yeterlik arasında anlamlı bir ilişki olduğu, fiziksel aktiviteye katılanların sosyal beceri düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte motor yeterlik düzeyi ve fiziksel aktiviteye katılımın sosyal beceri üzerinde olumlu etkileri olduğu bulunmuştur (Derer, 2018). FİZPEP etkinlikleri içerisinde hem sosyal ilişkilerinde iyi olmaları hem de duygusal iyi olma durumlarını olumlu etkileyeceği tasarlanan uygulamaların verimli olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin bu çalışmalar sonrası hem iç dünyalarında hem de sosyal ilişkilerinde iyi olma durumlarının olumlu etkilendiği düşünülmektedir.

Öğrencilerin dikkat, hız ve reaksiyon etkinlikleriyle ilgili görüşleri incelendiğinde; Güzeldi/ Etkiliydi/ İyiydi 50% Özellikle neşeli bardaklar çok eğlenceliydi 32% ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmaktadır. Genel olarak %96 olumlu görüş bildirilmiştir. Öğrencilerin hedef ve el-göz koordinasyonlarıyla ilgili görüşleri incelendiğinde; Eğlenceliydi 25% Dart oynamayı çok sevdim 21% ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmaktadır. Genel olarak %80 olumlu görüş bildirilmiştir. Öğrencilerin denge ve koordinasyon etkinlikleriyle ilgili görüşleri incelendiğinde; Güzeldi 39% Eğlenceliydi 14% ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmaktadır. Genel olarak %68 olumlu görüş bildirilmiştir. Öğrencilerin step-aerobik etkinlikleri ile ilgili görüşleri incelendiğinde; Step etkinliği adım hareketleri yaptık güzeldi 14% İlk başta anlamadım ama sonra eğlenceli geldi 14% ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmaktadır. Genel olarak %40 olumlu görüş bildirilmiştir. 8. sınıf öğrencilerinin ve ders öğretmenlerinin görüşlerinin incelendiği bir çalışmada okullarda psiko motor beceri geliştirici etkinliklerin yetersiz olduğunu, bu etkinliklerin verimli kullanılmadığını, materyal eksikliğinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle müzik dersinin gereken şekliyle işlenemediği bulunmuştur (Soykunt, 2015). Tortop ve Ocak'a (2010) göre; sınıf öğretmenlerinin kendilerini eğitsel oyun uygulamalarına yönelik formasyon düzeyleri açısından yeterli buldukları, erkeklerin kendilerini kadınlara oranla daha yeterli gördükleri bulunmuştur. Spora ilgili olan veya aktif spor yapmış olanların eğitsel oyun uygulamalarına yönelik yaklaşımlarının olumlu olduğu ve kendilerini daha yeterli gördükleri tespit edilmiştir. FİZPEP uygulamasının ikinci bölümü olan fiziksel aktivite etkinliklerindeki istasyonlardan en verimli olduğu bildirilen istasyonlar sırasıyla hız dikkat, hedef ,denge koordinasyon ve step aerobik olmuştur. Öğrencilerin özellikle bilişsel performanslarını daha açık sergileyebilecekleri alan olduğu düşünülen hız ve dikkat istasyonunda öğrenciler kazanma ve öz potansiyellerini sergileme istekliliği nedeniyle bu istasyon onlar için deha verimli geçmiş olabileceği düşünülmektedir. Daha çok motor becerilerin önde olduğu step aerobik istasyonunda ise yönergeyi yerine getirme konusunda çok zorun yaşamayan bu öğrencilerin çok sık benzer davranışları yapma istekliliğinin düşüklüğünden kaynaklı daha az olumlu görüş aldığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin uyguladıkları FA'nın öz yeterlikleri üzerine etkileri incelendiğinde; Çok fazla etkiledi/Çok iyi geldi 61% Kimseden çekinmiyorum kendime güveniyorum 4% ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmaktadır. Genel olarak %75 olumlu görüş bildirilmiştir. Benzer çalışmalar incelendiğinde; Karaca(2008)'e göre; kadınların erkeklere oranla ulaşım amaçlı yürüyüş ve spor aktivitelerine katılım süresinin (saat/gün)daha uzun olduğu görülmüştür. Ayrıca erkeklerin kadınlara oranla daha yüksek şiddette spor aktivitelerini tercih ettikleri görülmüştür. Eyüboğlu (2012)'na göre; 12-14 yaşındaki spor yapanların aktif olmayanlara göre öz yeterlilik düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin uyguladıkları FA'nın motivasyonları üzerine

etkileri incelendiğinde; Çok iyiydi 39% Çok fazla etkisi oldu/Faydalı oldu/Katkısı var 32% ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmaktadır. Genel olarak %86 olumlu görüş bildirilmiştir. Öğrencilerin uyguladıkları FA'nın sosyal iyi oluşları üzerine etkileri incelendiğinde; Çok fazla etkiledi/İyiydi 57%, Katkısı var/faydalı oldu 11% ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmaktadır. Genel olarak %89 olumlu görüş bildirilmiştir. Öğrencilerin uyguladıkları FA'nın duygusal iyi oluşları üzerine etkileri incelendiğinde; Çok iyiydi %43, Faydalı oldu/etkiledi 21% ifadeleri ilk iki ifadeyi oluşturmaktadır. Genel olarak %86 olumlu görüş bildirilmiştir. Yarar ve arkadaşlarına (2020) göre fiziksel aktivitede yeterince aktif olan öğrencilerin akademik öz yeterliklerinin daha yüksek ve anksiyete düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Sıklıkla fiziksel aktivite yapan bireylerin daha mutlu ve öz yeterlik düzeyi yüksek kişiler olduğu bulunmuştur (Ayyıldız ve Sunay, 2021). Hareket eğitimi ve oyunun çocukların gelişimine katkı sağladığı, iş birliği, kendini ifade etme, yaratıcılık ve problem çözme gibi becerileri desteklediği görülmüştür (Çilli, 2021). FİZPEP uygulamasında yer verilen FA'nın öğrencilerin değerlendirmelerine göre sıralandığında sosyal duygusal iyi oluş, motivasyon ve öz yeterliklerine olumlu etkisi olduğu görüşü bulunmuştur. FA'nın istasyonlarda eşit zaman aralıklarında yapılması ve küçük gruplar halinde çalışılması durumuna bakıldığında birlikte hareket ederek yapılan ve istasyonlarda farklı içeriklerin oluşturulduğu bu programda öğrencilerin kendilerini ifade etmede sosyal ilişkilerde ve duygusal açıdan iyi olmada programın etkili olduğu düşünülmektedir.

Sonuçlar 3 bölümden oluşan açık uçlu soru formu genelinde değerlendirildiğinde ilk bölümde özel yetenekliler için hazırlanan FİZPEP'in genelinde en çok olumlu görüş öz yeterliklerine etkisi %90, ikinci bölümde yer alan fiziksel aktivite etkinlikleri kısmında ise dikkat, hız ve reaksiyon etkinlikleri %96 şeklinde bulunmuştur. FA yapmanın ise en fazla sosyal duygusal iyi oluşlarına etkisi olduğunu bu oranın da %89 olduğu görülmüştür. Genel olarak programın genelinde özel yetenekli öğrenciler tarafından olumlu değerlendirildiği görülmüştür.

Öneriler:

- Tipik gelişim gösteren öğrencilerle de aynı araştırma yapılarak gruplar karşılaştırılabilir.
- Zihinsel yetersizliği olan bireylerde bilişsel, duyuşsal, sosyal gelişim alanlarında planlanan çalışmaların özel yeteneklilerin gelişim alanları da dikkate alınarak disiplinler arası planlama yapılabilir.
- Özel yeteneklilerin tipik gelişim gösteren akranlarından farklılaştığı noktalar arasında yüksek zihinsel ve bedensel enerji olduğu düşünüldüğünde özel bir fiziksel eğitim ve spor desteği verilmesi yararlı olabilir.
- Özel yetenekliler eğitim programlarında fiziksel aktivite destekli içerikler oluşturulabilir.
- BİLSEM'deki diğer özel yetenek alanları olan resim ve müzik alan öğrencileriyle de çalışma yapılabilir.
- BİLSEM'deki diğer yaş grubundaki öğrenciler de çalışma yapılabilir.

KAYNAKLAR

Ayyıldız, E., & Sunay, H. (2021). Bireylerin fiziksel aktiviteye katılım durumlarına göre mutluluk ve duygusal düzenlemede öz-yeterlik düzeylerinin incelenmesi. *Spormetre The Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 19(4), 230-240. DOI: 10.33689/spormetre.963168.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388. DOI: 10.31592/aeusbed.598299.

Can, S., Gündüz, N., Arslan, E., Ersöz, G., Kilit, B., & Biernat, E. (2016). Multi s. *International Journal Of Occupationa lMedecine And Health*, 29(6), 937-945.

Canadian Physical Activity Guidelines (2017). *Canadian society for exercise physiology*.

Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130.

Çetin, M., Demir, C.G., & İlhan, E.L. (2020). Bilim ve sanat merkezi eğitim programına beden eğitimi ve spor etkinliklerinin dâhil edilmesine yönelik ebeveyn görüşleri. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 25(4), 365-386. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gbesbd/issue/57046/774917>.

Çitil, M. (2020). Özel Yeteneklilerin Eğitiminde Cahilliklerimiz. *Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim YA DA Eğitim Dergisi*, (3).

Çilli, E. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerinin hareket eğitimi ve oyuna yönelik görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Davis, G.A., & Rimm, S.B. (2004). *Education of the gifted and talented*. Boston: Allyn and Bacon.

Derer, A. (2018). *Ötizmli çocuklarda fiziksel aktivite motor yeterlik ve sosyal beceri düzeninin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Pamukkale üniversitesi. Denizli.

Duran, S., & Barlas, G.Ü. (2016). Effectiveness of psychoeducation intervention on subjective wellbeing and self compassion of individuals with mental disabilities. *International Journal of Research in Medical Sciences*, 4(1), 181-188. DOI: 10.18203/2320-6012.ijrms20160028.

Farris, J.W., Taylor, L., Williamson, M., & Robinson, C. (2011). A 12-week Interdisciplinary Intervention program for children who are obese. *Cardiopulmonary Physical Therapy Journal*, 22(4), 12-20. DOI: 10.1097/01823246-201122040-00003.

Ford, D.M. (2011). *An action research inquiry into the relationship among aerobic activities, memory, and stress with students identified as gifted*. media education, University of Missouri. Doctor of Philosophy in Education .

Given, L. (2021). *Nitel araştırmanın doğası* (A. Bakla & İ Çakır, Çev.). 100 Soruda Nitel Araştırma (pp. 2-3). Ankara.

Global Recommendations On Physical Activity For Health (2010). World Health Organization. WHO Press.

Karaburçak, S. (2021). Özel(üstün) yetenekli üniversite öğrencilerinin egzersiz yapma durumlarıyla fiziksel benlik algılarının incelenmesi. *Nigde University Journal of Physical Education & Sport Sciences/Nigde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(1).

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park, CA: Sage.

Lutostanski, S. (2018). Sports that work for gifted children. *National Association for Gifted Children*.

Makama, J.A., Bisji, J.S., Umar, J., Ogbale, A.J., Banje, Y.M., Takyum, C., Gideon, M.L., & Raymond, P. (2019). The effectiveness of psychoeducation on psychological wellbeing of adolescents in Jos South LGA of Plateau State. *J Psychol Clin Psychiatry*, 10(5), 197-201. DOI:10.15406/jpcpy.2019.10.00653.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage

Milli Eğitim Bakanlığı (2012). *Biçimine göre sorular*. Ankara:MEB yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Özel yetenekli öğrencim var*. Ankara:MEB yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı (2022). *Bilim ve sanat merkezleri yönergesi*. Ankara:2747 sayılı Tebliğler Dergisi.

Morris, L.R., & Schulz, L. (1989). *Creative play activities for children with disabilities: a resource book for teachers and parents*. Human Kinetics, PO Box 5076, Champaign, IL 61825-5076; toll-free. Corpus ID: 140829889.

Patton, M. Q. (2005). *Qualitative research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd.

Papadopoulos, D. (2021). Parenting the exceptional social-emotional needs of gifted and talented children: What do we know?. *Children*, 8(11), 953.

Silverman, L.K. (1993). *Counseling families*. L. K. Silverman (Ed.). *Counseling the Gifted and Talented* . 151-178. Denver, CO: Love.

Soykunt, N. (2015). *8. sınıf müzik dersi kapsamında uygulanan psiko- motor beceri geliştirici etkinlikler ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü. Doğu Akdeniz Üniversitesi. Kuzey Kıbrıs.

Tortop, Y., & Ocak, Y. (2010). Sınıf öğretmenlerinin eğitsel oyun uygulamalarına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 14-22.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2014). *Türkiye fiziksel aktivite rehberi* . Kuban Matbaacılık Yayıncılık. Ankara.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, A., Esentürk, O., Tekkurşun Demir, G., & İlhan, E. K. (2017). Metaphoric perception of gifted students about physical education course and physical education teachers. *Journal of Education and Learning*, 6(2).

Yılmaz, A., & Güven, Ö. (2015). Üstün yetenekli öğrencilerin beden eğitimi dersi ve beden eğitimi öğretmeni kavramlarına yönelik algılarının çizme yazma tekniği ile incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 55-77.

Yarar, F., Aslan, Telci, E., & Şekeröz, S.(2021).Üniversite öğrencilerinde fiziksel aktivite düzeyinin akademik öz-yeterlik, anksiyete ve stres üzerine etkisinin incelenmesi. *Pam Tıp Derg*, 14, 548-554. DOI: 10.31362/patd.792747.

SPORMETRE
The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.1302959

Geliş Tarihi (Received): 27.05.2023 Kabul Tarihi (Accepted): 11.11.2023 Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

GEBELERDE KİNEZYOFOBİNİN YAŞAM KALİTESİ VE DÜŞME KORKUSU İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ*

Ahmet Seçkin Korkmaz¹, **Gülşen Kutluer²**, **Sezgin Hepsert^{3†}**, **Yakup Kılıç³**

¹ Fırat Üniversitesi Araştırma Hastanesi Fizik Tedavi Anabilim Dalı, ELAZIĞ

² Özel Doğu Anadolu Hastanesi, ELAZIĞ

³ Fırat Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ELAZIĞ

Öz: Bu çalışmada gebelerde kinezyofobinin yaşam kalitesi ve düşme korkusu ile olan ilişkisini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. 152 gönüllü katılımcı (yaş= 25,55±3,89 yıl, gebelik haftası=31,61±3,23 hafta) 2022 yılı mayıs, haziran ve temmuz aylarında kadın hastalıkları ve doğum polikliniğine ayaktan başvuru yapan gebeler arasından kolay örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Veriler toplanırken; demografik bilgi formu, tampa kinezyofobi ölçeği, düşme etkinlik ölçeği ve yaşam kalitesini belirlemek için SF-36 yaşam kalitesi ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi aşamasında normallik sınaması için basıklık ve çarpıklık katsayıları dikkate alınmıştır. Ardından pearson korelasyon analizi ve basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmada kinezyofobi ve düşme etkinlik ölçekleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Kinezyofobi ve SF-36 ölçeği arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca gebelerde kinezyofobinin yaşam kalitesi ve düşme korkusunu anlamlı bir şekilde etkilediği saptanmıştır. Sonuç olarak gebelerde kinezyofobinin artmasıyla düşme korkusunda artış yaşanırken, yaşam kalitesinde düşüş gerçekleşmektedir. Genel olarak gebelerde kinezyofobinin düşme korkusu ve yaşam kalitesini yordadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam kalitesi, kadın, gebelik, kinezyofobi, düşme korkusu

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP OF KINESIOPHOBIA WITH QUALITY OF LIFE AND FEAR OF FALLING IN PREGNANCY

Abstract: In this study, it was aimed to determine the relationship of kinesiophobia with quality of life and fear of falling in pregnant females. There lational survey model, which is one of the quantitati were search methods, was used in the study. 152 volunteer participants (age= 25,55±3,89 years, gestational week=31,61±3,23 weeks) were selected by easy sampling method among pregnant females who applied to the obstetrics and gynecology out patient clinic in May, June and July 2022. While collecting data, demographic information form, tapma kinesiophobia scale, fall activity scale and SF-36 quality of life scale were used to determine quality of life. During the analysis of the obtained data, the kurtosis and skewness coefficients were taken into account for the normality test. Pearson correlation analysis and simple linear regression analys is were then performed. In the study, a positive and significant relationship was found between kinesiophobia and fall activity scales. A significant negative correlation was found between kinesiophobia and the SF-36 scale. In addition, it was determined that kinesiophobia significantly affected the quality of life and fear of falling in pregnant females. As a result, with the increase in kinesiophobia in pregnant females, there is an increase in the fear of falling, while a decrease in the quality of life occurs. In general, it can be said that kinesiophobia predicts fear of falling and quality of life in pregnant females.

KeyWords: Quality of life, female, pregnancy, kinesiophobia, fear of falling

*Bu çalışma 27-29 Mayıs 2022 tarihleri arasında Romanya'da gerçekleştirilen 6. Sports, Education, Culture- Interdisciplinary Approaches in Scientific Research Kongresinde sözel sunum olarak sunulmuştur.

† Sorumlu Yazar: Sezgin Hepsert, Uzman., E-mail: sezginhepsert@gmail.com

GİRİŞ

Gebelik sırasında anne ve fetüsün metabolik ihtiyaçlarının artmasından dolayı birçok doku ve organın yanısıra kas-iskelet sistemindeki meydana gelen değişmelere de uyum sağlanır. Fetüsün artan ağırlığının annenin omurga ve karın kaslarına baskı oluşturmaya başlamasından dolayı postür bozuklukları görülebilir (Çakmak, 2016). Postür bozukluğuna ek olarak artan kiloyla birlikte hafıza sorunları ve konsantrasyon problemleri de açığa çıkmakta, nöromüsküler kontrol azalmakta bunların sonucunda da denge olumsuz olarak etkilenebilmektedir (McCrorry, 2010). Literatür çalışmaları gebe kadınların bu süreçte en az %25-26'sının düştüğünü bu durumda sıklıkla ilk 3 aylık periyotta yaşandığını bildirmektedir (Dunning, 2010; Danna-Dos-Santos, 2018). Fiziksel ve mental değişimler gebelerde yaşam kalitesini düşürebileceği gibi hormonal değişimler de kaygı, depresyon, düşük enerji, yorgunluk ve uyku bozukluğu gibi semptomlar ortaya çıkarabilmektedir (O'Connor, 2018).

Gebelik, kadınların biyo-psikososyal dengesinin yanında aile ve çalışma alanındaki rollerinin değiştiği, anne ile bebeğin arasında ebeveynlik ilişkisinin başladığı yaşamsal kriz dönemi olarak nitelendirilmektedir (Oskay, 2004). Doğal bir süreç olan gebelik, annelerin organizmalarında anatomik, fizyolojik ve psikolojik açıdan değişmelere sebep olmaktadır. Eğer anne organizması bu değişmelere yeterli derecede uyum sağlayamazsa hem anne hem de fetüsün sağlıklarını tehdit edici sorunlar baş gösterebilmektedir (London, 2003). Bu süreçte yaşanan fiziksel ve ruhsal değişimlerle birlikte ortaya çıkan sorunlar kişilerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Vücudun temel ihtiyaçlarının giderilmesi ve kişinin yaşamını normal bir şekilde devam ettirmesi yaşam kalitesini oluşturmaktadır (Group, 1998).

İnsanlar hayatlarının herhangi bir noktasında yaralanma yaşayabilmektedir. Tecrübe edilen yaralanma vakası daha sonra kişilerde tekrar yaralanım korkusu oluşturmakta ve bu durumu önlemek için daha az hareket etme eğilimi oluşturmaktadır. Kişilerde oluşan bu korku ise zamanla kinezyofobiye dönüşmektedir (Yılmaz, 2011). Hareket etme korkusu kinezyofobi olarak isimlendirilmektedir. Kinezyofobi bireylerde hareket kısıtlayıcı bir etmen olmasından dolayı araştırmacıların dikkatini çekmektedir (Özmen, 2016). Bu kavram kişileri hem duygusal hem de fiziksel açıdan etkileyip kalıcı etkiler bırakabilmektedir. Ayrıca kişiliğe bağlı olarak gelişen bir duygu olmasıyla birlikte kaçınma davranışlarından birisi olarak nitelendirilmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarda genellikle Tampa Kinezyofobi Ölçeği ve Kinezyofobi Nedenleri Ölçeği kullanımı tercih edilmektedir (Çayır, 2020).

Düşme korkusu kişilerin düşme ile ilgili aşırı bir endişe duyması ya da gün içerisindeki fiziksel aktivitelerde düşmenin engellenmesi noktasındaki düşük öz etkinliktir (Oh-Park, 2011). Düşme genel olarak sağlık sorunları oluşturmanın yanında ölüm riski de barındırmaktadır. Bu durumdan en çok etkilenen kişilerse yaşlı, çocuk ve gebelerdir (Stevens, 2006). Düşme durumunun yaratmış olduğu kaygı ve endişe duygularının yanında kişinin düşmemek adına almış olduğu önlemlerinde güven duygusu ve hareket etme seviyesinin düşmesi gibi olumsuz etkileri vardır (Robitaille, 2005). Düşmemek için alınan aşırı önlemler sonucunda bireyin yaşam alanı büyük oranda sınırlanır, kişide yetersizlik duygusu oluşur, günlük hayattaki rutin hareketleri gerçekleştirme yeteneği düşer (Cumming, 2000). Düşme korkusu, yaşanmış önceki düşmelerin bir sonucu olduğu gibi tekrarlayan düşmeler için de bir risk faktörü konumundadır. İnsanlarda oluşan bu durumu iyileştirmek için bazı müdahaleler literatürde mevcuttur (Cameron, 2018; Tricco, 2017). İlaç, ev ortamında tehlike incelemesi ile kuvvet ve denge eğitimini içeren egzersiz protokolleri bu müdahalelere örnek olarak verilebilmektedir (Ambrosse, 2013; Hopewell, 2020).

Bu çalışmanın önemi, ilgili alanyazında farklı örneklem gruplarında (Ertan, 2019; Baykara, 2022; Sayir, 2023) kinezyofobi üzerine yapılan çalışmalar olmasına rağmen özellikle gebeler üzerinde kinezyofobi, yaşam kalitesi ve düşme korkusuyla ilgili yeterli çalışmanın olmamasıdır. Bu bilgiler ışığında gerçekleştirilen çalışmada gebelerde kinezyofobinin yaşam kalitesi ve düşme korkusuyla ilişkisini incelemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma için gerekli izin Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alındı ve katılımcılar bilgilendirilmiş gönüllü olur formunu imzaladıktan sonra çalışmaya başlanmıştır (Etik Kurul Onay Tarihi: 06.05.2022, 24 no'lu karar).

Araştırma Modeli

Bu çalışma ilişkisel tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. İlgili yöntem iki veya daha fazla sayıdaki değişkenlerin aralarında oluşan değişimi ve değişimin seviyesinin belirlenmesini sağlayan bilimsel bir yaklaşımdır (Karasar, 2018).

Araştırma Grubu

Çalışmanın evrenini Elazığ ili Fırat Üniversitesi Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Polikliniğine 2022 yılı Mayıs, Haziran ve Temmuz ayları içerisinde gebelik takibi amacıyla ayaktan başvuran 1162 gebe kadın oluşturmuştur. Çalışmanın örnekleme ise bu evren içerisinde basit rastgele yöntemle seçilen 18-40 yaş arası, ölçek sorularını yanıtlayabilecek bilişsel düzeydeki 152 katılımcı oluşturmuştur. Katılımcılar arasında çalışmaya katılmama kriteri olarak fizyolojik veya psikolojik rahatsızlık unsurları baz alınmıştır. Psikolojik ve fiziksel rahatsızlığı olanların dahil edilmeme sebebi bu rahatsızlıkların kinezyofobiden bağımsız olarak yaşam kalitesini ve düşme korkusunu etkileyebilecek olmasıydı.

Tablo 1. Katılımcı demografik bilgileri

Değişken	N	Yüzde	Ort±SS
Yaş (Yıl)	152	-	25,55±3,89
Gebelik Haftası	152	-	31,61±3,23
Beden Kitle İndeksi (BKI)	Zayıf	2	1,3
	Normal	90	59,2
	Hafif şişman	56	36,8
	Şişman	4	2,6
Eğitim Durumu	İlkokul (1)	6	3,9
	Ortaokul (2)	30	19,7
	Lise (3)	66	43,4
	Üniversite (4)	42	27,6
	Yüksek lisans/	8	5,3
	Doktora (5)	152	100
Çalışma Durumu	Toplam	152	100
	Evet (1)	40	26,3
	Hayır (2)	112	73,7
Gelir Düzeyi	Toplam	152	100
	Kötü (1)	18	11,8
	Orta (2)	132	86,8
	İyi (3)	2	1,3
Toplam	152	100	

Çalışmada katılımcı gebelerin yaş ortalaması $25,55 \pm 3,89$ gebelik haftaları ise $31,61 \pm 3,23$ olarak belirlenmiştir. Beden kitle indeksi %59,2'lik oranla en yüksek normal kategorisinde saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde en yüksek oranın %43,4 ile lise eğitim seviyesinde bulunduğu, %73,7'sinin herhangi bir işte çalışmadığı ve %86,8'inin gelir düzeyinin orta olduğu bilgileri elde edilmiştir (Tablo 1).

Veri Toplama Araçları

Kinezyofobi: Bu ölçek 17 sorudan oluşmakta ve içeriğinde 4 puandan oluşan likert puanlaması kullanılmaktadır. Bu puanlar şu aralıkta değerlendirilmektedir; kesinlikle katılmıyorum (1), tamamen katılıyorum (4). Ölçek içindeki 4, 8, 12 ve 16. Maddelerin ters çevrilmesiyle elde edilen toplam puanlar yorumlanmaktadır. Bu noktada birey 17-68 aralığında bir puan almakta ve puan arttıkça kinezyofobide eş güzümlü olarak artış göstermektedir (Weemeijer ve Meulders, 2018).

Yaşam Kalitesi: Yaşam kalitesi değerlendirmesi için SF-36 Yaşam Kalitesi Anketi kullanıldı. SF-36 bireyin; fiziksel fonksiyon, sosyal fonksiyon, rol kısıtlamaları (fiziksel ve emosyonel nedenlere bağlı), mental sağlık, vitalite (enerji), ağrı ve sağlığın genel olarak algılanması gibi noktalarda kendini değerlendirmesine fırsat tanımaktadır. Toplamda 8 farklı boyutu 36 madde üzerinden incelemeyi hedeflemektedir. (Aydemir ve Köroğlu, 2007).

Düşme Korkusu: Bu ölçekle günlük yaşamda kısmen tehlike içermeyen birbirinden farklı 10 günlük yaşam aktivitesi üzerinden kişilerdeki düşme korkusu belirlenmektedir. Ölçek içerisinde tamamen güvenli (1) ve hiç güvenli değil (10) aralığında seçenekler yer almaktadır. Kişiler bu seçenekleri işaretledikten sonra toplam puan hesaplanarak yorumlama gerçekleştirilebilmektedir (Ulus ve ark., 2012).

Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler IBM SPSS 22.0 paket programında incelenmiştir. Anlamlılık seviyesi $p < 0,05$ şeklinde belirlenmiştir. Ölçeklerden elde edilen puanlar basıklık ve çarpıklık katsayıları dikkate alınacak şekilde normallik sınamasına tabi tutulmuştur. Bulunan değerlerin $-2 \dots +2$ aralığında olması verilerin normal dağılım özelliği taşıdığını göstermiştir. (George ve Mallery, 2019). Daha sonra veriler yapılan pearson korelasyon analizi ve basit doğrusal regresyon analizi ile incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar bulgular kısmında tablolar halinde sunulmuştur.

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcı demografik bilgileri ile incelenen parametreler arasındaki korelasyon analizi test sonuçları

	Yaşam Kalitesi	Düşme Korkusu	Kinezyofobi
ED	-0,017	0,079	0,050
ÇD	0,016	-0,104	0,006
GD	-0,128	0,200	0,219
BKI	0,147	-0,032	-0,190

* $P < 0,05$. ** $P < 0,001$. ED: Eğitim Durumu; ÇD: Çalışma Durumu; GD: Gelir Düzeyi; BKİ: Beden Kitle İndeksi

Gebelerde eğitim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyi ve beden kitle indeksi verileri ile yaşam kalitesi, düşme korkusu ve kinezyofobi parametreleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > 0,05$) (Tablo 2).

Tablo 3. Korelasyon analizi test sonuçları

Değişkenler	n	X±SD	1	2	3
1.Tampa Kinezyofobi Ölçeği	152	44,83±8,318	-	0,630**	-0,574**
2.Düşme Etkinlik Ölçeği	152	32,45 ±19,595	0,630**	-	-0,754**
3.Sf-36	152	1751,84 ±776,246	-0,574**	-0,754**	-

*P<0,05. **P<0,001.

Yapılan pearson korelasyon analizi testi sonuçlarına göre tampa kinezyofobi ölçeği ve düşme etkinlik ölçeği arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= 0,630^{**}$, $p<0,001$). Tampa kinezyofobi ölçeği ve SF-36 yaşam kalitesi ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= -0,574^{**}$, $p<0,001$). Son olarak düşme etkinlik ölçeği ve SF-36 testleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r= -0,745^{**}$, $p<0,001$) (Tablo 3).

Tablo 4. Kinezyofobinin yaşam kalitesi üzerindeki etkisi

Değişkenler	β	T	P	R2	AdjR2	F
Constant		10,251	,001			
Kinezyofobi	-,574	-6,026	,001	,329	,320	36,307

Bağımlı değişken: Yaşam Kalitesi Metot: Enter

Çalışma verileri üzerinde yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucun göre kinezyofobi, yaşam kalitesini anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca yaşam kalitesinin varyansının %32,9 'unun kinezyofobi tarafından açıklandığı bulunmuştur (Tablo 4).

Tablo 5. Kinezyofobinin düşme korkusu üzerindeki etkisi

Değişkenler	β	T	P	R2	AdjR2	F
Constant		-3,517	,001			
Kinezyofobi	,630	6,980	,001	,397	,389	48,717

Bağımlı değişken: Düşme Korkusu Metot: Enter

Çalışma verileri üzerinde yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonucun göre kinezyofobi, düşme korkusunu anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Ayrıca düşme korkusu varyansının %39,7 'sinin kinezyofobi tarafından açıklandığı bulunmuştur (Tablo 5).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan araştırmada gebelerde kinezyofobinin yaşam kalitesi ve düşme korkusu ile olan ilişkisini belirlemek amaçlanmıştır. İncelenen değişkenler literatür bilgileri eşliğinde irdelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada kinezyofobi ve düşme korkusu parametrelerinin pozitif yönde bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca düşme korkusu, kinezyofobiden anlamlı düzeyde etkilenmektedir. Bu sonuç, gebe bireylerde kinezyofobi arttıkça düşme korkusunun da artacağı şeklinde yorumlanabilir. Literatürde 28-42 haftalar arası 3. trimester dönemi olarak adlandırılmıştır (Efe, 2006). Gebeler bu trimesterde fiziksel ve emosyonel zorlanmalarla daha sık karşılaşmaktadır. Rahat hareket edememe ve kas krampları bu zorlanmalara örnek teşkil edip kinezyofobinin de oluşumunu etkilemektedir (Altıçelep, 2011). Çalışma bulguları incelendiğinde katılımcıların ortalama değerlerine göre 3. trimesterde buldukları

bilinmektedir. Bu sebeple kinezyofobinin, düşme korkusunu yordaması literatür bilgileriyle paralel olarak açıklanabilir. Postural denge, merkezi sinir sistemindeki görsel girdiler, vestibüler ve somatik duyu gibi parametrelerin olduğu karmaşık bir süreçtir. Bu sistemler kişide dengenin sağlanabilmesi adına koordineli bir şekilde çalışmalıdır (Paulus, 1987). Gebelikte kişide oluşan fiziksel, somatik duyu, psikosomatik değişimler denge ve düşme korkusu üzerinde önemli etkilere sahip olabilmektedir (Nagai ve ark. 2009). Can ve Keyif (2021) yapmış oldukları çalışmada, depresyon, yorgunluk, düşme korkusu ve yaşam kalitesi parametrelerinin somatik duyu özelliğini etkilediğini bu durumda gebelerde düşme sıklığını arttırdığını gözlemlemişlerdir. Ek olarak gebelik sürecinde yapılan pilates, denge egzersizleri, yoga gibi egzersizlerin bu süreçte oluşan düşme korkusunu engellemede etkili olabileceğini savunmuşlardır.

Bu çalışmanın bulgularında kinezyofobi ve yaşam kalitesi arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Kinezyofobi, yaşam kalitesini yordayıcı bir etkiye sahiptir. Bu sonuca göre gebe bireyde kinezyofobi arttıkça bireyin yaşam kalitesinin düşeceği söylenebilir. De Sousa ve ark. (2019) 267 gebe üzerinde yürüttükleri çalışmalarında sedanter kadınların, hareketli kadınlara göre %30 daha fazla ağrı yoğunluğuna sahip olduğunu bununda gebelikte yaşam kalitesini olumsuz etkilediğini rapor etmiştir. Bu çalışmada katılımcıların yüksek oranla herhangi bir işte çalışmadığı ve gebelik dönemini ev ortamında hareketsiz geçirdiği belirlenmiştir. Bu faktörün kinezyofobinin yaşam kalitesini etkilemesinde rol oynadığı düşünülebilir. Ko ve ark. (2017) gebelik süresince fiziksel aktivite düzeylerini inceledikleri çalışmada katılımcılarda gebelik öncesi fiziksel aktivite sıklığını hamilelik sonrası ile karşılaştırmış, gebelik sırasında %31 azalma olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumun sebebinin ise kadınların fetüsün güvenliğini sağlama amacı olarak açıklamışlardır. Özdemir ve ark. (2017) yapmış oldukları çalışmada 210 gebe üzerinde fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda ise fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi arasında negatif yönlü bir ilişki saptamışlardır. Bizim çalışma bulgularımızda da kinezyofobinin oluşturduğu kısıtlı hareket eğiliminin yaşam kalitesiyle negatif bir ilişki içerisinde bulunduğu belirlenmiştir. Ele alınan yönüyle, açıklanan literatürdeki sonuçla bağdaştığı anlaşılmaktadır. Eğitim düzeyi düşük ve orta seviyede olan gebeler yaşam tarzına bağlı olarak bu dönemde risk faktörlerinin daha sık görüldüğü grup şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu durumun fetüsün gelişiminde sorunlar oluşturabileceği gibi annenin yaşam kalitesini olumsuz etkilemesi de söz konusudur (Cao ve ark., 2015). Bu çalışmada ki örneklem grubun eğitim seviyesi çoğunluk olarak orta düzeyde yığılmıştır. Gebelerde kinezyofobinin oluşumu ve yaşam kalitesini etkilemesi ayrıca bu doğrultuda da yorumlanabilir.

Literatüre bakıldığında gebelerde yaşam kalitesinin farklı parametrelerden de etkilendiği rapor edilmektedir. Dağlar ve ark (2019) yaptıkları çalışmada 742 gebe üzerinde yaşam kalitesini ve etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Üçüncü trimesterdeki gebelerin sağlık durum algısı, ebeveynlik rolüne hazır oluşluk, ekonomik durum algısı, gebelik ve doğum sayısı gibi durumlardan etkilendiği sonucuna ulaşmışlardır (Dağlar ve ark., 2019). Bu durumun gebeliğin kişiler için fiziksel, duygusal, mental ve sosyal gibi açılardan birçok noktada hassas bir dönem olup sosyal ilişkiler, bağımsızlık seviyesi, kişisel inançlar gibi değişkenlerinde etkileyebileceği bir dönem olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Ko ve ark., 2016). Gebelikle birlikte oluşan fiziksel ve duygusal değişimler, kadınlarda çeşitli rollerde işlev görme yeteneğini etkileyebilir ve bu durumda yaşam kalitelerinin etkilenmesine yol açabilir. İlerleyen gebelikle birlikte fiziksel fonksiyonlarda azalma görülmekte bu durumda kişilerde fiziksel problemlere sebep olmaktadır (Huesten ve Kasik-Miller, 1998; Mckee ve ark., 2001). Otcht ve ark. (1999) tarafından Kanada'da 393 gebe üzerinde yapılan çalışmada fiziksel aktivitelerdeki düşüşlere

ek olarak gebe olmayan kadın normlarına kıyasla duygusal problemler, sosyal işlevsellik sebebiyle rol kısıtlaması da dahil olmak üzere zihinsel alanlarda da büyük ölçüde düşüş olduğunu saptamışlardır.

Sonuç olarak çalışma grubu bulguları değerlendirildiğinde gebelerde var olan kinezyofobinin yaşam kalitesi ve düşme korkusunu anlamlı seviyede etkilediği belirlenirken, yaşam kalitesiyle negatif yönlü, düşme korkusuyla pozitif yönlü bir ilişki içerisinde olduğu rapor edilmiştir. Bu bağlamda kinezyofobiden kurtulmak için gebelere terapötik egzersizler önerilmektedir. Literatürde fiziksel aktivite ve fitness egzersizlerinin düzenli ve uzman gözetiminde gerçekleştirildiği takdirde kinezyofobiyi önleyebileceği ifade edilmektedir (Güzel ve ark., 2021). Hareket korkusunu yenen gebelerde yaşam kalitesi ve düşme korkusunun bu durumdan olumlu etkileneceği söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Altıçelep, F. (2011). *Gebelerde prenatal distres düzeyinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ambrose, A. F., Paul, G., & Hausdorff, J. M. (2013). Risk factors for falls among older adults: a review of the literature. *Maturitas*, 75(1), 51–61. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2013.02.009>
- Aydemir, Ö., & Köroğlu, E. (2007). *Psikiyatride Kullanılan Klinik Ölçekler*. 3. Baskı, Ankara: Hekimler Yayın Birliği Basım Yayın, 346-353.
- Baykara, R. A. (2022) Fibromiyalji sendromunda kinezyofobi: obezite, ağrı şiddeti, yüksek hastalık aktivitesi ilişkisi. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(1), 128-135.
- Cao, H., Wei, X., Guo, X., Song, C., Luo, Y., Cui, Y., Hu, X., & Zhang, Y. (2015). Screening high-risk clusters for developing birth defects in mothers in Shanxi Province, China: application of latent class cluster analysis. *BMC pregnancy and childbirth*, 15, 343. <https://doi.org/10.1186/s12884-015-0783-x>
- Cameron, I. D., Dyer, S. M., Panagoda, C. E., Murray, G. R., Hill, K. D., Cumming, R. G., & Kerse, N. (2018). Interventions for preventing falls in older people in care facilities and hospitals. *The Cochrane database of systematic reviews*, 9(9), CD005465. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD005465.pub4>
- Can, I., & Keyif, B. (2021). How does falling relate to fatigue, fear of falling, mood and quality of life in pregnancy? *Bagcilar Med Bull*, 6:229-233.
- Cumming, R. G., Salkeld, G., Thomas, M., & Szonyi, G. (2000). Prospective study of the impact of fear of falling on activities of daily living, sf 36 scores, and nursing home admission. *Journal of Gerontology: Med Sci*, 55:299-305.
- Çakmak, B., Ribeiro, A. P., & İnanir, A. (2016). Postural balance and the risk of falling during pregnancy. *J Matern Fetal Neonatal Med*, 29:1623-1625.
- Çayır, M., Durutürk, N. A., & Tekindal, M. A. (2020). Kinezyofobi Nedenleri Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirliği. *J Exerc Ther Rehabil*, 7:64-73.
- Dağlar, G., Bilgiç, D., & Özkan, S. A. (2019). Factors affecting the quality of life among pregnant women during the third trimester of pregnancy. *Cukurova Med J*, 44:772-781.
- Danna-Dos-Santos, A., Magalhães, A. T., & Silva, B. A. (2018). Upright balance control strategies during pregnancy. *Gait Posture*, 66:7-12.
- De Sousa, V. P. S., Cury, A., Eufrásio, L. S., de Sousa, S. E. S., Coe, C. B., & de Souza Ramalho Viana, E. (2019). The influence of gestational trimester, physical activity practice and weight gain on the low back and

pelvic pain intensity in low risk pregnant women. *Journal Of Back And Musculoskeletal Rehabilitation*, 32(5), 671-676.

Dunning, K., LeMasters, G., & Bhattacharya, A. (2010). A major public health issue: the high incidence of falls during pregnancy. *Matern Child Health Journal*, 14:720-725.

Efe, H. (2006). *Gebeliğin kadın cinselliği üzerindeki etkileri*. Yayımlanmamış Uzmanlık tezi, Haseki Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği, İstanbul.

Ertan, Ö., Aslan, G. K., Akıncı, B., & Okumuş, N. G. (2019). Pulmoner hipertansiyonlu bireylerde kinezyofobi. *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 30(3), 168-175.

George D, & Mallery P. (2019). IBM SPSS statistics 26 step by step: A simple guide and reference. Routledge.

Group, T. W. (1998). The World Health Organization quality of life assessment (WHOQOL): development and general psychometric properties. *Social science & medicine*, 46:1569-1585.

Güzel, R., İrdesel, J., & Gökçe Kutsal, Y. (2021). İleri yaşlarda kinezyofobi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 30(2) , 116-12. DOI: 10.17942/sted.899387

Hopewell, S., Copsey, B., Nicolson, P., Adedire, B., Boniface, G., & Lamb, S. (2020). Multifactorial interventions for preventing falls in older people living in the community: a systematic review and meta-analysis of 41 trials and almost 20 000 participants. *British journal of sports medicine*, 54(22), 1340–1350. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2019-100732>

Hueston, W. J., & Kasik-Miller, S. (1998). Changes in functional health status during normal pregnancy. *The Journal of family practice*, 47(3), 209–212.

Kara, N. Ö. (2016). *Gebeliğin üçüncü trimesterinde olan kadınların koitusa ilişkin görüşleri ve davranışları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Gaziantep.

Karasar, N. (2018). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler ve teknikler. Ankara: Nobel.

Kazemi, F., Nahidi, F., & Kariman, N. (2017). Exploring factors behind pregnant women's quality of life in Iran: a qualitative study. *Electronic Physician*, 9:5991-6001.

Ko, Y. L., Chen, C. P., & Lin, P. C. (2016). Physical activities during pregnancy and type of delivery in nulliparae. *European journal of sport science*, 16(3), 374–380. <https://doi.org/10.1080/17461391.2015.1028468>

London, M. L., Ladewig, P. W., & Ball, J. W. (2003). *Maternal-Newborn & Child Nursing: family centered care*. 3rd Ed. New Jersey: Pearson Education Inc, 183-189.

McCrorry, J. L., Chambers, A. J., & Daftary, A. (2010). Dynamic postural stability in pregnant fallers and non-fallers. *BJOG*, 117:954-962.

Mckee, M. D., Cunningham, M., Jankowski, K. R., & Zayas, L. (2001). Health-related functional status in pregnancy: relationship to depression and social support in a multi-ethnic population. *Obstetrics and gynecology*, 97(6), 988–993. [https://doi.org/10.1016/s0029-7844\(01\)01377-1](https://doi.org/10.1016/s0029-7844(01)01377-1)

Nagai, M., Isida, M., Saitoh, J., Hirata, Y., Natori, H., & Wada, M. (2009). Characteristics of the control of standing posture during pregnancy. *Neuroscience letters*, 462(2), 130–134. <https://doi.org/10.1016/j.neulet.2009.06.091>

O'Connor, P. J., Poudevigne, M, S., & Johnson, K. E. (2018). Effects of resistance training on fatigue-related domains of quality of life and mood during pregnancy: a randomized trial in pregnant women with back pain. *Psychosom Medicine*, 80:327-332.

Oh-Park, M., Xue, X., Holtzer, R., & Verghese, J. (2011). Transient versus persistent fear of falling in community-dwelling older adults: incidence and risk factors. *Journal of the American Geriatrics Society, 59*(7), 1225-1231.

Oskay, Ü. Y. (2004). Yüksek riskli gebelerde hemşirelik bakımı. *Perinatoloji Dergisi, 12*, 11-16.

Otchet, F., Carey, M. S., & Adam, L. (1999). General health and psychological symptom status in pregnancy and the puerperium: what is normal?. *Obstetrics and gynecology, 94*(6), 935-941. [https://doi.org/10.1016/s0029-7844\(99\)00439-1](https://doi.org/10.1016/s0029-7844(99)00439-1)

Özdemir, Ö. Ç., Sürmeli, M., Özel, A., Yavuz, İ. E., Topçuoğlu, A., & Ankaralı, H. (2017). Gebelerde fiziksel aktivite ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi, 22*(2), 95-102.

Özmen, T., Gündüz, R., Doğan, H., & Acar, D. (2016). Kronik bel ağrılı hastalarda kinezyofobi ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki. *FÜ Sağ Bil Tıp Derg, 30*, 01-04.

Paulus, W., Straube, A., & Brandt, T. H. (1987). Visual postural performance after loss of somatosensory and vestibular function. *Journal of neurology, neurosurgery, and psychiatry, 50*(11), 1542-1545. <https://doi.org/10.1136/jnnp.50.11.1542>

Robitaille, Y., Laforest, S., Fournier, M., & Damestoy, N. (2005). Moving forward in fall prevention: an interventi onto improve balance among older adults in real-world settings. *Am J Public Health, 95*:2049-2056.

Sayir, B. (2023). *Çalışan kadınlarda premenstrual sendromun ve premenstrual dönemde kinezyofobinin, iş performansının değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı, Muğla.

Stevens, J. A., Corso, P. S., Finkelstein, E. A., & Miller, T. R. (2006). The costs of fatal and non-fatal falls among older adults. *Injury prevention, 12*(5), 290-295.

Tricco, A. C., Thomas, S. M., Veroniki, A. A., Hamid, J. S., Cogo, E., Strifler, L., ... & Straus, S. E. (2017). Comparisons of interventions for preventing falls in older adults: a systematic review and meta-analysis. *Jama, 318*(17), 1687-1699.

Ulus, Y., Durmus, D., Akyol, Y., Terzi, Y., Bilgici, A., 6 Kuru, O. (2012). Reliability and validity of the Turkish version of the Falls Efficacy Scale International (FES-I) in community-dwelling older persons. *Archives of gerontology and geriatrics, 54*(3), 429-433.

Yılmaz, Ö.T., Yakut, Y., Uygur, F., & Uluğ, N. (2011). Tampa kinezyofobi ölçeğinin Türkçe versiyonu ve test tekrar test güvenilirliği. *Fizyoterapi Rehabilitasyon Dergisi, 22*, 44-49.

SPORMETRE

The Journal of Physical Education and Sport Sciences
Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi

DOI: 10.33689/spormetre.1316435

Geliş Tarihi (Received): 18.06.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 24.10.2023

Online Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

BEDENSEL ENGELLİ SPORCU PERSPEKTİFİNDEN: SPORDA ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER

Hasibe Çil^{1*}, Berk Hakan Yılmaz², Ekrem Levent İlhan³

¹Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ANKARA

²Kastamonu Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, KASTAMONU

³Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, ANKARA

Öz: Kuşkusuz spor, olağan gelişim gösteren bireylerin yanı sıra özel gereksinimi bulunan bireyler için de her anlamda gelişimi destekleyen bir unsur olmuştur. Buradan hareketle çalışmada, bedensel engele sahip olan sporcuların bakış açıları ile spor yapan özel gereksinimli bireylerin spor bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel desende yapılan çalışma, yarı yapılandırılmış 4 sorunun katılımcılara yöneltilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bedensel engele sahip spor tecrübesi olan 6 katılımcı çalışmaya dâhil edilmiştir. Katılımcılar tamamen gönüllülük esasına uygun olarak çalışmaya katılım sağlamıştır. Görüşme aşamasına geçilmeden önce katılımcılara çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelerin kayıt altına alınması için katılımcıların izni alınmış ve görüşmelere geçilmiştir. Veriler, içerik analizinin kullanılmasıyla analiz edilmiştir. Çalışmanın güvenilirlik hesaplamasında ise güvenilirlik katsayısı formülü kullanılmıştır. Buradan hareketle kodlayıcılar arası görüş birliği yöntemi kullanılmış ve güvenilirliğin %87 olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucunda 3 ana tema oluşturulmuştur. Bunlar; sporda özel gereksinimli bireyler, spor çerçevesinde yaşanan zorluklar ve spor yapan özel gereksinimli bireylerdir. Ayrıca çalışma sonucunda toplam 6 alt tema ve 30 kod oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda özel gereksinimli bireylerin spor yapması, bedensel engelli sporcuların motive ve mutlu olmalarını, gurur duymalarını sağlamaktadır. Bu sayede özel gereksinimi bulunan bireylerin spor sayesinde bütün özel gereksinimli bireylere örnek olacağı ve hâlihazırda spor yapan özel gereksinimli bireylerin ise daha umutlu olarak sporda kendilerini gerçekleştirebilecekleri düşünülmektedir. Ayrıca özel gereksinimi bulunan bireylerin, spora katılım noktasında yaşadığı ulaşım, erişim ve olağan gelişim gösteren bireylerin bilinçsiz olmalarından kaynaklı zorlanmalara maruz kaldıkları ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli birey, bedensel engelli sporcu, spor, uyarlanmış spor branşı

FROM THE PERSPECTIVE OF PHYSICALLY DISABLED ATHLETES: INDIVIDUALS WITH SPECIAL NEEDS IN SPORTS

Abstract: Undoubtedly, sport has been an element that supports development in every sense for individuals with special needs as well as individuals with normal development. From this point of view, it is aimed to examine the perspectives of athletes with physical disabilities and individuals with special needs who do sports in the context of sports. The study, which was carried out in a qualitative design, was carried out by asking 4 semi-structured questions to the participants. Six participants with physical disabilities and sports experience were included in the study. Participants participated in the study on a completely voluntary basis. Before proceeding to the interview stage, the participants were informed about the study. In order to record the interviews, the permission of the participants was obtained and the interviews were started. Data were analyzed using content analysis. The reliability coefficient formula was used in the calculation of the reliability of the study. From this point of view, the consensus method between encoders was used and the reliability was found to be 87%. As a result of the analysis, 3 main themes were created. These; individuals with special needs in sports, difficulties experienced within the framework of sports and individuals with special needs who do sports. In addition, a total of 6 sub-themes and 30 codes were created as a result of the study. As a result of the study, sports of individuals with special needs ensure that physically disabled athletes are motivated, happy and proud. In this way, it is thought that individuals with special needs will be an example to all individuals with special needs thanks to sports, and individuals with special needs who are already doing sports will be more hopeful and realize themselves in sports. In addition, it has been revealed that individuals with special needs are exposed to difficulties due to the transportation, access and unconsciousness of individuals with normal development at the point of participation in sports.

Key Words: Individuals with special needs, physically disabled athletes, sports, adapted sports

*Sorumlu Yazar: Hasibe ÇİL, Uzman, hasibecill@gmail.com

GİRİŞ

Özel gereksinimli bireyler, olağan gelişim gösteren bireylere nazaran farklı gelişim gösteren bireylerin tanımlanmasında kullanılan bir kavramdır (İlhan ve Yarımkaaya, 2022). Bireylerin özel gereksinime sahip olmaları, fiziksel aktivitelere ya da spor branşlarına katılamayacakları anlamına gelmemektedir. Aksine spor, özel gereksinimli bireylerin rehabilite edilmesi konusunda önemli bir araç olarak görülmektedir (Kozak ve ark., 2019). Çünkü hareketsiz yaşama maruz kalan özel gereksinimli bireyler gelişim alanlarında daha fazla gerileyebilmektedirler (Martin ve Speer, 2011). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin sportif faaliyetlere düzenli olarak katılım sağlamaları sağlıkları ve gelişimleri açısından oldukça önemlidir (Declerck ve ark., 2021). Özel gereksinimli birey spor aracılığı ile hem eğlence hem de hareket ihtiyacını karşılar (Yılmaz, Ünal ve İlhan, 2022). Bu sayede özel gereksinimli bireyler, yaşamlarında yeni durumları deneyimleyerek farklı yönlerini keşfetme imkânına erişebilmektedirler (Wilson ve Clayton, 2010).

Özel gereksinime sahip bireyler için uyarlanmış ya da tasarlanmış olmak üzere çeşitli spor branşları mevcuttur. Bu branşlar, özel gereksinimli bireyler için ruhsal ve fiziksel açıdan olumlu kişilik özelliklerinin kazandırılmasında yardımcı olmaktadır (Kozak ve ark., 2019). Aynı zamanda bu branşlar özel gereksinimli bireylerin sosyal, bilişsel ve motorik özelliklerindeki gelişimlere katkı sağlamaktadır (İlhan ve ark., 2022; Palma ve ark., 2016). Bu konuda giderek artan bilinç beraberinde spor faaliyetlerine katılan özel gereksinimli bireylerin sayısını da artırmaktadır (Kiuppis, 2018). Buna bağlı olarak son zamanlarda yapılan araştırmalar, özel gereksinimli bireylerin spora katılım niceliklerinin yanı sıra nitelik olarak da ele almaktadır (Smith ve Sparkes, 2019). İlgili konudaki çalışmaların artırılması alanyazına katkı sağlamanın yanı sıra özel gereksinimi bulunan bireylerin sportif faaliyetlere katılması noktasında yüreklendirici bir rol oynamaktadır. Spor konusunda kendisini motive edebilmiş özel gereksinimli bireyler, sosyal bir etkinlikte yer alma durumu sayesinde topluma uyum sağlayabilme yeteneklerini geliştirebilirler (İlhan, 2008).

Literatürde, boş zamanların değerlendirilmesi adına spor faaliyetlerine katılım sağlayan özel gereksinimli bireylerin katılımını etkileyen faktörlerin incelendiği bir çalışma mevcuttur (Çöl, 2015). Aynı zamanda özel gereksinimli bireylerin beden eğitimi ve fiziksel aktivitelerin gelişimleri üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmalara da literatürde rastlanmıştır (Demirci, 2014; Izgar 2018; İlhan, 2008). Alptekin ve ark., (2019) bireylerin sahip olduğu engel türlerine ve spor yapma alışkanlıklarına yönelik girişimcilik üzerindeki etkilerini incelemiştir. Zihinsel engele sahip bireylerin spor kavramı içerisinde ele alındığı bir çalışma da literatürde yer almaktadır (Kozak ve ark., 2019). Bir diğer çalışmada ise bedensel engele sahip tekerlekli sandalye basketbol oyuncularının imgeleme düzeyleri incelenmiştir (Çil ve Kayışoğlu, 2022).

İlgili alandaki literatür incelendiğinde çalışmaların genel itibariyle sağlık, sosyal ve psikoloji gibi farklı kavramlar etrafında ele alındığı gözlemlenmiştir. Ancak özel gereksinime sahip olan sporcuların, diğer özel gereksinimli sporculara ilişkin düşünceleri ve görüşleri üzerine yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle mevcut çalışma "Bedensel engelli bireylerin spor yapan özel gereksinimli bireylere yönelik görüşleri nelerdir?" araştırma probleminden yola çıkılarak yürütülmüştür. Bir diğer ifadeyle çalışmada, bedensel engelli sporcuların, özel gereksinime sahip olan sporculara ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu sayede çalışmada hâlihazırda spor yapan bedensel engelli bireylerin bakış açılarıyla spor da özel gereksinimli bireylerin yeri betimlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine ait fenomenolojik araştırma deseni ile yürütülmüştür. Genel anlamıyla nitel araştırmalar, olaylara geniş bakış açısıyla yaklaşarak derinlemesine bilgi elde eden araştırma türüdür (Büyüköztürk ve ark., 2018). Fenomenolojik araştırmalar ise belli bir fenomen ile ilgili ortak deneyimlerin evrensel bir şekilde açıklanmasına dayanmaktadır (Creswell, 2013). Bu bağlamda yaşanmış ortak deneyimlere sahip bireylerin belli bir durum hakkında mevcut düşüncelerinin belirlenmesinde en uygun yöntemin fenomenolojik araştırmalar olduğu söylenebilir.

Araştırma Grubu

Çalışmaya katılım sağlayacak bireyler, ölçüt (kriter) örnekleme yöntemine uygun olarak belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme yönteminde katılımcıların önceden belirlenmiş bazı kriterlere uygun olması beklenmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2018). Çalışmaya dâhil edilme ölçütleri; herhangi bir bedensel engel türüne sahip olmak ve en az beş yıl spor yapıyor olmak şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamla çalışma, toplam 6 bireyin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Engel Türü	Engel Zamanı	Spor Branşı
K1	32	Erkek	Spina Bifida	Doğuştan	Halter
K2	26	Erkek	Spina Bfida	Doğuştan	Halter
K3	33	Kadın	Parapleji	Sonradan	Masa tenisi
K4	30	Erkek	Ampute	Sonradan	Ampute futbol
K5	45	Erkek	Parapleji	Sonradan	TS Basketbol
K6	43	Kadın	Kalça çıkıklığı	Doğuştan	Badminton

Veri Toplama Araçları

Kastamonu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 41 karar sayılı ve 02.02.2023 tarihli etik komisyon onay belgesi alındıktan sonra verileri toplama aşamasına geçilmiştir. Veriler, görüşme (mülakat) tekniğine uygun olarak toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından 4 adet yarı yapılandırılmış görüşme sorusu hazırlanmıştır. Görüşme sorularının hazırlanmasında alanyazındaki bazı çalışmalardan yararlanılmıştır (Esentürk 2021; Yarayan ve ark., 2023; Yarım kaya ve Esentürk, 2022; Yarım kaya ve ark., 2022; Yarım kaya ve ark., 2023). Hazırlanan sorular, uzman görüşünün de alınmasıyla veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Sorular, spor yapan özel gereksinimli bireylerin spor yapmalarına ilişkin duygu, düşünce ve önerilerini kapsamaktadır. Verilerin toplanmasında ise çalışma için gerekli ölçütleri karşılayan bireylerin çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayacaklarını beyan eden bireyler çalışmaya dâhil edilmiş ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yapılmadan önce katılımcılara çalışmanın amacı ve katılımcının çalışmadaki rolü hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra katılımcının tercih ettiği zaman ve mekânda görüşmelere başlanmıştır. Görüşmeler katılımcıların onayıyla ses kaydına alınmış ve daha sonra analiz edilebilmesi için yazına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Yazına aktarılan dokümanların analiz edilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, bir metne ait bilgilerin daha az sözcük ile temsil edilmesi ve özetlenmesi şeklinde tanımlanabilir (Büyüköztürk ve ark., 2018). Analizlerin minimum hatayla yürütülebilmesi için

oluşturulan dokümanlar araştırmacılar tarafından birkaç defa okunmuş ve çeşitli notlar çıkarılmıştır. Araştırmacıların, notlarından çıkardığı kavramların benzerlikleri üzerinden çeşitli temalar ve kodlar oluşturulmuştur. Bu işlemlerin ardından çalışmanın analiz kısmı tamamlanmıştır.

Geçerlilik ve Güvenilirlik

Çalışmada geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması için bazı yollara başvurulmuştur. Çalışmanın iç geçerliğinin sağlanması adına gönüllü olan katılımcılarla ikinci defa iletişime geçilerek teyit toplantısı yapılmıştır. Aktarılabiliğin sağlanmasında ise çalışmanın bulgular bölümünde katılımcıların ifadelerine doğrudan alıntılar yapılmıştır. Araştırmacıların uzlaştıkları kod sayısının uzlaşamayan kod sayısına bölünmesiyle çalışmanın güvenilirliğine erişilebilmektedir. Bu çalışma için güvenilirlik hesaplaması yapılmış ve %87 olduğu tespit edilmiştir.

BULGULAR

Çalışma sonucunda elde edilen veriler bulgular kısmında yorumlanmıştır. Sporda özel gereksinimli bireyler, spor çerçevesinde yaşanan zorluklar ve spor yapan özel gereksinimli birey olmak üzere toplam 3 tema oluşturulmuştur. Sırasıyla birinci temada 9; ikinci temada 12; üçüncü temada ise 9 kod oluşturularak toplam 30 kod oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular tablo 2, 3 ve 4'te verilmiştir.

Tablo 2. Spor yapan özel gereksinimli bireylere ilişkin düşünceler

Tema	Alt tema	Kod	Katılımcı	f
Sporda Özel Gereksinimli Bireyler	Hissedilen Duygu	Mutlu oluyorum.	K1, K2, K3, K4, K5, K6	6
		Motive oluyorum.	K2, K3, K4, K6	4
		Gurur duyuyorum.	K2, K3, K6	3
		Umutlanıyorum.	K2, K3, K4	3
		Sağlıklı birey olma.	K3, K6	2
	Gelişim ve Katkı	Diğer özel gereksinimli bireylere göre daha avantajlı olma.	K1, K2, K3, K5	4
		Topluma entegre olma.	K2, K3, K6	3
		Aktif bir yaşam sürebilme.	K2, K5, K6	3
		Daha güçlü olma	K1, K4,	2
		Diğer özel gereksinimli bireylere örnek olma.	K5, K6	2

Bedensel engelli sporcuların, özel gereksinimli sporculara yönelik düşüncelerine ilişkin görüşlerine tablo 2'de yer verilmiştir. İfadelerden hareketle hissedilen duygu ile gelişim ve katkı alt boyutları oluşturulmuştur. Hissedilen duygu alt boyutuna ilişkin toplam 5 kod oluşturulmuştur. Bu bağlamda spor yapan özel gereksinimli bireylerin varlığı bedensel engelli sporcuların daha mutlu ($f=6$) ve motive ($f=4$) olmasına katkı sağlanı ifade etmektedir. Gelişim ve katkı boyutunda ise spor yapan özel gereksinimli bireylerin spor yapmayan özel gereksinimli bireylere kıyasla daha avantajlı ($f=4$), topluma daha iyi entegre olma ($f=3$) ve aktif bir yaşam sürebilme ($f=3$) kodları dikkat çekmektedir. Buradan hareketle katılımcıların dikkat çeken bazı ifaderi şu şekildedir:

"...Özel gereksinimli bireylerin ben engelliyim ne yapabilirim ki bir şey yapamam dememesi ve bunun sonucunda çabalayarak, emek vererek, ter dökerek belli bir alanda, belli bir branşta kendini geliştirerek veya bu seviyelere çıkması çok güzel duygular uyandırıyor çünkü herhangi bir uzuv kaybı olmayan, engel durumu olmayan kişilerin rahatlıkla yapamayacağı şeyleri bizler yapıyoruz sporcu olarak." (K1).

"...Yani dediğim gibi özel gereksinimli bireylerin üst düzeyde spor yapmaları gerekmiyor bir şekilde spor sayesinde toplumun içine karışıyor olmaları azda olsa kendilerini bir şekilde ifade etmeye başlama şansını elde ediyor olmaları beni hem gururlandırıyor hem umutlandırıyor yani biz ne kadar fazla kişi özel gereksinimli bireyler olarak hem kendimiz spor yapıp hem de yapmasını istediğimiz diğer bireylere ulaştır onlara bu şansını sağlayabilirsek o kadar o insanları topluma dahil edebiliriz." (K3)

"...Ben bir engelli bireyin spor yaptığını gördüğüm zaman karşımda bir engelli birey görmüyorum. Tamamen karşımda tüm hayatını kendisi idame ettirebilen ve tüm ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayabilen bir sporcu görüyorum. Yani karşımda engelli değil tamamen karşımda bir sporcu var ve o sporunun da neler yapabileceğini kendimden biliyorum. Spor yapan özel gereksinimli bireyleri kesinlikle bir engelli olarak kabul etmiyorum." (K5).

Tablo 3. Özel gereksinimli bireylerin spor çerçevesinde yaşadığı zorluklara ilişkin görüşler

Tema	Alt tema	Kod	Katılımcı	f
Spor Çerçevesinde Yaşanılan Zorluklar	Ulaşım ve Erişim İmkânına İlişkin	Ulaşım araçlarının ihtiyacı karşılayamaması.	K1, K2, K3, K4, K5, K6	6
		Her şehirde uygun spor salonunun bulunmaması.	K2, K3, K4, K6	4
		Kaldırımların özel gereksinimli bireylere uygun tasarlanmaması.	K1, K5	2
		Özel gereksinimli bireyler için antrenörün olmaması	K6	1
	Spor Yapılan Alana İlişkin	Spor salonunun özel gereksinimli bireylere uygun olmaması.	K1, K2, K3, K4, K5, K6	6
		Tuvalet ve giyinme odalarının özel gereksinimli bireyler için tasarlanmamış olması.	K1, K2, K3, K5, K6	5
		Giriş-çıkış kapılarının uygun olmaması.	K2,	1
		Özel gereksinimli bireyler için olan spor branşlarının bilinmemesi.	K1, K4, K5	3
	Bireylere İlişkin	Sürekli ailenin fiziki desteğine ihtiyaç duyulması.	K2, K3, K4	3
		Ebeveynlerin çocuklarını teşvik etmemesi.	K3, K4	2
		Özgüven eksikliği yaşama.	K4	1
		Sakatlanma korkusunun yaşanması.	K6	1

Tablo 3'te özel gereksinimli bireylerin spor çerçevesinde yaşadığı zorluklara yer verilmiştir. Buradan hareketle ulaşım ve erişim imkânına ilişkin, spor yapılan alana ilişkin ve bireylere ilişkin olmak üzere toplam 3 alt boyut oluşturulmuştur. Özel gereksinimli bireylerin ulaşım ve erişim imkânlarına ilişkin; ulaşım araçlarının ihtiyaca karşılayamaması ($f=6$), her şehirde özel gereksinimli bireylere uygun spor salonlarının bulunmaması ($f=4$) gibi kodlar oldukça dikkat çekmektedir. Spor yapılan alana ilişkin alt boyutta spor salonlarının özel gereksinimli bireyler için uygun olmaması ($f=6$) ve spor salonlarındaki tuvalet ve giyinme odalarının özel gereksinimli bireylere uygun tasarlanmamış olması ($f=6$) kodlarının dikkat çektiği görülmektedir. Bununla birlikte bireylere ilişkin alt boyutta ise özel gereksinim sporlarının bilinmemesi ($f=4$) ve özel gereksinimli bireylerin spor yapabilmek için sürekli aile bireylerinin

yardıma ihtiyaç duydukları ($f=3$) gözlemlenmiştir. Spor çerçevesinde yaşanan zorluklara ilişkin katılımcıların verdiği dikkat çekici yanıtlar şu şekildedir:

"... Her spor salonlarında engelliye uygun alanlar olmayabiliyor. Engellilerin en büyük sıkıntısı zaten yolda evinden kapısından çıkarken otobüs durağına gitmesiyle başlıyor. Otobüs durağında saatlerce bekleyip de otobüsünün insaflıyla durup veya durmama gibi hani yolcu alıp almama gibi bu sorunlar yaşanıyor. Şöforün insaflıyla durmasını bekliyoruz." (K2).

"...Öncelikle özel gereksinimli bireylerin kendilerinden kaynaklı özgüven eksikliğinden sorunlar yaşanıyor. Dışarı kaynaklı da destek yok gibi bir şey. Tanıtım yok, destek yok. Özel gereksinimli bireyler kendilerini aşsalar dahi diğer insanları açmakta zorlanıyorlar. Sıkıntımız biraz buradan kaynaklanıyor. Şurada da sıkıntı var takımlar var evet, kulüplerimiz var her engelli branşlarında ama tesisleşme konusunda çok gerideyiz. Devlet kurumlarının çok azı engellilere uygun. Benim kullanabildiğim bir tesisi tekerlekli sandalyeli bir arkadaşımız kullanamayacak. Yani engel gruplarına göre branşlara göre de o önümüze engel koyuluyor. Tesisleşmeler kulüp bazında çok az. Ulaşım zaten ekstra bir sıkıntı." (K4).

"İnsanların bu sporlara ulaşımı daha kolay olsun. Özel gereksinimli bireyler için çeşitli birçok branş var öncelikle bu sporu bilinmesi gerekiyor. Yani bu tür branşların olduğunu kendi engeline göre yönlendirilme imkânlarının olduğunu bilseler insanlar daha çabuk ve daha hızlı bir şekilde spora çocuklarını, arkadaşlarını, evlatlarını yönlendirebilirler. Öncelikli olarak bu işin bilinir olması lazım. Sonrasında da tabii ki ailelerin durumları ile ilgili maddi açıdan da bazı sıkıntılar da yaşanabiliyor. Yani her kulübün servis imkânı işte evinden alsın spor salonuna götürsün geri getirsin falan bu tarz şeylere engellilerin imkânı olmayabiliyor." (K5).

Tablo 4. Spor yapan özel gereksinimli bireylerin yaşadığı kazanımlara ilişkin görüşler

Tema	Alt tema	Kod	Katılımcı	f
Spor Yapan Özel Gereksinimli Birey	Kazanımlar	Özgüvenleri gelişir.	K1, K2, K3, K4, K5, K6	6
		Sosyalleşirler.	K1, K2, K3, K4, K5, K6	6
		Kendilerine olan inançları artar.	K1, K3, K5, K6	4
		İçe kapanık dünyalarından uzaklaşırlar.	K2, K3, K4, K5	4
		Başarı duygusunu yaşarlar.	K2, K3, K4,	3
		Kendini ifade edebilme yeteneği gelişir.	K3, K5, K6,	3
		Duygularını kolaylıkla yönetebilirler.	K1, K6	2
		Daha iyi ruh halin sahip olurlar.	K1, K4,	2
		Yurtdışına veya şehirdışına çıkma imkânı bulurlar.	K1, K6	2

Spor yapan özel gereksinimli bireylerin kazanımlarına ilişkin görüşlere tablo 4'te yer verilmiştir. Tek alt boyuttan oluşan kazanımlara ilişkin toplam 9 kod oluşturulmuştur. Bu bağlamda özel gereksinimli bireylerin spor yapıyor olması özgüvenlerinin gelişimini ($f=6$), sosyalleşmelerini ($f=6$), kendilerine dair inançlarının artmasını ($f=4$) ve içine kapanık dünyalarından ($f=4$) sıyrılmalarını kolaylaştırarak birçok anlamda fayda sağladığı gözlemlenmiştir. Buradan hareketle katılımcıların dikkat çeken yanıtlarından bazıları şu şekildedir:

"...Özel gereksinimli bireyler spor yapmaya başladıktan sonra problemleriyle daha kolay baş edebiliyorlar. Böylece duygularını daha kolay kontrol edebilirler. Mesela birisine kızdığında nasıl tepki vermen gerektiğini, üzüntünde, sevincinde, mutlu olduğun bir anda nasıl davranman gerektiğine daha iyi karar verebiliyoruz. Daha hızlı karar verebiliyorsun tabii. Ama spor yapmayan biri dediğim gibi ya evinde oturuyordur ya da bulunduğu ortamda belirli bir ruh halinde kalıyor sadece. Spor, farklılık getiriyor, çeşitlilik getiriyor duygu olarak da duygu durumu olarak da çok farklı öneme sahip." (K1).

"Ablam beni aradı antrenman sırasındayken. Bana dedi ki ya bir arkadaşımın özel gereksinimli bir kız kardeşi var. Eve kapanık, ailesinden uzak, odasında tıklı, sessiz, sakın. Ben de yanıma getirmelerini istedim. Yanıma gelince kendi branşımı anlattım. Bana hayır dedi. Ben bu branşta bir yerlere gelebileceğimi düşünüyorum dedi ve ben ona bir şekilde vesile olarak antrenmanlara başlamasını sağladım. Sonra Türkiye'de dereceler aldı. Bu da bana ayrıyeten bir gurur verdi. Şu anda o kız bana diyor ki iyi ki de ben başladım. Dışarıya çıkamıyordum ben spordan önce, insanların içine girmek istemiyordum. Çünkü ben engelliyim evimde olmam gerekiyor diyorlardı sürekli bana. Ama spor sayesinde bunları yendim." (K2).

"...Biliyorsunuz işte böyle bireyler toplumda sesini duyurma, kendini ifade etme ya da göz önünde olma konusunda geride kalıyorlar ya da toplumdaki soyutlanıyorlar. Ama spor bizde bu ayrımı kaldırıyor. Yani spor sayesinde hepimiz sizlerle aynı okullara gidebiliyoruz. İşte böyle bir arkadaş çevresi edinip onlarla daha aktif bir yaşam sürebiliyoruz ve toplumun da aslında gözüne girebiliyoruz. Yani toplum bizi fark ediyor. Çünkü toplum aslında öyle ya da böyle, isteyerek ya da istemeyerek bir şekilde bu bireylere eksiksin, sen bunu yapamazsın ya da işte şunu yapamazsın empoze etmeye çalışıyor. Bilinçli ya da bilinçsiz bir toplum bunu yapıyor. Ama bu bireyler sporda bir şeyleri başarabildiğinde: Hayır arkadaşım ben başarısız değilim. Ben istediğim her şeyi yapabilirim. Size de bunu gösteriyorum. Hepiniz de göreceksiniz diyecek güce geliyor" (K3).

"... İnsan içine çıkmakta bile çekinen bir insandım ben. Spora başladıktan sonra yeniden doğmuş olarak kendimi anlatıyorum herkese. Yeni bir başlangıç çünkü özgüvenim gerçekten çok arttı, kendimi buldum, kendimde bir şey olmadığını gördüm. Bu tüm özel gereksinimli bireyler için geçerli." (K4).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bedensel engelli sporcuların, özel gereksinime sahip olan sporculara ilişkin görüşlerinin incelenmesine yönelik görüşme sorularına verilen cevapların içerik analizi sonuçlarına göre sporda özel gereksinimli bireyler, spor çerçevesinde yaşanan zorluklar ve spor yapan özel gereksinimli birey olmak üzere toplamda 3 ana temaya ulaşılmıştır. İlk tema olan spor yapan özel gereksinimli bireyler teması altında bedensel engelli sporcuların, özel gereksinimli sporculara yönelik sonuçlar ortaya koyulurken bulgular dâhilinde 2 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar hissedilen duygu ile gelişim ve katkı şeklindedir. Bu doğrultuda hissedilen duygu alt temasında spor yapan özel gereksinimli bireylere ilişkin düşüncelerinin; mutlu oluyorum, motive oluyorum, gurur duyuyorum, umutlanıyorum, sağlıklı birey olma ön plana çıkmaktadır. Gelişim ve katkı alt boyutunda ise diğer özel gereksinimli bireylere göre daha avantajlı olma, topluma uyum sağlama, aktif bir yaşam sürebilme, daha güçlü olma ve diğer özel gereksinimli bireylere örnek olma olduğu bulgulanmıştır.

Nitel bulgular doğrultusunda özel gereksinimli bireylerin varlığının bedensel engelli sporcuların daha mutlu ve motive olduğu, gurur duymalarını ve umutlanmalarını sağladığı,

ayrıca gelişim ve katkı noktasında spor yapan özel gereksinimli bireylerin spor yapmayan özel gereksinimli bireylere kıyasla daha avantajlı oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca topluma daha iyi uyum sağlayabileceklerini, daha aktif ve güçlü bir yaşam sürebileceklerini düşündükleri bulgulanmıştır. Nitekim toplum içerisinde genellikle kendilerini soyutlanmış hissedebilen ve zaman zaman birtakım ayrımcılık içeren davranışlara maruz kalmaktadırlar. Özel gereksinimli bireyler için toplum içerisinde kendileri gibi farklı yetersizliklere sahip bireylerin de var olduğunu bilmek aynı atmosferi solumak mutluluk, motive ve gurur kaynağı olabilmektedir. Ayrıca yapılan bir çalışmanın sonucuna göre spor yapan bedensel engelli bireylerin olumlu düşünme becerisine daha yatkın oldukları ifade edilmiştir (Çil ve ark., 2023). Herhangi bir spor branşında yer alan özel gereksinimli bireylerin, spor sayesinde olumlu duygulara daha meyilli olduğu mevcut çalışmadaki katılımcı görüşleriyle desteklenmektedir.

Smith ve Sparkes (2012) yapmış olduğu araştırmada yetersiz sosyal ortamın, güdülenme eksikliğinin, sosyal açıdan dışlanmanın, engelli bireylere yönelik farklı, kötü bakışlarının, olumsuz tutumlar ve davranışların, onlara yönelik ilgisizliğin engelli bireyleri duygusal açıdan olumsuz etkilediğini tespit etmiştir. Crawford ve Stodolska (2008) tarafından yapılan araştırmada engelli bireylerin sosyal olarak spora katılımını engelleyen en önemli faktörün toplumda normal gelişim gösteren diğer bireylerin kendilerine yönelik olumsuz tutum ve davranışları olduğunu tespit edilmiştir. Buradan hareketle özel gereksinimli sporcuların bir arada spor yapabilmelerine olanak tanıyacak düzenlemelerin yapılması ve mevcut faaliyetlerinin sayısının artırılması özel gereksinimli bireylerin bu anlamda desteklenmesi gerekmektedir.

İkinci tema olan spor çerçevesinde yaşanan zorluklar teması altında bedensel engelli sporcuların spor çerçevesinde yaşadığı zorluklara ilişkin görüşler özel gereksinimli sporculara yönelik sonuçlar ortaya konmaya çalışılmış bulgular dâhilinde 3 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt temalar ulaşım ve erişim imkânına erişim, spor yapılan alana ilişkin, bireylere ilişkin şeklindedir. Bu doğrultuda ulaşım ve erişim imkânına erişim alt temasında katılımcıların spor çerçevesinde yaşadığı zorluklara ilişkin düşüncelerinin ulaşım araçlarının ihtiyacı karşılayamaması, her şehirde uygun spor salonunun bulunmaması, kaldırımların özel gereksinimli bireylere uygun tasarlanmaması, özel gereksinimli bireyler için antrenörün olmaması olduğu, spor yapılan alana ilişkin alt temasında ise spor salonunun özel gereksinimli bireylere uygun olmaması, tuvalet ve giyinme odalarının özel gereksinimli bireyler için tasarlanmamış olması, giriş-çıkış kapılarının uygun olmaması, bireyler ilişkin alt temasında ise özel gereksinimli bireyler için olan spor branşlarının bilinmemesi, sürekli ailenin fiziki desteğe ihtiyaç duyulması, ebeveynlerin çocukları teşvik etmemesi, özgüven eksikliği yaşama ve sakatlanma korkusunun yaşanması olduğu belirlenmiştir.

Nitel bulgular doğrultusunda bedensel engelli bireylerin spor çerçevesinde yaşanan zorlukların ulaşım ve salon ihtiyaçlarının yeterince karşılanamaması, kaldırımların, spor salonlarının, tuvalet, banyo ve giyinme odalarının kendilerine göre tasarlanmamış olması, özel gereksinimli bireyler için özel olarak görevlendirilmiş antrenörün olmaması, spor branşlarına yönelik bilgi sahibi olmamaları ve destek ihtiyacının olduğu görülmektedir. Nitekim özel gereksinimli bireylerin spora katılımında en fazla zorlandıkları noktalardan biri de duygusal zorlukların yanı sıra fiziksel çevreden kaynaklı zorlanmalardır. Konu ile ilgili mevcut araştırmalar incelendiğinde spor çevresi koşulların spora katılım noktasında önemli bir kısıtlayıcı olabileceğini göstermektedir (Heler ve ark., 2002; Kirchner ve ark., 2008; Rimmer ve ark., 2004; Rimmer ve ark., 2008). Mevcut çalışmadan elde edilen sonuçların literatürdeki diğer çalışmalarla örtüştüğü gözlemlenmiştir.

Yılmaz (2023) yapmış olduğu araştırma kapsamında özel gereksinimli bireylerin yüksek kaldırımlar, rampalar, toplu taşıma araçları, tesis yetersizliği, tesis şartlarının engelli bireylere uygun olmaması, araç gereç yetersizliği gibi ulaşım, erişim ve spor yapılan alana ilişkin nedenlerden spora katılımda zorlandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca diğer bireylerden kaynaklı nedenler açısından ise dışlanma, destek yetersizliği gibi nedenlerden, birey ile ilgili duygusal nedenler açısından da kendini yetersiz hissetme, özgüven eksikliği, başaramama korkusu gibi nedenlerden spora katılımda zorlandıklarını tespit etmiştir. Tekin (2019) engelli bireylerin spora katılımı noktasında engelli dostu bina tasarımlarının yapılmasını, engelli bireylerin ihtiyaçlarının paralelinde personel alımları yapılmasını ve engelli bireylerin spor olanakları konusunda bilgilendirilmesini önermektedir. Bu anlamda engelli bireylerin spor çerçevesinde yaşadığı sorunların en aza indirilebilmesi noktasında öncelikle fiziksel koşulların ve spor yapılan ortam koşullarının iyileştirilmesi, özel gereksinimli bireylere spor noktasında hem psikolojik hem de tıbbi açıdan destek sağlanması ayrıca toplumunda engelli bireyler ve spor konusunda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların sayısının arttırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Üçüncü tema olan spor yapan özel gereksinimli birey teması altında spor yapan özel gereksinimli bireylerin yaşadığı kazanımlara ilişkin görüşler ortaya koyulmuş ve 1 alt temaya ulaşılmıştır. Bu alt tema kazanımlar şeklindedir. Bu doğrultuda kazanımlar alt temasında katılımcıların özel gereksinimli bireylerin yaşadığı kazanımlara ilişkin görüşlerin özgüvenleri gelişir, sosyalleşirler, kendilerine olan inançları artar şeklindedir. Ayrıca içe kapanık dünyalarından uzaklaşırlar, başarı duygusu yaşarlar, kendilerini ifade edebilme yeteneği gelişir, duygularını kolaylıkla yönetebilirler, daha iyi ruh haline sahip olurlar, yurtdışına ya da şehir dışına çıkma olanağı bulurlar olduğu belirlenmiştir. Nitel bulgular doğrultusunda katılımcıların spor yapan özel gereksinimli bireylerin özgüven ve kendilerine olan inançlarının arttığını, kendilerini ifade edebilme yeteneklerinin geliştiğini ve başarı duygusunu tadabildiklerini ayrıca gerek yurt dışı gerekse yurt içi seyahat etmelerine olanak tanıdığını ve içe kapanık dünyalarından uzaklaştıklarını düşündükleri belirlenmiştir. Nitekim sporun en temel amaçları arasında özel gereksinimli bireyleri hem zihinsel hem psikolojik hem de fiziksel açıdan desteklemesi yer almaktadır (Uzunçayır, Yılmaz ve Yarayan, 2023; İlhan ve Esentürk, 2015; Konar, 2011). Bunların yanında özel gereksinimli bireylerde sporun başarıma duygusunu tattırabilmek, hareket ihtiyacını gidererek sağlıklı yaşam alışkanlığı kazandırabilmek ve sosyalleşmelerini sağlamak gibi amaçları mevcuttur (Yetim, 2014). Katılımcıların görüşleri bu durumu destekler niteliktedir. Özel gereksinimli bireylerin sporcu kimlikleriyle problemlerle daha kolay baş edebildikleri, duygularını kontrol edebildikleri ve davranışlarını yönetebildikleri gözlemlenmiştir. Bir diğer bulguya göre spora başlamadan önce sosyalleşmekten çekinildiği ancak spora başladıktan sonra özgüvenin arttığı belirlenmiştir. Nitekim özel gereksinim durumu, toplum içerisinde farklı bakış açılarıyla karşılaşılmasına, sunulan fırsatların az olmasına ve sosyal politika gibi unsurlardan etkilenilmesine neden olmaktadır (Tekkurşun ve ark., 2018). Buradan hareketle spor, özel gereksinimli bireyleri kısıtlayan unsurların üstesinden gelinmesinde son derece önemlidir. Nitekim bireyin gelişim alanlarındaki yetersizliklerden etkilenme derecesinin artması ile toplumun beklentilerini karşılayamaması doğru orantılıdır (Yılmaz, İlhan ve Yarayan, 2021). Buradan yola çıkılarak sporun engelli bireylerin gelişim alanlarını olumlu yönde desteklediği bu nedenle engelli bireylerin spora katılım sağlayabilmelerini kolaylaştırabilecek çalışmaların sayısının arttırılması önerilmektedir. Çalışmanın nihai sonucunda özel gereksinimli bireylerin kendilerini gerçekleştirebilmek ve toplum içerisindeki fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama noktasında hiç kimseye ihtiyaç duymadan yaşayabilmelerinde sporun kritik bir rol oynadığı belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle toplumdaki spor yapan özel gereksinimli bireylerin sayısının artırılması, özel gereksinimli bireylerin topluma kazandırılmalarında önemli bir yer teşkil etmektedir. Buradan hareketle özel

gereksinimli bireylerin sporcu kimlikleriyle iç dünyalarından uzaklaşıp toplumun yararına evrensel başarılarla ulaşabilecekleri öngörülmektedir. Bu nedenle özel gereksinimli bireyleri spor bağlamında değerlendiren ve spora başlamalarını teşvik eden çalışmalara fazlasıyla ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın sonucundan yola çıkarak bazı önerilere yer verme gereği duyulmuştur. Öncelikle literatürdeki bilincin artması amacıyla özel gereksinimli bireylerin sportif faaliyetlere ilişkin görüşlerini inceleyen çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte özel gereksinimli bireyler ile çalışma yürüten araştırmacıların katılımcı bulma noktasında sıkıntı çektiği bilinmektedir. Buradan hareketle özel gereksinimli bireylere eğitim veren kurumlardaki eğitimcilerin bilinçlendirilmesi ve akademik çalışmalar için öğrencilerini teşvik etmesi önerilmektedir. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin sportif faaliyetlere katılımları noktasında yaşadıkları zorlukları içeren çalışma ve projelerin sıklıkla gündeme getirilerek artırılması gerekmektedir. Bu sayede toplumdan kendisini soyutlayan, henüz yeteneklerini keşfedememiş özel gereksinimli bireyler için gereken fırsatların sunulması önerilmektedir. Nitekim toplumu bir bütün olarak ele almak ve bu şekilde değerlendirmek için fırsat eşitliğinin özel gereksinimli bireyler için de tam olarak sağlanmış olması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Alptekin, H., Eliöz, M., & Demir, A. Z. (2019). Engel türünün ve spor yapma alışkanlığının girişimcilik üzerine etkilerinin incelenmesi. *Social Sciences, 14*(1), 1-19.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Crawford, J.L., & Stodolska, M. (2008). Constraints experienced by elite athletes with disabilities in Kenya, with implications for the development of a new hierarchical model of constraints at the societal level. *Journal of Leisure Research, 40*(1), 128- 155.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri. Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. M. Bütün, (Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi, 79-82.
- Çil, H., İltar, İ., & İlhan, E. L. (2023). Sporcu olmak ya da olmamak: Bedensel engelli bireylerde olumlu düşünme ve stres. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 18*(1), 38-49. doi:10.33459/cbubesbd.1177419
- Çil, H., & Kayışoğlu, N. B. (2022). Tekerlekli sandalye basketbol branşı oyuncularının sporda imgeleme düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Global Sport and Education Research, 5*(2), 65-77. doi: 10.55142/jogser.1190700
- Çöl, G. (2015). *Özel gereksinimi olan çocukların boş zaman aktivitelerine katılımını etkileyen faktörler*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Declerck, L., Stoquart, G., Lejeune, T., Vanderthommen, M., & Kaux, J. F. (2021). Barriers to development and expansion of adaptive physical activity and sports for individuals with a physical disability in sports clubs and centres. *Science & Sports, 36*(3), 202-209.
- Demirci, N., & Demirci, P. (2014). Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin oyun ve fiziki etkinlikler dersinde elde ettikleri kazanımların incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 1*(1), 25-34.
- Di Palma, D., Raiola, G., & Tafuri, D. (2016). Disability and Sport Management: a systematic review of the literature. *Journal of Physical Education and Sport, 16*(3), 785.
- Esentürk, O. K. (2021). Parents' perceptions on physical activity for their children with autism spectrum disorders during the novel Coronavirus outbreak. *International Journal of Developmental Disabilities, 67*(6), 446-457.

- Heler, T., Hsieh, K., & Rimmer, J. (2002). Barriers and supports for exercise participation among adults with down syndrome. *Journal of Gerontological Social Work, 38*(1- 2), 161-178.
- Izgar, N. (2018). *Özel gereksinimli bireylerde beden eğitimi ve spor etkinliklerinin motor beceri gelişimine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- İlhan E.L, Yarımkaya, E., & Esentürk, O.K. (2022). *Özel gereksinimli bireyler için uyarlanmış beden eğitimi ve spor*. Pegem Akademi, Ankara.
- İlhan, E. L. (2008). Zihinsel engelli çocuklar için beden eğitimi ve sporun genel gelişim süreçleri açısından önemi. *Cağdaş Eğitim Dergisi, 33*(350) 17-2.
- İlhan, E. L., & Esentürk, O. K. (2015). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖ) geliştirme çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9*(1), 19-36.
- İlhan, E.L., & Yarımkaya, E. (2022). Özel gereksinim kavramı ve boyutları. E. İlhan (Ed.). *Özel gereksinimli bireyler için uyarlanmış beden eğitimi ve spor* içinde (s. 1-14). Ankara: Pegem Akademi.
- Kirchner, C. E., Gerber, E. G., & Smith, B. C. (2008). Designed to deter: community barriers to physical activity for people with visual or motor impairments. *American Journal for Preventive Medicine, 34*(4), 349- 352.
- Kiuppis, F. (2018) Inclusion in sport: Disability and participation. *Sport in Society, 21*(1), 4-21. doi: 10.1080/17430437.2016.1225882
- Konar, N. (2011). Rehabilitasyon-engelliler sporu ve paralimpikler. *Spor Bilimleri Dergisi, 3*, 15-20.
- Kozak, M., İlhan, E. L., & Yarayan, Y. E. (2019). Zihinsel yetersizlik, spor ve ruhsal uyum ilişkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 13*(1), 51-65.
- Martin, M. R., & Speer, L. (2011). Leveling the playing field: Strategies for inclusion. *A Journal for Physical and Sport Educators, 24*(5), 24–27. doi: 10.1080/08924562.2011.10590949
- Rimmer, J. H., Riley, B., Wang, E., Rauworth, A., & Jurkowski, J. (2004). Physical activity participation among persons with disabilities: Barriers and facilitators. *American Journal of Preventive Medicine, 26*(5), 419-425.
- Rimmer, J. H., Wang, E., & Smith, D. (2008). Barriers associated with exercise and community access for individuals with stroke. *Journal of Rehabilitation Research & Development, 45*(2), 26-45
- Smith, B., & Sparkes, A. C. (2019). *Disability, sport and physical activity*. In Routledge handbook of disability studies, Routledge.
- Smith, B., & Sparkes, A.C. (2012). Routledge handbook of disability studies. In N. Watson, A. Roulstone, C. Thomas (Eds.). In *Disability, sport and physical activity*. A critical review. London: Routledge
- Tekin, H. H. (2019). Engelli üniversite öğrencilerinin eğitim yaşamındaki sorunları: Konya örneği, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8*(2), 1531-1548.
- Tekkurşun Demir, G., İlhan, E. L., Esentürk, O. K., & Kan, A. (2018). Engelli bireylerde spora katılım motivasyon ölçeği (ESKMÖ): Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 16*(1), 95-106. doi: 10.1501/Sporm_0000000347
- Uzunçayır, D., Yılmaz, S. H., & Yarayan, Y. E. (2023). Yoga Temelli Fiziksel Aktivite Programına Katılan Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Kazanımları; Ebeveyn Ve Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Fenomolojik Bir Araştırma. *Trakya Eğitim Dergisi, 21*65-2177. Doi: 10.24315/Tred.1343553
- Wilson PE, & Clayton GH. (2010). Sports and disability. *American Academy of Physical Medicine and Rehabilitation, 2*(3), 46-54. doi: 10.1016/j.pmrj.2010.02.002. PMID: 20359679.
- Yarayan, Y. E., İlhan, E. L., Esentürk, O. K., Arı, Ç., & Gülşen, D. B. A. (2023). Does Emotional Intelligence Affect Mental Toughness in Physically Disabled Athletes?. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8*(2), 231-242.

Yarımkaya, E., & Esentürk, O. K. (2022). Promoting physical activity for children with autism spectrum disorders during Coronavirus outbreak: benefits, strategies, and examples. *International Journal of Developmental Disabilities, 68(4)*, 430-435.

Yarımkaya, E., Esentürk, O. K., İlhan, E. L., & Karasu, N. (2022). A WhatsApp-delivered intervention to promote physical activity in young children with autism spectrum disorder. *International Journal of Developmental Disabilities, 68(5)*, 732-743.

Yarımkaya, E., Esentürk, O. K., İlhan, E. L., Kurtipek, S., & Işım, A. T. (2023). Zoom-delivered Physical activities can increase perceived physical activity level in children with autism spectrum disorder: A pilot study. *Journal of Developmental and Physical Disabilities, 35(2)*, 189-207.

Yetim, A. A. (2014). Engelliler sporuna sosyolojik yaklaşım. II. Uluslararası. Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Batman.

Yılmaz, H. (2023). *Engellilik ve spora katılımında zorlanma: Karma model araştırması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Yılmaz, S. H., Ünal, E. & İlhan, E. L. (2022). Millî Eğitim Bakanlığı "Özelim Eğitimdeyim" Uygulaması Kapsamında Yer Alan Oyun Etkinliklerinin İncelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 27 (3)*, 153-170. DOI: 10.53434/gbesbd.1062121

Yılmaz, S. H., İlhan, E. L. & Yarayan, Y. E. (2021). Engelli Bireylerde Spora Katılımın Önündeki Zorlanmalar Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 26 (3)*, 315-332. DOI: 10.53434/gbesbd.900837

ELİT GENÇ ERKEK BASKETBOLCULARDA SİRKADİYEN RİTMİN MAÇ PERFORMANSINA ETKİSİ

Fırat Özdalyan^{1,2*}, Egemen Mancr³, Hikmet Gümüş², Osman Açıkgöz¹

¹Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı, İZMİR

²Dokuz Eylül Üniversitesi, Necat Hepkon Spor Bilimleri Fakültesi, İZMİR

³İzmir Demokrasi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Egzersiz ve Spor Bilimleri Bölümü, İZMİR

Öz: Bir basketbol maçını kazanabilmek için fiziksel, fizyolojik, psikolojik, biyomotor, bilişsel, teknik ve taktik özelliklerin gelişmiş olması gerekmektedir. Bu özelliklerin sirkadiyen ritimden etkilendiği, bu nedenle günün farklı saatlerinde söz konusu performansların değişebildiği bilinmektedir. Bu araştırmada, sirkadiyen ritmin 18 Yaş Altı Erkekler Basketbol Türkiye Şampiyonasına katılan takımların performanslarına olan etkisi incelenmiştir. Türkiye Basketbol Federasyonu resmi sitesinde açık erişimli olarak paylaşılan beş turnuvadaki 208 maçın istatistik verisi toplanmıştır. Araştırmaya sadece uzatmaya giden ya da 10 sayıdan az farkla biten 97 maç dahil edilmiştir. Bu maçlarda takımların istatistik verileri toplanmış ve her maç için takım başı birer veri seti olmak üzere toplamda 194 farklı takım istatistik verisi incelenmiştir. Sirkadiyen ritmin performansa etkisini incelemek için maç istatistikleri ile maç başlama saati arasındaki ilişki test edilmiştir. Ayrıca sabah ve akşam saatlerindeki maçların istatistikleri de birbirileriyle karşılaştırılmıştır. Korelasyon analizi sonucu iki sayılık deneme ve asist istatistiklerinin maç saati ile negatif; üç sayılık deneme, serbest atış deneme, başarılı serbest atış ve faul istatistiklerinin ise maç saatiyle pozitif korelasyon gösterdiği belirlenmiştir ($p<0.05$). Sabah ve akşam maçlarının karşılaştırılması sonucu ise saha içi deneme, iki sayılık deneme ve asist istatistiklerinin sabah maçlarında; serbest atış yüzdesi, serbest atış deneme, başarılı serbest atış ve faul istatistiklerinin ise akşam maçlarında daha fazla olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Ulaşılan bulgular ışığında akşam maçlarında şütör oyunculara verilen sürenin artırılması ve takımın önemli uzun oyuncularının faul problemine girme ihtimali göz önünde tutularak stratejik planlamaların yapılması önerilmektedir. Sabah maçlarında ise kolay penetre yememek ve yenilen penetreleri daha etkili savunabilmek için taktik hazırlıkların planlanmış ve çalışılmış olması oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Sirkadiyen ritim, basketbol, spor analitiği, basketbol istatistiği, basketbol performansı

THE EFFECT OF CIRCADIAN RHYTHM ON GAME PERFORMANCE IN ELITE YOUTH MALE BASKETBALL PLAYERS

Abstract: Winning a basketball game requires advanced physical, physiological, psychological, biomotor, cognitive, technical, and tactical attributes. These attributes are affected by circadian rhythm. Hence mentioned performances might be altered during different times of the day. In this study, the effect of circadian rhythm on the team performances in the Under-18 Men's Turkish Basketball Championship was investigated. Statistical data from 208 games, available open-access on the official website of the Turkish Basketball Federation, were collected. 97 games, which ended with an overtime period or a final difference lower than 10 points, were included. The statistical data of the teams were collected and a total of 194 different statistical team data (two per game) were examined. To investigate the effect of circadian rhythm on performance, the relations between the game statistics and the game starting time were analyzed. Also, statistics of the morning and evening games were compared with each other. The correlation analysis revealed that the game starting time was negatively correlated with two-point attempt and assist statistics; but positively correlated with three-point attempt, free throw attempt, free throw made, and foul statistics ($p<0.05$). The comparison of the morning and evening games showed that field goal attempt, two-point attempt, and assist statistics were higher in the morning games; but free throw percentage, free throw attempt, free throw made, and foul statistics were higher in the evening games ($p<0.05$). For the evening games, increasing the playing time of the successful shooters and planning strategies to protect important centers from foul trouble are recommended. For the morning games, tactical preparations for stopping and defending more effectively the penetrations of the opponent, are important.

Key Words: Circadian rhythm, basketball, sports analytics, basketball statistics, basketball performance

*Sorumlu Yazar: Fırat Özdalyan, Öğr. Gör., E-mail: firat.ozdalyan@deu.edu.tr

GİRİŞ

Küresel ölçekte en popüler takım sporlarından birisi olan basketbol oyunu küçük yaş kategorilerinden itibaren yarışmacı seviyede oynanan bir oyundur (Milanović ve ark., 2020; Narazaki ve ark., 2009; Ostojic ve ark., 2006; Ozdalyan ve ark., 2022; Öz dalyan ve ark., 2022). Oldukça dinamik bir yapıya sahip olan basketbol oyununda gerçekleşen olaylar ve takımlar ile oyuncuların ortaya koyduğu performanslar istatistik verisi haline getirilip arşivlenmektedir. Arşivlenmiş bu veriler sayesinde oyuncuların ve takımların skor, asist, ribaunt, top çalma, blok, top kaybı ve faul sayıları gibi istatistikleri analiz edilmekte ve performansları incelenmektedir (Madarame, 2018; Yalçın ve ark., 2016). Söz konusu performansı ortaya koymak için oyuncular savunma yapma, top sürme, pas verme, şut atma, sıçrama ve sprint atma gibi çeşitli teknikleri farklı yönlerde ve farklı tempolarda uygularken maç boyunca yaklaşık 4500-5000 m mesafe kat ederler (Narazaki ve ark., 2009). Bu performansın en az 40 dakika süren bir maçta başarılı bir şekilde uygulanması için oldukça gelişmiş bir aerobik ve anaerobik kapasite gerekmektedir (Narazaki ve ark., 2009; Ozdalyan ve ark., 2022). Yukarıda bahsedilen performansları gerçekleştirmek için biyomotor yetilerin dışında zamanlama, sürekli dikkat, algılama hızı, reaksiyon zamanı gibi bilişsel yetiler de oldukça önemlidir (Mancı ve ark., 2021; Mancı ve ark., 2023; Perrey, 2020). Örneğin, görsel algılama ve farklılıkları algılama gibi bilişsel beceriler ile basketbolcuların şut performansları arasında bir korelasyon bulunduğu tespit edilmiştir (Jakovljević ve ark., 2015). Bu nedenle bir basketbol maçını kazanabilmek için fiziksel, fizyolojik, psikolojik, biyomotor, bilişsel, teknik ve taktik özelliklerin gelişmiş olması gerekmektedir (Kılınç, 2008; Mancha-Triguero ve ark., 2019; Ostojic ve ark., 2006; Öz dalyan ve ark., 2022). Bunlara ek olarak bir maçın kazanılması için gereken bu performanslar günün her saatinde aynı olmayabilir (Chtourou ve ark., 2012; Valdez ve ark., 2012).

İnsan vücudunda 24 saatlik periyotlarla ritmik olarak meydana gelen biyolojik değişiklikler (vücut sıcaklığı ve hormon salınımı gibi) sirkadiyen ritim (SR) olarak tanımlanmaktadır (Özdalyan ve ark., 2021; Punduk ve ark., 2005). Bu fizyolojik süreçlerin yanı sıra insanların psikolojik durumları ile zihinsel ve fiziksel performansları da gün içinde değişkenlik gösterip SR'den etkilenmektedir (Chtourou ve ark., 2012; Öz dalyan ve ark., 2021; Punduk ve ark., 2005). Birçok fizyolojik süreç gibi motorik beceriler de SR'den etkilenmektedir. Örneğin anaerobik performansın öğleden sonra/akşamüzeri saatlerinde pik yaptığı bilinmektedir (Chtourou ve ark., 2012; Chtourou ve Souissi, 2012; Rowland, 2011; Thun ve ark., 2015). Aerobik performanslar içinse, literatürdeki çalışmaların çelişkili sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir (Chtourou ve Souissi, 2012; Rowland, 2011; Thun ve ark., 2015). Bazı teknik beceri gerektiren performansların ise güç gerektiren performanslardan biraz daha erken saatlerde en yüksek seviyeye ulaştığı tespit edilmiştir (Thun ve ark., 2015). Motorik performansla benzer şekilde bilişsel performans da SR'den etkilenmekte ve günün farklı saatlerinde değişiklik göstermektedir (Clarizio ve Gill, 2022; Punduk ve ark., 2005; Rowland, 2011; Schmidt ve ark., 2007; Valdez, 2019; Valdez ve ark., 2012). Örneğin uyanıklık durumu gündüzleri artarak öğleden sonra en yüksek seviyeye ulaşmakta, uykulu olma durumu ise akşam saatlerinde artmaktadır. Reaksiyon zamanı performansının en iyi olduğu zamanın ise akşamüzeri/akşam saatleri olduğu bilinmektedir (Clarizio ve Gill, 2022; Rowland, 2011; Schmidt ve ark., 2007; Valdez, 2019; Valdez ve ark., 2012). Bu nedenlerden dolayı hem fiziksel hem de bilişsel bir performans gerektiren basketbol oyununda maç saati büyük önem taşımaktadır. Bu maçların ve turnuvaların tarih ve saatleri her ülkenin basketbol federasyonu tarafından yıllık olarak planlanmakta ve ilan edilmektedir.

Türkiye Basketbol Federasyonu (TBF) tarafından her sene çeşitli yaş gruplarında Türkiye Şampiyonaları düzenlenmektedir. Bu turnuvalarda kısa sürede çok sayıda maç yapıldığı için maçlar sabahtan akşama kadar çok farklı saatlerde oynanmaktadır. Örneğin, 2017-2022 yılları arasında yapılan beş farklı 18 yaş altı (U18) Erkekler Basketbol Türkiye Şampiyonasında oynanan maçların başlama saatleri 09:00 ila 20:00 arasında değişmektedir (TBF, 2023b). SR'nin fiziksel ve bilişsel performansa olan etkisi bilinmesine rağmen, başarı için farklı becerilerin bir karışımını gerektiren basketbol oyun performansının SR'den nasıl etkilendiği bilinmemektedir. Bu çalışmada 2017-2022 yılları arasında düzenlenmiş olan beş farklı U18 Erkekler Basketbol Türkiye Şampiyonasına katılan takımların istatistiksel verileri incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, belirli müsabakalar sırasında maç saatinin takım performansına nasıl bir etkisi olduğunu belirlemek ve elde edilen sonuçlar ışığında sporcular ile antrenörlere maç saatine göre taktiksel ve stratejik önerilerde bulunabilmektir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma geriye dönük, tanımlayıcı bir araştırmadır. Bu çalışma, U18 Erkekler Basketbol Türkiye Şampiyonasında takım performans istatistiklerinin maç başlama saatinden nasıl etkilendiğini incelemek ve basketbol performansının sirkadiyen ritmini ortaya koymak için tasarlanmıştır. Bu makalede sadece TBF resmi internet sitesinde açık erişimli olarak paylaşılan veriler (TBF, 2023b) kullanıldığından dolayı etik kurul kararı gerekmemektedir.

Evren-Örneklem

Araştırma için öncelikle TBF resmi internet sitesinde açık erişimli olarak paylaşılan 2022 yılı ve öncesi U18 Erkekler Basketbol Türkiye Şampiyonası maçlarının tamamına ait istatistik verileri toplanmıştır (Tablo 1' de gösterilmiştir; TBF, 2023b). İlgili sitede önceki yıllara ait veriler bulunmadığı için 2017 yılından önce organize edilmiş olan turnuvalar çalışmaya dahil edilememiştir. 2017 yılında A ve AA şeklinde isimlendirilen iki ayrı Türkiye Şampiyonası düzenlenmiş, ancak yönergelerde yapılan değişikliğin ardından sonraki yıllarda sadece birer Türkiye Şampiyonası organize edilmiştir. Ayrıca, Covid-19 pandemisi nedeniyle 2020 ile 2021 yıllarında organizasyon düzenlenmemiş ve 2017 yılında iki; 2018, 2019 ve 2022 yıllarında birer olmak üzere toplam beş farklı U18 Erkekler Türkiye Şampiyonası incelenmiştir. Her şampiyona 16 takımın katılımıyla organize edilmiş ve takımların neredeyse hepsi turnuva boyunca her gün maç oynamışlardır. Sadece 2018, 2019 ve 2022 yıllarındaki turnuvalarda ve sadece ilk üç maç sonrasında gruplarını lider tamamlayan dört takım rakiplerinin çeyrek finale yükselme müsabakası oynadığı gün (çeyrek finalden bir önceki gün) dinlenmişlerdir. Beş turnuvada toplam 208 maç oynandığı ve bunlardan sadece 12'sinde takımların eşit gün sayısında dinlenmediği tespit edilmiştir. Bu 12 maçtan sadece üç tanesi aşağıda açıklanan dahil olma kriterleri nedeniyle araştırmaya dahil edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Çalışma için istatistik verileri toplanmış olan 208 maçın bazılarında aralarında büyük güç farkı bulunan takımların mücadele etmesi nedeniyle oyun dinamiklerinin değişebileceği ve bu nedenle SR'nin etkisinin net görülemeyeceği öngörülmüştür. Bu durumun önüne geçmek için analizler sadece maç skoru yakın geçen maçlar (YGM) üzerinde uygulanmıştır. YGM, maçın sonucunun 10 sayıdan az farkla bitmesi ve/veya maçın uzatmaya gitmesi kriterlerine göre belirlenmiş ve bu kriterlere uyan 97 maç araştırmaya dahil edilmiştir (Çene, 2018). Bu maçlarda oyuncuların bireysel değil, takımların toplam istatistik verileri toplanmış ve her maç için ikişer (her takım için ayrı ayrı) olmak üzere toplam 194 farklı takım istatistik verisi incelenmiştir. Bu incelemeler için öncelikle maçların başlama saatleri ve maçlardaki uzatma

sayıları ile TBF tarafından sağlanan 22 farklı maç içi takım istatistiği toplanmıştır. Ardından istatistiksel analizleri yürütebilmek için maç başlama saatleri altmışlık sayı sisteminden ondalık sayı sistemine dönüştürülmüştür. Bu amaçla saat verileri saniyeye dönüştürülerek analizler yapılmıştır (Örneğin saat 17:30 maçı için $(17 \times 60 \times 60) + 30 = 61230$ saniye hesaplaması yapılmıştır). Sonrasında toplanan 22 farklı değişken kullanılarak efektif saha içi atış yüzdesi (eSİ) ile gerçek şut yüzdesi (GŞ) istatistikleri hesaplanmış (Çene, 2018; Kubatko ve ark., 2007) ve oransal olmayıp maç süresinden etkilenebilecek olan değişkenler (toplam 18 değişken) 40 dakikalık maç süresine göre (97 maçın 11 tanesi uzatmaya gittiği için) normalize edilmiştir. Analizlerde kullanılan değişkenler, kısaltmaları ve kısa açıklamaları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Kullanılan değişkenler ve açıklamaları

Değişken adı	Kısaltma	Açıklama
Sayı*	S	Atılan sayı miktarı
2 sayılık deneme*	2D	2 sayılık atış denemesi miktarı (başarılı + başarısız)
Başarılı 2 sayılık atış*	2B	Başarılı 2 sayılık atış miktarı
2 sayılık yüzdesi	2%	2B / 2D oranı
3 sayılık deneme*	3D	3 sayılık atış denemesi miktarı (başarılı + başarısız)
Başarılı 3 sayılık atış*	3B	Başarılı 3 sayılık atış miktarı
3 sayılık yüzdesi	3%	3B / 3D oranı
Saha içi deneme*	SİD	Saha içi atış denemesi miktarı (2D + 3D)
Başarılı saha içi atış*	SİB	Başarılı saha içi atış miktarı (2B + 3B)
Saha içi atış yüzdesi	Sİ%	SİB / SİD oranı
Serbest atış deneme*	SAD	Serbest atış denemesi miktarı (başarılı + başarısız)
Başarılı serbest atış*	SAB	Başarılı serbest atış miktarı
Serbest atış yüzdesi	SA%	SAB / SAD oranı
Efektif saha içi atış yüzdesi	eSİ	$(2B + 1.5 \times 3B) / SİD$ oranı
Gerçek şut yüzdesi	GŞ	$(S / 2) / (SİD + 0.44 \times SAD)$ oranı
Savunma ribaundu*	SR	Başarısız atıştan sonra seken topa savunma takımının sahip olma miktarı
Hücum ribaundu*	HR	Başarısız atıştan sonra seken topa hücum takımının sahip olma miktarı
Toplam ribaund*	TR	SR + HR
Asist*	AS	Sayı ile sonuçlanan pas miktarı
Blok*	BL	Bir atış sırasında savunma takımının topun çembere gidişini engelleme miktarı
Top çalma*	TÇ	Rakip takımın hakimiyetindeki topa sahip olma miktarı
Top kaybı*	TK	Rakip TÇ ya da hatalı yürüme benzeri kuralların ihlali sonucu top hakimiyetinin rakip takıma geçmesi miktarı
Faul*	FA	Rakibe yapılan faul miktarı
Verimlilik puanı*	VP	$(S + TR + AS + TÇ + BL) - ((SİD - SİB) + (SAD - SAB) + TK)$

*40 dakikalık maç süresine göre normalize edilmiş olan değişkenler

Verilerin Analizi

Makalede test edilen verilerin normal dağılımı $n < 50$ ise Shapiro-Wilk testi ile, $n \geq 50$ ise $Z_{Skewness}$ ve $Z_{Kurtosis}$ skorları hesaplanarak analiz edilmiştir (Ghasemi ve Zahediasl, 2012). Maç başlama saati verisi normal dağılım göstermediğinden dolayı SR’nin gün boyu etkisini incelemek için maç istatistikleri ile maç saati arasındaki ilişki “Spearman Korelasyon Testi” kullanılarak analiz edilmiştir. Korelasyon sonucu elde edilen bulguları daha detaylı incelemek için SR’nin sabah ve akşam saatlerindeki maçları nasıl etkilediği incelenmiştir. Bu karşılaştırma için sabah ve akşam saatlerindeki en erken ve en geç iki saat dilimi belirlenmiştir. 09:00-11:00 saatleri arasında başlayan maçlar sabah maçları, 16:00-18:00 saatleri arasında başlayan maçlar ise akşam maçları olarak isimlendirilmiştir. Sabah ve akşam maçlarının karşılaştırması için normal dağılım verilerde “Bağımsız Gruplarda t-Testi”, normal dağılım göstermeyen verilerde ise “Mann-Whitney U Testi” kullanılarak analizler yapılmıştır. Bütün analizler için SPSS (22.0 Chicago, IL) kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya dahil edilen 97 maçın başlama saatleri 09:00 ila 18:00 arasında değişmektedir. Bu maçların başlama saatleri ve hangi şampiyonada oynandıkları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Maçların başlama saatleri ve ait oldukları şampiyonalar (n=97)

		n	%	Başlama Saati			
				Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
Şampiyona	2017 A	23	23.7	09:00	16:00	12:41:44.35	2:22:28.50
	2017 AA	15	15.5	09:00	17:00	12:40:00.00	2:39:00.33
	2018	22	22.7	10:00	18:00	14:16:21.82	2:23:08.35
	2019	19	19.6	10:00	18:00	14:44:12.63	2:33:52.81
	2022	18	18.6	11:00	17:00	14:13:20.00	2:07:34.24
Başlama saati	09:00	6	6.2	09:00	18:00	13:43:55.05	2:32:30.99
	09:30	1	1.0				
	10:00	5	5.2				
	11:00	6	6.2				
	12:00	15	15.5				
	13:00	11	11.3				
	14:00	16	16.5				
	14:30	1	1.0				
	15:00	9	9.3				
	16:00	12	12.4				
	17:00	6	6.2				
	18:00	9	9.3				

Çalışmaya dahil edilen 24 değişkenin maçın başlama saati ile arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak için korelasyon analizi uygulanmıştır. Bu analiz sonucu 2D ve AS değişkenlerinin maçın başlama saatiyle negatif yönde (sırasıyla $r=-0.204$, $p=0.004$; $r=-0.148$, $p=0.039$); 3D, SAD, SAB ve FA değişkenlerinin ise maçın başlama saatiyle pozitif yönde (sırasıyla $r=0.150$, $p=0.036$; $r=0.217$, $p=0.002$; $r=0.234$, $p=0.001$; $r=0.193$, $p=0.007$) anlamlı bir ilişki gösterdiği ortaya konmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Maç içi istatistik verileri ile maçın başlama saati (saniye) arasındaki ilişkiyi gösteren Spearman korelasyon test sonuçları (n=194¹)

Değişken	r	p	Değişken	r	p
S	0.013	0.852	SA%	0.127	0.077
2D	-0.204	0.004**	eSİ	-0.032	0.657
2B	-0.140	0.051	GŞ	0.036	0.614
2%	0.058	0.423	SR	0.078	0.278
3D	0.150	0.036*	HR	-0.056	0.439
3B	0.044	0.543	TR	0.004	0.958
3%	-0.083	0.252	AS	-0.148	0.039*
SİD	-0.087	0.230	BL	-0.092	0.200
SİB	-0.116	0.108	TÇ	0.011	0.878
Sİ%	-0.057	0.428	TK	0.079	0.274
SAD	0.217	0.002**	FA	0.193	0.007**
SAB	0.234	0.001**	VP	-0.035	0.625

* $p<0.05$, ** $p<0.01$, ¹Her maçta iki rakip takımın istatistik verileri ayrı veri olarak toplanıp analiz edildiğinden dolayı n sayısı maç sayısının iki katıdır

Korelasyon analizinin ardından sabah ve akşam maçları birbirleri ile karşılaştırılmıştır. Bu analiz sonucunda SİD, 2D ve AS değişkenlerinin sabah maçlarında (sırasıyla $t=2.579$,

p=0.012; t=3.348, p=0.001; t=2.386, p=0.019); SA%, SAD, SAB ve FA değişkenlerinin ise akşam maçlarında (sırasıyla t=2.031, p=0.047; z=3.071, p=0.002; z=3.267, p=0.001; t=2.299, p=0.024) daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Sabah ve akşam maç verilerinin karşılaştırması (n=90¹)

Değişken	Sabah Maç Verileri (n=36 ¹)		Akşam Maç Verileri (n=54 ¹)		p
	Ortalama	Standart Sapma	Ortalama	Standart Sapma	
S	67.9444	10.60982	67.5494	12.73278	0.878
2D	47.0278	8.817115	40.4259	9.38740	0.001**
2B	19.5833	5.03346	17.7016	5.16627	0.091
2%	41.6619	7.99623	43.8629	8.45537	0.220
3D	23.5278	8.62715	25.6317	7.73763	0.231
3B	6.7500	3.17468	6.5864	2.54660	0.788
3%	28.8210	10.94689	26.2885	9.68280	0.117 ²
SİD	70.5556	7.98013	66.0576	8.18673	0.012*
SİB	26.3333	4.27618	24.2881	5.16662	0.052
Sİ%	37.4968	5.63194	36.7537	6.27463	0.568
SAD	15.3889	6.72852	20.2675	7.87955	0.002 ^{2**}
SAB	8.5278	4.84907	12.3868	5.78421	0.001 ^{2**}
SA%	53.9394	17.05724	60.4627	10.99304	0.047*
eSİ	42.2986	6.13882	41.7637	6.87854	0.707
GŞ	44.0585	6.22780	45.0297	6.64060	0.488
SR	27.9444	5.55463	27.6934	4.93701	0.823
HR	14.4722	5.34782	13.3724	4.64471	0.303
TR	42.4167	7.07258	41.0658	7.30404	0.386
AS	16.3333	3.46410	14.4774	3.71082	0.019*
BL	2.6944	1.80189	2.0206	1.64452	0.070
TÇ	9.2778	3.24795	9.9835	4.44316	0.722 ²
TK	16.7500	4.12224	18.0267	6.15946	0.242
FA	16.7778	5.39371	19.3251	4.98284	0.024*
VP	70.8333	14.26584	67.4198	17.58533	0.463 ²

*p<0.05, **p<0.01, ¹Her maçta iki rakip takımın istatistik verileri ayrı veri olarak toplanıp analiz edildiğinden dolayı n sayısı maç sayısının iki katıdır, ²Değişken normal dağılım göstermediği için Mann-Whitney U testi kullanılarak analiz edilmiştir

TARTIŞMA VE SONUÇ

Literatür incelendiğinde sirkadiyen ritim ile basketbol resmi maç içi performans ilişkisini inceleyen az sayıdaki çalışmanın sadece jet yorgunluğu üzerine odaklandığı görülmüştür (Cook ve ark., 2022; Glinsky ve Chandy, 2022). Bu araştırma ise jet yorgunluğunun söz konusu olmadığı resmi maçlardaki basketbol oyun içi performans istatistiklerinin sirkadiyen ritimden nasıl etkilendiğini inceleyen ilk çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Araştırmamızda U18 Erkekler Basketbol Türkiye Şampiyonası maçlarında takım istatistikleri maçların başlama saatlerine göre iki farklı yöntem (I: korelasyon analizi, II: sabah ve akşam maçlarının birbirleriyle karşılaştırılması) ile incelenmiştir. Bu analizler sonucunda SİD, 2D, AS, SA%, SAD, SAB, FA ve 3D istatistiklerinin sirkadiyen ritimden etkilendikleri ortaya konmuştur.

Bu araştırmanın en önemli bulgusu akşam maçlarında FA istatistiğinin daha fazla olduğunun ortaya konmasıdır. Daha geç saatte başlayan maçlarda daha fazla faul yapılması sonucu hem FA istatistiğiyle hem de birbirleriyle pozitif korelasyon gösteren SAD ve SAB istatistikleri de beklenildiği gibi artmıştır (Çene, 2018). Ayrıca daha az faul yapılan sabah maçları göz

önünde bulundurulduğunda, faul ile kesilen hücum sayısı azaldığı için erken saatteki maçlarda SİD istatistiğine ek olarak FA ile negatif bir korelasyon gösteren 2D istatistiğinin de arttığı görülmüştür (Çene, 2018). Rakibin sayı şansını azaltmak hedefiyle agresif savunma yapan takımların daha çok faul yaptığı ve bunun sonucunda rakibinin daha çok serbest atış attığı bilinmektedir (Anderson ve Pierce, 2009). Dolayısıyla U18 Erkekler Türkiye Basketbol Şampiyonalarında sabah maçlarında savunmaların daha pasif, akşam maçlarında ise savunmaların daha agresif olduğu düşünülebilir. Akşam maçlarındaki bu agresif savunma nedeniyle hücum takımlarının çembere yaklaşmakta ve yakın mesafeden iki sayılık atış denemekte zorlandığı ancak sabah maçlarında böyle bir zorlukla karşılaşmadıkları söylenebilir. Agresif savunmaya karşı çembere yaklaşmakta zorlanan hücumcuların bu nedenle akşam maçlarında sabah maçlarına göre daha fazla üç sayılık şut denemek zorunda kaldıkları, sabah maçlarında ise çembere daha kolay gidebildikleri için akşam maçlarına göre daha fazla iki sayılık atış denedikleri ifade edilebilir. Buna ek olarak sabah maçlarında daha az olduğu düşünülen savunma sertliği sonucu, hücum takımlarının agresif bir hücum stilini tercih ettiği ve akşam maçlarına nazaran daha çok penetre yaparak çembere gittiği söylenebilir.

Zhang ve arkadaşlarına göre (2019) agresif bir savunma performansını başarılı bir şekilde ortaya koymak için reaksiyon ve sürat gibi motorik becerilerin oldukça gelişmiş olması gerekmektedir. Buna ek olarak, basketbolda savunma performansını etkileyebilecek bu tür becerilerin sirkadiyen ritmini inceleyen geçmiş çalışmalar kas kuvveti, anaerobik güç ve reaksiyon zamanı gibi performansların günün ilerleyen saatlerinde sabah saatlerine göre daha başarılı olduğunu ortaya koymaktadır (Chtourou ve ark., 2012; Chtourou ve Souissi, 2012; Rowland, 2011; Thun ve ark., 2015). Dahası basketbolcularda uygulanan benzer çalışmalarda da anaerobik performansın öğleden sonra arttığı gösterilmiştir (Heishman ve ark., 2017). Saat ilerledikçe artan bu performanslar nedeniyle akşam maçlarındaki savunma performansı ile savunma sertliğinin arttığı, bunun bir sonucu olarak da daha fazla faul yapıldığı ve hücum takımının çembere yaklaşmasına izin verilmeyerek üç sayılık şut denemeye zorlandığı, bu zorlama neticesinde de 3D istatistiğinin arttığı düşünülebilir. Pojskić ve ark. (2011), sıklıkla çembere penetre edilerek uygulanan agresif bir hücum stratejisinin asist miktarını artırabileceğini; artan bu asistler nedeniyle de boş ve çembere yakın mesafeden denenen atış sayısının artabileceğini ifade etmişlerdir. Bu ifadelerin bizim çalışmamızdaki bulguları desteklediği söylenebilir. Çünkü yapılan analizler sonucu sabah maçlarında hücum takımlarının daha çok asist yaptığı, daha fazla iki sayılık atış denediği ve daha az üç sayılık şut denediği ortaya konmuştur. Bu nedenle, sabah maçlarında hücum takımlarının akşam maçlarına göre daha agresif olduğu ve daha çok penetre yapıp çembere gitme eğiliminde olduğu düşünülebilir. Ayrıca, sabah maçlarındaki hücum takımının artmış agresifliğine ek olarak savunma takımının agresifliğindeki düşüş de sabah ve akşam maçlarındaki bu farkların asıl veya diğer bir nedeni olabilir. Öte yandan ofansif bir performans metriği olan asist istatistiğinin bir basketbol takımının başarılı olabilmesi için önemli performans metriklerinden biri olduğu bilinmektedir (Milanovic ve ark., 2016). Bu metrik ayrıca takım çalışması ve takım uyumunun bir göstergesi olarak da kabul edilmektedir. Bir takımın asist sayısını artırmak için takım koordinasyonunun yanı sıra, öngörü ve karar verme becerilerinin de üst seviyede olması gerektiği ifade edilmiştir (Gómez ve ark., 2008). Görüldüğü gibi asist metriği sadece motorik performansla değil aynı zamanda bilişsel performansla da bağlı olan bir istatistiktir. Takım olarak asist performansı için gerekli olan karar verme, konsantrasyon ve öngörü gibi bilişsel performansların da bir sirkadiyen ritim gösterdiği ve günün erken saatlerinde akşam saatlerine kıyasla daha yüksek olduğu bilinmektedir (Ceylan ve Günay, 2020; Vitošević, 2017). Artmış bilişsel performansın sabah maçlarındaki yüksek asist sayısının diğer bir nedeni olduğu düşünülebilir.

Bu makaledeki önemli diğeri bir bulgu ise SA% istatistiğinin akşam maçlarında daha yüksek olduğudur. Şut performansının sirkadiyen ritmini inceleyen bir çalışmada Pengelly ve ark. (2022) 08:00-09:30 ile 15:00-16:30 saat dilimlerindeki şut performanslarını karşılaştırmış ancak anlamlı bir fark olmadığını belirtmişlerdir. Fakat söz konusu araştırmada bu araştırmanın aksine basketbolcuların maç sırasındaki şut performansları değil savunmanın ve zaman limitinin olmadığı, araştırma için özel olarak hazırlanmış bir ortamdaki şut performansları karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu araştırmadan farklı olarak, Pengelly ve ark. (2022) makalelerinde SAD ve SİD istatistiklerini birbirinden ayırmadan analiz etmişlerdir. İki makalenin yöntemleri arasındaki bu farklılıkların analiz sonuçlarının birbirleriyle uyumsuz olmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Trninić ve ark. (2002) makalelerinde bir takımın agresif hücum edip bol penetre yapmasının, rakip savunmanın faul sayısının artmasında önemli bir neden olduğunu belirtmişlerdir. Daha önce de dikkat çekildiği gibi, Anderson ve Pierce (2009) ise makalelerinde agresif savunma yapmanın takımın faul sayısını artırdığını bildirmiştir. Bu araştırmada ise akşam maçlarında faul sayısı artmış ve yukarıda da değinildiği üzere bunun ana nedeninin savunmanın artan agresifliği olduğu öngörülmüştür. Fakat bu makalenin veri toplama yönteminden dolayı artan faul miktarının nedeninin savunma kaynaklı mı, hücum kaynaklı mı yoksa hem hücum hem savunma agresifliğinin birlikte artması mı olduğunu analiz edilememiştir. Benzer bir şekilde, sabah maçlarında azalan faul sayısı ile artan 2D ve AS istatistiklerinin baskın olarak azalan savunma agresifliğinden mi, artan hücum agresifliğinden mi yoksa her iki durumun birlikte ortaya çıkmasından mı kaynaklandığı da bu araştırmada elde edilen verilerle incelenememiştir. Bu nedenle söz konusu parametrelerin de sirkadiyen ritim gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yeni çalışmalar planlanması önerilmektedir.

Son olarak, çalışmada analiz edilen maçlar incelendiğinde Dünya'nın en önemli ligi olarak kabul edilen *National Basketball Association* liginde (Dehesa ve ark., 2019; Paulauskas ve ark., 2018) forma giyen Alperen ŞENGÜN (NBA, 2023) ve Avrupa'nın en önemli ligi olarak kabul edilen *Euroleague*'de (Çene, 2018) oynayan oyuncuların (Şehmus HAZER (ELB, 2023b), Furkan HALTALI (ELB, 2023a), Onuralp BİTİM (ELB, 2018) ve Yiğitcan SAYBİR (ELB, 2022)) yanı sıra Türkiye A Milli takımında forma giyen başka oyuncuların da (Berke BÜYÜKTUNCEL ve Sadık Emir KABACA) bu maçlarda yer aldığı tespit edilmiştir (TBF, 2023a; TBF, 2023b). Bu nedenle incelenen maçların genç elit seviyedeki basketbol maçları olduğu rahatlıkla söylenebilir.

SINIRLILIKLAR

Araştırmaya dahil edilen 97 maçtan sadece üç tanesinde rakiplerin bir önceki maçlarıyla arasındaki dinlenme gün sayıları farklıdır. Bu tür maçların sayısı az olduğu için bu araştırmada dinlenme gün sayıları göz ardı edilmiştir. Rakipler arasındaki dinlenme sürelerinin de incelendiği araştırmaların planlanması önerilmektedir. Son olarak sporcuların kronotipleri bilinmediği için bu araştırmada kronotip gruplarının bireysel istatistikleri karşılaştırılamamıştır. Sporcuların kronotiplerinin belirlendiği benzer çalışmaların yürütülmesi tavsiye edilmektedir.

ÖNERİLER

Bu araştırmadan elde edilen bulgular ışığında basketbolculara ve basketbol antrenörlerine akşam maçlarında daha çok üç sayılık şut ve serbest atış denendiği için bu maçlarda şutör

oyunculara verilen sürenin artırılması önerilmektedir. Yine akşam maçlarında artan faul sayısı göz önüne alındığında, bu faullerin daha çok rakibin içeriye yaptığı penetreleri durdurmak amacıyla yardıma gelen uzun oyuncular tarafından yapıldığı öngörüldüğü için uzun oyuncuların faul problemine girmeleri daha yüksek bir ihtimaldir. Bu nedenle akşam maçlarında maç kadrosundaki uzun oyuncu sayısının mümkünse artırılması ve takımın önemli uzun oyuncularının süresini ve oynayacağı anları faul problemine girme ihtimali göz önünde tutularak planlanması önerilmektedir. Örneğin rakibin kolaylıkla faul alabilen etkili bir penetrecisi varsa, bu oyuncu oyundan çıktığında takımın önemli uzun oyuncusu faul yapma riski azaldığı için tekrar oyuna sokulabilir. Ayrıca akşam maçlarında öngörülen agresif savunmalara karşı psikolojik ve diğer maçlardan farklı taktik hazırlıkların yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir (Pojskić ve ark., 2011). Sabah maçlarında ise daha çok yapıldığı düşünülen penetreler ve bu penetreler sonucunda artan AS ile 2D nedeniyle kolay penetre yememek adına gerekli psikolojik motivasyonun sağlanması tavsiye edilmektedir. Ayrıca kolay penetre yememek için psikolojik hazırlığın yanında taktik hazırlıkların da (örneğin alan savunması veya adam değişme savunması gibi) planlanmış ve çalışılmış olması önem arz etmektedir. Penetreyi engelleme odaklı çalışmalar haricinde penetre sonrası yapılan asistlerin ve sıklıkla denenen iki sayılık atışların da engellenmesi adına adam adama savunmada yardım ve yardıma yardım stratejileri ile savunma rotasyonu ve ikili oyun savunma taktiklerinin de çalışılması şiddetle tavsiye edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Anderson, K.J., & Pierce, D.A. (2009). Officiating bias: The effect of foul differential on foul calls in NCAA basketball. *J Sports Sci*, 27(7), 687-94. doi:10.1080/02640410902729733
- Ceylan, H.İ., & Günay, A.R. (2020). The effects of time of day and chronotype on anticipation timing performance in team sports athletes. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(7), 19-29.
- Chtourou, H., Driss, T., Souissi, S., Gam, A., Chaouachi, A., & Souissi, N. (2012). The effect of strength training at the same time of the day on the diurnal fluctuations of muscular anaerobic performances. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 26(1), 217-25.
- Chtourou, H., & Souissi, N. (2012). The effect of training at a specific time of day: A review. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 26(7), 1984-2005.
- Clarizio, G., & Gill, P. (2022). The effects of circadian rhythm in adolescents on optimal performance in cognitive tasks. *URNCSST Journal*, 6(2), 1-8.
- Cook, J.D., Charest, J., Walch, O., & Bender, A.M. (2022). Associations of circadian change, travel distance, and their interaction with basketball performance: a retrospective analysis of 2014–2018 National Basketball Association data. *Chronobiology International*, 39(10), 1399-1410. doi:10.1080/07420528.2022.2113093
- Çene, E. (2018). What is the difference between a winning and a losing team: Insights from euroleague basketball. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 18(1), 55–68. doi:10.1080/24748668.2018.1446234
- Dehesa, R., Vaquera, A., Gomez-Ruano, M.A., Gonçalves, B., Mateus, N., & Sampaio, J. (2019). Key performance indicators in NBA players' performance profiles. *Kinesiology*, 51(1), 92-101.
- EuroLeague Basketball (ELB), Players. (2018). *Onuralp Bitim*, Erişim: 24 Haziran 2023. <https://www.euroleaguebasketball.net/euroleague/players/onuralp-bitim/007929/>
- EuroLeague Basketball (ELB), Players. (2022). *Yigitcan Saybir*, Erişim: 24 Haziran 2023. <https://www.euroleaguebasketball.net/euroleague/players/yigitcan-saybir/006693/>

- EuroLeague Basketball (ELB), Players. (2023a). *Furkan Haltali*, Erişim: 24 Haziran 2023. <https://www.euroleaguebasketball.net/euroleague/players/furkan-haltali/012405/>
- EuroLeague Basketball (ELB), Players. (2023b). *Sehmus Hazer*, Erişim: 24 Haziran 2023. <https://www.euroleaguebasketball.net/euroleague/players/sehmus-hazer/011201/>
- Ghasemi, A., & Zahediasl, S. (2012). Normality tests for statistical analysis: A guide for non-statisticians. *Int J Endocrinol Metab*, 10(2), 486-9.
- Glinski, J., & Chandy, D. (2022). Impact of jet lag on free throw shooting in the National Basketball Association. *Chronobiology International*, 39(7), 1001-5. doi:10.1080/07420528.2022.2057321
- Gómez, M.A., Lorenzo, A., Barakat, R., Ortega, E., & Palao, J.M. (2008). Differences in game-related statistics of basketball performance by game location for men's winning and losing teams. *Percept Mot Skills*, 106(1), 43-50. doi:10.2466/pms.106.1.43-50
- Heishman, A.D., Curtis, M.A., Saliba, E.N., Hornett, R.J., Malin, S.K., & Weltman, A.L. (2017). Comparing performance during morning vs. afternoon training sessions in intercollegiate basketball players. *J Strength Cond Res*, 31(6), 1557-62. doi:10.1519/JSC.0000000000001882
- Jakovljević, S., Pajić, Z., & Gardašević, B. (2015). The influence of selected cognitive abilities on the efficiency of basketball players. *Facta Universitatis: Series Physical Education and Sport*, 13(2), 283-90.
- Kılınç, F. (2008). An intensive combined training program modulates physical, physiological, biomotoric, and technical parameters in women basketball players. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 22(6), 1769-78.
- Kubatko, J., Oliver, D., Pelton, K., & Rosenbaum, D.T. (2007). A starting point for analyzing basketball statistics. *Journal of Quantitative Analysis in Sports*, 3(3), Article 1. doi:10.2202/1559-0410.1070
- Madarame, H. (2018). Are regional differences in basketball already established in under-18 games? *Motriz: Revista de Educação Física*, 24(3), e0055-18. doi: http://10.1590/s1980-657420180003e0055-18
- Mancha-Triguero, D., García-Rubio, J., Calleja-González, J., & Ibáñez, S.J. (2019). Physical fitness in basketball players: A systematic review. *J Sports Med Phys Fitness*, 59(9), 1513-25. doi:10.23736/S0022-4707.19.09180-1
- Mancı, E., Herold, F., Günay, E., Güdücü, Ç., Müller, N.G., & Bediz, C.Ş. (2023). The influence of acute sprint interval training on the cognitive performance of male basketball players: An investigation of expertise-related differences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(6), 4719.
- Mancı, E., Özdalyan, F., Kosova, S., Gümüş, H., & Gençoğlu, C. (2021). Comparison of the cognitive skills of adolescent basketball players and sedentary adolescents. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 23(3), 320-7.
- Milanovic, D.V., Štefan, L., & Škegro, D. (2016). Situational efficiency parameters of successful and unsuccessful top male basketball teams in the Olympic tournament games in London 2012. *Baltic Journal of Sport and Health Sciences*, 100, 31-7.
- Milanović, Z., Stojanović, E., & Scanlan, A.T. (2020). Activity and physiological demands during basketball game play. L. Laver, B. Kocaoglu, B. Cole, A.J.H. Arundale, J. Bytomski, A. Amendola (Ed.), *Basketball Sports Medicine and Science* içinde(13-23). Berlin: Springer.
- Narazaki, K., Berg, K., Stergiou, N., & Chen, B. (2009). Physiological demands of competitive basketball. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 19(3), 425-32.
- National Basketball Association (NBA), Players. (2023). *Alperen Sengun*, Erişim: 24 Haziran 2023. <https://www.nba.com/player/1630578/alperen-sengun>
- Ostojic, S.M., Mazic, S., & Dikic, N. (2006). Profiling in basketball: Physical and physiological characteristics of elite players. *Journal of strength and Conditioning Research*, 20(4), 740.

- Ozdalyan, F., Gumus, H., Gencoglu, C., Tunar, M., Cetinkaya, C., & Kayatekin, B.M. (2022) Comparison of the biomechanical parameters during drop jump on compliant and noncompliant surfaces: A new methodological approach. *Turk J Sports Med, 57(1)*, 15-20.
- Özdalyan, F., Mancı, E., Gençoğlu, C., Gümüş, H., & Kosova, S. (2022). Comparison of the shooting angles in wheelchair basketball and basketball players. *European Journal of Human Movement, 48*, 35-45.
- Özdalyan, F., Tütüncü, Ö., Gümüş, H., & Açıkgöz, O. (2021). Reliability and validity of the Turkish version of the Morningness–Eveningness Questionnaire. *Neurol Sci Neurophysiol, 38*, 50-9.
- Paulauskas, R., Masiulis, N., Vaquera, A., Figueira, B., & Sampaio, J. (2018). Basketball game-related statistics that discriminate between European players competing in the NBA and in the Euroleague. *Journal of Human Kinetics, 65(1)*, 225-33.
- Pengelly, M.J.S., Guy, J.H., Elsworthy, N., Scanlan, A.T., & Lastella, M. (2022). Player chronotype does not affect shooting accuracy at different times of the day in a professional, male basketball team: A pilot study. *Sleep Sci, 15(Spec 1)*, 149-55. doi:10.5935/1984-0063.20220014
- Perrey, S. (2020). Exercise: A gate that primes the brain to perform. *Brain Sci, 10(12)*, 980. doi:10.3390/brainsci10120980
- Pojškić, H., Šeparović, V., & Užičanin, E. (2011). Modelling home advantage in basketball at different levels of competition. *Acta Kinesiologica, 5(1)*, 25-30.
- Punduk, Z., Gur, H., & Ercan, I. (2005). A reliability study of the Turkish version of the Morningness-Eveningness Questionnaire. *Turk J Psychiatry, 16(1)*, 40-5.
- Rowland, T.W. (2011). *The athlete's clock*. ABD: Human Kinetics.
- Schmidt, C., Collette, F., Cajochen, C., & Peigneux, P. (2007). A time to think: Circadian rhythms in human cognition. *Cognitive Neuropsychology, 24(7)*, 755-89.
- Thun, E., Bjorvatn, B., Flo, E., Harris, A., & Pallesen, S. (2015). Sleep, circadian rhythms, and athletic performance. *Sleep Medicine Reviews, 23*, 1-9.
- Trninić, S., Dizdar, D., & Lukšić, E. (2002). Differences between winning and defeated top quality basketball teams in final tournaments of European club championship. *Collegium Antropologicum, 26(2)*, 521-31.
- Türkiye Basketbol Federasyonu (TBF), A erkek milli takım. (2023a). *Basketbolcular*, Erişim: 24 Haziran 2023. <https://www.tbf.org.tr/a-milli-erkek-takim/basketbolcular>
- Türkiye Basketbol Federasyonu (TBF), Altyapılar, Faaliyetler. (2023b). *U18 erkekler*, Erişim: 5 Mayıs 2023. <https://www.tbf.org.tr/faaliyetler/u18-erkekler>
- Valdez, P. (2019). Focus: Attention science: Circadian rhythms in attention. *The Yale Journal of Biology and Medicine, 92(1)*, 81.
- Valdez, P., Ramírez, C., & García, A. (2012). Circadian rhythms in cognitive performance: Implications for neuropsychological assessment. *ChronoPhysiology and Therapy, 2*, 81-92.
- Vitošević, B. (2017). The circadian clock and human athletic performance. *Bulletin of Natural Sciences Research, 7(1)*, 1-7.
- Yalçın, Y.G., Altın, M., & Demir, H. (2016). Comparison of basketball performance and efficiency scores between Turkish basketball league players who are Turkish, American and other nations origin. *European Journal of Physical Education and Sport Science, 2(4)*, 153-63.
- Zhang, S., Lorenzo, A., Zhou, C., Cui, Y., Gonçalves, B., & Gómez, M.A. (2019). Performance profiles and opposition interaction during game-play in elite basketball: Evidences from National Basketball Association. *International Journal of Performance Analysis in Sport, 19(19)*, 28-48. doi:10.1080/24748668.2018.1555738